

Κοινωνική Ευρώπη: Από όραμα σε δυναμική πράξη

Η ανάγκη για ισορροπία μεταξύ
οικονομικής και κοινωνικής ένταξης

FEPS
Primer Series

ON
ETERON

Αυτό το βιβλίο εκδόθηκε με την οικονομική υποστήριξη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Βιβλιογραφικές πληροφορίες της Γερμανικής Εθνικής Βιβλιοθήκης: Η Γερμανική Βιβλιοθήκη καταγράφει αυτή τη δημοσίευση στη Γερμανική Εθνική Βιβλιογραφία. Λεπτομερείς βιβλιογραφικές πληροφορίες μπορείτε να βρείτε στο διαδίκτυο στη διεύθυνση: <http://dnb.dnb.de>.

ISBN 978-3-8012-3105-7

Πνευματικά δικαιώματα © 2023 Ίδρυμα Ευρωπαϊκών Προοδευτικών Σπουδών FEPS

Επιμέλεια: Dr L. Andor, Dr A. Skrzypek
Συντονιστής Έργου FEPS: E. Gil

Δημοσιεύτηκε από
Verlag J.H.W. Dietz Nachf. GmbH
Dreizehnmorgenweg 24, D-53175 Bonn

Δημοσιεύτηκε σε συνεργασία με το
Ίδρυμα Ευρωπαϊκών Προοδευτικών Σπουδών
www.feps-europe.eu
Ευρωπαϊκό Πολιτικό Ίδρυμα – N° 4 BE 896.230.213

– Vol. 3

Σχεδιασμός πρωτότυπου εξωφύλλου και στοιχειοθεσία: Rohtext, Bonn
Εικόνα εξωφύλλου: © iStock / Thomas Vogel
Εκτύπωση και επεξεργασία: Bookpress, Olsztyn

Όλα τα δικαιώματα διατηρούνται
Η Αγγλική έκδοση τυπώθηκε στην Πολωνία το 2023
Ιστοσελίδα: www.dietz-verlag.de

Μετάφραση στα ελληνικά: Ζωή Αθανασοπούλου, Δημήτρης Ραπίδης

Επιμέλεια ελληνικής έκδοσης: Δημήτρης Ραπίδης
Σχεδιασμός: Βασίλης Πανάγου, Χαρά Μπαλάκα

Έκδοση: ETERON - Ινστιτούτο για την Έρευνα και την Κοινωνική Αλλαγή

ON
ETERON

Περιεχόμενα

σελ.

Σημείωμα για την ελληνική έκδοση	05
Πρόλογος	07
Εισαγωγή	09
Κεφάλαιο 1 Κοινωνική Ευρώπη: Ασκούμενο μοντέλο πολιτικής ή υπόσχεση;	11
Η προσέγγιση του Βίλι Μπραντ: Δημιουργώντας μια Ευρωπαϊκή Κοινωνική Ένωση	14
Η προσέγγιση του Ζακ Ντελόρ: Ορισμός ενός Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου	18
Η θεωρητική αποτύπωση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου	23
Ορισμοί της Κοινωνικής Ευρώπης	27
Κεφάλαιο 2 Διαμόρφωση του πεδίου μάχης: Γραμμές σύγκρουσης στα κοινωνικά θέματα	28
Το τοπίο των εθνικών κρατών πρόνοιας	29
Διατήρηση της εθνικής κυριαρχίας	33
Επικράτηση της οικονομικής ολοκλήρωσης	36
Το κοινωνικοοικονομικό παράδειγμα	40
Ευρωπαϊκές ανισότητες	44
Κεφάλαιο 3 Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική	46
Μέσα και Φορείς	
Νομικά θεμέλια	49
Ρυθμιστική κοινωνική πολιτική	50
Διανεμητική κοινωνική πολιτική	54
Συντονιστική κοινωνική πολιτική	57
Κοινωνικός διάλογος	62
Ευρωπαϊκοί φορείς κοινωνικής πολιτικής	65
Κεφάλαιο 4 Στάδια ανάπτυξης της ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής	70
Στάδιο 1 (1958-1972): Κοινωνικά μέτρα ως επακόλουθα της πορείας της οικονομικής ολοκλήρωσης	71
Στάδιο 2 (1972-1989): Εφαρμογή εργατικής νομοθεσίας και επαγγελματικής ασφάλειας	74

Στάδιο 3 (1989-1997): Έναρξη κοινωνικού διαλόγου και ψηφοφορία κατά πλειοψηφία	77
Στάδιο 4 (1997-2010): Σημείο αφετηρίας για τον συντονισμό πολιτικής	82
Στάδιο 5 (2010-σήμερα): Μεταξύ λιτότητας και συλλογικής αλληλεγγύης	90
Κεφάλαιο 5: Προκλήσεις	102
Συμπεράσματα: Στο δρόμο προς μια Ευρωπαϊκή Κοινωνική Ένωση;	112
Γλωσσάρι	119
Κατάλογος συντομογραφιών	121
Σοσιαλδημοκράτες πρωτοπόροι της Κοινωνικής Ευρώπης	122
Χρονολόγιο	126
Προτεινόμενη βιβλιογραφία περί κοινωνικής Ευρώπης	128
Πραγματείες και επιθεωρήσεις	128
Ετήσιες εκθέσεις	128
Ιστοσελίδες	128
Βιβλία και μελέτες για ειδικά θέματα	128
Κριτικές	129
Πίνακες	130
Σχετικά με τον συγγραφέα	131
Η σειρά μελετών FEPS Primer	132

Σημείωμα για την ελληνική έκδοση

Η Ευρώπη βρίσκεται σε ένα ακόμη κρίσιμο σταυροδρόμι. Είναι οι ευρωεκλογές του Ιουνίου 2024, είναι όμως και η συσσώρευση μιας δεκαετίας κρίσεων, του polycrisis όπως έχει αναφερθεί στη διεθνή βιβλιογραφία, που καθιστά το πιο πρωτοποριακό, διακριτικό οικοδόμημα διεθνώς, την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), ευάλωτη σε ποικίλες πιέσεις.

Μία από αυτές τις πιέσεις είναι η κοινωνική, ό,τι έχει κάνει με την κοινωνική διάσταση της ΕΕ, με τις πολιτικές που εφαρμόζονται ή δεν εφαρμόζονται, με την αποτελεσματικότητα στην εκτέλεσή τους, με ένα σύνολο κανόνων που διατρέχουν την ευρωπαϊκή νομοθεσία και κατεβαίνουν κάτω στα νομικά συστήματα των 27 κρατών-μελών. Στο ETERON δίνουμε μεγάλη έμφαση στην κοινωνική διάσταση των ασκούμενων πολιτικών, και αυτό ακριβώς κάναμε και στο ζήτημα των ευρωεκλογών, επιχειρώντας να αναδείξουμε τόσο τα πλεονεκτήματα της Κοινωνικής Ευρώπης, ένας αόριστου όσο και ορισμένου θεωρητικού σχήματος με πρακτική εφαρμογή, όσο και τα μειονεκτήματα που εντοπίζονται στην πορεία εφαρμογής κοινωνικών πολιτικών, στα διαφορετικά επίπεδα άσκησης κοινωνικής πολιτικής, στην επικάλυψη πολλές φορές της οικονομικής ολοκλήρωσης πάνω στην κοινωνική ολοκλήρωση που αφήνει αναπάντητα ζητήματα εντός της Ένωσης, όπως οι διευρυμένες ανισότητες, το έμφυλο χάσμα σε μια σειρά ζητημάτων, οι ποικίλες διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού, η διαφορετική κοινωνική ανάπτυξη που βιώνουν, η προνοιακή προστασία που απολαμβάνουν οι ευρωπαϊκές κοινωνίες.

Το βιβλίο του Björn Hacker αποτελεί μια εξαιρετικά κρίσιμη συμβολή στο διάλογο για την Κοινωνική Ευρώπη, για τις ενέργειες που δρομολογήθηκαν από τα τέλη της δεκαετίας του 1950 ώστε η Κοινωνική Ευρώπη να γίνει μια πραγματικότητα και η ΕΟΚ, τότε, η ΕΕ σήμερα να καταφέρουν να πετύχουν, μαζί με την οικονομική σύγκλιση και ολοκλήρωση, και την κοινωνική σύγκλιση και ολοκλήρωση. Όπως σημειώνει και ο συγγραφέας, η πορεία είναι μακρά και οι προκλήσεις πολλές, ωστόσο βιώνεται ως μια διαδικασία σε εξέλιξη που έχει τα εμπόδια και τις ρωγμές της, δέχεται αμφισβήτηση και ανατροπές, αλλά ποτέ δεν εγκαταλείφθηκε ή “θάφτηκε” κάτω από τις επιταγές ενός νεοφιλελεύθερου οικονομικού μοντέλου. Η ιστορική αναδρομή αλλά και οι Συνθήκες, οι Οδηγίες, οι πρωτοβουλίες, το σκληρό και ήπιο δίκαιο της ΕΕ, δείχνουν ότι ο δρόμος για μια Κοινωνική Ευρώπη είναι μπροστά μας και επαφίεται στις προοδευτικές δυνάμεις, και ευρύτερα στο σύνολο των δημοκρατικών δυνάμεων, τους κοινωνικούς εταίρους, στην κοινωνία των πολιτών, να διαμορφώσουν τους κατάλληλους συσχετισμούς για να προχωρήσουν σε νέα βήματα και να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τα εμπόδια του παρελθόντος.

Το βιβλίο του Björn Hacker, στο πλαίσιο της πολύ ενδιαφέρουσας σειράς εκδόσεων του FEPS με τίτλο [“Primer Series”](#) - μιας σειράς που καλύπτει μια ευρύτατη θεματολογία που απλώνεται σε ερευνητικά πεδία όπως η λειτουργία της ΕΕ, τα έμφυλα ζητήματα, η κλιματική κρίση, το εμπόριο και η ψηφιακή ανάπτυξη - είναι ένα εξαιρετικό εργαλείο μάθησης, ένας οδηγός καταγραφής των βημάτων που έχουν δρομολογηθεί, αλλά και ένας φάρος ελπίδας για το μέλλον της Κοινωνικής Ευρώπης, όπως την οραματίστηκαν κορυφαίοι Ευρωπαίοι πολιτικοί και διανοούμενοι και όπως την αναζητούν οι νεότερες γενιές, απέναντι σε ένα περιβάλλον ανασφάλειας, φόβου, ιδεολογικής οπισθοδρόμησης και αμφισβήτησης των κρίσιμων βημάτων που έχουν προχωρήσει επί 70 σχεδόν χρόνια προς την κατεύθυνση της κοινωνικής ολοκλήρωσης της ΕΕ.

Δημήτρης Ραπίδης
Πολιτικός Ερευνητής και Υπεύθυνος Χρηματοδοτικών Προγραμμάτων, ETERON.

Ο διάλογος για την κοινωνική διάσταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) ποικίλει, είναι πολύχρωμος και συχνά κλίνει προς ακραίες αξιολογήσεις. Κατά τη διάρκεια κρίσεων είναι εύκολο να συμπεράνει κανείς ότι η «Κοινωνική Ευρώπη είναι νεκρή», όμως όταν τα πράγματα πάνε καλά και η ΕΕ εμφανίζεται ως εγγυητής των θέσεων εργασίας, των κοινωνικών και εργασιακών συνθηκών, η συννεφιά διαλύεται και η προοπτική γίνεται αισιόδοξη.

Ακόμα και μεταξύ ειδικών, υπάρχει διαφωνία ως προς το εάν το «Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο» είναι ένα πρόγραμμα ή μια πραγματικότητα, και εάν η «Κοινωνική Ευρώπη» παρέχεται κυρίως μέσω νομοθεσίας, συντονισμού εθνικών πολιτικών ή μεταφοράς χρηματοδοτικών πόρων από τον κοινό προϋπολογισμό προς τα κράτη-μέλη.

Αυτό το βιβλίο που έγραψε ο Björn Hacker προσφέρει καθοδήγηση σε όσους θα ήθελαν να κατανοήσουν καλύτερα πώς διαμορφώνεται η κοινωνική πολιτική στο επίπεδο της ΕΕ, ποια είναι τα κύρια εργαλεία, ποιοι είναι οι σημαντικότεροι παράγοντες και πότε αυτό το πεδίο πολιτικής ήταν περισσότερο ή λιγότερο επιτυχημένο τις τελευταίες δεκαετίες. Επικεντρώνοντας σε ένα θέμα το οποίο είναι κεντρικής σημασίας για την προοδευτική πολιτική οικογένεια, αλλά και την ευρύτερη κοινότητα των πολιτικών κατευθύνσεων της ΕΕ, των κοινωνικών εταίρων και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, αυτό το έργο αποτελεί μια ακόμη σημαντική προσθήκη στη σειρά μελετών του FEPS - μια σειρά η οποία έχει ήδη παράξει πρωτοποριακές εκδόσεις για την ισότητα των φύλων καθώς και για την προοδευτική δυναμική της ΕΕ.

Ο συγγραφέας είναι ένας από τους πιο έμπειρους καθηγητές σε αυτό τον τομέα, ο οποίος έχει συνεισφέρει στην έρευνα, την εκπαίδευση καθώς και τη διαμόρφωση πολιτικών. Το βιβλίο έχει εκπαιδευτική διάσταση όπου χρειάζεται (π.χ. η εξήγηση διαφορετικών εννοιών στο γλωσσάρι), έχει ισχυρά πολιτική διάσταση και προσφέρει επίσης πολλά σε όσους θέλουν να σκεφτούν για τα κοινωνικά ζητήματα της Ευρώπης μέσα από φρέσκια ματιά, εμβαθύνοντας και σε πιο θεωρητικές σκέψεις. Αυτοί που δεν είναι εξοικειωμένοι με τη σημασία της Οδηγίας για το Χρόνο Εργασίας, για το Ταμείο Προσαρμογής στην Παγκοσμιοποίηση ή το Πακέτο Κοινωνικών Επενδύσεων θα βρουν σημεία αναφοράς αλλά και πολλές, πιο λεπτομερείς πτυχές και δημιουργικές σκέψεις για την κοινωνική πολιτική στην ΕΕ.

Υπάρχουν πολλοί τρόποι για να μελετήσουμε την κοινωνική πολιτική της ΕΕ. Αυτό το βιβλίο αντιπροσωπεύει μια πολιτική και οικονομική προσέγγιση, αντίθετα σε μια πιο νομική, κοινωνιολογική ή θεσμική ανάλυση. Ωστόσο, ο τρόπος με τον οποίο οργανώθηκε το κείμενο εξασφαλίζει την κατανόηση των όρων και πολιτικών καθώς και την επιστημονική ποιότητα. Το σημείο εκκίνησης είναι ο Ευρωπαϊκός Πυλώνας των Κοινωνικών Δικαιωμάτων (EPSR), ο οποίος σήμερα προσφέρει ένα κοινό γλωσσικό μέσο για τους φορείς της Κοινωνικής Ευρώπης και θεωρείται το σημείο εκκίνησης για τον πιο αισιόδοξο κύκλο διαλόγου πολιτικής που αναπτύσσεται μεταξύ των εμπειρογνώμων των ευρωπαϊκών πολιτικών.

Φυσικά, η ιστορία της κοινωνικής διάστασης της ΕΕ ξεκινά πολύ νωρίτερα από το EPSR του 2017. Στα κεφάλαια με τις ιστορικές αναδρομές, ο συγγραφέας μας καθοδηγεί μέσα από τα διάφορα στάδια ανάπτυξης, αναδεικνύοντας την πρόοδο αλλά και τα πισωγυρίσματα σε όλη αυτή τη διαδικασία και ιστορία 70 ετών. Το χρονολόγιο στο τέλος του βιβλίου προσφέρει περαιτέρω στήριξη σε όσους θα ήθελαν να κατανοήσουν την πολιτική δυναμική της ΕΕ σε αυτό το κρίσιμο πεδίο και να εντοπίσουν τα βήματα του συντονισμού κοινωνικής πολιτικής στο πλαίσιο των ευρύτερων πολιτικών της ΕΕ.

Μιλάμε για ένα κρίσιμο πεδίο παρά το γεγονός ότι το αυτό που ονομάζουμε κράτος πρόνοιας έχει εθνική αναφορά και χρηματοδοτείται κυρίως μέσω των προϋπολογισμών των κρατών-μελών, και κανείς δεν περιμένει αυτό να αλλάξει θεμελιωδώς στο προσεχές μέλλον. Ωστόσο, η έννοια της «Κοινωνικής Ευρώπης» δημιουργήθηκε για να τονίσει ότι η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση (κυρίως μέσω της Ενιαίας Αγοράς) δεν αφορά απλώς τη δημιουργία οικονομικών ευκαιριών, αλλά και την συστηματική βελτίωση των κοινωνικών προτύπων, εφόσον μπορεί να οργανωθεί ως ένας «αγώνας προς τα πάνω».

Η δέσμευση για τη βελτίωση και την εξισορρόπηση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας εμφανίστηκε ήδη στη Διακήρυξη Σούμαν (1950), ενώ η συνοχή και η σύγκλιση έχουν εμφανιστεί σε μια σειρά από συνθήκες της ΕΕ. Σε κάθε πολιτικό και ιστορικό κύκλο και ιδιαίτερα σε κάθε κρίση δοκιμάζεται η ισχύς αυτών των δεσμεύσεων. Στο τέλος του βιβλίου, ο Björn Hacker μας αφήνει με το ερώτημα εάν πάνω σε αυτήν την ιστορική εξέλιξη μπορεί να οικοδομηθεί μια γνήσια Κοινωνική Ένωση. Αυτό είναι ίσως ένα από τα πιο σημαντικά ερωτήματα που μπορούν να τεθούν και να συζητηθούν από δημόσιους διανοούμενους σε ένα έτος εκλογών για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, όπως το φετινό.

Δρ. Λάζλο Άντορ
Γενικός Γραμματέας του FEPS

Εισαγωγή

Κάθε φορά που συζητάμε για τις επερχόμενες, νέες οικονομικές προκλήσεις ή αντιμετωπίζουμε μια οικονομική κρίση στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), το ερώτημα για το κοινωνικό αντίκτυπο είναι πάντα καίριο τόσο στο δημόσιο όσο και στον πολιτικό διάλογο. Η απασχόληση και η κοινωνική προστασία, οι ίσες ευκαιρίες για άνδρες και γυναίκες, η εκπαίδευση και η κατάρτιση, οι δίκαιες συνθήκες εργασίας, η υγειονομική περίθαλψη και η κοινωνική ενσωμάτωση είναι μόνο μερικά από τα κοινωνικά ζητήματα που απασχολούν τους πολιτικούς δρώντες. Το εύρος και το επίπεδο αυτών των θεμάτων, καθώς και η θεσμοθέτηση και χρηματοδότησή τους, η καθοδήγηση διαδικασιών και η εφαρμογή και υλοποίησή τους, η σταθερότητα και η προσαρμογή στο εκάστοτε εθνικό πλαίσιο κάνουν τη διαφορά στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Οι συζητήσεις για την καταλληλότητα της κοινωνικής προστασίας και της μεταρρύθμισής της τείνουν να εστιάζουν στο εθνικό επίπεδο. Εκεί όπου η «μελωδία» της κοινωνικής πολιτικής παίζει πιο δυνατά: οι ισχυρές κοινωνικές, θεσμικές δομές και διαδικασίες έχουν διαμορφώσει το σχεδιαστικό πυρήνα του εθνικού κράτους πρόνοιας εδώ και δεκαετίες.

Αντίθετα, όσον αφορά τις οικονομικές διαδικασίες, η πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης και η παγκοσμιοποίηση μας έχουν αναγκάσει με την πάροδο του χρόνου να συζητάμε νέες προκλήσεις και διαχείριση κρίσεων σε υπερεθνικό επίπεδο. Με την Ενιαία Αγορά και την Οικονομική και Νομισματική Ένωση, η ΕΕ έχει επιτύχει ένα υψηλό βαθμό οικονομικής ενσωμάτωσης. Οι συνεργατικές προσπάθειες μεταξύ των 27 κρατών-μελών και των θεσμών της ΕΕ είναι συνεπώς σταθερές, αν και όχι πάντα απλές. Ένα ευρύ σύνολο κοινής νομοθεσίας, κανόνων, διαδικασιών και θεσμών υποστηρίζει ή πλαισιώνει αυτήν την έντονη διακρατική συνεργασία. Είναι λογικό, λοιπόν, να μιλάμε για μια κοινή ευρωπαϊκή οικονομική πολιτική, ακόμα και αν σε πολλές πτυχές παραμένει ένα πεδίο διαφωνιών σχετικά με την αρμοδιότητα μεταξύ της ΕΕ και των κρατών-μελών. Είναι αρκετά παράξενο ότι δεν υπάρχει πραγματικά μια τέτοια αντίληψη διακρατικής συνεργασίας και συντονισμού στον κοινωνικό τομέα. Ενώ σχεδόν όλες οι διαδικασίες στο πεδίο της οικονομικής πολιτικής έχουν ένα αδιαμφισβήτητο διεθνές στοιχείο, οι κοινωνικές συνέπειες των ασκούμενων οικονομικών πολιτικών συνήθως αφήνονται στο πεδίο αρμοδιότητας του κάθε κράτους-μέλους.

Χρόνο με το χρόνο, το θέμα της Κοινωνικής Ευρώπης επανέρχεται σε εκλογικές εκστρατείες για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, σε δηλώσεις προθέσεων από υπερεθνικά θεσμικά όργανα, σε αιτήματα από κοινωνικά προσανατολισμένους φορείς ή σε ειδήσεις στην περίπτωση σοβαρών κοινωνικών ανισορροπιών σε ολόκληρη την Ένωση. Αλλά για το ευρύτερο κοινό, ίσως λόγω έλλειψης σαφούς ορισμού, η Κοινωνική Ευρώπη παραμένει σχεδόν άγνωστη, ένα μυστήριο, στην καλύτερη περίπτωση μια υπόσχεση για το μέλλον.

Στην πραγματικότητα υπάρχει ένα μεγάλο και καλά διατυπωμένο πεδίο της ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής που μπορεί να εντοπιστεί σχεδόν εβδομήντα χρόνια πίσω, στην έναρξη της πορείας ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Οι επιπτώσεις της και οι πολλαπλές γραμμές σύγκρουσης, ωστόσο, καθώς και η επικάλυψή της από την οικονομική ολοκλήρωση καθιστούν δύσκολο να κατανοηθεί η Κοινωνική Ευρώπη. Σε μια εποχή πολλαπλών κρίσεων και συντριπτικών προκλήσεων και κινδύνων -στο οικονομικό και γεωπολιτικό επίπεδο, γεωπολιτικά, στο επίπεδο των πολιτικών για το κλίμα, για τη ψηφιακή επανάσταση και τις κοινωνικές εντάσεις- η κοινωνική πρόοδος και συνοχή γίνονται πιο επείγουσες.

Ενώ στις πρώτες δεκαετίες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, ξεκινώντας από τη δεκαετία του 1950, ήταν εφικτό να εφαρμοστούν τα στοιχεία μιας ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής που αφορούσαν στην ολοκλήρωση της οικονομικής αγοράς, τον εικοστό πρώτο αιώνα απαιτείται μια ευρύτερη και πιο συνετή προσέγγιση. Μια τέτοια προσέγγιση πρέπει να προετοιμάζεται από σοσιαλδημοκράτες και σοσιαλιστές πολιτικούς, οι οποίοι σε μεγάλο βαθμό έχουν ευθύνη για τη διαμόρφωση πολιτικών που ενισχύουν το κράτος πρόνοιας, συγκρατούν την εμπορευματοποίηση της κοινωνικής ζωής και των δικαιωμάτων, προστατεύουν τις κοινωνικές δυνάμεις απέναντι στις «δυνάμεις της αγοράς». Σε μια διασυνοριακή ευρωπαϊκή οικονομία, η συγκεκριμένη εφαρμογή κοινών αρχών κοινωνικής προστασίας είναι εξίσου σημαντική με το όραμα μιας Κοινωνικής Ευρώπης που στοχεύει στην καλύτερη ισορροπία ανάμεσα στην οικονομική και την κοινωνική ολοκλήρωση.

Σε αυτό το βιβλίο θέλουμε να εξερευνήσουμε τον ιστορικό και το σύγχρονο ορισμό και την έννοια της Κοινωνικής Ευρώπης (Κεφάλαιο 1), να χαρτογραφήσουμε τις «γραμμές σύγκρουσης» που μια γνήσια ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική πρέπει να αντιμετωπίσει. (Κεφάλαιο 2). Σκοπός μας είναι να ακολουθήσουμε μια πορεία από τα σχέδια του Βίλι Μπραντ για μια Ευρωπαϊκή Κοινωνική Ένωση μέχρι τα διάφορα εμπόδια που βρήκε στον δρόμο του. Στη συνέχεια, θα συζητήσουμε το εύρος, τις μορφές και τους βασικούς φορείς άσκησης της ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής σήμερα (Κεφάλαιο 3), έπειτα θα στραφούμε στην εξέλιξη της Κοινωνικής Ευρώπης από το 1957 μέχρι σήμερα παρουσιάζοντας τα αποτελέσματα, αλλά και τα επαναλαμβανόμενα προβλήματα (Κεφάλαιο 4). Μετά τον εντοπισμό ορισμένων κρίσιμων προκλήσεων για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο (Κεφάλαιο 5), η μελέτη μας ολοκληρώνεται με μια συμπερασματική επισκόπηση, αντικατοπτρίζοντας επίσης τις επιθυμίες των Ευρωπαίων πολιτών για την ανάπτυξη της Κοινωνικής Ευρώπης.

Κοινωνική Ευρώπη: Ασκούμενο μοντέλο πολιτικής ή υπόσχεση;

Κεφάλαιο 1

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) είναι οικονομικά ισχυρή, διαδραματίζει σημαντικό γεωπολιτικό ρόλο και διαθέτει ένα ευρύ φάσμα θεσμών σε ένα πολύπλοκο σύστημα πολυεπίπεδης διακυβέρνησης. Μπορεί όμως η Ευρώπη να χαρακτηριστεί ως «κοινωνική»; Έχει η ΕΕ κοινωνικό ρόλο; Είναι προφανές ότι δεν υπάρχει κοινωνικό κράτος πρόνοιας σε ευρωπαϊκό επίπεδο με ευθύνη για την άσκηση πολιτικών κοινωνικής πρόνοιας. Δεν υπάρχει ευρωπαϊκό σύστημα συντάξεων ή υγειονομικής περίθαλψης. Τα ίδια τα κράτη-μέλη οργανώνουν τις κοινωνικές υποθέσεις μέσα από μια μεγάλη ποικιλία δράσεων. Ο όρος «Κοινωνική Ευρώπη» είναι γνωστός, αλλά τι κρύβεται πίσω από αυτόν; Ο Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων μπορεί να μας δώσει μερικές κατευθύνσεις. Το σύνολο των είκοσι (20) κοινωνικών αρχών που εμπεριέχονται στον Πυλώνα ορίστηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το Νοέμβριο του 2017. Ο Πυλώνας αφορά θέματα όπως η εκπαίδευση, η ισότητα και η εξάλειψη των διακρίσεων, η απασχόληση, το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα, η παιδική μέριμνα, οι συντάξεις, η υγεία και η μακροπρόθεσμη φροντίδα, οι αναπηρίες, η κατοικία και οι βασικές υπηρεσίες, με σκοπό τη διασφάλιση επαρκών πολιτικών κοινωνικής πρόνοιας, προστασίας και φροντίδας για κάθε κάτοικο της ΕΕ.

Ο καθορισμός και το εύρος εφαρμογής των προβλέψεων της Κοινωνικής Ευρώπης καλύπτονται από τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων, όμως πως ο ίδιος ο Πυλώνας εφαρμόζεται; Υπάρχει η πρόβλεψη που αναφέρει ότι «ο Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων πρέπει να εφαρμοστεί τόσο σε επίπεδο Ένωσης όσο και στο επίπεδο των κρατών-μελών εντός των αντίστοιχων αρμοδιοτήτων τους». Οι 20 αρχές θα χρησιμεύσουν ως οδηγός προς θετικά αποτελέσματα σε ζητήματα απασχόλησης και κοινωνικών πολιτικών για όλους τους θεσμικούς φορείς, είτε σε επίπεδο ΕΕ είτε σε επίπεδο κρατών-μελών. Αυτή η διπλή ευθύνη σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο αποτελεί σημαντική διαφορά μεταξύ της ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής και αυτού που συνήθως αντιλαμβανόμαστε όταν μιλάμε για κοινωνικές πολιτικές.

Ανιχνεύοντας τα μακρά ιστορικά μονοπάτια μέχρι την εποχή της βιομηχανικής επανάστασης, οι κοινωνικές πολιτικές λειτουργούν ως δημόσιες πολιτικές από τα μέσα του δέκατου ένατου αιώνα σε εθνικό πολιτικό πλαίσιο.

Chapter 1

Equal Opportunities and access to the labour market

1. Education, training and life - long learning
2. Gender equality
3. Equal Opportunities
4. Active support to employment

Chapter 2

Fair working conditions

5. Secure and adaptable employment
6. Wages
7. Information about employment conditions and protection in case of dismissals
8. Social dialogue and involvement of workers
9. Work-life balance
10. Healthy, safe and well adapted work environment and data protection

Chapter 3

Social Protection and inclusion

11. Childcare and support to children
12. Social Protection
13. Unemployment benefits
14. Minimum Income
15. Old age income and pensions
16. Health care
17. Inclusion of people with disabilities
18. Long-term care
19. Housing and assistance for the homeless
20. Access to essential services

Πίνακας 1: Οι 20 αρχές του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων.

Τα κοινωνικά δικαιώματα έχουν κερδηθεί μέσα από μεγάλες μάχες από σοσιαλιστές, σοσιαλδημοκράτες και συνδικαλιστές εντός οικονομικών που αναπτύσσονταν και προκαλούσαν εντάσεις στο εσωτερικό της αναδυόμενης βιομηχανικής κοινωνίας. Ο κύριος στόχος τους είναι να προστατεύουν τα άτομα από την οικονομική τους εξάρτηση από την αγορά, καθώς και από τους κινδύνους της καθημερινής ζωής, όπως ασθένειες, από την ανεργία, τη γήρανση, τη φτώχεια και πολλά άλλα. Ο Βρετανός κοινωνιολόγος Τόμας Χ. Μάρσαλ χαρακτήρισε την εξέλιξη των εθνικών κρατών πρόνοιας με ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα ως το «τρίτο κύμα δικαιωμάτων των πολιτών», που έρχεται μετά τα πολιτικά δικαιώματα και ορίζει μια «κοινωνική πολιτογράφηση» στα έθνη-κράτη.

Η προσέγγιση του Βίλι Μπραντ: δημιουργώντας μια Ευρωπαϊκή Κοινωνική Ένωση

Ενώ σε εθνικό επίπεδο τα κοινοβούλια, οι κυβερνήσεις και μη κρατικοί φορείς, όπως οι ενώσεις πρόνοιας και οι συνδικαλιστικές οργανώσεις, φροντίζουν για την ανάπτυξη και προσαρμογή των κοινωνικών πολιτικών του κράτους πρόνοιας, διαχειριζόμενοι τεράστιους οικονομικούς πόρους, τα πράγματα είναι διαφορετικά στο υπερεθνικό επίπεδο. Η ΕΕ έχει μόνο πολύ περιορισμένες αρμοδιότητες, οικονομικούς πόρους και διοικητικές ικανότητες για να καθοδηγήσει τις κοινωνικές πολιτικές στο πεδίο των κρατών-μελών. Οι «πατέρες της ίδρυσης» στις κυβερνήσεις των έξι κρατών-μελών της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Ιταλίας και των χωρών του BENELUX (Βέλγιο, Ολλανδία και Λουξεμβούργο) είχαν άλλα πράγματα στο μυαλό τους, πέραν της ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής, όταν διαπραγματεύονταν την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) και την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) τη δεκαετία του 1950. Καθιέρωσαν μερικές πρώτες κοινωνικές ρυθμίσεις για την Κοινότητα, αλλά αυτό ήταν μάλλον απαίτηση για τη διατήρηση μιας ανταγωνιστικής ισορροπίας στην εν δυνάμει πορεία οικονομικής ολοκλήρωσης. Εκείνη την περίοδο, οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων των έξι χωρών ακολούθησαν την κεντρική ιδέα του Jean Monnet για την σταδιακή ολοκλήρωση, που διαχέεται από το οικονομικό στο πολιτικό πεδίο, εξασφαλίζοντας έτσι και την οικονομική ευημερία σε μια κοινή αγορά, καθώς και τη διαρκή διατήρηση της ειρήνης μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Η δημιουργία μιας κοινής αγοράς και η σύγκλιση της οικονομικής πολιτικής σύντομα αποδείχτηκε η κύρια επιδίωξη. Εκτός από την πρώιμη εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ) το 1957 ως υπερεθνικό οικονομικό εργαλείο για την προώθηση της απασχόλησης και της κινητικότητας των εργαζομένων, οι κυβερνήσεις των έξι ιδρυτικών κρατών-μελών διατήρησαν την κυριαρχία τους στις κοινωνικές υποθέσεις.

Μόλις ξεπεράστηκε η πρώτη βαθιά πολιτική κρίση στο τέλος της δεκαετίας του 1960 - με τη μετάβαση από την ομοφωνία στην πλειοψηφία ως μοντέλο ψηφοφορίας και λήψης αποφάσεων - και προχώρησε η ένταξη τριών νέων κρατών-μελών στην διεύρυνση του 1973, του Ηνωμένου Βασιλείου, της Δανίας και της Ιρλανδίας, προέκυψαν αρκετά νέα ερωτήματα. Καθώς η οικονομική ολοκλήρωση συνέχιζε να αναπτύσσεται - η τελωνειακή ένωση είχε ολοκληρωθεί μέχρι το 1968 και οι πρώτες ιδέες για μια νομισματική ένωση εμφανίζονταν καθώς προχωρούσε η ΕΟΚ προς μια κοινή αγορά - δυνάμεις της αριστεράς συζήτησαν τρόπους προώθησης της κοινωνικής ένταξης. Αυτό που κρύβεται πίσω από αυτό, αφενός, ήταν η επιτυχία της κεϋνσιανής εμπιστοσύνης στην παγκόσμια διαχείριση της οικονομίας, στην οποία οι πολιτικές απασχόλησης και εισοδήματος έπαιζαν κύριο ρόλο. Αφετέρου, η μεταπολεμική οικονομική άνθηση στην Ευρώπη επιβραδυνόταν, ενώ ο πληθωρισμός ασκούσε πίεση στις τιμές των καταναλωτικών αγαθών προκαλώντας κοινωνική αναταραχή και απεργίες. Ταυτόχρονα, οι αντι-καπιταλιστικές κινήσεις μετά τις διαδηλώσεις των φοιτητών του 1968 ώθησαν τους πολιτικούς ηγέτες να δώσουν μεγαλύτερη προσοχή στα κοινωνικά ζητήματα και τις κοινωνικές διεκδικήσεις.

Το 1969, ο Βίλι Μπραντ έγινε ο πρώτος σοσιαλδημοκράτης Καγκελάριος της Δυτικής Γερμανίας από το 1930. Ο κεντροαριστερός συνασπισμός που κυβέρνησε έδωσε στην έννοια της «Κοινωνικής Ευρώπης» μια τεράστια ώθηση. Σε μια συνάντηση των εννέα αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΕΚ) στο Παρίσι τον Οκτώβριο του 1972, ο Brandt πρότεινε να δοθεί ισότιμη σημασία στην κοινωνική ένταξη με την οικονομική ένταξη. «Η κοινωνική πρόοδος δεν πρέπει να είναι απλά μια προέκταση της οικονομικής ανάπτυξης, αλλά πρέπει επίσης να αποτελεί ανεξάρτητη κατευθυντήρια γραμμή για τις πράξεις μας», δήλωσε η γερμανική πλευρά στη Σύνοδο Κορυφής. Οι ιδέες της γερμανικής κυβέρνησης ήταν πολύ προχωρημένες για την εποχή, ενισχύοντας την προγραμματιζόμενη νομισματική ένωση με μια κοινωνική διάσταση, συντονίζοντας τις πολιτικές απασχόλησης και κοινωνικής πολιτικής και αναπτύσσοντας κοινές βασικές κοινωνικές αρχές. Ο Μπραντ πλαισιώθηκε από μια σειρά ομολόγων με παρόμοιες απόψεις και έτσι η Σύνοδος ολοκληρώθηκε με δέσμευση για κοινωνική πρόοδο και πρόσκληση στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή να αναπτύξει ένα Πρόγραμμα Δράσης στον κοινωνικό τομέα που θα έδινε τόση σημασία στην ανάπτυξη των κοινωνικών ζητημάτων όσο και στην ανάπτυξη μιας οικονομικής και νομισματικής ένωσης.

«Η κοινωνική δικαιοσύνη δεν πρέπει να παραμείνει μια αφηρημένη έννοια και η κοινωνική πρόοδος δεν πρέπει να ερμηνευτεί ως απλή προέκταση της οικονομικής ανάπτυξης. Εάν αναπτύξουμε μια ευρωπαϊκή προοπτική στην κοινωνική πολιτική, θα γίνει επίσης πιο εύκολο για πολλούς πολίτες των κρατών μας να ταυτιστούν με την κοινότητα»

Βίλι Μπραντ στη Σύνοδο Κορυφής της ΕΚ, 19/10/1972 (μετάφραση του συγγραφέα)

Ο δρόμος προς αυτό που το 1974 έγινε το πρώτο Πρόγραμμα Δράσης της Κοινότητας ήταν ανοιχτός με πρωτοβουλίες και φρέσκες ιδέες για μια κοινωνική προοπτική για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Ιδιαίτερα, οι σοσιαλιστικές και σοσιαλδημοκρατικές παρατάξεις στα κράτη-μέλη αξιοποίησαν τον ώθηση που έδωσε ο Μπραντ για να θέσουν τις δυνάμεις τους στην υπηρεσία της «Κοινωνικής Ευρώπης». Αυτό ήταν ο προγραμματικός τίτλος του ένατου συνεδρίου των σοσιαλιστικών και σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων στη Βόννη τον Απρίλιο του 1973. Καθώς δεν είχε πραγματοποιηθεί αυτόματη επέκταση από την οικονομική στην κοινωνική ολοκλήρωση, οι παρατάξεις απαίτησαν τη δημιουργία μιας «κοινωνικής κοινότητας» και μιας πολιτικής ένωσης δίπλα στα οικονομικά έργα ολοκλήρωσης μιας κοινής αγοράς και μιας νομισματικής ένωσης.

**«Οι σοσιαλιστικές
παρατάξεις στις χώρες της
Ευρωπαϊκής Κοινότητας
υποστηρίζουν μια ενωμένη
Ευρώπη. Η Κοινότητα δεν
μπορεί να είναι μόνο μια
οικονομική και νομισματική
ένωση, πρέπει να εξελιχθεί
σε μια κοινωνική Κοινότητα»**

**ΙΧ Συνέδριο των σοσιαλιστικών και σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων,
26-27/04/1973, Βόννη (μετάφραση του συγγραφέα)**

Ήταν η πρώτη φορά που οι σοσιαλιστικές και σοσιαλδημοκρατικές παρατάξεις ανέπτυξαν ένα σαφές πλαίσιο ιδεών για αυτό που ο Μπραντ αποκάλεσε «Ευρωπαϊκή Κοινωνική Ένωση». Η πρόθεση δεν ήταν απλώς να συμπληρώσουν την οικονομική ολοκλήρωση με μερικά στοιχεία κοινωνικής πολιτικής. Αντίθετα, αυτό θα σημάδευε μια ολοκληρωτική ανασυγκρότηση των πολιτικών οικονομικής ενοποίησης της εποχής. Τα κύρια ζητήματα που τέθηκαν στη συνάντηση της Βόννης περιλάμβαναν (α) την οικονομική και κοινωνική πολιτική ρύθμιση σε υπερεθνικό επίπεδο, (β) τη δημοκρατική αναστροφή της οικονομίας με εργατικά συμβούλια και συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων, (γ) την αναβίωση της κοινωνικής σύγκλισης και τη διασυνοριακή αναδιανομή με τη βοήθεια ενός νέου ευρωπαϊκού κοινωνικού προϋπολογισμού, (δ) το διασυνοριακό εγγυημένο δικαίωμα στην εργασία και την ίδρυση ενός Ευρωπαϊκού Γραφείου Εργασίας, (ε) μια Χάρτα Κοινών Κοινωνικών Αρχών. Αυτά τα ζητήματα εξέφρασαν αποτέλεσαν τη στόχευση για τη τροποποίηση της διαδικασίας ολοκλήρωσης, δίνοντας ουσία στην Κοινωνική Ευρώπη με έναν τρόπο που αναδιαμόρφωνε και την κοινή αγορά. Οι παραπάνω προτάσεις ήταν επίσης σύμφωνες με τη διαδικασία επέκτασης του κράτους πρόνοιας και την εκλογική επιτυχία των σοσιαλδημοκρατικών δυνάμεων στα κράτη-μέλη τη δεκαετία του 1970.

Η προσέγγιση του Ζακ Ντελόρ: Ορισμός ενός Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου

Σε αντίθεση με τις φιλοδοξίες για τη μετατροπή της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σε πολιτική και κοινωνική κοινότητα, το πρώτο Πρόγραμμα Δράσης στον Κοινωνικό Τομέα, το οποίο εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Ιανουάριο του 1974, ήταν αρκετά απογοητευτικό. Αν και ακολουθήθηκε από νομικές δεσμεύσεις, ειδικά όσον αφορά την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων, η οικονομική αναταραχή που προκλήθηκε από την πρώτη πετρελαϊκή κρίση, η κατάρρευση του συστήματος του Μπρέτον Γουντς και η συνακόλουθη νομισματική αστάθεια «έθαψαν» το έργο της νομισματικής ένωσης στην Ευρώπη. Με την εξαφάνισή της, εξαφανίστηκαν και οι πολιτικές προθέσεις για την ίδρυση ενός παράλληλου κοινωνικού συνδέσμου. Από πολλές απόψεις, τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1980 ήταν μια περίοδος στασιμότητας για την ΕΚ, και αυτό ισχύει και για την Κοινωνική Ευρώπη.

Η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση, η αύξηση της ανεργίας, η πληθωριστική πίεση, η υψηλή επιβάρυνση του δημόσιου τομέα και ο ενισχυμένος διεθνής ανταγωνισμός ήταν μεταξύ των παραγόντων που βοήθησαν τις νεοκλασικές και μονεταριστικές ιδέες να αντικαταστήσουν τον κείνσιανισμό ως το κυρίαρχο παράδειγμα οικονομικής θεωρίας. Η νέα προσέγγιση αποστρέφονταν από το να δώσει στο κράτος και στις κεντρικές τράπεζες έναν ενεργό ρόλο στην καθοδήγηση της οικονομίας έναντι των υποτιθέμενων «αυτοθεραπευτικών δυνάμεων της αγοράς» που πίεζαν για περιορισμό των γενναιόδωρων κοινωνικών πολιτικών και της ισχύος των εργατικών συνδικάτων. Η συντηρητική Βρετανίδα πρωθυπουργός Μάργκαρετ Θάτσερ, που ανέλαβε καθήκοντα στη Ντάουνινγκ Στριτ το 1979, προώθησε την πρακτική εφαρμογή αυτών των ιδεών στη βρετανική οικονομία μέσω της απελευθέρωσης, της ιδιωτικοποίησης και της μείωσης του κράτους πρόνοιας. Σε υπερεθνικό επίπεδο, αντιτάχθηκε απερίφραστα σε κάθε ευρωπαϊκή επανακατανομή των εισφορών του Ηνωμένου Βασιλείου στον προϋπολογισμό της ΕΚ, λέγοντας τη περίφημη φράση «Θέλω τα χρήματά μου πίσω». Στη Γερμανία, το συντηρητικό CDU/CSU, σε συνεργασία με τον φιλελεύθερο FDP, ανέλαβε την εξουσία, με τον Χέλμουτ Κολ (CDU) να διαδέχεται τον Χέλμουτ Σμιτ (SPD) ως καγκελάριο το 1982. Παράλληλα, στη Γαλλία, ο σοσιαλιστής Φρανσουά Μιτεράν, που εξελέγη πρόεδρος το 1981, απέτυχε στο σχέδιό του να εφαρμόσει μια οικονομική πολιτική που τότε ήταν αντίθετη με το συντηρητικό ευρωπαϊκό ρεύμα.

«Η Ευρώπη θα είναι σοσιαλιστική ή δεν θα υπάρχει»

**Φρανσουά Μιτεράν, πρώτος γραμματέας των
Γάλλων Σοσιαλιστών (PS) στο εβδομαδιαίο περιοδικό
του κόμματος L'Unité, 10.06.1977**

Ο Μιτεράν εισήλθε στο Ελυζέ ως ένα πολιτικό πρόσωπο που είχε παίξει ενεργό ρόλο στην ανάπτυξη των ιδεών για μια πιο κοινωνική Ευρώπη κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970 στο κόμμα του και ήταν αποφασισμένος να επαναφέρει την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση στον σωστό δρόμο. Ωστόσο, οι συνθήκες της εποχής αποδείχθηκαν δύσκολες για τις σοσιαλιστικές ιδέες, τόσο σε εθνικό όσο και σε υπερεθνικό επίπεδο. Το 1985, ο πρώην υπουργός Οικονομικών του Μιτεράν, Ζακ Ντελόρ, ο οποίος ήταν υπεύθυνος τόσο για την αποτυχημένη προσπάθεια εισαγωγής του κείνσιανισμού, όσο και για την «αναποδιά» της Γαλλίας στη νεοκλασική διδασκαλία του 1983, ανέλαβε την προεδρία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Σύντομα ήταν ο κύριος εκφραστής πίσω από την αναζωογόνηση των σχεδίων του 1957 για την ολοκλήρωση της Ενιαίας Αγοράς. Και αυτό, φυσικά, ήταν μια πολιτική που ενίσχυε την αγορά, όπως και η επόμενη, δεύτερη προσπάθεια για τη δημιουργία μιας νομισματικής ένωσης.

Ο Ντελόρ αντλούσε από το νέο οικονομικό παράδειγμα την υποχρέωση να ενισχύσει, να ελευθερώσει και να απαλείψει τις ευρωπαϊκές αγορές από διασυνοριακά εμπορικά δεσμά, προκειμένου να παίξει ένα ρόλο στην παγκόσμια οικονομία. Ο Ενιαίος Ευρωπαϊκός Νόμος τέθηκε σε ισχύ το 1987, βασισμένος στη Λευκή Βίβλο της Επιτροπής για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς του 1985. Στον πυρήνα αυτής της πρώτης μεγάλης αναθεώρησης συνθηκών σε 30 χρόνια ήταν το λεγόμενο «έργο του 1992». Τι αφορούσε εκείνο το έργο; Ότι προς το τέλος του εκείνου του έτους, όλοι οι εμπορικοί φραγμοί για την ελεύθερη κίνηση αγαθών, ατόμων, κεφαλαίων και υπηρεσιών έπρεπε να καταργηθούν μεταξύ των δώδεκα τότε κρατών-μελών - με την ένταξη της Ελλάδας το 1981 και της Ισπανίας και της Πορτογαλίας το 1986. Αλλά ο Ντελόρ σχεδίαζε περισσότερο από τη δημιουργία μιας μεγάλης ευρωπαϊκής αγοράς. Παρά την προώθηση της ενίσχυσης της αγοράς, από τη μια, προσπαθούσε να αντισταθεί στο γνωστό ρητό της Θάτσερ ότι «δεν υπάρχει κοινωνία» ('there is no such thing as society'), από την άλλη. Ήταν εξαιρετικά ενήμερος για τις ιδιαιτερότητες των ευρωπαϊκών οικονομιών και κοινωνιών σε σχέση με το αμερικανικό μοντέλο και αρνούσαν να προσπαθήσει να αναμορφώσει τις ευρωπαϊκές κοινωνίες σε νεοφιλελεύθερο σχήματα. Η διατήρηση και ενίσχυση του «Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου» ήταν έτσι η συνεχής αναφορά του Ντελόρ.

«Αλλά - όπως έχω πει πολλές φορές τους τελευταίους μήνες - δεν μπορείτε να ερωτευτείτε με την ενιαία αγορά.[...] Γι' αυτό δίνω συνεχώς έμφαση στην ανάγκη όχι μόνο για μια περιοχή χωρίς σύνορα αλλά και για παράλληλες πολιτικές που θα ανοίξουν νέους ορίζοντες για τους άνδρες και τις γυναίκες που απαρτίζουν αυτήν την Κοινότητα μας»

Πρόεδρος της Επιτροπής, Ζακ Ντελόρ, σε ομιλία του στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 17.01.1989

Κατά τη διάρκεια της προεδρίας του αυτό σήμαινε ότι η Επιτροπή θα επιδίωκε να ενισχύσει την Ενιαία Αγορά με μια κοινωνική διάσταση. Αλλά οι πολιτικές κοινωνικές πρόνοιες που υιοθετήθηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενσωμάτωσαν μόνο μικρές προσθήκες αναφορικά με την επαγγελματική ασφάλεια και υγεία, τη χρηματοδότηση για πολιτικές κοινωνικής συνοχής και την ενίσχυση του κοινωνικού διαλόγου. Η έντονη αντίσταση από την συντηρητική βρετανική κυβέρνηση αποδυνάμωσε την αρχική ιδέα ενός δεσμευτικού χάρτη θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων για τους πολίτες, με αποτέλεσμα να εκδοθεί από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο μια μη δεσμευτική δήλωση μόνο για τους εργαζομένους το 1989. Εκτός από το μείζον εγχείρημα της εξασφάλισης των τεσσάρων ελευθεριών της αγοράς στην ΕΚ, εκείνα τα προσεκτικά βήματα προς μια κοινωνική διάσταση της Ενιαίας Αγοράς ήταν αρκετά ανομοιογενή και ελλιπή, μακριά από τις ιδέες για μια Κοινωνική Ένωση που προωθήθηκαν τη δεκαετία του 1970.

Με τα σχέδια για την Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ), η επιθυμία να προχωρήσουν πολιτικές εμβάθυνσης της κοινωνικής ολοκλήρωσης παράλληλα με την οικονομική ολοκλήρωση επανήλθε στην πολιτική ατζέντα. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και η πρόταση Ντελόρ το 1989 για τη νομισματική ολοκλήρωση διεύρυναν σημαντικά τις υπερεθνικές εξουσίες πάνω σε ζητήματα κοινωνικής πολιτικής. Προστέθηκε η πρόταση για ένα «υψηλό επίπεδο απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας» στους στόχους της Κοινότητας και - ακόμα πιο σημαντικό - ένα Κοινωνικό Πρωτόκολλο που υπογράφηκε από όλα τα κράτη-μέλη εκτός από το Ηνωμένο Βασίλειο, που επέκτεινε την ψήφο με αυξημένη πλειοψηφία σε πολλούς τομείς, δίνοντας τα εργαλεία στους κοινωνικούς εταίρους να συμβάλλουν στη σύνταξη των κοινοτικών οδηγιών.

Το 1993 η Επιτροπή ξεκίνησε μια συζήτηση για την επιθυμητή ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική δημοσιεύοντας ένα πλέγμα προτάσεων, οι οποίες ενσωματώθηκαν το 1994 στη Λευκή Βίβλο, με ένα εισαγωγικό κεφάλαιο που είχε ως επικεφαλίδα το μότο του Ντελόρ «Διατηρώντας και αναπτύσσοντας το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο».

«Εάν η οικονομική ανάπτυξη θέλει να αυξήσει την ανθρώπινη ευημερία, πρέπει επίσης να λαμβάνει υπόψη τις κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανησυχίες. Εξίσου, η επιδίωξη υψηλών κοινωνικών προτύπων δεν πρέπει να θεωρείται μόνο κόστος αλλά και κλειδί σε ένα ανταγωνιστικό πεδίο.

Για αυτούς τους ουσιώδεις λόγους η κοινωνική πολιτική της Ένωσης δεν μπορεί να είναι δευτερεύουσας σημασίας στην οικονομική ανάπτυξη ή στη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς»

Λευκή Βίβλος της Επιτροπής για την Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική -Μια Προοπτική για την Ένωση, 27 Ιουλίου 1994, σελ. 2

Ακόμη κι αν ο Delors δεν μπόρεσε ή δεν ήταν πρόθυμος να επισημάνει τις ιδέες που υποκρύπτονταν πίσω από την Κοινωνική Ένωση, βοήθησε πολύ στην ευαισθητοποίηση για τις κοινές αξίες του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου, συμπεριλαμβανομένης της δημοκρατίας και των ατομικών δικαιωμάτων, της ισότητας των ευκαιριών, των ελεύθερων συλλογικών διαπραγματεύσεων, της κοινωνικής πρόνοιας και της αλληλεγγύης. Με βάση την ανάπτυξη της ΟΝΕ ως το επόμενο μεγάλο έργο ενίσχυσης της εσωτερικής αγοράς μετά την Ενιαία Αγορά, η Επιτροπή υπογράμμισε ότι η ανταγωνιστικότητα και η αλληλεγγύη πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και ότι «η οικονομική και κοινωνική πρόοδος πρέπει να πηγαίνουν χέρι-χέρι». Αυτό θα έπρεπε να γίνει, μεταξύ άλλων, με τον καθορισμό ελάχιστων κοινωνικών προτύπων, την εφαρμογή των διατάξεων του Κοινωνικού Πρωτοκόλλου και τη στήριξη συλλογικών συμφωνιών και δράσεων, θέτοντας στο επίκεντρο έναν ενεργό ρόλο για την ΕΕ στην κοινωνική πολιτική.

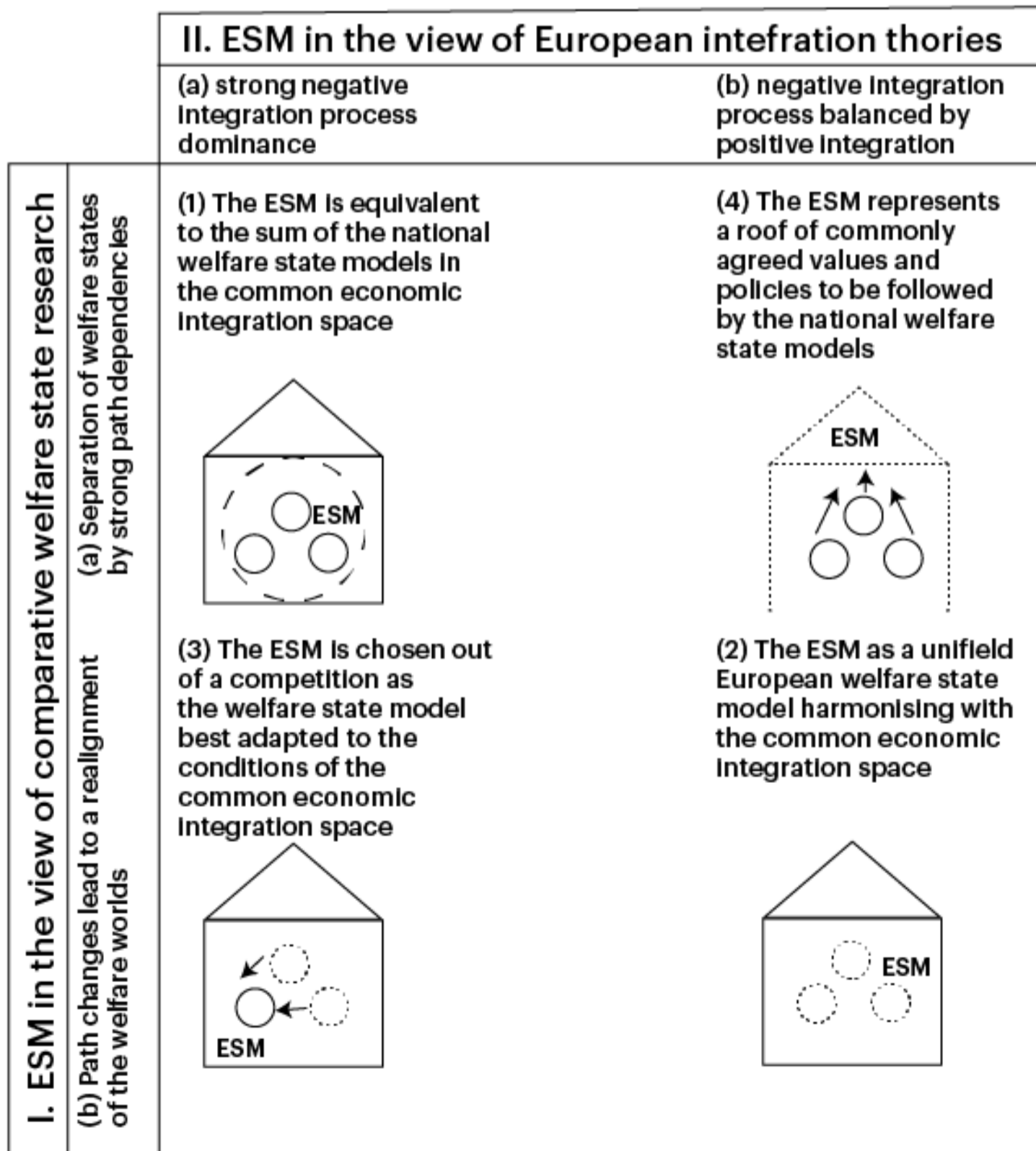
Η θεωρητική αποτύπωση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου

Κοινό σημείο και στις δύο ιδέες του Μπραντ και του Ντελόρ για την Κοινωνική Ευρώπη ήταν η δυσκολία του ορισμού, ο καθορισμός δηλαδή των υπερεθνικών κοινωνικών δικαιωμάτων, να ανάδειξή τους ως σημαντικών και εφικτών, τη στιγμή που ο σχεδιασμός, η διοίκηση και το εύρος αρμοδιοτήτων του κράτους πρόνοιας βρίσκονται στα χέρια των κρατών-μελών. Και οι δύο οραματιστές της Κοινωνικής Ευρώπης θεώρησαν απαραίτητο να σχεδιάσουν και να εμβαθύνουν ενεργά την κοινωνική ενσωμάτωση, καθώς η οικονομική ενσωμάτωση επιταχυνόταν.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο, όπως το εννοούσε η Επιτροπή Ντελόρ, μπορεί να κατανοηθεί με διάφορους τρόπους. Τουλάχιστον τέσσερις περιγραφές του θεωρητικού πλαισίου του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου μπορούν να διατυπωθούν, ανάλογα με το πόσο φορτισμένο είναι το πεδίο των ηθικών αξιών κάθε ατόμου σχετικά με την ευρωπαϊκή ενοποίηση και την εξέλιξη του κράτους πρόνοιας (Πίνακας 2 παρακάτω). Οι πολιτικοί επιστήμονες διακρίνουν τα αρνητικά και τα θετικά βήματα της ενοποίησης. Αυτά τα βήματα δεν είναι προϊόν αξιολογικής κρίσης, αλλά υποδηλώνουν μια διαφορά μεταξύ των πολιτικών της ΕΕ που προσθέτουν ή αφαιρούν εμπόδια από την αγορά. Η κατάργηση εμπορικών τειχών, όπως είναι τα σύνορα, οι δασμοί ή οι επιδοτήσεις για παράδειγμα, αποτελεί ένα τυπικό παράδειγμα αρνητικής ενοποίησης. Η θέσπιση νέων, κοινών πολιτικών, θεσμών και εργαλείων, από την άλλη πλευρά, θα αποτελούσε παράδειγμα θετικής ενοποίησης. Οι πολιτικοί επιστήμονες που εστιάζουν στο κράτος πρόνοιας, ωστόσο, έχουν αναγνωρίσει μια σειρά από εξαρτήσεις στην πορεία ενοποίησης, όπως το γεγονός ότι μόλις οι χρηματοδοτικές πηγές καθοριστούν και θεσμοθετηθούν, όταν π.χ. αφορούν τα συστήματα υγειονομικής περίθαλψης ή κοινωνικής ασφάλισης, τείνουν στη συνέχεια να μένουν στάσιμα. Αυτές οι εξαρτήσεις θα μπορούσαν, σε ορισμένες περιπτώσεις, να οδηγήσουν σε κάποια κωλύματα εφαρμογής ενώ σε άλλες περιπτώσεις οι μεταρρυθμίσεις του κοινωνικού συστήματος ενός κράτους μπορούν να οδηγήσουν σε απομακρύνσεις από την κοινή ευρωπαϊκή πορεία. Υπάρχει κατά συνέπεια, η διάκριση μεταξύ των ισχυρών και των ασθενών εξαρτήσεων στην πορεία ενοποίησης για να ερμηνευτεί η εξέλιξη του κράτους πρόνοιας.

(1) Η πρώτη περιγραφή του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου προβλέπει την ανάπτυξη ενός κοινού οικονομικού χώρου εντός της ΕΕ - είναι αυτό που είδαμε με την ίδρυση της ΕΚΑΧ. Ο τρόπος ενοποίησης είναι αρνητικός: τα εμπόδια στο εμπόριο απομακρύνονται, αλλά συμφωνούνται μόνο λίγες κοινές πολιτικές. Σε αυτό το οικονομικό χώρο βρίσκουμε αρκετές παραλλαγές του κράτους πρόνοιας. Κάθε κράτος-μέλος οργανώνει τις κοινωνικές, απασχόλησης και τις εκπαιδευτικές πολιτικές του, αλλά και κάποιες από τις οικονομικές του πολιτικές με τον παραδοσιακό τρόπο. Κάθε πολιτική μπορεί να διαφέρει σημαντικά. Αν οι εξαρτήσεις πορείας παραμένουν στο σχεδιασμό του κράτους πρόνοιας, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο δεν θα ήταν παραπάνω από το άθροισμα όλων αυτών των καθεστώτων πρόνοιας.

Σίγουρα τα κράτη θα είχαν ορισμένες κοινές δεσμεύσεις, όπως ο αγώνας κατά της φτώχειας, αλλά ο τρόπος που θα ακολουθούσαν για να το κάνουν αυτό θα διέφερε σημαντικά, καθιστώντας σχεδόν αδύνατη την άσκηση υπερεθνικής κοινωνικής πολιτικής. Αυτό το μοντέλο μπορεί να περιγράφει τα πρώτα στάδια της ενοποίησης στη δεκαετία του 1950 και του 1960. Ευτυχώς, έχουμε προχωρήσει από τότε.

Πίνακας 2: Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο από διαφορετική σκοπιά. Πηγή: Συγκεντρωτικό υλικό του συγγραφέα.

(2) Αντίθετα, ένα δεύτερο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο θα προϋπέθετε μεγαλύτερη «ανοιχτότητα» σε στοιχεία θετικής ενοποίησης στο δημιουργημένο οικονομικό χώρο. Αυτό στηρίζεται από τις αλλαγές πορείας στα κράτη πρόνοιας μέσω της μεταρρύθμισης. Η ανάπτυξη ενός κοινού ευρωπαϊκού κράτους πρόνοιας φαίνεται τώρα εφικτή. Η περιγραφή ενός Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου θα υιοθετεί τις καλύτερες εμπειρίες και πρακτικές από τα διαφορετικά μοντέλα κράτους πρόνοιας και θα αναπτύσσει υπερεθνικές κοινωνικές πολιτικές σύμφωνα με την οικονομική ενοποίηση, όπως η πανευρωπαϊκή ασφάλιση για τους ανέργους. Φυσικά, αυτό είναι ακόμα μια μακρινή προοπτική, αλλά ορισμένες από τις ιδέες του σοσιαλδημοκρατικού χώρου της δεκαετίας του 1970 θα μπορούσαν να εφαρμοστούν.

(3) Σε μια τρίτη περιγραφή του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου, τα κράτη-μέλη δεν θα μπορούσαν να συμφωνήσουν σε ένα περιεκτικό σύνολο κοινών πολιτικών: ο τρόπος ενοποίησης σε αυτή την περίπτωση παραμένει κυρίως αρνητικός. Αυτό σημαίνει τη δημιουργία ενός βαθιά ενοποιημένου κοινού συστήματος αγοράς, στο οποίο όλα τα εμπορικά εμπόδια απομακρύνονται. Όπως και στην πρώτη περιγραφή, οι μακροοικονομικές πολιτικές, οι πολιτικές απασχόλησης, οι εκπαιδευτικές και κοινωνικές πολιτικές αφήνονται στα χέρια των κρατών-μελών, τα οποία διατηρούν έτσι την κυριαρχία τους πάνω σε αυτούς τους τομείς. Ωστόσο, καθώς το περιβάλλον των διαφορετικών κρατών πρόνοιας αλλάζει βαθύτατα, οι πολιτικές ηγεσίες δέχονται πίεση να προσαρμόσουν τις πολιτικές τους μέσω μεταρρυθμίσεων, προκαλώντας αλλαγές στην πορεία. Αυτή η πίεση μπορεί να προέλθει από δημογραφικές αλλαγές, από μεταβολές στο μοντέλο παραγωγής, από την οικονομική παγκοσμιοποίηση, αλλά και από τον αυξημένο ανταγωνισμό στους μισθούς, τους φόρους ή το κοινωνικό κόστος πολιτικών επιλογών. Το τελευταίο συχνά οδηγεί σε κοινωνικό ντάμπινγκ, όπως το έχουμε βιώσει μέσα από την διπλή πορεία οικονομικής ενοποίησης και ολοκλήρωσης της νομισματικής ένωσης. Το κοινωνικό μοντέλο που είναι πλέον συμβατό με τους νόμους της αγοράς θα επιλέγεται ανεπίσημα ως εκείνο το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο που θα ακολουθείται.

(4) Η τέταρτη περιγραφή ενός Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου θα ήταν πιο αισιόδοξη όσον αφορά τη δυνατότητα των κρατών-μελών να παραχωρήσουν μέρος της κυριαρχίας τους για να επιτρέψουν τη θετική ένταξη, αλλά πιο απαισιόδοξη όσον αφορά την θεσμική προθυμία των κρατών πρόνοιας να αλλάξουν πορεία. Οι αλλαγές πορείας στις εθνικές πολιτικές πρόνοιας θα ήταν εξαιρετικές, καθώς θεωρούνται άκρως προσαρμοστικές στις νέες προκλήσεις με μόνο μικρές εσωτερικές προσαρμογές: η βασική αρχή είναι να μην αντικαθίσταται ένα λειτουργικό σύστημα - και ένα τέτοιο σύστημα όπως το παραπάνω θα ήταν λειτουργικό. Τα κράτη-μέλη θα αναγνώριζαν την ανάγκη να ορίσουν ένα σύνολο κοινών αξιών, πρακτικών και πολιτικών, καθώς και, αν είναι αναγκαίο, υπερεθνικών οργάνων.

Θα αποτελούσαν πανευρωπαϊκά σημεία αναφοράς στην καθοδήγηση των εθνικών πολιτικών πρόνοιας και θα έπρεπε να περιορίζουν τις αρνητικές εξωτερικές επιπτώσεις που προέρχονται από τη δημιουργία του κοινού οικονομικού χώρου, όπως οι διαδικασίες

κοινωνικού ντάμπινγκ που είδαμε ακριβώς παραπάνω. Εδώ, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο και τα διάφορα μοντέλα κοινωνικής πρόνοιας θα βρίσκονταν στην οροφή του «κτιρίου» της ενοποίησης, περιβάλλοντας την οικονομική ενοποίηση με την έννοια μιας ασφάλειας. Παραδείγματα αυτού του είδους θετικής ένταξης περιλαμβάνουν, στο οικονομικό πεδίο, τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) ως το μοναδικό θεσμικό όργανο της νομισματικής πολιτικής στην ΟΝΕ, ενώ στο κοινωνικό πεδίο υπάρχει ο Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων, που ενσωματώνει ένα σύνολο κοινών αξιών και αρχών.

Να σημειωθεί ότι αυτές είναι απλουστευμένες θεωρητικές προοπτικές για το ασαφές Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο, το οποίο μπορεί να έχει, περισσότερο ή λιγότερο, οικεία χαρακτηριστικά ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και ευρωπαϊκών κρατικών προνοιών. Αλλά αυτά τα χαρακτηριστικά δεν μπορούν να απεικονίσουν ακριβώς τι συμβαίνει στην πραγματικότητα. Αυτό συμβαίνει επειδή η αξιολόγηση εάν τα κράτη-μέλη είναι περισσότερο ή λιγότερο ανοιχτά στη θετική ένταξη και η πορεία των μεταρρυθμίσεων στο σύστημα πρόνοιας δεν είναι ζητήματα επιστημονικής παρατήρησης, αλλά περισσότερο ζητήματα κανονιστικής αντίληψης.

Ορισμοί της Κοινωνικής Ευρώπης

Ξεκινήσαμε αυτό το κεφάλαιο με το ερώτημα τι κρύβεται πίσω από τον όρο «Κοινωνική Ευρώπη». Κατά τη ανάπτυξη του κεφαλαίου, μάθαμε ότι αυτή δεν είναι ένας μονοσήμαντος όρος. Ακολουθούν επιμέρους διαφοροποιήσεις του όρου σε ένα συγκεντρωτικό πλαίσιο:

Κοινωνική Ευρώπη: Θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε τον όρο Κοινωνική Ευρώπη όρος-ομπρέλα για ό,τι θέλουμε να υπογραμμίσουμε σχετικά με τις πολιτικές ευημερίας στην Ευρώπη, με ή χωρίς υπερεθνική αναφορά.

Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο: Παρόλο που δεν είναι εύκολο να οριστεί με σαφήνεια, η συμβολή του Ζακ Ντελόρ στην έννοια από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 ήταν να τονίσει την κοινή ιστορία των ευρωπαϊκών κρατών πρόνοιας και τους κοινούς στόχους της κοινωνικής προόδου σε αντίθεση με άλλες περιοχές του κόσμου, ιδίως με το αμερικανικό μοντέλο της ελεύθερης αγοράς. Αυτή η αναγνώριση απαιτεί μεγάλο έργο για την ΕΕ και τα κράτη-μέλη της. Η διατήρηση και η ενίσχυση αυτού του μοντέλου θα συνεπαγόταν τουλάχιστον την ενθάρρυνση της σύμπλευσης της αγοράς με την κοινωνική ολοκλήρωση.

Ευρωπαϊκή Κοινωνική Ένωση: Προβλέφθηκε αρχικά τη δεκαετία του 1970 από τον Βίλι Μπραντ και αφορούσε μια πιο εκτεταμένη ερμηνεία όσον αφορά την ευρωπαϊκή αλληλεγγύη, με την οικονομική ολοκλήρωση να εξαρτάται από την εξέλιξη ενός ευρύτερου φάσματος κοινών ευρωπαϊκών οικονομικών πολιτικών, πολιτικών απασχόλησης και κοινωνικών πολιτικών. Τα εθνικά κράτη πρόνοιας δεν θα εξαφανίζονταν, αλλά η διασυνοριακή συνεργασία, η αμοιβαία στήριξη και ο συλλογικός κοινωνικοοικονομικός έλεγχος κατά μήκος των γραμμών των υπερεθνικών κανόνων διαμόρφωσης της αγοράς θα ήταν καίριοι παράγοντες.

Ευρωπαϊκή Κοινωνική Διάσταση: Συχνά χρησιμοποιείται σε συνδυασμό με την Ενιαία Αγορά ή την ΟΝΕ για να εκφράσει την ανάγκη η οικονομική ανάπτυξη να πλαισιωθεί με κοινωνικά στοιχεία. Η προσθήκη μιας κοινωνικής διάστασης σε ένα υπάρχον οικονομικό χώρο δεν αλλάζει την κυριαρχία της αρνητικής ολοκλήρωσης.

Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Πυλώνας: Ένα πολύ πρόσφατο σημείο αναφοράς, συνδεδεμένο με την ανακήρυξη του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων το 2017. Περιλαμβάνει ένα σύνολο από 20 βασικές κοινωνικές αρχές που πρέπει να διασφαλίζονται από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και τα κράτη-μέλη. Περιλαμβάνει σημαντικές κοινές κοινωνικές αξίες, αλλά περισσότερο δηλωτικός των προθέσεων των ηγεσιών των ευρωπαϊκών θεσμών.

Διαμόρφωση του πεδίου μάχης: Γραμμές σύγκρισης στα κοινωνικά θέματα

Κεφάλαιο 2

Από ό,τι έχουμε ήδη συζητήσει, είναι προφανές ότι ο δρόμος προς την Κοινωνική Ευρώπη είναι γεμάτος διαφορετικές απόψεις, χωρία να υπάρχει τίποτα αυταπόδεικτο ή αυτονόητο. Έχουμε ήδη αναφερθεί σε μερικές από τις συγκρούσεις και σε αυτό το κεφάλαιο θα τις αναπτύξουμε και θα τις εξηγήσουμε αναλυτικά.

Το τοπίο των εθνικών κρατών πρόνοιας

Οι ιστορικές ρίζες των ευρωπαϊκών κρατών πρόνοιας εξαρτώνται από τα επίπεδα βιομηχανικού σχεδιασμού και παραγωγής, τη δύναμη των σοσιαλιστικών και σοσιαλδημοκρατικών οργανώσεων και κομμάτων, καθώς και των συνδικάτων που αγωνίζονταν για κοινωνική προστασία. Επιπλέον, οι λεγόμενες κανονιστικές στιγμές σχεδιασμού σταθερών θεσμών στα κράτη πρόνοιας είναι καθοριστικές. Φυσικά, η σημασία και/ή ο χρόνος των παραπάνω τριών αιτιών διαφέρουν έντονα ανάμεσα στα κράτη-μέλη. Επίσης, πόλεμοι, εδαφικές και πληθυσμιακές προσαρμογές, και πολιτικές και οικονομικές ιδεολογίες μπορεί να επηρεάσουν την ανάπτυξη των κρατών πρόνοιας. Σχετικά με το τελευταίο - τις πολιτικές και οικονομικές ιδεολογίες - τα κεντρικά και ανατολικά ευρωπαϊκά κράτη (ΚΕΑ- Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, CEE)) βίωσαν πρώτα τον κομμουνισμό, που τερμάτισε ορισμένες κληροδοτημένες παραδόσεις στο πεδίο της πρόνοιας, και στη συνέχεια έναν αναγεννημένο καπιταλισμό από το 1989-90 και μετά.

Επομένως, δεν αποτελεί έκπληξη ότι τα ευρωπαϊκά κράτη πρόνοιας διαθέτουν διαφορετικά θεσμικά σχέδια, μοντέλα χρηματοδότησης και κοινωνικές προστατευτικές επιδιώξεις. Κάποια κράτη πρόνοιας έχουν παρόμοιες εμπειρίες, που μας βοηθούν να τα κατηγοριοποιήσουμε σε μοντέλα κρατών πρόνοιας ή κόσμους πρόνοιας (βλ. Πίνακας 3 παρακάτω). Διαφέρουν κυρίως ως προς τον κύριο τόπο οργάνωσης της κοινωνικής προστασίας: είναι στην αγορά, την οικογένεια ή το κράτος;

	Liberal	Conservative	Social democratic	Southern
Role of the family in social security	Low	High	Very low	Very high
Role of the market in social security	Very high	Moderate	Low	Moderate
Role of the state in social security	Very low	High	Very high	Low
Degree of decommodification	Minimal	High	Maximal	Low
Examples	Ireland	Germany	Sweden	Italy

Πίνακας 3: Τα διαφορετικά χαρακτηριστικά των μοντέλων κοινωνικής πρόνοιας. Πηγή: Συγκεντρωτικό υλικό του συγγραφέα. Το μετα-κομμουνιστικό μοντέλο κοινωνικής πρόνοιας δεν είναι ενσωματωμένο, καθώς είναι περισσότερο ετερογενές, είναι περισσότερο υβριδικό και τελικά και δεν δύναται να παράσχει μια ορισμένη κατανομή των χαρακτηριστικών του.

Συνήθως διακρίνονται τέσσερις έως πέντε «κόσμοι πρόνοιας». Αλλά όπως είχε δηλώσει ο Δανός κοινωνιολόγος Γκόστα Έσπινγκ-Άντερσον, πρωτοπόρος στην κατάταξη των κρατών πρόνοιας, «κανένα μοντέλο δεν είναι αγνό». Αντίθετα, τα κράτη πρόνοιας ενδέχεται να χρησιμοποιούν διαφορετικούς κόσμους πρόνοιας για διαφορετικούς κοινωνικούς τομείς. Επιπλέον, ορισμένες νέες προκλήσεις - όπως η ψηφιακή ανάπτυξη της εργασίας, η παγκοσμιοποίηση του εμπορίου, η κλιματική αναδιάρθρωση της οικονομίας - είναι ίδιες για όλα τα μοντέλα πρόνοιας, πράγμα που σημαίνει ότι οι δοθείσες απαντήσεις θα μπορούσαν να μοιάζουν μεταξύ τους ανεξαρτήτως ενός συγκεκριμένου θεσμικού πλαισίου. Παρατηρείται μια διαδικασία που ονομάζεται «υβριδοποίηση», η οποία είναι εμφανής όπως σημειώσαμε στον Πίνακα 3, στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, οι οποίες μετά το 1989-90 έπρεπε να επιλέξουν ποια στοιχεία κοινωνικής πρόνοιας ήθελαν να διατηρήσουν, ποια θα χρειαζόταν να προσαρμόσουν και ποια θα έπρεπε να τύχουν πλήρους αναδιοργάνωσης. Τα κλασικά μοντέλα κρατών πρόνοιας είναι τα ακόλουθα:

Το φιλελεύθερο μοντέλο πρόνοιας: Η αγορά αποτελεί τον κύριο τόπο κοινωνικής ασφάλισης, που σημαίνει ότι η κοινωνική προστασία είναι χαμηλή και οι άνθρωποι εξαρτώνται από ιδιωτικές εναλλακτικές για να προετοιμαστούν για τις κινδύνους της αγοράς και της ζωής. Η κοινωνική ασφάλεια είναι ατομική, οπότε η οικογενειακή υποστήριξη έχει μικρή σημασία, και η κρατική μέριμνα στις κοινωνικές παροχές είναι κυρίως εξαρτώμενη από τα μέσα. Με βάση αυτό το μοντέλο, η απασχόληση είναι η καλύτερη αντίσταση κατά της φτώχειας και άλλων κοινωνικών προβλημάτων και επομένως προωθεί την ευελιξία στην αγορά εργασίας. Η δύναμη των συνδικάτων είναι συνήθως ασθενής. Στα φιλελεύθερα κράτη πρόνοιας, η διχοτόμηση μεταξύ υψηλών και χαμηλών μισθών είναι μια τυπική, αναμενόμενη συνέπεια του μοντέλου» Η εξάρτηση από τις αγορές είναι υψηλή, η κοινωνική ανισότητα επίσης. Ένα τυπικό παράδειγμα στην ΕΕ είναι η Ιρλανδία.

Το συντηρητικό μοντέλο πρόνοιας: Το κράτος και η οικογένεια είναι οι κύριοι τόποι για την κοινωνική ασφάλεια, ενώ η αγορά διατηρεί μόνο μια μέτρια σημασία. Όπως και στο φιλελεύθερο μοντέλο, η αγορά εργασίας είναι η κύρια «άγκυρα» για την ατομική ευημερία. Αλλά αντίθετα με το φιλελεύθερο μοντέλο, η ιδιωτική κοινωνική ασφάλιση έχει μικρότερη σημασία. Αντ' αυτού, η κοινωνική ασφάλεια βασίζεται σε δικαιώματα που αποκτώνται μέσω της απασχόλησης. Ένα χρηματοδοτικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης με ιστορικές ρίζες στον δέκατο ένατο αιώνα («Bismarckian insurance») προσφέρει πλεονέκτημα σε ανθρώπους με ασφαλείς και καλά πληρωμένες θέσεις εργασίας. Το καθεστώς απασχόλησης αντανakλάται στα επιλέξιμα κοινωνικά προνόμια. Τα συνδικάτα παίζουν σημαντικό ρόλο στην προστασία και ενδυνάμωση των δικαιωμάτων των εργαζομένων. Λόγω της ισχυρής τους θέσης και στη διακυβέρνηση της κοινωνικής ασφάλισης, το μοντέλο αυτό αναφέρεται επίσης ως «συντηρητικό», υποδεικνύοντας τη στενή συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων στην πολιτική κοινωνικής πρόνοιας. Ιστορικά, το μοντέλο αυτό αποκαλούνταν «συντηρητικό» λόγω της έμφασης στις παραδοσιακές αξίες, προωθώντας το μοντέλο του αρσενικού εργαζομένου και αφήνοντας

τις ευθύνες φροντίδας στην οικογένεια, κυρίως τις γυναίκες. Ενώ το επίπεδο ασφάλειας είναι σχετικά υψηλό, η τάξη και ο καθεστώς συντηρούνται με τη διατήρηση των διαφορών εισοδήματος. Η συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας είναι τυπικά χαμηλή και η κοινωνική κινητικότητα προς τα πάνω εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις προοπτικές απασχόλησης. Τα τυπικά παραδείγματα του συντηρητικού κόσμου πρόνοιας είναι η Αυστρία, η Γαλλία και η Γερμανία.

Το σοσιαλδημοκρατικό μοντέλο πρόνοιας: Το κράτος είναι ο σημαντικότερος πάροχος κοινωνικής ασφάλειας. Οι οικογένειες και η αγορά έχουν μικρότερο ρόλο. Είναι το κράτος που οργανώνει ένα παγκόσμιο, φορολογικά χρηματοδοτούμενο δίκτυο κοινωνικής ασφάλειας σε υψηλό επίπεδο. Η αγορά εργασίας είναι δυναμικά ρυθμισμένη και τα συνδικάτα, συνήθως με υψηλή συμμετοχή των μελών, αποτελούν ένα σημαντικό πόρο στην ανάπτυξη πολιτικών απασχόλησης, εκπαίδευσης, μισθών και κοινωνικών πολιτικών. Οι πολιτικές φροντίδας οργανώνονται κυρίως στο δημόσιο τομέα· και οι ποσοτώσεις απασχόλησης ανδρών και γυναικών είναι υψηλές. Τα άτομα προστατεύονται καλά από τους κινδύνους της αγοράς και της ζωής, ανεξάρτητα από τις οικονομικές τους συνεισφορές στο σύστημα. Αυτό χρηματοδοτείται με σχετικά υψηλούς φόρους, αναδιανέμοντας εισοδήματα και πλούτο από τους πλούσιους στους φτωχούς. Επομένως, η κοινωνική κινητικότητα είναι υψηλότερη από ό,τι στους άλλους κόσμους πρόνοιας και η κοινωνική ανισότητα βρίσκεται σε χαμηλό επίπεδο. Τα τυπικά παραδείγματα των σοσιαλδημοκρατικών κρατών πρόνοιας είναι η Σουηδία, η Δανία και η Φινλανδία, γι' αυτό το μοντέλο ονομάζεται μερικές φορές «Σκανδιναβικό κράτος πρόνοιας».

Το μοντέλο πρόνοιας της νότιας Ευρώπης: Έχει κάποια παρόμοια χαρακτηριστικά με το συντηρητικό μοντέλο πρόνοιας, αλλά με πολύ μεγαλύτερη έμφαση στον ρόλο της οικογένειας ως παρόχου κοινωνικής ασφάλειας και επίσης με σημαντικό ρόλο για την εκκλησία στην παροχή κοινωνικής βοήθειας. Το κράτος υπάρχει για να εγγυηθεί την καθολική πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη, αλλά είναι συνολικά αδύναμο. Για το άτομο, το καθεστώς απασχόλησης είναι πολύ σημαντικό για να υπάρξει δίκτυο ασφαλείας σε περίπτωση ανεργίας και γήρατος. Τα συνδικάτα είναι σε ισχυρή θέση όσον αφορά την απασχόληση και τους μισθούς, και η αγορά εργασίας είναι υψηλά ρυθμισμένη. Η κοινωνική παροχή, αλλά και η κοινωνική τάξη και το κοινωνικό στάτους βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στην επαγγελματική επιτυχία και τις ικανότητες της οικογένειας. Ο λεγόμενος μεσογειακός κόσμος πρόνοιας εμφανίζει υψηλό βαθμό κοινωνικής ανισότητας. Τυπικά παραδείγματα είναι η Ιταλία, η Ελλάδα, η Ισπανία και η Πορτογαλία.

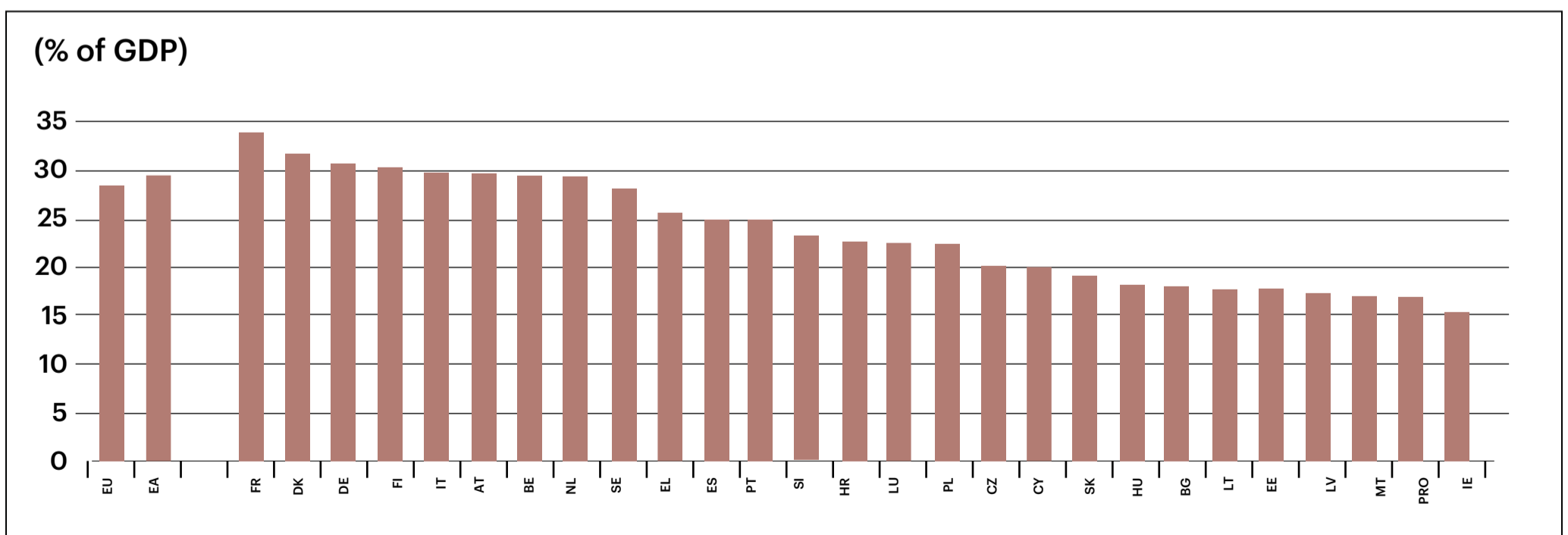
Το μετα-κομμουνιστικό μοντέλο πρόνοιας: Όπως ήδη αναφέρθηκε, για τις εντός της ΕΕ χώρες που προσχώρησαν το 2004, το 2007 και το 2013, πρόκειται για τη δεύτερη διακοπή των μονοπατιών τους προς την κοινωνική πρόνοια. Αυτή είναι η πιο εντυπωσιακή ομοιότητα μεταξύ αυτών των κρατών. Αναγκάστηκαν εν μέρει να εγκαταλείψουν τα θεσμικά όργανα κοινωνικής ασφάλισης που υπήρχαν πριν την περίοδο του κομμουνισμού, ενώ μετά το 1989-90 έπρεπε να εγκαταλείψουν πολιτικές κοινωνικής ασφάλισης που αναπτύχθηκαν στα 40 χρόνια του κομμουνισμού. Κάποιες αποφάσεις οδήγησαν σε πιο συντηρητικές μορφές συνταξιοδοτικής ασφάλισης, ενώ στον τομέα της υγειονομικής περίθαλψης επικράτησε η σοσιαλιστική προσέγγιση. Ωστόσο, στην αγορά εργασίας, εφαρμόστηκαν φιλελεύθερες μεταρρυθμίσεις. Αλλά τα μονοπάτια που διακρίνονται σε αυτά τα κράτη μετά το 1989-90 διαφέρουν σημαντικά, επομένως δεν είναι λογικό να μιλάμε για ένα μονολιθικό μοντέλο κοινωνικής πρόνοιας μετά τον κομμουνισμό. Ενώ οι μεταρρυθμίσεις κοινωνικής ασφάλισης φιλικές προς την αγορά ήταν έντονες στην Πολωνία, την Ουγγαρία και τις Βαλτικές Χώρες, η Σλοβενία και η Τσεχική Δημοκρατία αποφάσισαν να ακολουθήσουν το συντηρητικό μοντέλο πρόνοιας, ενώ η Ρουμανία και η Βουλγαρία εμφανίζουν ισχυρές ομοιότητες με το μοντέλο πρόνοιας της νότιας Ευρώπης. Ακόμα και αν σε κάποιο βαθμό αυτή η κατηγοριοποίηση των υπαρχόντων τεσσάρων «δυτικών» κόσμων πρόνοιας φαίνεται «πειραγμένη», η εξέλιξη ήταν ανομοιόμορφη λόγω της διαδικασίας υβριδοποίησης στην οποία μπόρεσαν να προχωρήσουν οι χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης.

Διατήρηση της εθνικής κυριαρχίας

Οι πολιτικές του κράτους πρόνοιας είναι δαπανηρές. Έως και το ένα τρίτο του ΑΕΠ μπορεί να δαπανηθεί για κοινωνική ασφάλιση. Ειδικότερα, οι οικονομικές ανάγκες των συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης και συνταξιοδότησης αντιπροσωπεύουν τεράστιο μέρος των προϋπολογισμών του δημόσιου τομέα των κρατών-μελών. Φυσικά, τα ποσοστά των κοινωνικών δαπανών διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των κρατών-μελών, γεγονός που εξηγείται πρώτα απ' όλα από την άποψη της διαφορετικής οικονομικής ανάπτυξης. Όσο ισχυρότερη είναι η οικονομία, τόσο περισσότερο αυξάνεται το κατά κεφαλήν εισόδημα και τόσο περισσότερα μπορούν να δαπανηθούν για την επέκταση του κράτους πρόνοιας, σε σχετικούς και απόλυτους όρους.

Αλλά ο θεσμικός σχεδιασμός που συζητήθηκε παραπάνω ασκεί μια άλλη, σημαντική επιρροή στους οικονομικούς πόρους που δαπανά το κράτος για κοινωνικά ζητήματα. Εάν η δημόσια κοινωνική ασφάλιση είναι εγγυημένη, τουλάχιστον για την πρόληψη της φτώχειας ή σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης, η κυβέρνηση μπορεί να διανείμει τα χρήματα αλλού, ενώ οι πολίτες πρέπει να οργανωθούν επαγγελματικά ή στην ιδιωτική αγορά για να προστατευθούν. Και φυσικά, υπάρχουν διαφορετικές και μεταβαλλόμενες πολιτικές προτεραιότητες όσον αφορά το εύρος και το επίπεδο των δημόσιων κοινωνικών δαπανών. Η εξέταση των κοινωνικών δαπανών των κρατών-μελών της ΕΕ πριν από την πανδημία του Covid-19 δείχνει ότι, σε γενικές γραμμές, οι κοινωνικές δαπάνες των πιο ανεπτυγμένων οικονομιών της δυτικής Ευρώπης είναι υψηλότερες από εκείνες των χωρών που προσχώρησαν αργότερα (βλ. Πίνακα 4).

Η Ιρλανδία είναι ένα αντίθετο παράδειγμα, όπου οι χαμηλές κοινωνικές δαπάνες φαίνεται να είναι το αποτέλεσμα μιας πολιτικής απόφασης να είναι ένα φιλελεύθερο κράτος πρόνοιας. Τα σοσιαλδημοκρατικά και συντηρητικά κράτη πρόνοιας τείνουν επίσης να ξοδεύουν σχετικά περισσότερα για την κοινωνική προστασία από τα κράτη πρόνοιας του ευρωπαϊκού Νότου, με την Ιταλία να αποτελεί την εξαίρεση.

Πίνακας 4: Δαπάνες σε πολιτικές πρόνοιες σε σχέση με το ΑΕΠ για το 2019 στην ΕΕ, την Ευρωζώνη και τα κράτη-μέλη. Πηγή: Eurostat.

Ανεξάρτητα από το πώς ένα έθνος οργανώνει θεσμικά το σύστημα κοινωνικής ασφάλισής του, οι πολιτικές πρόνοιες είναι πολιτικά πολύ σημαντικές και αμφισβητούνται παντού. Λαμβάνονται κρίσιμες αποφάσεις για το πώς, από ποιον και σε ποιο επίπεδο συγκεντρώνονται οι οικονομικοί πόροι και τίθενται προτεραιότητες σχετικά με τον τρόπο, τις ομάδες-στόχους και την έκταση των κοινωνικών δαπανών. Επιπλέον, η κοινωνική πολιτική αγγίζει όλους όσους ζουν σε μια χώρα, ανεξάρτητα από την κοινωνική τάξη ή την ηλικία τους. Όσον αφορά την ευρεία κατανόηση της κοινωνικής πολιτικής, κανείς δεν μπορεί να ξεφύγει από τις διατάξεις της που κυμαίνονται από τη φροντίδα των παιδιών έως τις συντάξεις γήρατος. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο οι πολιτικές για την αγορά εργασίας, την εκπαίδευση, την υγεία και τη μακροχρόνια περίθαλψη καθώς και τη συνταξιοδότηση διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο, παράλληλα με τις οικονομικές πολιτικές, ως μείζονα ζητήματα στις προεκλογικές εκστρατείες.

Είναι κατανοητό ότι οι εθνικές κυβερνήσεις δεν είναι πολύ ενθουσιώδεις με το να εγκαταλείψουν, έστω και εν μέρει, αυτό το συστατικό πεδίο χάραξης εθνικής πολιτικής. Δεδομένων των τεράστιων διαφορών στον θεσμικό σχεδιασμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης και της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης των κρατών-μελών, πώς θα προέκυπταν κοινές ευρωπαϊκές προσεγγίσεις και τι θα έπρεπε να εγκαταλειφθεί από τις εθνικές ηγεσίες; Οι εθνικοί φορείς χάραξης πολιτικής για τις κοινωνικές υποθέσεις μπορεί να φοβούνται, ανάλογα με την περίπτωση, την εξομάλυνση των υψηλών προτύπων πρόνοιας ή την υπερβολική καταπόνηση των οικονομικών και θεσμικών ικανοτήτων. Το πιο σημαντικό είναι ότι κάθε κυβέρνηση θέλει να λαμβάνει τις δικές της αποφάσεις για τη χρηματοδότηση της κοινωνικής ασφάλισης. Το δικαίωμα φορολογίας και χρέωσης κοινωνικών εισφορών, καθώς και το δικαίωμα να αποφασίζει κανείς για τις προτεραιότητες των δαπανών ανήκει στη λεγόμενη «υψηλή πολιτική». Η παράδοση αυτού του πεδίου άσκησης πολιτικής σε υπερεθνικό επίπεδο θα συνεπαγόταν την απώλεια ενός ουσιαστικού μέρους της εθνικής αυτονομίας και κυριαρχίας.

Στην ΕΕ η «ευφορία» βρισκόταν σε υψηλά επίπεδα στον απόηχο του Ψυχρού Πολέμου όσον αφορά τα σχέδια για την ολοκλήρωση της νομισματικής πολιτικής και πολλών άλλων τομέων όπως η περιβαλλοντική πολιτική, η δικαιοσύνη και οι εσωτερικές υποθέσεις αλλά και η εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας, για να μην αναφέρουμε τη διεύρυνση στα ανατολικά της Ευρώπης. Όμως οι κυβερνήσεις σύντομα συνειδητοποίησαν ότι η ικανοποίηση των κριτηρίων του Μάαστριχτ της ΟΝΕ θα μπορούσε να επιβάλει σοβαρούς περιορισμούς στις εθνικές οικονομικές και δημοσιονομικές πολιτικές, και οι περισσότερες από τις πρόσφατα προβλεπόμενες κοινές και συντονισμένες πολιτικές απαιτούσαν προθυμία για επανεξέταση των εθνικών προτεραιοτήτων.

Με την διεύρυνση στα ανατολικά προ των πυλών, η μόνη ενιαία αγορά που είχε μόλις ολοκληρωθεί ξύπνησε φόβους αθέμιτου ανταγωνισμού λόγω της προβλέψιμης διεύρυνσης των κοινωνικοοικονομικών αποκλίσεων.

Ως αποτέλεσμα, τη στιγμή που η «περισσότερη κοινωνική Ευρώπη» έγινε αναγκαιότητα μετά την έναρξη της οικονομικής ολοκλήρωσης (όπως ορίστηκε εν μέρει στο Κοινωνικό Πρωτόκολλο της Συνθήκης του Μάαστριχτ), τα κράτη-μέλη άρχισαν να επιστρέφουν στην υπεράσπιση των εθνικών τους συμφερόντων.

Για την επίλυση αυτής της παράδοξης κατάστασης, τη δεκαετία του 1990 η ΕΕ ξεκίνησε μια νέα πορεία, που αργότερα ονομάστηκε «Ανοικτή Μέθοδος Συντονισμού» (ΑΜΣ). Ξεκίνησε με τον συντονισμό των πολιτικών της αγοράς εργασίας στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση (ΕΣΑ), που εισημοποιήθηκε στη Συνθήκη του Άμστερνταμ το 1997. Από το 2000 έως το 2010 η Στρατηγική της Λισαβόνας επέκτεινε σταδιακά τον συντονισμό των πολιτικών σε άλλους κοινωνικούς τομείς, όπως η κοινωνική ένταξη, συντάξεις, υγεία και μακροχρόνια περίθαλψη. Η λεγόμενη «ήπια» διακυβέρνηση, με από κοινού συμφωνημένους στόχους, αλλά και εφαρμογή σύμφωνα με τις εθνικές διατάξεις του κράτους πρόνοιας και συνεχής παρακολούθηση συνοδευόμενη από ειδικές για κάθε χώρα –αν και όχι δεσμευτικές– συστάσεις, θεωρήθηκε γενικά ως πανάκεια για το αδιέξοδο στην κοινωνική ένταξη. Υπό την αιγίδα της ΑΜΣ, τα κράτη-μέλη είναι σε θέση να προστατεύσουν τις εθνικές τους αρμοδιότητες σε όλα τα είδη πολιτικών πρόνοιας, ενώ γίνονται προσπάθειες να δημιουργηθεί μια κοινή άποψη για τις κοινωνικές προκλήσεις και τις στρατηγικές μεταρρυθμίσεων, παράλληλα με τη συνεχιζόμενη ρυθμιστική εμβάθυνση της οικονομικής ολοκλήρωσης. Αυτή είναι η δεύτερη γραμμή σύγκρουσής μας: τα κράτη-μέλη θέλουν να διατηρήσουν τον έλεγχο στη χάραξη κοινωνικής πολιτικής, παρόλο που η συνεχής εμβάθυνση της οικονομικής ολοκλήρωσης απαιτεί κοινωνική ρύθμιση σε επίπεδο ΕΕ.

Επικράτηση της οικονομικής ολοκλήρωσης

Αυτό το κεφάλαιο μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τα κράτη-μέλη σημείωσαν πρόοδο μάλλον σε έργα οικονομικής παρά κοινωνικής ένταξης. Γιατί συνέβη αυτό; Τα κράτη-μέλη θεωρούσαν πάντα ευκολότερη τη λήψη αποφάσεων σχετικά με την αρνητική ολοκλήρωση, δηλαδή την εγκατάλειψη των δασμών, των συνοριακών ελέγχων και άλλων πτυχών που εμποδίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών, ανθρώπων, κεφαλαίων και υπηρεσιών. Η βελτίωση της αγοράς εξυπηρετεί άμεσα τα συμμετέχοντα κράτη-μέλη: τις επιχειρήσεις τους μέσω αυξημένων ευκαιριών πωλήσεων και χαμηλού κόστους συναλλαγών στο πλαίσιο της ΟΝΕ και τους καταναλωτές τους μέσω της αυξημένης προσφοράς και της μείωσης των τιμών. Αυτές ήταν οι βασικές οικονομικές σκέψεις πίσω από την οικονομική ολοκλήρωση από τη δημιουργία της ΕΟΚ το 1957 και μετά.

Αντίθετα, αυτό που αποκαλείται θετική ολοκλήρωση, δηλαδή ο καθορισμός κοινών κανόνων, πολιτικών και θεσμών, ήταν πάντα πολύ πιο δύσκολο εγχείρημα. Αντί να αφαιρεθεί κάτι σχετικά ανώδυνο και να ωφεληθούν οι ενδιαφερόμενοι φορείς στις εθνικές οικονομίες, η προσθήκη κεφαλαίων στις Συνθήκες σχετικά με τα υπερεθνικά πρότυπα και τις πολιτικές έχει αποδειχθεί εξαιρετικά αμφιλεγόμενη. Φυσικά, η ενιαία αγορά και η ΟΝΕ δεν μπορούν να λειτουργήσουν χωρίς κοινά ρυθμιστικά στοιχεία. Αυτό εξηγεί γιατί η θετική ολοκλήρωση αποτελεί μέρος των Συνθηκών, όπως φαίνεται μεταξύ άλλων στο δίκαιο του ανταγωνισμού και στη νομισματική πολιτική. Αλλά όταν αφορά περαιτέρω πολιτικές διόρθωσης της αγοράς, είτε πρόκειται για μακροοικονομικές, κοινωνικές είτε αναδιανεμητικές πολιτικές, οι υπερεθνικές διατάξεις λειτουργούν σε σχετικά χαμηλό επίπεδο. Έχουμε ήδη εξετάσει μερικούς από τους λόγους για αυτό, συμπεριλαμβανομένων των πολύ διαφορετικών κόσμων ευημερίας και της επιθυμίας των εθνικών κυβερνήσεων να προστατεύσουν την εθνική κυριαρχία.

Αυτό εξηγεί τη «συστατική ασυμμετρία», όπως την ονόμασε ο Γερμανός πολιτικός επιστήμονας Fritz W. Scharpf, μεταξύ αρνητικής και θετικής ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, με την ολοκλήρωση της αγοράς να υπερτερεί της κοινωνικής ολοκλήρωσης στις Συνθήκες. Δύο εξελίξεις επιδεινώσαν αυτήν την ασυμμετρία, από την έναρξη κιόλας της διαδικασίας ολοκλήρωσης.

Πρώτον, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο (ΔΕΚ) είναι τα κύρια θεσμικά όργανα που είναι αρμόδια για την εφαρμογή των διατάξεων της Συνθήκης ή τον καθορισμό των ορίων τους. Και τα δύο θεσμικά όργανα χρησιμοποιούν ενεργά την οικονομική ολοκλήρωση για να διευρύνουν τις κοινοτικές ευθύνες. Ορισμένες συνέπειες των αποφάσεων των κρατών-μελών σχετικά με την εναρμόνιση δεν ήταν ακόμη εμφανείς στους διαπραγματευτές όταν συμφώνησαν στα κείμενα των Συνθηκών. Τα κοινοτικά θεσμικά όργανα έβαλαν γρήγορα το πόδι τους σε κάθε αναδυόμενο κενό στη λήψη αποφάσεων ή απρόβλεπτη πρόκληση. Με βάση, πρωτίστως, την ολοκλήρωση που ενισχύει την αγορά που αναφέρεται στις Συνθήκες, κατάφεραν να αυξήσουν τις υπερεθνικές τους ευθύνες, καθώς και τις αρμοδιότητές τους με την πάροδο του χρόνου. Σαφώς, μια τέτοια εξέλιξη ήταν δυνατή μόνο στο πλαίσιο της αρνητικής ολοκλήρωσης.

Γνωστά παραδείγματα περιλαμβάνουν ορισμένες αποφάσεις του ΔΕΚ στη δεκαετία του 2000 (οι υποθέσεις Laval, Viking, Ruffert και Luxembourg) που ορίζουν ότι η επιβολή και η εγγύηση των τεσσάρων ελευθεριών της αγοράς δεν πρέπει να παρεμποδίζεται από τις εθνικές ρυθμίσεις για την ευημερία και τις παραδόσεις συλλογικών διαπραγματεύσεων. Αυτό έγινε ένα ιδιαίτερα ευαίσθητο θέμα μετά την διεύρυνση της ΕΕ στα ανατολικά, όταν οι τομείς υπηρεσιών με χαμηλούς μισθούς στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης αύξησαν τον ανταγωνισμό στην ΕΕ και άσκησαν πίεση στους μισθούς και τις κοινωνικές παροχές.

Δεύτερον, ακόμη και αν η ανάγκη για καλύτερη ρύθμιση των κοινωνικών πολιτικών σε υπερεθνικό επίπεδο είναι προφανής, για παράδειγμα, σε σχέση με τις αποφάσεις του ΔΕΚ που μόλις αναφέρθηκαν, τα κράτη-μέλη δυσκολεύτηκαν εξαιρετικά να θεσπίσουν τις αντίστοιχες διατάξεις. Η προδιαγραφή της Συνθήκης ότι οι κοινωνικές πολιτικές πρέπει να αντιμετωπίζονται με ειδική πλειοψηφία (από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ) ή ακόμη και με ομοφωνία οδήγησε σε μια «παγίδα κοινής απόφασης», σύμφωνα με τον Scharpf: τα κράτη-μέλη στις περισσότερες περιπτώσεις δεν μπορούν να «πηδήξουν» αυτό το υψηλό εμπόδιο για να αποφασίσουν συλλογικά σε μέσα ή πολιτικές που διορθώνουν την αγορά. Δεν είναι αδύνατο, αλλά για παράδειγμα ως αποτέλεσμα της προαναφερθείσας υπεροχής των ελευθεριών της αγοράς στον τομέα των υπηρεσιών, που έθεσε σε κίνδυνο τις ρυθμίσεις του κράτους πρόνοιας, χρειάστηκαν δέκα χρόνια από τα κράτη-μέλη για να προσαρμόσουν επαρκώς την Οδηγία για τους Εργαζομένους το 2018, σύμφωνα με την οποία θα ισχύει εφεξής η αρχή «ίση αμοιβή για ίση εργασία στον ίδιο χώρο».

Σχολιάζοντας το αποτέλεσμα [...] της ψηφοφορίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τους αποσπασμένους εργαζόμενους, η Liina Carr, Γραμματέας της Ευρωπαϊκής Συνομοσπονδίας Συνδικάτων (ETUC), χαιρετίζοντας τη νίκη των εργαζομένων της Ευρώπης, δήλωσε:

«Επιτέλους δικαιοσύνη για τους αποσπασμένους εργαζόμενους. Με το «NAI», η ETUC είναι πολύ ικανοποιημένη που οι αποσπασμένοι εργαζόμενοι έχουν πλέον την προοπτική ίσης αμοιβής. Ακόμη και αν η τελική συμφωνία περιλαμβάνει σημαντικούς συμβιβασμούς, όπως ο αποκλεισμός των εργαζομένων στις μεταφορές, εγγυάται τουλάχιστον την ίδια αμοιβή για την ίδια εργασία στον ίδιο χώρο. Ευχαριστώ τους Υπουργούς, τους Επιτρόπους, το Συμβούλιο και το Ευρωκοινοβούλιο για το έργο που επιτέλεσαν για την επίτευξη συμφωνίας. Προσφέρει την ευκαιρία μιας μακροπρόθεσμης αύξησης των μισθών για ορισμένους από τους 2 εκατομμύρια αποσπασμένους εργαζόμενους στην Ευρώπη. Εκεί Πρέπει να γίνει ακόμη δουλειά για τη βελτίωση της υπευθυνότητας σε όλη την αλυσίδα των υπεργολαβιών και για την εξασφάλιση της ίδιας προστασίας για τους εργαζόμενους στις οδικές μεταφορές. Η ETUC ζητά αναθεώρηση της Οδηγίας από τις υποθέσεις Laval και Viking το 2007 και μόλις την περασμένη εβδομάδα συνέστησε στους ευρωβουλευτές να ψηφίσουν κατά των διακρίσεων και της εκμετάλλευσης των ξένων εργαζομένων».

Πηγή: Δελτίο Τύπου ETUC, 29.05.2018

Τα μεγάλα έργα ολοκλήρωσης, όπως η Ενιαία Αγορά και η ΟΝΕ, εμβάθυναν συνεχώς την οικονομική ολοκλήρωση – κυρίως με γνώμονα την αγορά. Το πεδίο εφαρμογής τους θέτει εν μέρει σε κίνδυνο τον σχεδιασμό του εθνικού κράτους πρόνοιας λόγω της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ και της έλλειψης περισσότερων μέτρων διαμόρφωσης ή διόρθωσης της αγοράς ικανών να διατηρήσουν μια ισορροπία με την οικονομική ολοκλήρωση. Καθώς η κοινωνική ιδιότητα του πολίτη και τα κοινωνικά δικαιώματα και διατάξεις εξακολουθούν να συνδέονται με τα εθνικά κράτη πρόνοιας, η ασυμμετρία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης έχει βαθύνει περισσότερο. Παρά τις υψηλές προσδοκίες, ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, με το σύνολο των κοινωνικών του δικαιωμάτων που διακηρύχθηκε το 2000 και αναφέρεται στη Συνθήκη της Λισαβόνας του 2007, μπόρεσε μόνο εν μέρει να τονώσει τη νομολογία της ΕΕ προς μια πιο κοινωνική κατεύθυνση. Ο απλά δηλωτικός χαρακτήρας του Χάρτη και η αναφορά του στο πεδίο εφαρμογής των Συνθηκών με τις ασύμμετρες ρήτρες τους επιβεβαίωσαν τη γνωστή αλληλουχία των πολιτικών ένταξης: πρώτα τα οικονομικά, δεύτερον τα κοινωνικά ζητήματα. Αυτό έπρεπε να φανεί στις διαμάχες γύρω από την υποτιθέμενη υπεροχή των τεσσάρων ελευθεριών της αγοράς έναντι των εθνικών κοινωνικών παραδόσεων και των συλλογικών συμβάσεων μετά την διεύρυνση με τα νέα κράτη-μέλη της ΕΕ στην ανατολική Ευρώπη. Αντίθετα, το ΔΕΚ ενίσχυσε πρόσφατα την κοινωνική προστασία των προσωρινά απασχολούμενων που αποσπώνται από γραφείο προσωρινής απασχόλησης σε άλλη χώρα της ΕΕ.

Επιπλέον, στην περίοδο της ακμής πριν από το Brexit, η πολιτική συζήτηση για τον κοινωνικό τουρισμό ή την κοινωνική μετανάστευση – με την έννοια της κατάχρησης της ελεύθερης κυκλοφορίας για τη συλλογή κοινωνικών παροχών σε κράτη πρόνοιας με υψηλότερα επίπεδα κοινωνικής προστασίας – οδήγησε σε ένα είδος νομολογίας με τις δύο Όψεις του Ιανού: ενώ αφενός το ΔΕΚ υποστήριξε το ατομικό δικαίωμα πρόσβασης σε κοινωνικά επιδόματα όταν εργαζόμενος ζει σε άλλη χώρα, αφετέρου περιόρισε το ίδιο δικαίωμα για τα άτομα που δεν εργάζονται.

Και ακόμη και η εμφάνιση, από τα τέλη της δεκαετίας του 1990, πολιτικών συντονισμού στον κοινωνικό τομέα αντανάκλυνε την ασυμμετρία της οικονομικής έναντι της κοινωνικής ολοκλήρωσης, και πάλι με βάση τις διατάξεις της Συνθήκης και τη διαιώνισή τους. Αυτή είναι η τρίτη γραμμή σύγκρουσής μας: η οικονομική ολοκλήρωση επιταχύνθηκε, με γνώμονα τις συνταγματικές προδιαγραφές και την ερμηνεία τους, ενώ η κοινωνική ενσωμάτωση πέτυχε μόνο οριακή πρόοδο.

Το κοινωνικο-οικονομικό παράδειγμα

Ακόμη και αν η εφαρμογή των σχεδίων για μια Κοινωνική Ένωση που ανέπτυξε ο Βίλι Μπραντ και το σοσιαλδημοκρατικό και σοσιαλιστικό στρατόπεδο στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα ήταν μέτρια, η ανάπτυξη υπερεθνικών ιδεών για τον εκδημοκρατισμό της οικονομίας, δίνοντας στους πολίτες δικαίωμα στην εργασία ή επιτρέποντας τη διακρατική αναδιανομή, ένας κοινωνικός προϋπολογισμός ακούγεται ριζοσπαστικός σήμερα. Κατά την ανάπτυξή τους τη δεκαετία του 1970, ωστόσο, αυτές οι ιδέες ήταν απολύτως σύμφωνες με το κυρίαρχο τότε κοινωνικοοικονομικό παράδειγμα. Ο κεϋνσιανισμός, που πήρε το όνομά του από τον Τζον Μείναρντ Κέινς, γνώρισε την ακμή του στην Ευρώπη στη μεταπολεμική περίοδο, που συχνά αναφέρεται ως «χρυσή εποχή του καπιταλισμού». Ο Κέινς είχε βοηθήσει στη γέννηση ενός νέου κοινωνικοοικονομικού παραδείγματος στη Γενική Θεωρία της Απασχόλησης, του Τόκου και του Χρήματος το 1936, παραβιάζοντας τις κλασικές οικονομικές συμβάσεις όπως η «αυτορρύθμιση της αγοράς» και καθιερώνοντας τη μακροοικονομία ως σημαντικό πεδίο έρευνας και προωθώντας τον πολιτικό ακτιβισμό.

Ο κεϋνσιανισμός, όπως αναπτύχθηκε, συνεπάγεται την αναγνώριση ότι οι αγορές δεν είναι σε καμία περίπτωση τέλειες και τείνουν να παράγουν αποτυχίες που το κλασικό οικονομικό δόγμα δεν μπορεί να θεραπεύσει, αλλά μόνο να επιδεινώσει. Ο κεϋνσιανισμός μας διδάσκει να σκεφτόμαστε σε οικονομικούς κύκλους, έχοντας πλήρη επίγνωση των συνδέσεων μεταξύ εισοδήματος, ζήτησης και προσφοράς στην εθνική οικονομία. Στην περίπτωση της μαζικής ανεργίας, ένα κράτος μπορεί να παγιδευτεί σε έναν καθοδικό οικονομικό κύκλο, στον οποίο η κλασική θεραπεία της ευελιξίας της αγοράς εργασίας κάνει περισσότερο κακό παρά καλό όταν πρόκειται για την αναζωογόνηση της οικονομίας. Η διαχείριση από την πλευρά της ζήτησης μέσω δημόσιων επενδύσεων και η τόνωση των επενδύσεων που επιτρέπονται από τις νομισματικές πολιτικές χαμηλών βασικών επιτοκίων και τη μείωση των φορολογικών συντελεστών αποδείχθηκαν καταλληλότερες για την έξοδο από μια κρίση. Οι αντικυκλικές δημοσιονομικές και νομισματικές πολιτικές υποτίθεται ότι αντιμετωπίζουν τη μεταβαλλόμενη οικονομική κατάσταση όπως είναι στην πραγματικότητα, σε αντίθεση με την άκαμπτη εφαρμογή του αμετάβλητου θεωρητικού δόγματος. Η κεϋνσιανή καθοδήγηση της εθνικής οικονομίας περιλαμβάνει επίσης τις πολιτικές απασχόλησης, μισθών και κοινωνικών πολιτικών ως αναπόσπαστα μέρη της εισοδηματικής πολιτικής, καθώς η κατανάλωση είναι ο κεντρικός μοχλός της ζήτησης με πολλαπλασιαστική δυναμική.

Στη δεκαετία του 1970, η πρώτη – που δεν εφαρμόστηκε ποτέ – προσέγγιση για μια νομισματική ένωση ακολούθησε αυτές τις κεϋνσιανές συνταγές. Προκειμένου να αντιμετωπιστούν ασύμμετροι κραδασμοί, οικονομικές διαταραχές που επηρεάζουν μόνο τμήματα της νομισματικής ένωσης, κρίθηκαν αναγκαίες σταθεροποιητικές δημοσιονομικές πολιτικές σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Στη δεκαετία του 1970, η πρώτη – που δεν εφαρμόστηκε ποτέ – προσέγγιση για μια νομισματική ένωση ακολούθησε αυτές τις κεϋνσιανές συνταγές. Προκειμένου να αντιμετωπιστούν ασύμμετροι κραδασμοί, οικονομικές διαταραχές που επηρεάζουν μόνο τμήματα

της νομισματικής ένωσης, κρίθηκαν αναγκαίες σταθεροποιητικές δημοσιονομικές πολιτικές σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι μια κοινή νομισματική πολιτική που επιβάλλεται από μια κεντρική τράπεζα θα μπορούσε να διαχειριστεί κατάλληλα τα βασικά επιτόκια μόνο για ολόκληρη την Ένωση, και κάθε κράτος-μέλος θα πρέπει να επηρεαστεί εξίσου από την οικονομική κρίση. Η προπαρασκευαστική έκθεση για τη νομισματική ένωση που παρουσίασε ο τότε πρωθυπουργός του Λουξεμβούργου Πιερ Βέρνερ το 1970 περιείχε, εκτός από την ενισχυμένη ολοκλήρωση της αγοράς, τον στόχο της πολιτικής ενοποίησης μέσω του συγχρονισμού των εθνικών δημοσιονομικών διαδικασιών, της εναρμόνισης των δημοσιονομικών πολιτικών και του συντονισμού μέσω κεντρικών πολιτικών σταθεροποίησης που εφαρμόζονται από όργανο λήψης αποφάσεων σε κοινοτικό επίπεδο.

Το 1977 τα σχέδια αυτά συμπληρώθηκαν με την ιδέα της θέσπισης κοινού προϋπολογισμού για τη νομισματική ένωση ώστε να ασκεί ενεργά πολιτικές σταθεροποίησης σε κοινοτικό επίπεδο σε περίπτωση ασύμμετρων κραδασμών.

«Το κέντρο αποφάσεων για την οικονομική πολιτική θα ασκεί ανεξάρτητα, σύμφωνα με το κοινοτικό συμφέρον, αποφασιστική επιρροή στη γενική οικονομική πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Δεδομένου ότι ο ρόλος του κοινοτικού προϋπολογισμού ως οικονομικού μέσου θα είναι ανεπαρκής, το κέντρο αποφάσεων της Κοινότητας πρέπει να είναι σε θέση να επηρεάζει τους εθνικούς προϋπολογισμούς, ιδίως όσον αφορά το επίπεδο και την κατεύθυνση των υπολοίπων και των μεθόδων για τη χρηματοδότηση των ελλειμμάτων ή την αξιοποίηση των πλεονασμάτων. Επιπλέον, οι αλλαγές στην ισοτιμία του μοναδικού νομίσματος ή του συνόλου των εθνικών νομισμάτων θα εμπίπτουν στην αρμοδιότητα αυτού του κέντρου. Τέλος, προκειμένου να διασφαλίσει τους απαραίτητους δεσμούς με τη γενική οικονομική πολιτική, η ευθύνη της θα επεκταθεί και σε άλλους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής που θα έχουν μεταφερθεί σε κοινοτικό επίπεδο. Είναι σημαντικό το κέντρο αποφάσεων για την οικονομική πολιτική να είναι σε θέση να λαμβάνει γρήγορες και αποτελεσματικές αποφάσεις με μεθόδους που θα καθοριστούν, ιδίως όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο θα συμμετέχουν τα κράτη-μέλη.

Η μεταφορά στο κοινοτικό επίπεδο των αρμοδιοτήτων που ασκούν μέχρι σήμερα οι εθνικές αρχές θα συμβαδίζει με τη μεταφορά αντίστοιχης κοινοβουλευτικής ευθύνης από το εθνικό επίπεδο σε εκείνο της Κοινότητας. Το κέντρο αποφάσεων της οικονομικής πολιτικής που θα είναι πολιτικά υπεύθυνο είναι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο».

Απόσπασμα από το «Ευρωπαϊκές Κοινότητες: Έκθεση προς το Συμβούλιο και την Επιτροπή σχετικά με τα στάδια υλοποίησης της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης στην Κοινότητα».

«Έκθεση Werner», Συμπληρωματικό Κείμενο στο Δελτίο 11, 1970, σελ. 12.

Ο πρώτος σχεδιασμός μιας νομισματικής ένωσης σύμφωνα με τις κεϋνσιανές γραμμές δείχνει την επικρατούσα πίστη στην ικανότητα του κράτους να κατευθύνει την οικονομία, την κατάσταση της απασχόλησης και τα κοινωνικά ζητήματα. Επειδή οι αγορές θεωρούνται εγγενώς επιρρεπείς σε σφάλματα και ασταθείς, θα χρειαζόταν παγκόσμια κοινωνικοοικονομική διαχείριση για να διαμορφωθούν και να διορθωθούν. Η ίδρυση μιας Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Ένωσης ήταν ένα συνεπές βήμα προς την ίδια κατεύθυνση.

Έπειτα ήρθε το τέλος του συστήματος του Μπρέτον Γουντς, το πετρέλαιο και η παγκόσμια οικονομική κρίση και ο στασιμοπληθωρισμός της δεκαετίας του 1970, που όλα είχαν μεγάλο αντίκτυπο στους ισχυρισμούς ότι ο κεϋνσιανισμός ήταν η καλύτερη οικονομική θεωρία. Η αναδυόμενη νεοκλασική θεωρία επεδίωξε να αναζωογονήσει την εμπιστοσύνη σε υποτιθέμενες «άψογα λειτουργούσες αγορές», οι οποίες θα φτάσουν σε ισορροπία όταν δεν παρεμποδίζονται από τις λεγόμενες «ακαμψίες» ή διαταράσσονται από πολιτική παρέμβαση. Η ισχυρή πίστη στην «αποτελεσματική κατανομή της αγοράς» και στα «ορθολογικά ενεργούντα οικονομικά υποκείμενα» κέρδισε έδαφος, παράλληλα με την πεποίθηση ότι η στρατηγική παρέμβαση στην αγορά από πολιτικούς παράγοντες μπορεί να οδηγήσει μόνο σε μη βέλτιστα αποτελέσματα. Ο όρος «*homo economicus*» προτάθηκε ως το μικροοικονομικό θεμέλιο ενός νέου φιλικού προς την αγορά, νεοφιλελεύθερου παραδείγματος στην οικονομική θεωρία από τη δεκαετία του 1980 και μετά. Περισσότερος «ανταγωνισμός», ιδιωτικοποιήσεις και απορρύθμιση, διατηρώντας παράλληλα σφιχτά τον έλεγχο της πολιτικής διακυβέρνησης της οικονομίας, ήρθαν στο προσκήνιο ως προτεινόμενες συνταγές για την επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης και της απασχόλησης. Το νεοφιλελεύθερο δόγμα προώθησε έναν συμβιβασμό μεταξύ της ισότητας και της οικονομικής ανάπτυξης, κλείνοντας τα μάτια στις κοινωνικές συνθήκες των ανθρώπων. Η απασχόληση κρίθηκε επαρκής συνθήκη για την αποφυγή της φτώχειας και οι ευρύτερες συνέπειες των χαμηλών μισθών αγνοήθηκαν σε μεγάλο βαθμό.

Τις δεκαετίες του 1990 και του 2000, αυτό που έχουμε ήδη χαρακτηρίσει ως «φιλελεύθερος κόσμος ευημερίας» ταίριαζε απόλυτα στο νέο νεοφιλελεύθερο περιβάλλον. Σύμφωνα με το επιτακτικό μότο της Μάργκαρετ Θάτσερ «Δεν υπάρχει εναλλακτική» (TINA), πολλοί πολιτικοί αγκάλιασαν τον παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό καπιταλισμό σε βάρος της ικανότητάς τους να διαμορφώσουν την αγορά και να στηρίξουν το κοινωνικό κράτος. Οι σοσιαλδημοκράτες, επίσης, συμφώνησαν με το νέο οικονομικό πρότυπο φιλικό προς την αγορά και σύντομα μόνο λίγοι από αυτούς μπόρεσαν να φανταστούν την κεϋνσιανή προσέγγιση ως μια εφικτή εναλλακτική λύση.

Σε επίπεδο ΕΕ, ο νεοφιλελευθερισμός συνδυάστηκε με την αρνητική ολοκλήρωση που προωθεί την αγορά για την ολοκλήρωση της Ενιαίας Αγοράς και τη δημιουργία της ΟΝΕ. Το πρόβλημα του τρόπου αντιμετώπισης των ασύμμετρων κραδασμών υπήρχε ακόμα, αλλά η απάντηση του νεοφιλελεύθερου δόγματος ήταν να προσπαθήσει να ενοποιήσει καλύτερα τις αγορές για να διευκολύνει την ταχεία προσαρμογή μέσω της κίνησης κεφαλαίων και εργασίας πέρα από τα εθνικά σύνορα. Και φυσικά, η «πολιτική παρέμβαση» ήταν ανάθεμα. Αυτό εξηγεί γιατί η οικονομική ολοκλήρωση έγινε δεκτή με ενθουσιασμό, αλλά η πολιτική και ιδιαίτερα η κοινωνική ένταξη απορρίφθηκε.

Η ανάπτυξη μιας ένωσης κρατών που ανταγωνίζονται όχι μόνο σε οικονομικούς όρους, αλλά και σε μισθούς, φόρους και κοινωνικό κόστος, άλλαξε βαθιά την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Η μία πλευρά επαίνεσε τον εσωτερικό ανταγωνισμό στην ΕΕ ως έναν τρόπο να σφυρηλατηθούν ευρωπαϊκοί «πρωταθλητές» στο ακόμη πιο σκληρό παγκόσμιο ανταγωνιστικό περιβάλλον. Η άλλη πλευρά παραπονέθηκε για την απώλεια ενός ευρωπαϊκού μοντέλου. Καθώς η ανεργία δεν θεωρούνταν πλέον ως συλλογικό, αλλά ως ατομικό πρόβλημα, η ευελιξία των αγορών εργασίας ήταν η τυπική συμβουλή. Η προστασία της απασχόλησης, οι κατώτατοι μισθοί, οι συλλογικές διαπραγματεύσεις και η συμμετοχή των εργαζομένων στις εργοδοτικές αποφάσεις δέχθηκαν επίθεση. Νέες, στοχευμένες πολιτικές απασχόλησης εισήχθησαν υπό τον τίτλο «ευελιξία με ασφάλεια», μια σοσιαλδημοκρατική προσπάθεια συνδυασμού ευελιξίας και ασφάλειας, αν και σε πολλές περιπτώσεις επιβλήθηκαν μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας σε βάρος της τελευταίας.

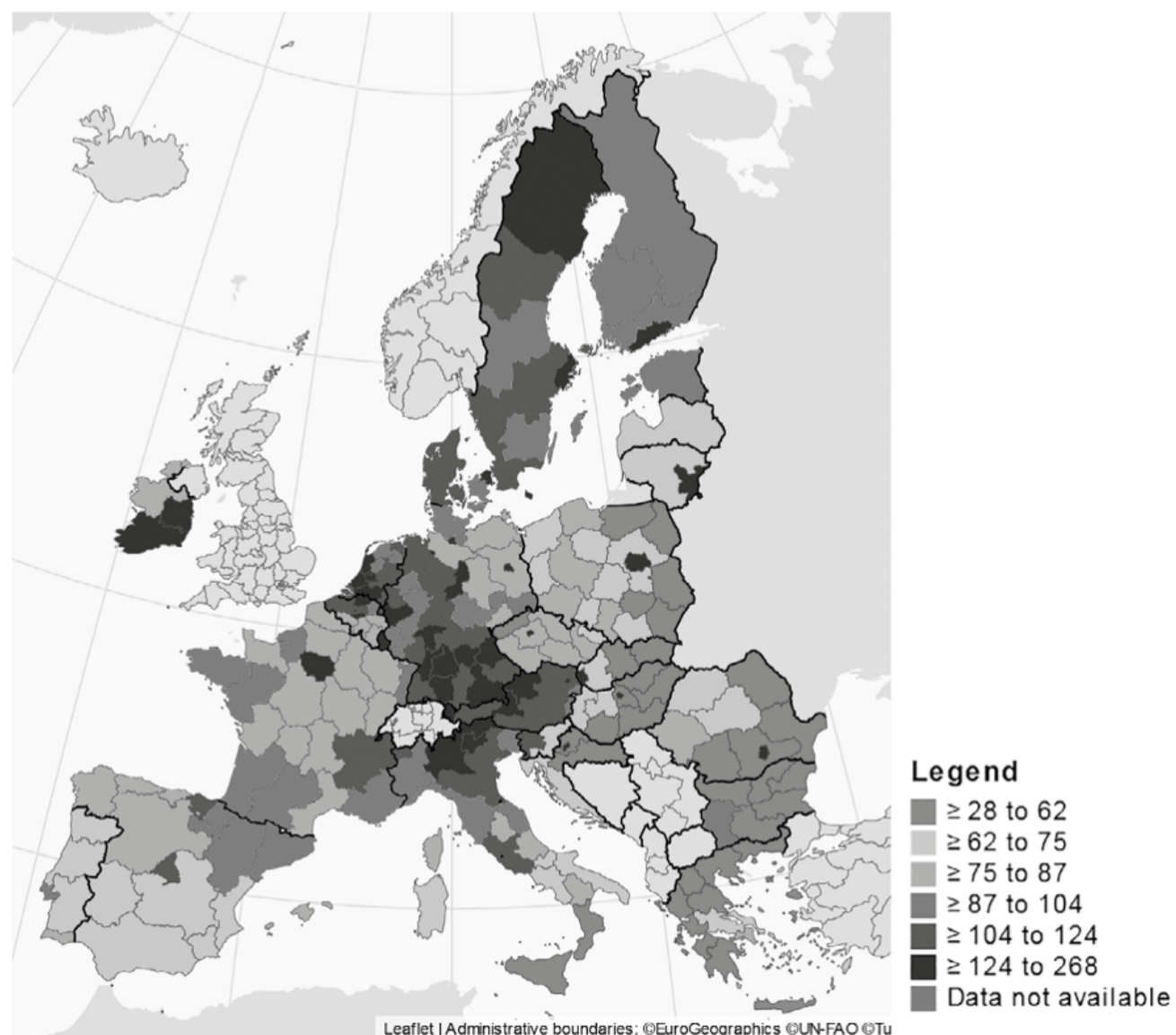
Η έλευση του συντονισμού των πολιτικών απασχόλησης και κοινωνικών πολιτικών στην ΕΕ ξεκίνησε στα τέλη της δεκαετίας του 1990, φαινομενικά δεσμευμένη να λάβει υπόψη τόσο τον οικονομικό ανταγωνισμό όσο και την κοινωνική συνοχή. Αλλά οι πολιτικές από την πλευρά της προσφοράς κέρδισαν σύντομα το πάνω χέρι. Αυτή η προσέγγιση επιβλήθηκε στην κρίση του ευρώ από το 2010 έως το 2015 με μια ισχυρή λιτότητα στις ευρωπαϊκές μεταρρυθμιστικές πιέσεις. Αυτή είναι η τέταρτη γραμμή σύγκρουσής μας: υπό την αιγίδα του κεϋνσιανισμού, η πολιτική διακυβέρνηση υποτίθεται ότι διορθώνει τις αγορές και τις διαμορφώνει με μακροοικονομικά και κοινωνικά χρήσιμο τρόπο, αλλά το νεοφιλελεύθερο δόγμα δεν βλέπει την ΕΕ ως μια μεγάλη αγορά, η οποία θα έπρεπε να είναι μείνει απαλλαγμένη από πολιτικές «παρεμβολές».

Ο νεοφιλελευθερισμός μετέφερε το «μάντρα» της ανταγωνιστικότητας από τον κόσμο του επιχειρηματικού ανταγωνισμού στην επαγγελματική και ιδιωτική ζωή κάθε ατόμου, καθώς και στο επίπεδο των ανταγωνιστικών κρατών πρόνοιας. Η άλλη πλευρά της ευελιξίας – ιδιωτικοποίηση και απορρύθμιση – σήμανε το τέλος της κοινωνικής προόδου σε όλους τους τομείς. Η στασιμότητα των μισθών και οι άτυπες μορφές απασχόλησης, όπως η προσωρινή, η μερική απασχόληση, η οριακή και η ατομική αυτοαπασχόληση έγιναν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της σύγχρονης αγοράς εργασίας. Η αποκολεκτιβοποίηση των συμφερόντων των εργαζομένων και η διεύρυνση των επισφαλών συνθηκών εργασίας, μαζί με την ανάγκη ιδιωτικής ασφάλισης στον κοινωνικό τομέα συμβαδίζουν με την κοινωνική εξατομίκευση και την ενισχύουν συνεχώς. Εν τω μεταξύ, τα υποσχόμενα «αποκλειστικά αποτελέσματα» ενός κόσμου χωρίς σύνορα επιχειρηματικής δραστηριότητας, ένα δόγμα της λεγόμενης συναίνεσης της Ουάσιγκτον της δεκαετίας του 1990 (που πήρε το όνομά του από ένα φιλικό προς την αγορά πρόγραμμα οικονομικής πολιτικής που προωθείται από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την Παγκόσμια Τράπεζα) δεν έφτασε ποτέ.

Οι ανισότητες έχουν αυξηθεί παγκοσμίως καθώς ο χρηματοπιστωτικός καπιταλισμός εμπλουτίζει μόνο μια στενή ομάδα ανθρώπων, επιδεινώνοντας τη ζωή για την πλειοψηφία, καθώς οι αγορές εργασίας έχουν γίνει πιο ευέλικτες και τα προγράμματα πρόνοιας έχουν περικοπεί. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα στη δυτική Ευρώπη, όπου η κοινωνική εμβέλεια του σοσιαλδημοκρατικού, συντηρητικού και εν μέρει του μοντέλου κοινωνικής πρόνοιας των κρατών-μελών της νότιας Ευρώπης έχει αναγκαστεί να προσαρμοστεί στις νέες παγκοσμιοποιημένες αγορές και στο μάντρα «δεν υπάρχει εναλλακτική». Οι μακροχρόνιες και επαναλαμβανόμενες οικονομικές κρίσεις έχουν επιδεινώσει τις πολύ εμφανείς ανισότητες στα κράτη-μέλη, καθώς και μεταξύ των κρατών-μελών.

Στο εσωτερικό των κρατών-μελών, τυπικά πρότυπα ανισότητας εμφανίζουν διττό χωρικό και κοινωνικό διαχωρισμό (βλ. Πίνακα 5). Οι περιφέρειες μέσα και γύρω από τις μητροπολιτικές περιοχές μπόρεσαν καλύτερα να ενσωματώσουν τις επιχειρήσεις τους στις ευρωπαϊκές και παγκόσμιες αλυσίδες αξίας. Οι «δεξαμενές» εργαζομένων μεγάλων και μεσαίων πόλεων σε μεμονωμένες χώρες είναι οι μεγαλύτεροι νικητές στη διαδικασία αστικοποίησης. Εκεί οι υποδομές, οι δημόσιες υπηρεσίες και οι κοινωνικές παροχές είναι συνήθως καλά ανεπτυγμένες, τα κατά κεφαλήν εισοδήματα υψηλότερα, κατά μέσο όρο, και τα κοινωνικά προβλήματα λιγότερο εμφανή. Αντίθετα, οι απομακρυσμένες περιοχές δεν μπόρεσαν να αντιμετωπίσουν τις διαρθρωτικές αλλαγές και υποφέρουν από την αποβιομηχάνιση ή είναι αγροτικές και απομονωμένες. Οι καλοπληρωμένες ευκαιρίες απασχόλησης είναι σπάνιες και οι υποδομές και οι δημόσιες κοινωνικές υπηρεσίες είτε δεν αναπτύχθηκαν ποτέ πλήρως είτε αποτελούν υπερμεγέθεις υπενθυμίσεις καλύτερων εποχών που ωστόσο συνεπάγονται υψηλό κόστος. Το υψηλό κοινωνικό κόστος λόγω της ανεργίας, ο αυξανόμενος κίνδυνος φτώχειας και η δημογραφική γήρανση είναι τυπικά προβλήματα των περιφερειακών περιοχών.

Ο οικονομικός δυναμισμός στις μητροπόλεις καθοδηγείται από τη σύγχρονη βιομηχανία και τον τομέα υπηρεσιών που βασίζεται στη γνώση, κυρίως σε υπάρχοντα θεμέλια, όπως πανεπιστήμια και εδραιωμένες εταιρείες. Όπως είναι φυσικό, οι προοπτικές στην εκπαίδευση και την απασχόληση είναι ευνοϊκές και οδηγούν σε μετανάστευση και εντατικοποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων. Η κατάσταση είναι εντελώς διαφορετική στις περιφερειακές περιοχές. Δεν έχουν προκύψει μεγάλα αστικά κέντρα εκεί, οι άνθρωποι ζουν σε μικρές πόλεις ή σε αγροτικά χωριά. Δεν υπάρχουν σχεδόν πουθενά περιφερειακές περιοχές που να έχουν καταφέρει να αγκαλιάσουν τουρισμού. Ορισμένα πρώην βιομηχανικά κέντρα εξαφανίστηκαν με την αλλαγή του οικονομικού μοντέλου, αφήνοντας πίσω τους μια συγκέντρωση χαμηλών μισθών με χαμηλή ανάπτυξη και φτωχές ευκαιρίες εκπαίδευσης και μια μεταναστευτική «έξοδο» των καλύτερα μορφωμένων. Αυτό μόνο βλάπτει περαιτέρω εκείνες τις περιοχές, με τους κύκλους περιφερειακής ανάπτυξης να αποκαλύπτουν μια περίεργη, αμοιβαία σχέση: οι περιφερειακές κοινότητες χρειάζονται τα οικονομικά ανεπτυγμένα κέντρα ως επιλογή μετανάστευσης, και τα οικονομικά ανεπτυγμένα κέντρα αξιοποιούν το καλύτερα εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό που είναι διαθέσιμο εκεί για τη δική τους ανάπτυξη. Αυτή η δυναμική συνέβαλε στην ενίσχυση του χάσματος μεταξύ των περιφερειακών περιοχών και των αναπτυγμένων μητροπόλεων τα τελευταία 30 χρόνια, επιβάλλοντας βαρύ φορτίο στην ΕΕ στις προσπάθειές της να προωθήσει την κοινωνική ισότητα και να εξασφαλίσει κοινωνική δικαιοσύνη για κάθε πολίτη, ανεξάρτητα από το πού ζει.

Πίνακας 5: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανά περιοχή με σημείο εκκίνησης το 100. Πηγή: Eurostat.

Μεταξύ των κρατών-μελών αυτή η εικόνα διπλού χωρικού και κοινωνικού διαχωρισμού είναι ακόμη χειρότερη. Τα τελευταία στοιχεία (2021) δείχνουν ότι δέκα κράτη-μέλη έχουν υψηλότερα ποσοστά κατά κεφαλήν εισοδήματος σε σύγκριση με την ΕΕ των 27 συνολικά. Είναι όλες οι «παλιές» ιστορικά δυτικοευρωπαϊκές χώρες, από τη Γαλλία μέχρι την πλουσιότερη χώρα, το Λουξεμβούργο. Κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ βρίσκουμε 17 κράτη-μέλη, από τη Μάλτα έως τη Βουλγαρία. Όλες οι χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης συγκεντρώνονται εδώ, καθώς και όλα τα κράτη που ανήκουν στο μοντέλο πρόνοιας του ευρωπαϊκού Νότου.

Η απόσταση μεταξύ Βουλγαρίας και Λουξεμβούργου είναι τεράστια: κατά μέσο όρο, οι άνθρωποι στο Λουξεμβούργο έχουν εισοδήματα σχεδόν πέντε φορές υψηλότερα από εκείνα στη Βουλγαρία. Φυσικά, αυτή η γενική άποψη δεν μας λέει τίποτα για την κατανομή του πλούτου στις αντίστοιχες κοινωνίες. Στην πραγματικότητα θα υπάρχουν άτομα στη Βουλγαρία που είναι τόσο πλούσια όσο ένας μέσος άνθρωπος στο Λουξεμβούργο, για παράδειγμα. Αυτή η άποψη αγνοεί επίσης τις διαφορές στο εσωτερικό των χωρών, όπως αυτές που συζητήσαμε παραπάνω μεταξύ μητροπολιτικών και περιφερειακών περιοχών, ή ιστορικές διαιρέσεις σε ορισμένες χώρες όσον αφορά την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη μεταξύ Βορρά και Νότου (Ιταλία, Πορτογαλία, Ισπανία, Ιρλανδία) και μεταξύ Ανατολής και Δύσης (Γερμανία, Πολωνία, Ουγγαρία, Ρουμανία).

Η κοινωνικοοικονομική διάσπαση μεταξύ των βόρειων και δυτικών κρατών από τη μια πλευρά και των κρατών της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης και των νοτίων κρατών από την άλλη δεν ήταν πάντοτε η ίδια. Πριν από την παγκόσμια χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση και την κρίση του ευρώ που ακολούθησε, η Ιταλία και η Ισπανία ανήκαν στην ομάδα των χωρών με υψηλότερο κατά κεφαλήν εισόδημα από τον μέσο όρο της ΕΕ.

Η κρίση του ευρώ έπληξε σκληρά τις χώρες της νότιας Ευρώπης και επιδεινώθηκε από τη «διαχείριση λιτότητας» της ΕΕ. Καθώς η ΕΕ έχει δεσμευτεί να προάγει την «οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή» (άρθρο 3 ΣΕΕ), οι εμφανείς αποκλίσεις και ο κίνδυνος υποτροπής δείχνουν ότι η κάλυψη της διαφοράς μπορεί να είναι λιγότερο βέβαιη από ό,τι πιστεύεται ευρέως. Μια πολιτική διανομής για να βοηθήσει τις περιφέρειες που υστερούν θεσπίστηκε μέσω της ανάπτυξης του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ) το 1957, αλλά η επιτυχία του ήταν αποσπασματική. Η κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη της Ιρλανδίας ήταν σίγουρα μια επιτυχημένη ιστορία, όπως και αυτή της Ελλάδας, της Ισπανίας και της Πορτογαλίας πριν από την κρίση του ευρώ, μετά την οποία η σύγκλιση μετατράπηκε σε απόκλιση.

Ωστόσο, προκαλεί απορία το γεγονός ότι οι διαφορές μεταξύ των έξι ιδρυτικών μελών της ΕΚΑΧ δεν έχουν καταρριφθεί εδώ και 70 χρόνια, παρά τις πολιτικές συνοχής της ΕΕ. Αντίθετα, η κρίση του ευρώ κατέστησε σαφές πόσο αβέβαιες και αναστρέψιμες μπορεί να είναι οι εξελίξεις σύγκλισης.

Η διασφάλιση της κοινωνικής ισότητας και δικαιοσύνης για όλους τους πολίτες και οι πολιτικές συνοχής αποτελούν σημαντικά χαρακτηριστικά της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Αλλά προφανώς οι προσπάθειες της ΕΕ για την ελαχιστοποίηση των αντιτιθέμενων κοινωνικοοικονομικών αποκλίσεων και την πρόληψη των αρνητικών εξωτερικών επιπτώσεων ήταν πολύ δειλές. Αυτή είναι η πέμπτη γραμμή σύγκρουσής μας: παρά την κοινή πολιτική για οικονομική, κοινωνική και εδαφική σύγκλιση, οι κοινωνικές και χωρικές ανισότητες αυξάνονται με κάθε οικονομική κρίση.

Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική: Μέσα και Φορείς

Κεφάλαιο 3

Νομικά θεμέλια

Η ΕΕ συμμετέχει στη χάραξη κοινωνικής πολιτικής εν μέσω των διαφόρων γραμμών σύγκρουσης που περιγράφονται παραπάνω. Εφαρμόζονται ποικίλοι μοντέλα διακυβέρνησης. Ορισμένα έχουν τις ρίζες τους στον σκληρό νόμο, άλλα περιλαμβάνουν ήπιο συντονισμό. Ανάλογα με τον τρόπο λειτουργίας, διαφορετικοί παράγοντες συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων χρησιμοποιώντας διαφορετικά σύνολα μέσων. Στη συνέχεια περιγράφουμε τις αρμοδιότητες κοινωνικής πολιτικής της ΕΕ και πώς αυτές χρησιμοποιούνται στην πράξη.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας του 2007, η οποία τέθηκε σε ισχύ το 2009, αποτελεί τη σημερινή βάση του πρωτογενούς δικαίου της ΕΕ. Βασίζεται στη Συνθήκη της Νίκαιας του 2001 και περιλαμβάνει τη Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΕΕ) και τη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ). Οι κοινωνικές πτυχές αναφέρονται στη ΣΕΕ αρκετά νωρίς, καθώς το άρθρο 2 επικαλείται τις θεμελιώδεις αξίες της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένης, για παράδειγμα, της ισότητας, σε μια κοινωνία στην οποία ο πλουραλισμός, η απαγόρευση των διακρίσεων, η ανοχή, η δικαιοσύνη, η αλληλεγγύη και η ισότητα μεταξύ γυναικών και άντρες υπερισχύουν». Το άρθρο 3 πηγαίνει λίγο βαθύτερα, αναφέροντας την ευημερία του λαού της ως έναν από τους κεντρικούς στόχους της Ένωσης. Προβλέπεται μια «ιδιαιτέρα ανταγωνιστική κοινωνική οικονομία της αγοράς», «με στόχο την πλήρη απασχόληση και την κοινωνική πρόοδο». Η κοινωνική δικαιοσύνη και η κοινωνική προστασία αναφέρονται ως στόχοι που πρέπει να προωθηθούν. Δίνεται έμφαση στην ισότητα των φύλων, στην αλληλεγγύη των γενεών και στην προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών. Η συνοχή είναι ένας άλλος κεντρικός στόχος, όπως και η αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών-μελών. Στο άρθρο 6 της ΣΕΕ γίνεται αναφορά στον Ευρωπαϊκό Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων – που περιέχει κοινωνικούς κανόνες – στον οποίο αποδίδει «την ίδια νομική αξία με τις Συνθήκες», με την αναγνώριση των δικαιωμάτων, ελευθεριών και αρχών του.

Το άρθρο 4 της ΣΛΕΕ ορίζει ότι οι πτυχές της κοινωνικής πολιτικής, καθώς και η οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή εμπίπτουν στη σφαίρα των κοινών αρμοδιοτήτων μεταξύ της ΕΕ και των κρατών-μελών. Εξασφαλίζεται συντονισμός ήπιων πολιτικών στις πολιτικές απασχόλησης, σύμφωνα με το άρθρο 5 της ΣΛΕΕ, και ο συντονισμός των κοινωνικών πολιτικών των κρατών-μελών μπορεί να ξεκινήσει από την ΕΕ. Το άρθρο 9 εισάγει την οριζόντια κοινωνική ρήτρα, η οποία καθορίζει ότι όλες οι πολιτικές της Ένωσης λαμβάνουν υπόψη τους κοινωνικούς στόχους.

Η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων κατοχυρώνεται στο άρθρο 45 της ΣΛΕΕ, και τα άρθρα 46 και 48 ορίζουν τις σχετικές εργασιακές και κοινωνικές διατάξεις που συνδυάζονται με αυτήν την ελευθερία της αγοράς. Για παράδειγμα, οι μετακινούμενοι εργαζόμενοι παίρνουν μαζί τους τα κοινωνικά τους δικαιώματα, ανεξάρτητα από το κράτος πρόνοιας στο οποίο εργάζονται. Το Κεφάλαιο ΙΧ της ΣΛΕΕ, στα άρθρα 145-150 αφορά την πολιτική απασχόλησης και το Κεφάλαιο Χ, στα άρθρα 151-161, το πεδίο εφαρμογής της κοινωνικής πολιτικής.

Με το Κεφάλαιο XI (άρθρα 162–164) ιδρύεται το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) και το Κεφάλαιο XII (άρθρα 165 και 166) ορίζει τη συνεργασία στην εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση. Το Κεφάλαιο XIV αναφέρει τη δημόσια υγεία ως συμπλήρωμα των εθνικών πολιτικών στο άρθρο 168. Στον Κεφάλαιο XVIII (άρθρα 174–178) ο στόχος της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής συμπληρώνεται με ένα σύνολο κονδυλίων που έχουν σχεδιαστεί για το σκοπό αυτό. Στα άρθρα 300–304, η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) συστήνεται ως συμβουλευτικό όργανο της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων εκπροσώπων εργοδοτικών ενώσεων, οργανώσεων εργαζομένων και της κοινωνίας των πολιτών.

Ρυθμιστική κοινωνική πολιτική

Όταν η ΕΕ ρυθμίζει τις πολιτικές απασχόλησης και τις κοινωνικές πολιτικές, οι διατάξεις της Συνθήκης της Λισαβόνας ορίζουν την πρωτογενή νομοθεσία, ενώ οι συγκεκριμένοι κανονισμοί, οι οδηγίες και οι αποφάσεις ανήκουν στο παράγωγο δίκαιο. Οι κανονισμοί είναι άμεσα δεσμευτικοί για όλα τα κράτη-μέλη. Οι οδηγίες είναι επίσης δεσμευτικές, αλλά επαφίεται στις εθνικές αρχές να επιλέξουν τη μορφή και τις μεθόδους εφαρμογής. Οι αποφάσεις είναι συγκεκριμένες και δεσμευτικές μόνο για τους αποδέκτες τους. Ενώ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαθέτει την αυτόνομη εξουσία θέσπισης νομοθεσίας, οι αποφάσεις λαμβάνονται συνήθως σύμφωνα με τη λεγόμενη «συνήθη νομοθετική διαδικασία», δηλαδή τη νομοθετική διαδικασία συναπόφασης από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Οι αποφάσεις στο Συμβούλιο λαμβάνονται είτε με ειδική πλειοψηφία είτε με ομοφωνία (όπως η κοινωνική ασφάλιση και η κοινωνική προστασία των εργαζομένων), όπως ορίζονται για διαφορετικούς τομείς κοινωνικής πολιτικής. Μια άλλη σημαντική συμβολή σε αυτό που ονομάζεται «κοινωνικό κεκτημένο» προέρχεται από το ΔΕΚ, το οποίο ερμηνεύει την έννοια των διατάξεων που ορίζονται στις Συνθήκες. Η νομολογία του ΔΕΚ συχνά καθορίζει το νόημα και το πεδίο εφαρμογής των Συνθηκών σε μεμονωμένες περιπτώσεις, με επιπτώσεις στη γενική ανάγνωση και εφαρμογή των αντίστοιχων άρθρων.

Fields of social policy with EU competences to enact legislation:

- **improvement of the working environment to protect workers' health and safety**
- **working conditions**
- **social security and social protection of workers**
- **protection of workers where their employment contract is terminated**
- **information and consultation of workers**
- **representation and collective defence of the interests of workers and employers, including co-determination**
- **conditions of employment for third-country nationals legally residing in Union territory**
- **integration of persons excluded from the labour market**
- **equality between men and women with regard to labour market opportunities and treatment at work, including equal pay**
- **vocational training and retraining**
- **territorial, economic and social cohesion**
- **social dialogue on the EU level**
- **public health**

Σχήμα Α: Πεδία άσκησης κοινωνικής πολιτικής με αυξημένο το ρόλο της ΕΕ.

Πηγή: ΣΕΕ, Άρθρα 153, 157, 164, 166, 168, 177, 178.

Η ρύθμιση των κοινωνικών πολιτικών σε υπερεθνικό επίπεδο κρίθηκε απαραίτητη στην Κοινότητα από νωρίς ως συνοδευτικό εργαλείο της κινητικότητας των εργαζομένων που κατοχυρώθηκε στην ΕΟΚ το 1957. Κοινωνική ασφάλιση των μετακινούμενων εργαζομένων μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ, επαγγελματική υγεία και ασφάλεια, ίση μεταχείριση μεταξύ ανδρών και γυναικών και η ατομική προστασία του εργατικού δικαίου καθορίστηκε από την αρχή της διαδικασίας ένταξης. Εξακολουθούν να αντιπροσωπεύουν μεγάλο μέρος των διαφόρων τομέων πολιτικής: Το άρθρο 153 της ΣΛΕΕ τις ορίζει ως κοινές αρμοδιότητες, στις οποίες η ΕΕ στηρίζει τις πολιτικές των κρατών-μελών. Τα ελάχιστα πρότυπα σε επίπεδο ΕΕ είναι κοινά σε αυτούς τους τομείς. Η εναρμόνιση των πολιτικών αποκλείεται – το δικαίωμα των κρατών-μελών να ορίζουν αυτόνομα τις βασικές αρχές του σχεδιασμού του κράτους πρόνοιας παραμένει ανεπηρέαστο. Τούτου λεχθέντος, η νομοθεσία σε επίπεδο ΕΕ στους τομείς της ίσης μεταχείρισης και της καταπολέμησης των διακρίσεων, αλλά και στην επαγγελματική ασφάλεια, είναι πολύ ουσιαστική και μπορεί να παροτρύνει τα κράτη-μέλη να προσαρμόσουν ανάλογα την εθνική τους νομοθεσία.

Δεν είναι δύσκολο να δούμε ότι το πρώτο και κύριο μέρος της ευρωπαϊκής κοινωνικής ρύθμισης είναι δεσμευμένο στην απασχόληση. Δεδομένων των στόχων οικονομικής ολοκλήρωσης από την ίδρυση της ΕΚΑΧ, ο συντονισμός και η δυνατότητα μεταφοράς των δικαιωμάτων κοινωνικής ασφάλισης των μετακινούμενων εργαζομένων διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στο παράγωγο δίκαιο για κοινωνικά θέματα. Ήδη από το 1957, το σχέδιο για τη δημιουργία μιας κοινής αγοράς με την ΕΟΚ εφαρμόστηκε στις Συνθήκες μέσα από δικαιώματα των εργαζομένων να αναλαμβάνουν θέσεις εργασίας οπουδήποτε στα έξι κράτη-μέλη χωρίς διακρίσεις υπέρ των ημεδαπών εργαζομένων, καθώς και από τη συσσώρευση δικαιωμάτων κοινωνικής ασφάλισης σε όλα τα εθνικά σύνορα. Έτσι, οι δύο πρώτοι κανονισμοί κοινωνικής πολιτικής από το 1958 επικεντρώθηκαν στην κινητικότητα των εργαζομένων, δηλώνοντας το δικαίωμά τους να είναι κοινωνικά προστατευμένοι στη χώρα στην οποία τυγχάνει να απασχολούνται. Η εξασφάλιση κοινωνικής προστασίας για τους μετανάστες εργαζομένους στο ίδιο επίπεδο με τους εργαζόμενους της χώρας υποδοχής κατέστησε αναγκαίο τον έντονο συντονισμό των ανταλλαγών πληροφοριών μεταξύ των φορέων κοινωνικής ασφάλισης. Αργότερα, αυτό υποστηρίχθηκε από περαιτέρω νομοθεσία της ΕΕ σχετικά με τα κοινωνικά δικαιώματα των μελών της οικογένειας των εργαζόμενων, τη φορολογία, την επαγγελματική κατάρτιση και τη δυνατότητα μεταφοράς των επαγγελματικών συνταξιοδοτικών συστημάτων. Αυτοί οι κανονισμοί επιδιώκουν να διασφαλίσουν ότι οι μετανάστες εργαζόμενοι δεν χρειάζεται να φοβούνται ότι δεν θα έχουν πρόσβαση σε επιδόματα ανεργίας ή υγειονομική ασφάλιση, διατάξεις αναπηρίας ή δεν θα έχουν δικαίωμα σε γονική άδεια και οικογενειακά επιδόματα, για να μην αναφέρουμε την απώλεια συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ εισήγαγε την ιθαγένεια της ΕΕ ως συμπληρωματική των εθνικών δικαιωμάτων των πολιτών. Αυτό οδήγησε σε επέκταση των κοινωνικών δικαιωμάτων που προορίζονται για τους μετακινούμενους εργαζόμενους σε όλα τα άτομα. Χωρίς οικονομικές δεσμεύσεις, η διαμονή σε άλλο κράτος-μέλος της ΕΕ επιτρέπει σε όσους μεταναστεύουν τα ίδια κοινωνικά δικαιώματα και υποχρεώσεις με τους εθνικούς πολίτες. Αυτή η γενική αρχή αμφισβητήθηκε μερικές φορές σε κάποιες κατηγορίες όπως στον κοινωνικό τουρισμό, ενώ προέκυψε και προσωρινή αβεβαιότητα σχετικά με την απόσπαση εργαζομένων σε άλλο κράτος-μέλος της ΕΕ. Όσον αφορά το τελευταίο, η Ευρωπαϊκή Αρχή Εργασίας (ELA) ιδρύθηκε με κοινό κανονισμό στη Μπρατισλάβα το 2019 με στόχο να υποστηρίξει την περίπλοκη εφαρμογή του νόμου περί κινητικότητας.

Ένας δεύτερος τομέας της νομοθεσίας της ΕΕ αφορά την υγεία και την ασφάλεια, με πρωταρχική έμφαση και πάλι στην απασχόληση. Η εργασία σε άλλο κράτος-μέλος πρέπει να αντικατοπτρίζεται όχι μόνο στις διατάξεις για την ανεργία και τις συντάξεις, αλλά και στην υγειονομική περίθαλψη. Η ασφαλιστική κάλυψη υγειονομικής περίθαλψης και η επείγουσα περίθαλψη για τους αλλοδαπούς εργαζόμενους και τα μέλη των οικογενειών τους στο κράτος υποδοχής καθιερώθηκαν σταδιακά από τη δεκαετία του 1960. Πολλές οδηγίες εφαρμόζουν κοινά πρότυπα σε θέματα όπως ο εξοπλισμός εργασίας, η ασφάλεια προϊόντων και χειρισμού, τα χημικά υλικά και τα απειλητικά για την υγεία προϊόντα και τα επικίνδυνα –για παράδειγμα, εκρηκτικά– αγαθά. Επικεντρώνονται εν μέρει σε μεμονωμένους τομείς με συγκεκριμένα τρωτά σημεία, όπως οι βιομηχανίες εξόρυξης ή αλιείας ή ο τομέας της υγειονομικής περίθαλψης. Ωστόσο, η ΕΕ έχει ερμηνεύσει την επαγγελματική υγεία και ασφάλεια με την ευρεία έννοια και έχει επίσης υπαγάγει σε αυτόν τον τίτλο οδηγίες για τους νέους εργαζόμενους, τις έγκυες εργαζόμενες, τις διαφανείς και προβλέψιμες συνθήκες εργασίας, τις Ευρωπαϊκές Επιτροπές Εργασίας, την ισορροπία μεταξύ εργασίας και ζωής γονέων και οικιακών εργαζομένων, τον χρόνο εργασίας και – πολύ πρόσφατα – επαρκείς κατώτατους μισθούς.

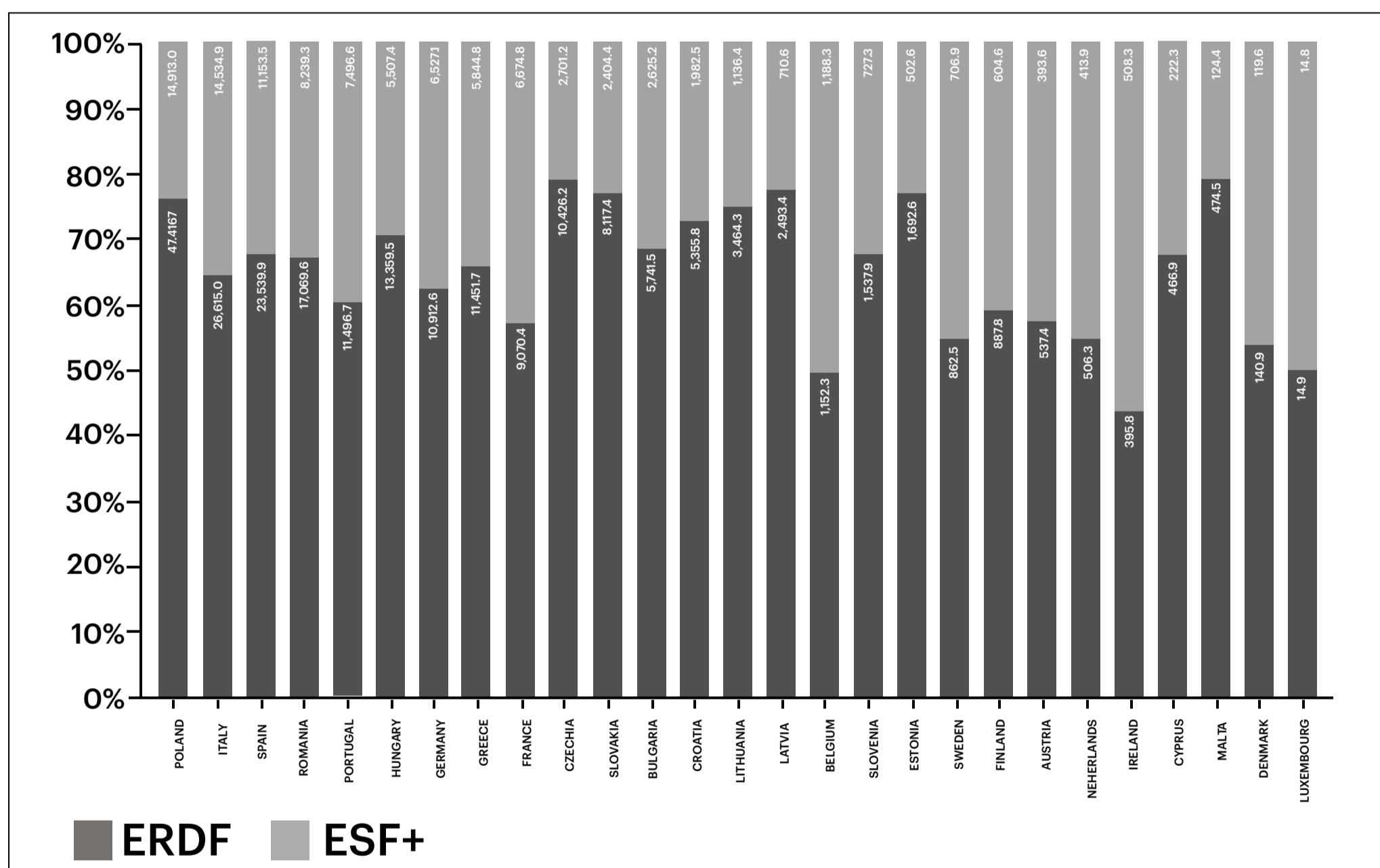
Ένας τρίτος τομέας της ρυθμιστικής δραστηριότητας της ΕΕ έχει εξελιχθεί γύρω από την ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών. Και πάλι, υπάρχει άμεση σύνδεση με τον κόσμο της απασχόλησης. Από τη δεκαετία του 1970, η παροχή ίσης αμοιβής επεκτάθηκε σταδιακά από τους μισθούς στις συνθήκες εργασίας, την πρόσβαση στην απασχόληση και την επαγγελματική κατάρτιση, την ίση μεταχείριση στα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης και τους αυτοαπασχολούμενους. Αφού η Συνθήκη του Άμστερνταμ επέκτεινε τις αρμοδιότητες της ΕΕ πέρα από την ισότητα των φύλων στην καταπολέμηση των διακρίσεων, μια νέα οδηγία κάλυψε την ισότητα στην απασχόληση, τη θρησκεία, την αναπηρία, την ηλικία και τον σεξουαλικό προσανατολισμό. Η οικοδόμηση του «καθεστώτος ισότητας» της ΕΕ είναι σήμερα ίσως η ρυθμιστική πολιτική που έχει χειραφετηθεί περισσότερο από τον κόσμο της εργασίας και της απασχόλησης.

Όπως έχει ήδη συζητηθεί, η χρηματοδότηση της κοινωνικής πολιτικής αποτελεί τεράστιο μέρος του προϋπολογισμού του εθνικού κράτους πρόνοιας. Αυτό δεν συμβαίνει σε υπερεθνικό επίπεδο. Ο προϋπολογισμός της ΕΕ παραμένει κολλημένος στο 1% περίπου του ΑΕΠ ολόκληρης της Ένωσης. Με πενιχρούς δικούς της πόρους, η Ένωση εξαρτάται από τις χρηματοδοτικές χορηγήσεις των κρατών-μελών, οι οποίες καθορίζονται στο πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο για διαδοχικές περιόδους επτά ετών. Οι διαπραγματεύσεις σχετικά με αυτό μεταξύ των θεσμικών οργάνων της ΕΕ και των κρατών-μελών δεν ήταν ποτέ εύκολες, με τη Μάργκαρετ Θάτσερ απλώς να διευκρινίζει τι σκέφτονταν πιθανώς οι άλλοι.

Όσον αφορά τις πολιτικές απασχόλησης και τις κοινωνικές πολιτικές, το ΕΚΤ υποστηρίζει έργα απασχόλησης και απασχολησιμότητας. Το σκεπτικό του ήταν ότι τα ιδρυτικά μέλη θα έπρεπε να βοηθήσουν τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες να συμμετάσχουν στην αναμενόμενη οικονομική ευημερία που θα προκύψει από τη σχεδιαζόμενη ολοκλήρωση της αγοράς. Ήδη ενσωματωμένο στις Συνθήκες της Ρώμης για την ίδρυση της ΕΟΚ, δρομολογημένο από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 και μετά, αυτό ήταν το πρώτο αναδιανεμητικό μέσο σε υπερεθνικό επίπεδο. Η εγγύτητά του με την ολοκλήρωση της αγοράς γίνεται εμφανής από την εστίασή του όχι στην ατομική κοινωνική υποστήριξη, αλλά στην εκπαίδευση και κατάρτιση που σχετίζεται με την απασχόληση, καθώς και σε προγράμματα γεωγραφικής και επαγγελματικής κινητικότητας στην ΕΕ. Σήμερα, το ΕΚΤ αντιπροσωπεύει περίπου το 10 % του προϋπολογισμού της ΕΕ και είναι ενσωματωμένο στις πολιτικές της για τη συνοχή. Περαιτέρω στήριξη για τις καθυστερημένες περιφέρειες προέρχεται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και το Ταμείο Συνοχής (ΤΣ). Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσαρμογής στην Παγκοσμιοποίηση (ΕΤΠ), που θεσπίστηκε το 2006, παρέχει επίσης υποστήριξη σε περίπτωση μαζικών απολύσεων ως αποτέλεσμα δράσεων εξωχώριων εταιρειών λόγω της επιδίωξης της παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας. Η Πρωτοβουλία για την Απασχόληση των Νέων (ΠΑΝ), που ιδρύθηκε το 2013, υποστηρίζει την εφαρμογή προγραμμάτων εγγυήσεων για τη νεολαία. Το 2014 ιδρύθηκε το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας στους Απόρους (FEAD), το οποίο υποστηρίζει τις εθνικές προσπάθειες για να βοηθηθούν άτομα που κινδυνεύουν από τη φτώχεια ή τον κοινωνικό αποκλεισμό. Για την περίοδο από το 2021 έως το 2027, τα δύο τελευταία μικρότερα κεφάλαια ομαδοποιούνται στο ΕΚΤ+. Το ΕΤΠΑ και το ΕΚΤ+ μαζί αντιπροσωπεύουν περισσότερα από 313 δισεκατομμύρια ευρώ για τη συνολική περίοδο χρηματοδότησης έως το 2027 (συν 36,6 δισεκατομμύρια ευρώ από το ΤΣ).

Η χρηματοδότηση που διατίθεται για έργα στα κράτη-μέλη υπολογίζεται με βάση την κοινωνικοοικονομική τους ευημερία. Η επιλεξιμότητα κυμαίνεται από λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες (λιγότερο από 75 PPS κατά κεφαλήν ΑΕΠ) έως περιφέρειες μετάβασης (μεταξύ 75 και 100 PPS κατά κεφαλήν ΑΕΠ) σε πιο ανεπτυγμένες περιφέρειες (πάνω από 100 PPS κατά κεφαλήν ΑΕΠ, βλ. Πίνακα 5, Κεφάλαιο 2), με επίπεδο χρηματοδότησης αντιστρόφως ανάλογο προς το επίπεδο ευημερίας.

Στην τρέχουσα περίοδο χρηματοδότησης από το 2021, η κατανομή των πόρων συμπληρώνεται από την ανάπτυξη άλλων δεικτών, όπως η ανεργία των νέων, το μορφωτικό επίπεδο και η κλιματική αλλαγή, καθώς και η μετανάστευση και η ένταξη. Υπάρχουν συνεχείς συζητήσεις σχετικά με το εάν η κατανομή (βλ. Πίνακα 6) είναι δίκαιη, δεδομένου ότι τα πιο ευημερούντα κράτη-μέλη λαμβάνουν επίσης οικονομική στήριξη από τα ταμεία της ΕΕ, ορισμένα σε σημαντικό βαθμό, όπως η Γερμανία και η Γαλλία (και τα δύο λαμβάνουν πάνω από 15 δισ. ευρώ). Αλλά επίσης, τα πιο ευημερούντα κράτη-μέλη της ΕΕ έχουν περιφέρειες που υστερούν και οι κυβερνήσεις των κρατών μελών που συνεισφέρουν περισσότερο στον προϋπολογισμό της ΕΕ είναι σκληροί διαπραγματευτές με στόχο την απόκτηση αυτού που θεωρούν «δίκαιη απόδοση» από τον κοινό προϋπολογισμό.

Πίνακας 6: Διανομή πόρων από τα ΕΤΠΑ και ΕΚΤ+ στα κράτη-μέλη της ΕΕ για την περίοδο 2021-27. Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Η στήριξη από ευρωπαϊκά κονδύλια δεν είναι άνευ όρων. Τα κράτη μέλη πρέπει να υπογράψουν συμφωνίες εταιρικής σχέσης με την ΕΕ στις οποίες εξηγούν τα σχεδιαζόμενα έργα, τις στρατηγικές και τις επενδύσεις τους, οι οποίες πρέπει να ευθυγραμμίζονται με τις προτεραιότητες που τίθενται σε υπερεθνικό επίπεδο. Η συγχρηματοδότηση μέτρων από το κράτος-μέλος είναι υποχρεωτική και δεσμεύεται από την εκπλήρωση των Ειδικών Συστάσεων ανά Χώρα (CSR) που εκδίδονται στον ετήσιο κύκλο συντονισμού του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου (European Semester). Η υπό όρους εκροή ποσών επεκτάθηκε πρόσφατα και ισχύει επίσης για τον πρόσθετο προϋπολογισμό NextGenerationEU (NGEU) των 750 δισεκατομμυρίων ευρώ που ενέκριναν τα κράτη-μέλη το 2020 για να αντιμετωπίσουν την οικονομική ύφεση και την κοινωνική κρίση που προκλήθηκε από την πανδημία του Covid-19.

Ποσό 390 δισεκατομμυρίων ευρώ έχει χορηγηθεί με τη μορφή επιχορηγήσεων (το υπόλοιπο περιλαμβάνει επιστρεπτέα δάνεια) στα κράτη-μέλη που πλήττονται περισσότερο από την πανδημία. Η μερίδα του λέοντος των πόρων πρόκειται να δαπανηθεί από το νεοσύστατο Recovery and Resilience Facility (RRF) και να καθοριστεί σε τομείς διαρθρωτικών αλλαγών για έναν πράσινο και ψηφιακό μετασχηματισμό της οικονομίας και τη βιώσιμη ανάπτυξη, αλλά και για την υγεία και την κοινωνική ανθεκτικότητα. ως κοινωνική και εδαφική συνοχή.

Τα σχέδια ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (RRP) των κρατών-μελών με έργα σε αυτούς τους τομείς που θα ισχύουν έως το 2026 συμφωνούνται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και αποτελούν μέρος των διαδικασιών παρακολούθησης του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου.

Συντονιστική κοινωνική πολιτική

Ο συντονισμός των πολιτικών μεταξύ των κρατών-μελών εντάθηκε από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 ως μέσο διασφάλισης της εναρμόνισης έναντι των διστακτικών κυβερνήσεων. Ο συντονισμός των πολιτικών αναπτύχθηκε ιδίως στον τομέα των οικονομικών πολιτικών, της απασχόλησης και των κοινωνικών πολιτικών, που σήμερα έχουν θεσμοθετηθεί στο Ευρωπαϊκό Εξάμηνο και στην Ανοιχτή Μέθοδο Συντονισμού (ΑΜΣ). Ενώ ο συντονισμός των δημοσιονομικών πολιτικών στην ΟΝΕ και άλλων οικονομικών πολιτικών, καθώς και των πολιτικών απασχόλησης μεταξύ των κρατών-μελών «θα έπρεπε» να προκύπτει μέσω του καθορισμού κοινών κατευθυντήριων γραμμών σύμφωνα με τις Συνθήκες, στις κοινωνικές πολιτικές «μπορεί» να υπάρξει μόνο συντονισμός (άρθρο 5 ΣΛΕΕ). Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ) για την ΟΝΕ (άρθρο 126 ΣΛΕΕ σε συνδυασμό με το πρωτόκολλο αριθ. 12 για τη διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος) είναι ευρέως γνωστό ως υποχρεωτική διαδικασία συντονισμού. Σε αντίθεση με τη νομισματική πολιτική που ασκεί αποκλειστικά η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), η δημοσιονομική πολιτική παραμένει στα χέρια των κρατών-μελών αλλά πρέπει να υπόκειται σε συντονισμό. Οι στόχοι παρακολουθούνται και αφορούν στην εξέλιξη των ελλειμμάτων του δημόσιου προϋπολογισμού και των επιπέδων χρέους. Η αποτυχία επίτευξης των στόχων για μέγιστο ετήσιο δημόσιο έλλειμμα 3% και μέγιστο 60% στο δημόσιο χρέος επί του ΑΕΠ, ενδέχεται να οδηγήσει σε διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος. Κυρώσεις μπορούν να επιβληθούν στο σχετικό κράτος-μέλος.

Οι εθνικές διαφορές στις πολιτικές απασχόλησης λαμβάνονται υπόψη, για παράδειγμα, όσον αφορά τις εθνικές πρακτικές σχετικά με τις ευθύνες της διοίκησης και της εργασίας (άρθρο 146 ΣΛΕΕ). Παρόμοιες με τον συντονισμό της οικονομικής πολιτικής είναι οι κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου για την πολιτική απασχόλησης στην Ευρωπαϊκή Στρατηγική Απασχόλησης (ΕΣΑ), που θεσπίστηκε το 1997. Τα κράτη-μέλη πρέπει να αναφέρουν τον τρόπο με τον οποίο τηρούν τις κατευθυντήριες γραμμές, οι οποίες παρακολουθούνται από την Επιτροπή και το Συμβούλιο, τα οποία προετοιμάζουν συστάσεις προς τα κράτη-μέλη σχετικά με τον τρόπο προσαρμογής των πολιτικών τους για την απασχόληση. Σε αντίθεση με τον συντονισμό της δημοσιονομικής πολιτικής της ΟΝΕ, ούτε κατώτατα όρια ούτε κυρώσεις προβλέπονται στο πρωτογενές δίκαιο για παραβίαση των κατευθυντήριων γραμμών.

Fields of social policy in which coordination between the Member States shall be facilitated:

- **combating social exclusion**
- **modernisation of social protection systems**
- **employment**
- **labour law and working conditions**
- **basic and advanced vocational training**
- **social security**
- **prevention of occupational accidents and diseases**
- **occupational hygiene**
- **the right of association and collective bargaining between employers and workers**
- **public health**

Σχήμα Β: Πεδία άσκησης κοινωνικής πολιτικής όπου ο συντονισμός μεταξύ των κρατών-μελών πρέπει να διευκολυνθεί.
Πηγή: ΣΕΕ, Άρθρα 153, 156, 158.

Όσον αφορά τον συντονισμό της κοινωνικής πολιτικής, η έμφαση στην κυριαρχία των κρατών μελών είναι ακόμη πιο έντονη από ό,τι στον τομέα της πολιτικής για την απασχόληση. Η ΣΛΕΕ αναφέρεται σε διάφορα σημεία στις «διαφορετικές μορφές εθνικών πρακτικών», στην «ποικιλομορφία των εθνικών συστημάτων», αποκλείει «οποιαδήποτε εναρμόνιση των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων των κρατών-μελών» και επαναλαμβάνει «το δικαίωμα των κρατών-μελών να ορίζουν τις θεμελιώδεις αρχές των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισής τους» (άρθ. 151-153 ΣΛΕΕ). Σε αυτό το πλαίσιο, ο συντονισμός των κοινωνικών υποθέσεων ξεκίνησε σταδιακά το 2000 με τη Στρατηγική της Λισαβόνας στους τομείς της κοινωνικής ένταξης, των συντάξεων, της υγείας και της μακροχρόνιας περίθαλψης και αναφέρεται στο πρωτογενές δίκαιο. Υπάρχει μικρή διαφοροποίηση μεταξύ των κοινωνικών πολιτικών που θεσπίζουν το δίκαιο της ΕΕ και των κοινωνικών πολιτικών στο πλαίσιο του συντονισμού, καθώς οι ρυθμιστικές πολιτικές μπορεί επίσης να υπόκεινται σε συντονισμό ή να υπάγονται μόνο εν μέρει στις κοινές αρμοδιότητες.

Με την έγκριση της στρατηγικής της Λισαβόνας, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο διατύπωσε επακριβώς το σχεδιασμό και τα διαδικαστικά βήματα της ΑΜΣ. Συνεπώς, περιλαμβάνει μια αναδρομική διαδικασία τεσσάρων σταδίων:

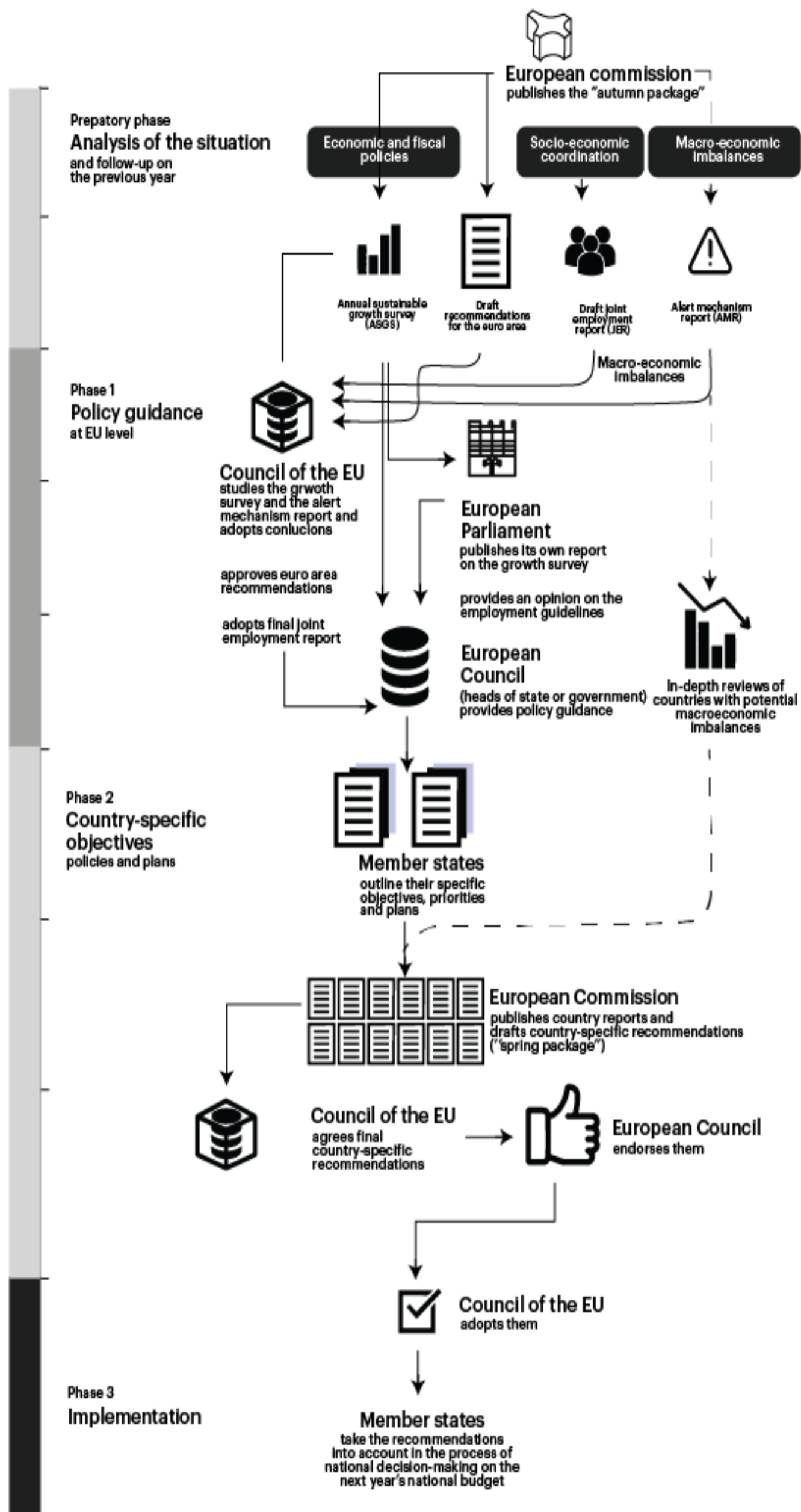
- (1) Θέσπιση κατευθυντήριων γραμμών για την ΕΕ με ακριβές χρονοδιάγραμμα για την επίτευξη βραχυπρόθεσμων, μεσοπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων στόχων.
- (2) Διαμόρφωση ποσοτικών και ποιοτικών δεικτών και σημείων αναφοράς για τη σύγκριση των «βέλτιστων πρακτικών» μεταξύ των κρατών-μελών.
- (3) Μεταφορά των ευρωπαϊκών κατευθυντήριων γραμμών στις εθνικές πολιτικές μέσω της ανάπτυξης συγκεκριμένων στόχων και μέτρων.
- (4) Τακτική παρακολούθηση και αξιολόγηση των αντίστοιχων συστάσεων ως μέρος μιας διαδικασίας αμοιβαίας μάθησης.

Τα δεκαετή ευρωπαϊκά σχέδια ανάπτυξης, η Στρατηγική της Λισαβόνας (2000–2010) και η Στρατηγική «Ευρώπη 2020» (2010–2020) ακολούθησαν στενά τη διαδικασία της ΑΜΣ. Μετά από μια περίοδο συμπύκνωσης διαφόρων επιμέρους νημάτων συντονισμού με διαφορετικά χρονικά διαστήματα, το ετήσιο Ευρωπαϊκό Εξάμηνο φαίνεται να συγκεντρώνει όλες αυτές τις προσπάθειες συντονισμού πολιτικής από το 2011 και μετά.

Η αφηγηρία του κάθε Νοέμβριο (βλ. Πίνακα 8) συνοδεύεται από μια σειρά δημοσιεύσεων από την Επιτροπή, ιδίως από μια ετήσια έρευνα ανάπτυξης (AGS) που καθορίζει τις οικονομικές και κοινωνικές προτεραιότητες για το επόμενο έτος και ένα σχέδιο κοινής έκθεσης για την απασχόληση (JER) αναλύοντας λεπτομερώς την απασχόληση και την κοινωνική κατάσταση, η οποία συζητείται στο Συμβούλιο Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών (ECOFIN) και στο Συμβούλιο Απασχόλησης, Κοινωνικής Πολιτικής, Υγείας και Καταναλωτών (EPSCO).

Η Επιτροπή δημοσιεύει πληροφορίες για τις κοινωνικοοικονομικές επιδόσεις των επιμέρους κρατών-μελών στις εκθέσεις ανά χώρα κάθε Φεβρουάριο. Μετά από διμερείς συνεδριάσεις με την Επιτροπή και την έγκριση των οικονομικών προτεραιοτήτων που καθορίστηκαν στην AGS από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Μάρτιο, τα κράτη-μέλη παρουσιάζουν τα εθνικά τους σχέδια μεταρρυθμίσεων (ΕΠΜ) τον Απρίλιο. Το προσχέδιο των Συστάσεων ανά χώρα (CSR) δίνεται από την Επιτροπή τον Μάιο, παρέχοντας συγκεκριμένες κατευθυντήριες γραμμές πολιτικής για τις οικονομικές πολιτικές, την απασχόληση και τις κοινωνικές πολιτικές προσαρμοσμένες σε κάθε κράτος-μέλος, που εγκρίνεται σε πρώτη φάση από το Συμβούλιο τον Ιούνιο κάθε έτους και στη συνέχεια εκ νέου από το Συμβούλιο τον Ιούλιο.

Η διαδικασία ενσωματώνει διάφορα σχέδια και εκθέσεις με αναφορά ειδικά στην ΟΝΕ, κυρίως σχετικά με τις δημοσιονομικές πολιτικές και τις μακροοικονομικές ανισορροπίες. Ενώ η Επιτροπή ηγείται σαφώς της διαδικασίας συντονισμού των κρατών-μελών, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει έναν δευτερεύοντα ρόλο, συζητώντας μόνο τα επίμαχα θέματα και δίνοντας τις συμβουλές του με τη μορφή ψηφισμάτων.

Πίνακας 7: Η ανάπτυξη της διαδικασίας του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου. Πηγή: Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.

Το παραπάνω χρονοδιάγραμμα υπόκειται σε συνεχή εξέλιξη. Κατά τη διάρκεια της κρίσης του ευρώ, τα εργαλεία συντονισμού σχετικά με την ΟΝΕ συμπληρώθηκαν από νέα εποπτικά μέσα του σχεδίου προϋπολογισμού και μια Διαδικασία Μακροοικονομικής Ανισορροπίας (ΔΕΠ), όπως ονομάζεται. Με το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο (ΠΔΠ) 2021–2027, η παρακολούθηση των πολιτικών συνοχής αποτελεί μέρος του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου. Και με την εφαρμογή του RRF, ολόκληρο το χρονοδιάγραμμα έπρεπε να προσαρμοστεί ώστε να ταιριάζει με την εφαρμογή, την έγκριση και την παρακολούθηση των επενδύσεων και των μεταρρυθμίσεων που σχεδιάζονται σε αυτό. Ενώ τη δεκαετία του 2000 η ΑΜΣ στις κοινωνικές υποθέσεις ήταν καθαρά συντονισμός πολιτικών, η φύση του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, που συγκεντρώνει όλα τα είδη πολιτικών, έχει αλλάξει ριζικά από τότε. Ο συντονισμός έχει ενισχυθεί σε ορισμένους τομείς με τη νομοθεσία, κυρίως όσον αφορά την οικονομική πολιτική ως απάντηση στην κρίση του ευρώ, ενώ ο συντονισμός της κοινωνικής πολιτικής εξακολουθεί να μην είναι πολύ αποτελεσματικός λόγω της κατανομής των αρμοδιοτήτων. Στην έκθεση 2017-18 του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, το EPSR συμπληρώθηκε από έναν συνοδευτικό Πίνακα Κοινωνικών Αποτελεσμάτων, ο οποίος μετρά την κοινωνική πρόοδο στα κράτη-μέλη. Με το νέο ΠΔΠ και την NGEU εισήχθη ένα διανεμητικό στοιχείο στη διαδικασία συντονισμού. Έτσι, η γραμμή από τις συντονιστικές στις νομοθετικές και διανεμητικές πολιτικές της ΕΕ γίνεται όλο και πιο θολή σε αυτόν τον εξελικτικό τρόπο διακυβέρνησης.

Κοινωνικός διάλογος

Ο διμερής διάλογος μεταξύ των ενώσεων εργοδοτών και εργαζομένων σε υπερεθνικό επίπεδο, εν μέρει με τη μορφή τριμερών συναντήσεων μαζί με την Επιτροπή, άρχισε να κερδίζει έδαφος όταν ο πρόεδρος της Επιτροπής Ζακ Ντελόρ κάλεσε εκπροσώπους της Ευρωπαϊκής Συνομοσπονδίας Συνδικάτων (ETUC), της Ένωσης των Συνομοσπονδιών Βιομηχανικών και Εργοδοτών της Ευρώπης (UNICE, τώρα Business Europe) και του Ευρωπαϊκού Κέντρου Εργοδοτών και Επιχειρήσεων που παρέχουν Δημόσιες Υπηρεσίες και Υπηρεσίες Γενικού Ενδιαφέροντος (CEEP, τώρα Services of General Interest, SGI) στη Val Duchesse το 1985. Στόχος ήταν να προχωρήσουν εργασίες για την πιθανή εγκαθίδρυση ενός υπερεθνικού κοινωνικού διαλόγου, με τον Ντελόρ να ελπίζει τελικά να παρακάμψει τις συγκρούσεις στο Συμβούλιο για την ανάπτυξη της Κοινωνικής Ευρώπης υποκινώντας την επέκταση των συμφωνιών μεταξύ των κοινωνικών εταίρων. Από τη λεγόμενη «Διαδικασία Val Duchesse» αναπτύχθηκε ο κοινωνικός διάλογος της ΕΕ, με κύριο βήμα τη Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1992.

Τα άρθρα 152, 154 και 155 της ΣΛΕΕ παρέχουν στους κοινωνικούς εταίρους ένα ευρύ φάσμα μέσων, αν και το άρθρο 153 παράγραφος 5 απαγορεύει κάθε προσπάθεια εναρμόνισης όσον αφορά τη μισθολογική πολιτική, το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι, το δικαίωμα στην απεργία ή το δικαίωμα επιβολής λουκέτων. Όλα ανήκουν συνήθως στα αποκλειστικά εθνικά δικαιώματα των οργανώσεων εργοδοτών και εργαζομένων.

Οι κοινωνικοί εταίροι συγκεντρώνονται με εκπροσώπους της Επιτροπής και του Συμβουλίου σε τακτικές τριμερείς συνόδους κορυφής πριν από τις Συνόδους του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Η Επιτροπή υποτίθεται ότι θα διαβουλευτεί με τους κοινωνικούς εταίρους για όλες τις προτάσεις κοινωνικής πολιτικής πριν αναλάβει δράση, και ξανά για συγκεκριμένες προτάσεις πριν τις υποβάλει στη συνήθη νομοθετική διαδικασία. Αυτά τα δικαιώματα ενημέρωσης και διαβούλευσης είναι μόνο το πρώτο βήμα της συμμετοχής των κοινωνικών εταίρων στη διαμόρφωση των ευρωπαϊκών κοινωνικών πολιτικών. Το δεύτερο είναι μια ευκαιρία να εκφραστεί η επιθυμία να διαπραγματευτούν μεταξύ τους όλες οι πλευρές για το ίδιο θέμα. Έχουν εννέα μήνες στη διάθεσή τους για να καταλήξουν σε συμφωνία και εάν δεν το πράξουν, η Επιτροπή μπορεί να αναλάβει ξανά την πρωτοβουλία. Δύο είδη συμφωνιών είναι δυνατά μεταξύ των κοινωνικών εταίρων:

(1) κατόπιν κοινού αιτήματος και των δύο διαπραγματευόμενων μερών, η συμφωνία μπορεί να εφαρμοστεί με απόφαση του Συμβουλίου

ή

(2) οι κοινωνικοί εταίροι αποφασίζουν να επιλέξουν την λεγόμενη «αυτόνομη συμφωνία», η οποία εφαρμόζεται από τους εθνικούς κοινωνικούς εταίρους.

Αυτή η πρωτοβουλία παρέχει στους κοινωνικούς εταίρους νομοθετική εξουσία σε θέματα κοινωνικής πολιτικής που καλύπτονται από το άρθρο 153 της ΣΛΕΕ. Το 1998 επεκτάθηκε σε τομειακό επίπεδο. Ο ρόλος της Επιτροπής είναι να ενεργεί ως διαχειριστής διαδικασιών και να διασφαλίζει τη διεξαγωγή αυτόνομων διαπραγματεύσεων μεταξύ των κοινωνικών εταίρων υπό την αιγίδα της εξουσίας της, να ανακτά τον έλεγχο του θέματος και να ξεκινά μια νομοθετική διαδικασία εάν δεν μπορεί να επιτευχθεί συμφωνία εντός εννέα μηνών.

Η όλη διαδικασία βρίσκεται στη διασύνδεση των νομοθετικών και συντονιστικών κοινωνικών πολιτικών, δεδομένου του γεγονότος ότι οι συμφωνίες μπορεί να αντικαταστήσουν τη συνήθη νομοθεσία (υποκαθιστώντας έτσι τη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου επί του θέματος) ή να εξουσιοδοτήσουν τους κοινωνικούς εταίρους να συντονίζουν το πεδίο εφαρμογής, το επίπεδο και την υλοποίηση της αντίστοιχης συμφωνίας.

1999	Framework agreement on fixed-term work
1997	Framework agreement on part-time work
1996, revised 2009	Framework agreement on parental leave
2020	Framework agreement on digitalisation
2017	Framework agreement on active ageing and an inter-generational approach
2010	Framework agreement on inclusive labour markets
2007	Framework agreement on harassment and violence at work
2004	Framework agreement on work-related stress
2002	Framework agreement on telework

Και οι δύο κοινωνικοί εταίροι έδειξαν σημαντικό ενδιαφέρον για αυτό το νέο μέσο διαμόρφωσης της νομοθεσίας της ΕΕ κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990. Ενώ οι συνδικαλιστικές συνομοσπονδίες εξακολουθούν να βλέπουν αυτή τη διαδικασία ως σημαντικό ευρωπαϊκό χώρο διαπραγματεύσεων, οι ενώσεις των εργοδοτών χάνουν συνεχώς το ενδιαφέρον τους για δεσμευτικές ρυθμίσεις. Προτιμούν να ακολουθήσουν την οδό συντονισμού των πολιτικών, οδηγώντας σε αύξηση συστάσεων και γνωμοδοτήσεων προς τους εθνικούς και τομεακούς κοινωνικούς εταίρους. Αυτός ο εθελοντικός συντονισμός αντικατοπτρίζει τις πολύ διαφορετικές εθνικές μορφές εργασιακών σχέσεων στα κράτη-μέλη, ανάλογα με το επίπεδο του κράτους κοινωνικής πρόνοιας που διατηρούν, αλλά και σύμφωνα με την πρόσφατη τάση συντονισμού της κοινωνικής πολιτικής σε επίπεδο ΕΕ. Ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Διάλογος έχει δημιουργήσει έτσι μόνο τρεις διατομεακές συμφωνίες που οδήγησαν σε απόφαση του Συμβουλίου και έξι διατομεακές, αυτόνομες συμφωνίες τα τελευταία 30 χρόνια, ένα πενιχρό όγκο στο σύνολο του παραγόμενου νομοθετικού έργου (βλ. παραπάνω, στον Πίνακα 9). Πολλά περισσότερα κείμενα έχουν συμφωνηθεί στον τομεακό κοινωνικό διάλογο, αλλά ο αριθμός των ατόμων που επηρεάζονται και οι διαδικασίες που εφαρμόζονται ποικίλλουν σημαντικά.

Ποιοι είναι οι κύριοι φορείς που εμπλέκονται στην ανάπτυξη της Κοινωνικής Ευρώπης; Έχουμε ήδη συζητήσει την επιθυμία των κρατών-μελών να διατηρήσουν τον έλεγχο στη χάραξη της εθνικής πολιτικής πρόνοιας. Όσον αφορά τη μερική ένταξη ή τουλάχιστον τον συντονισμό της απασχόλησης και των κοινωνικών υποθέσεων σε ευρωπαϊκό πλαίσιο, το πολυεπίπεδο σύστημα διακυβέρνησης της ΕΕ παρέχει μια σειρά θεσμικών και οργανωτικών επιλογών, οι σημαντικότερες από τις οποίες θα παρουσιαστούν στη συνέχεια.

Ευρωπαϊκοί φορείς κοινωνικής πολιτικής

Ευρωπαϊκή Επιτροπή: Προφανώς, η Επιτροπή είναι ο ρυθμιστής της ατζέντας για την Κοινωνική Ευρώπη. Είναι ο μοναδικός θεσμός ικανός να δρομολογήσει νέες νομικές ή συντονιστικές πρωτοβουλίες σε υπερεθνικό επίπεδο. Η Γενική Διεύθυνσή (ΓΔ) Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ένταξης (EMPL) είναι υπεύθυνη για τα περισσότερα από τα προαναφερθέντα κοινωνικά θέματα, συμπεριλαμβανομένων των υποθέσεων διανομής του ΕΚΤ+ και του κοινωνικού διαλόγου. Η δημόσια υγεία, ωστόσο, ασχολείται από τη ΓΔ για την Υγεία και την Ασφάλεια των Τροφίμων (SANCO). Εκτός από την πρόταση νέων ρυθμιστικών πρωτοβουλιών, η Επιτροπή διαδραματίζει τον κύριο ρόλο στο συντονισμό των κοινωνικών πολιτικών των κρατών-μελών, καθώς είναι υπεύθυνη για την οργάνωση, την παρακολούθηση, τη σύγκριση και την διατύπωση συστάσεων στο Ευρωπαϊκό Εξάμηνο. Η Επιτροπή λειτουργεί επίσης ως φύλακας για τη συμμόρφωση με τις διατάξεις της Συνθήκης, με τη δυνατότητα να επικρίνει τα κράτη-μέλη όταν δεν εφαρμόζουν τη νομοθεσία της ΕΕ ή να παραπέμπει τέτοιες υποθέσεις στο ΔΕΚ.

Η ΓΔ EMPL χρησιμοποιεί ένα ευρύ φάσμα μέσων για την ανάπτυξη της Κοινωνικής Ευρώπης εκτός από συγκεκριμένη νομοθετική ή συντονιστική δράση. Δημοσιεύει τακτικά έγγραφα εργασίας, αναλύσεις και δεδομένα για τις κοινωνικές εξελίξεις. Οι πιο γνωστές από αυτές είναι οι τριμηνιαίες και ετήσιες εκδόσεις της σειράς «Απασχόληση και κοινωνικές εξελίξεις στην Ευρώπη» (ESDE). Στενά συνδεδεμένη είναι μια ομάδα αποκεντρωμένων οργανισμών της ΕΕ, δηλαδή ο ELA στη Μπρατισλάβα, το Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης (EUROFOUND) στο Δουβλίνο, ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός για την Ασφάλεια και την Υγεία στην Εργασία (EU-OSHA) στο Μπιλμπάο, το Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης (CEDEFOP) στη Θεσσαλονίκη και το Ευρωπαϊκό Ίδρυμα Κατάρτισης (ETF) στο Τορίνο. Η ΓΔ EMPL διοργανώνει εκδηλώσεις και διαλόγους σε όλη την ΕΕ με ένα ευρύ φάσμα εξωτερικών εταίρων. Πρόσφατα ανέλαβε το ολοκληρωμένο έργο της εφαρμογής του EPSR, συνδυάζοντας ενημερωτικές, επικοινωνιακές, συντονιστικές και νομοθετικές αρμοδιότητες. Ενώ η ΓΔ EMPL ήταν πολύ επιτυχημένη στη διεύρυνση του κοινωνικού κεκτημένου στα τέλη της δεκαετίας του 1980 και της δεκαετίας του 1990, η εμβάθυνση της οικονομικής ολοκλήρωσης μέσω της Ενιαίας Αγοράς και της ΟΝΕ ενίσχυσε επιμέρους Γενικές Διευθύνσεις: τη ΓΔ Οικονομικών και Δημοσιονομικών Υποθέσεων (EC-FIN), τη ΓΔ Εσωτερικής Αγοράς, Βιομηχανίας, Επιχειρηματικότητας και ΜμΕ (GROW) και η ΓΔ Ανταγωνισμού (COMP). Η ΓΔ ECFIN ειδικότερα εργάζεται αυτόνομα σε ζητήματα οικονομικής βιωσιμότητας των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, καθιστώντας έτσι δύσκολο για τη ΓΔ EMPL να αναπτύξει πιθανές επιλογές μεταρρύθμισης. Αυτό ίσχυε ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της κρίσης του ευρώ, όταν ο τότε επίτροπος κοινωνικής δικτύωσης Λάζλο Άντορ προσπάθησε να φέρει τη «σημαία» της Κοινωνικής Ευρώπης κοντά σε μια Στρατηγική Κοινωνικών Επενδύσεων και στο Σύστημα Εγγυήσεων για τη Νεολαία με στόχο την καταπολέμηση της ανεργίας των νέων. Οι διάδοχοί του Marijanne Thyssen και Nicolas Schmit ασχολήθηκαν κυρίως με την προετοιμασία και την εφαρμογή του EPSR. Αυτό θεωρείται ως μια εξέχουσα αναβίωση της Κοινωνικής Ευρώπης στην πολιτική ατζέντα της ΕΕ.

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο: Η σύνθεση του Συμβουλίου που έχει μεγαλύτερη σημασία για την Κοινωνική Ευρώπη είναι η συνεδρίαση των εθνικών υπουργών εργασίας και κοινωνικών υποθέσεων, του Συμβουλίου Κοινωνικής Πολιτικής, Υγείας και Καταναλωτικών Υποθέσεων (EPSCO). Το Συμβούλιο είναι συννομοθέτης με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στη συνήθη νομοθετική διαδικασία και εξακολουθεί να είναι ο κύριος παράγοντας λήψης αποφάσεων. Η EPSCO καθορίζει τις κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση σε ετήσια βάση. Τα άρθρα 150 και 160 της ΣΛΕΕ ιδρύουν δύο επιτροπές στον κοινωνικό τομέα, που ανήκουν επίσημα στο Συμβούλιο με εκπροσώπους από κάθε κράτος μέλος, αλλά με στενή συμμετοχή της Επιτροπής: την Επιτροπή Απασχόλησης (EMCO) και την Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας (ΕΠΠ).

Ενώ η EMCO παρακολουθεί την κατάσταση και τις πολιτικές απασχόλησης, η SPC παρακολουθεί την κοινωνική κατάσταση και την ανάπτυξη των κοινωνικών πολιτικών και προωθεί τον συντονισμό των πρακτικών μεταξύ των κρατών-μελών. Και οι δύο συνεισέφεραν στο έργο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, προετοιμάζοντας την Κοινή Έκθεση για την Εργασία (ΚΕΕ), αναπτύσσοντας δείκτες του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων και διατυπώνοντας συστάσεις προς τα κράτη-μέλη στο πλαίσιο της ΕΣΑ και της ΑΜΣ. Οι υπουργοί συναντώνται συνήθως τέσσερις φορές το χρόνο, κάτι που δεν συγκρίνεται με τους συναδέλφους τους στα υπουργεία Οικονομικών και Οικονομίας, οι οποίοι συνεδριάζουν μηνιαία στο Συμβούλιο Οικονομικών και Δημοσιονομικών Υποθέσεων (ECOFIN). Όπως και μεταξύ της EMPL και της ECFIN στην Επιτροπή, οι σχέσεις μεταξύ EPSCO και ECOFIN είναι ανταγωνιστικές. Οι τελευταίες είναι πολύ πιο ισχυρές λόγω της μεροληψίας της ΕΕ για την οικονομική ολοκλήρωση, όπως αντικατοπτρίζεται στον αποφασιστικό ρόλο που ασκούν στην καθοδήγηση των κύκλων του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου και στη διαχείριση της οικονομικής κρίσης.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο: Η κοινωνική πολιτική είναι ένας σημαντικός τομέας στον οποίο το Κοινοβούλιο μπορεί να τεκμηριώσει την θέση του ως νόμιμο εκπρόσωπο όλων των Ευρωπαίων πολιτών. Οι ευρωβουλευτές θεωρούν αυτό το αμφισβητούμενο πεδίο κοινής αρμοδιότητας, στο οποίο τα κράτη-μέλη διαφυλάσσουν με ζήλο την εθνική τους κυριαρχία, ως ευκαιρία να ασκήσουν έναν κρίσιμο θεσμικό ρόλο. Η λεπτομερής διαμόρφωση της Κοινωνικής Ευρώπης γίνεται κυρίως από την Επιτροπή Απασχόλησης και Κοινωνικών Υποθέσεων (EMPL) του Κοινοβουλίου. Εδώ, οι νομοθετικές πράξεις που δρομολόγησε η Επιτροπή συζητούνται με εμπειρογνώμονες και εκπροσώπους των κοινωνικών εταίρων και της κοινωνίας των πολιτών. Η τελική κοινοβουλευτική στάση ψηφίζεται στην ολομέλεια, με βάση την έκθεση του εισηγητή της Επιτροπής EMPL.

Στη συνήθη νομοθετική διαδικασία, το Κοινοβούλιο έχει την εξουσία να αναδιατυπώσει την αρχική πρόταση της Επιτροπής, την οποία οι ευρωβουλευτές χρησιμοποίησαν για πρώτη φορά το 2006 για την οδηγία Bolkestein, η οποία επιδίωκε να προωθήσει την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών στην Ενιαία αγορά με τη βοήθεια της αρχής της χώρας προέλευσης για την κοινωνική παροχή. Το Κοινοβούλιο τοποθετήθηκε ενάντια σε αυτό που θεωρούσε ως κίνδυνο κοινωνικού ντάμπινγκ. Σε αντίθεση με το νομοθετικό πεδίο, το Κοινοβούλιο διαδραματίζει μόνο δευτερεύοντα ρόλο στις ολοένα και πιο σημαντικές διαδικασίες συντονισμού των πολιτικών, συγκεκριμένα στο Ευρωπαϊκό Εξάμηνο, όπου μπορεί να εκφράσει τη γνώμη του, αλλά δεν έχει συγκεκριμένο καθήκον. Οι ευρωβουλευτές στέκονται μαζί για να υπερασπιστούν τις αρμοδιότητες των δικών τους θεσμικών οργάνων έναντι των κρατών-μελών που συγκεντρώνονται στο Συμβούλιο, αλλά χωρίζονται σε διάφορες «γραμμές».

Εκτός από τον παραδοσιακό διαχωρισμό μεταξύ αριστερών και δεξιών κοινοβουλευτικών ομάδων, οι εκλογές του 2019 οδήγησαν σε μια αυξανόμενη σύγκρουση μεταξύ των φιλοευρωπαϊκών δυνάμεων και εκείνων κατά της περαιτέρω ολοκλήρωσης. Στα κοινωνικά θέματα μπορεί κανείς να προσθέσει δύο παράγοντες που επηρεάζουν τη δράση των ευρωβουλευτών: το πολιτισμικό αποτύπωμα του εκάστοτε εθνικού μοντέλου κράτους πρόνοιας και την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη της χώρας τους.

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο: Όπως σημειώθηκε παραπάνω, το ΔΕΚ με τις υποθέσεις του έχει αναπτύξει το πεδίο εφαρμογής και την ερμηνεία των Συνθηκών σε μεγάλο βαθμό. Το πώς πρέπει να κατανοηθούν τα κοινωνικά δικαιώματα των μεταναστών εργαζομένων και των οικογενειών τους, η ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών σε όλους τους τομείς και η διαμόρφωση αυτού που σήμερα ονομάζεται «ευρωπαϊκή κοινωνική ιθαγένεια» έχουν αναπτυχθεί από και σε σχέση με τη νομολογία του ΔΕΚ. Η διεύρυνση των ευρωπαϊκών αρμοδιοτήτων έναντι των διεκδικήσεων εθνικής κυριαρχίας είναι προφανής, αλλά αυτό δεν ισχύει απαραίτητα για μια πολιτικά επιθυμητή ισορροπία μεταξύ της αγοράς και των κοινωνικών δικαιωμάτων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι αποφάσεις του ΔΕΚ Viking, Laval, Rüffert και Luxembourg μεταξύ των ετών 2007-09, στις οποίες, βάσει των διατάξεων των Συνθηκών, οι δικαστές ενίσχυσαν την κυριαρχία των τεσσάρων ελευθεριών της αγοράς έναντι της εθνικής συλλογικής και κοινωνικής δράσης.

Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή: Η ΕΟΚΕ, η οποία έχει ήδη συσταθεί με την ΕΟΚ, συγκεντρώνει οργανώσεις εργοδοτών και εργαζομένων, καθώς και εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών, των ΜΚΟ και των ΜμΕ για κοινωνικά και καταναλωτικά ζητήματα. Οι 160 έως 190 γνωμοδοτήσεις του ετησίως προς την Επιτροπή, το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο είναι μη δεσμευτικές, αλλά οι Συνθήκες καθιστούν υποχρεωτική τη διαβούλευση με την ΕΟΚΕ στη συνήθη νομοθετική διαδικασία. Εκφράζει μια συμπυκνωμένη και υπό διαπραγμάτευση γνώμη για όλα τα υπερεθνικά κοινωνικοοικονομικά θέματα, χτίζοντας έτσι μια γέφυρα στα θεσμικά όργανα που ξεκινούν και αποφασίζουν για τη νομοθεσία της ΕΕ.

Συνδικάτα: Η Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Συνδικάτων (ETUC) εκπροσωπεί 93 εθνικές συνδικαλιστικές συνομοσπονδίες και 10 ευρωπαϊκές συνδικαλιστικές ομοσπονδίες. Τα συνδικάτα είναι επομένως σημαντικοί παράγοντες στη διαμόρφωση της κοινωνικής Ευρώπης. Ζητείται η γνώμη της ETUC πριν από τις πρωτοβουλίες της Επιτροπής στον κοινωνικό τομέα, έρχεται σε επαφή με το Κοινοβούλιο, ιδίως στη διακομματική συνδικαλιστική ομάδα, συμμετέχει σε τακτικές τριμερείς κοινωνικές συνόδους κορυφής της Προεδρίας του Συμβουλίου, της Επιτροπής και των κοινωνικών εταίρων και συντονίζει τη συμμετοχή των συνδικάτων στην ΕΟΚΕ. Ένας άλλος σημαντικός τομέας δραστηριότητας είναι η συμμετοχή στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Διάλογο.

Η ΕΤΥC έδειξε ότι η κινητοποίηση των εργαζομένων μεταξύ των χωρών είναι δυνατή όταν ενορχήστρωσε με επιτυχία τις διαμαρτυρίες ενάντια στην οδηγία Bolkestein και σύγκλινε με την πλειοψηφία στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για το θέμα. Ωστόσο, τα διαφορετικά μοντέλα κοινωνικής πρόνοιας και τα πρότυπα βιομηχανικής οργάνωσης, καθώς και το κοινωνικοοικονομικό χάσμα καθιστούν δύσκολο τον καθορισμό μιας κοινής ευρωπαϊκής συνδικαλιστικής στάσης σε ορισμένα οικονομικά θέματα, σε θέματα απασχόλησης και κοινωνικά ζητήματα.

Οργανώσεις κοινωνικής πρόνοιας και άλλες ΜΚΟ: Η άσκηση πίεσης από ομάδες συμφερόντων είναι πολύ καλά αναπτυγμένη στην ΕΕ, και όχι μόνο από την πλευρά των εργοδοτών. Πολλές κοινωνικές ΜΚΟ κινητοποιούνται για τις οργανώσεις, τα μέλη τους, τους ανθρώπους που εκπροσωπούν. Συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων με τη γνώμη των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων και ηγούνται εκστρατειών διαμαρτυρίας κατά συγκεκριμένων νομοθετικών πρωτοβουλιών. Τα πεδία ενδιαφέροντος και κινητοποίησης κυμαίνονται από κλασικά ζητήματα πρόνοιας, όπως η φτώχεια, η αναπηρία, η υγειονομική περίθαλψη και η έλλειψη στέγης μέχρι την ισότητα και την καταπολέμηση των διακρίσεων, τα παιδιά και τους νέους και τις εκπαιδευτικές ή καταναλωτικές πολιτικές, για να αναφέρουμε μόνο μερικά. Οι περισσότεροι από αυτούς τους οργανισμούς συμμετέχουν σε ομπρέλες μεγαλύτερων οργανισμών, όπως η Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πλατφόρμα (46 οργανώσεις-μέλη), η Solidar (περισσότερες από 50 οργανώσεις-μέλη), το Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά της Φτώχειας (32 οργανώσεις) ή το Ευρωπαϊκό Φόρουμ Νέων (100 οργανώσεις-μέλη).

Στάδια ανάπτυξης της ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής

Κεφάλαιο 4

Η ιστορία της Κοινωνικής Ευρώπης είναι μακρά και κλιμακωτή και οι απαρχές της εντοπίζονται στη δεκαετία του 1950. Το εύρος και τα επίπεδα προόδου της διαδικασίας κοινωνικής ενσωμάτωσης επέφεραν κατά περιόδους και διαφορετικά αποτελέσματα. Η ανάπτυξη της κοινωνικής πολιτικής στην Ευρώπη έχει περάσει από πέντε στάδια, τα οποία θα παρουσιάσουμε στη συνέχεια, μαζί με τις σημαντικότερες σχετικές πρωτοβουλίες που εφαρμόστηκαν σε επίπεδο πολιτικής.

Στάδιο 1 (1958-1972)

Κοινωνικά μέτρα ως επακόλουθα της πορείας της οικονομικής ολοκλήρωσης

Η ΕΟΚ δημιουργήθηκε το 1958 με τις Συνθήκες της Ρώμης, οι οποίες υπογράφηκαν από τα έξι ιδρυτικά κράτη-μέλη το 1957. Κύριος σκοπός της ήταν να προσαρμόσει και να αξιοποιήσει τη γόνιμη εμπειρία ολοκλήρωσης που είχε η ΕΚΑΧ στον τομέα του άνθρακα και του χάλυβα από το 1952, σε μια ευρύτερη αγορά. Τα έξι κράτη-μέλη εφάρμοσαν τη λεγόμενη «μέθοδο Μονέ» της σταδιακής ολοκλήρωσης πάνω σε μία βάση επικουρικότητας, έχοντας ως απώτερο στόχο τη δημιουργία μιας κοινής αγοράς. Η οικονομική ολοκλήρωση φαινόταν να είναι το πεδίο στο οποίο θα εξυπηρετούνταν τα συμφέροντα όλων των κρατών-μελών, ενώ η πολιτική ενοποίηση θεωρήθηκε ως ένας μακροπρόθεσμος στόχος που θα μπορούσε να επιτευχθεί οιονεί αυτόματα μέσω δευτερογενών επιπτώσεων. Παρόλο που διακηρύχθηκε ο στόχος μιας «ολοένα και στενότερης ένωσης», το ζητούμενο αυτό ερμηνεύτηκε κατά βάση με οικονομικούς όρους.

Ως πρώτο βήμα προς την οικονομική ολοκλήρωση, η ΕΟΚ δρομολόγησε μια τελωνειακή ένωση, με την κατάργηση των δασμολογίων, των πλαφόν και των τελωνειακών δασμών μεταξύ των έξι κρατών-μελών. Αντ'αυτών, προβλεπόταν ένας κοινός εξωτερικός δασμός για τις εισαγωγές στην ΕΟΚ, καθώς και η καθιέρωση εμπορικής πολιτικής σε κοινοτικό επίπεδο. Προκειμένου να υλοποιηθεί ο στόχος δημιουργίας μιας κοινής αγοράς, που ήταν και το επόμενο βήμα προς την οικονομική ολοκλήρωση, προγραμματίστηκε η εφαρμογή πολιτικών για ελεύθερη κυκλοφορία, εντός της Κοινότητας, τόσο των εμπορευμάτων, όσο και ανθρώπων, υπηρεσιών και κεφαλαίων. Αυτός ο ενιαίος οικονομικός χώρος επρόκειτο να διασφαλίσει τον ελεύθερο ανταγωνισμό μεταξύ επιχειρήσεων και να εμποδίσει τις κυβερνήσεις από το να εφαρμόσουν πολιτικές επιδότησης που θα «διαστρέβλωναν» την αγορά. Σε αυτό το πλαίσιο, συμφωνήθηκε ότι οι οικονομικές πολιτικές των κρατών-μελών θα συμμορφώνονταν με αυτήν την κοινή γραμμή.

Ορόσημα της Κοινωνικής Ευρώπης #1 Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ):

Το Ταμείο συστάθηκε το 1957 με την ίδρυση της ΕΟΚ και αποτελεί το βασικό μέσο της ΕΕ για την προώθηση της απασχόλησης και της κοινωνικής ένταξης, έχοντας ως αντικείμενο να συμβάλει στην πολιτική συνοχής και να περιορίσει τις ανισότητες μεταξύ των κρατών-μελών και των περιφερειών.

Ο προϋπολογισμός του για την περίοδο 2021-2027 ανέρχεται σε 99,3 δισεκατομμύρια ευρώ, τα οποία θα δοθούν ως συμπληρωματικές ενισχύσεις για τη χρηματοδότηση προγραμμάτων στα κράτη-μέλη. Το 2020, μετονομάστηκε σε ΕΚΤ+ με την ενσωμάτωση του Ταμείου Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους (TEBA ή FEAD), της πρωτοβουλίας για την απασχόληση των νέων (PIAN) και του Ευρωπαϊκού προγράμματος για την απασχόληση και την κοινωνική καινοτομία (EaSI).

Για κοινωνικά θέματα έμενε πολύ περιορισμένος χώρος, παρόλο που η οικονομική πρόοδος συνδέεται με την κοινωνική πρόοδο. Στον πρόλογο των Συνθηκών της Ρώμης για την ίδρυση της ΕΟΚ αναφέρεται ο στόχος της εξασφάλισης της «οικονομικής και κοινωνικής προόδου», με «βασικό σκοπό τη σταθερή βελτίωση των όρων διαβίωσης και απασχόλησης των λαών». Η ομάδα-στόχος των πρώτων ευρωπαϊκών κοινωνικών οδηγιών ήταν οι εργαζόμενοι και όχι οι Ευρωπαίοι πολίτες συνολικά. Η λογική ήταν ότι οι εργαζόμενοι θα μπορούσαν να επωφεληθούν από την ενιαία αγορά, καθώς πλέον θα μπορούσαν να εργαστούν σε άλλη χώρα της ΕΟΚ, χωρίς να αντιμετωπίσουν εμπόδια περνώντας τα σύνορα της χώρας τους.

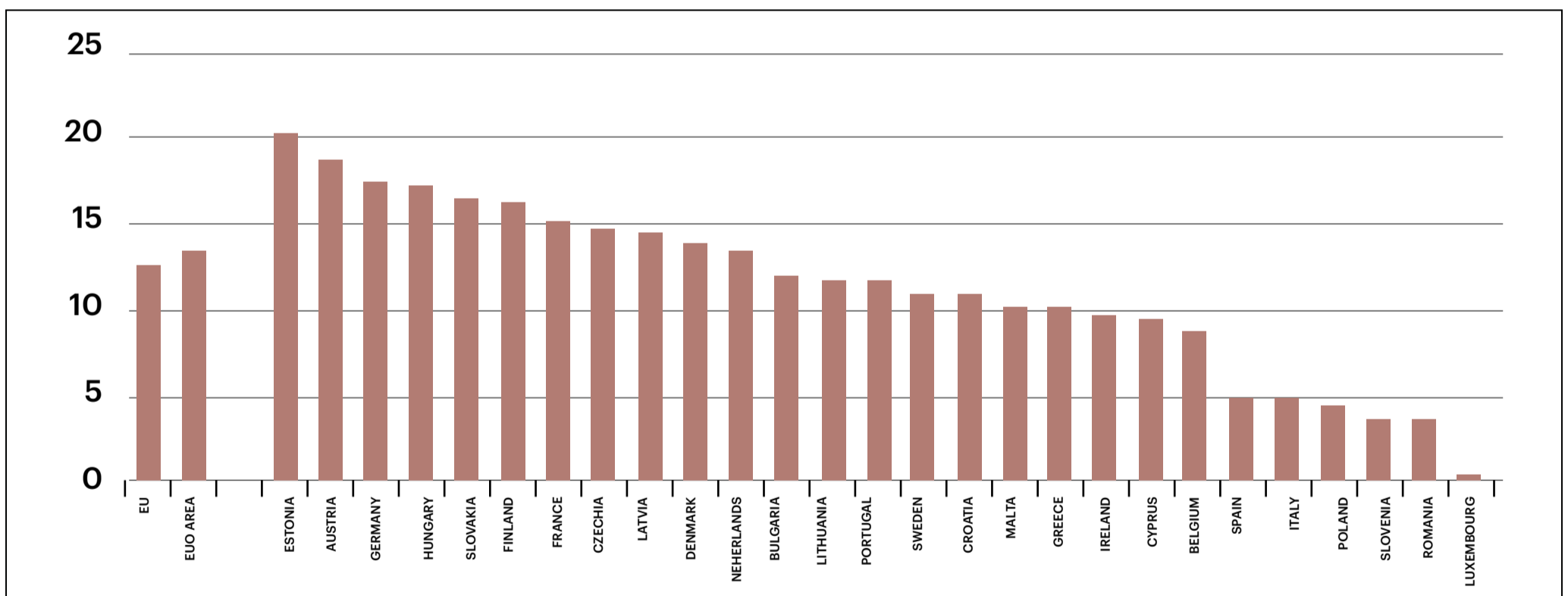
Οι αρχές της ελεύθερης κυκλοφορίας και της απαγόρευσης των διακρίσεων κατά των εργαζομένων στη χώρα απασχόλησης (άρθρο 48 ΣΕΚ) ενισχύθηκαν από διατάξεις σχετικές με:

- α) τον συντονισμό των εθνικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης με στόχο τη συλλογή και τον υπολογισμό των δικαιωμάτων και των παροχών για την περίοδο εργασίας στο εξωτερικό (άρθρο 51 ΣΕΚ),
- β) τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας (άρθρο 118 ΣΕΚ),
- γ) την απαίτηση ίσης αμοιβής για άνδρες και γυναίκες (άρθρο 119 ΣΕΚ),
- δ) και την ίδρυση του ΕΚΤ με στόχο τη βελτίωση των ευκαιριών απασχόλησης, καθώς και της γεωγραφικής και επαγγελματικής κινητικότητας των εργαζομένων (άρθρα 123-128 ΣΕΚ).

«Τα κράτη μέλη συμφωνούν ότι είναι αναγκαίο να προωθηθεί η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και απασχόλησης των εργαζομένων, ώστε να καταστεί δυνατή η εξισορρόπηση των συνθηκών αυτών προς το καλύτερο».

Άρθρο 117, ΣΕΚ

Εκείνη την εποχή επικρατούσε η πεποίθηση ότι θα επαρκούσε μια στοιχειώδης συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών όσον αφορά τις κοινωνικές πολιτικές, καθώς η ίδια οικονομική σύγκλιση στην πραγματικότητα της Ενιαίας Αγοράς θα οδηγούσε από μόνη της στον σχεδιασμό και τη θέσπιση των απαραίτητων προνοιακών επιδομάτων. Αυτός ήταν και ο λόγος για τον οποίο οι στόχοι που διατυπώθηκαν στις Συνθήκες για την ίδρυση της ΕΟΚ ενισχύθηκαν μόνο εν μέρει από διακριτά και καθορισμένα όργανα ή/και μέσα. Πιο ολοκληρωμένα υλοποιήθηκαν ο συντονισμός του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης εντός του πλαισίου ελεύθερης κινητικότητας των εργαζομένων, ο διανεμητικός ρόλος της ΕΟΚ ως συγχρηματοδότη των πολιτικών απασχόλησης μέσω του ΕΚΤ, από το 1962 και μετά, καθώς και η διάταξη για την ίση αμοιβή. Η τελευταία διάταξη συμπεριλήφθηκε στη Συνθήκη λόγω της ανησυχίας της γαλλικής κυβέρνησης ότι θα μπορούσε να μειονεκτεί ανταγωνιστικά στο πλαίσιο της Ενιαίας Αγοράς έναντι των άλλων κρατών-μελών, καθώς στη Γαλλία η ισότητα αμοιβών για άνδρες και γυναίκες είχε θεσπιστεί και πριν τη Συνθήκη της Ρώμης. Καταλαβαίνουμε, λοιπόν, ότι ακόμη και αυτή η διάταξη, η οποία διευρύνθηκε κάποιες δεκαετίες αργότερα για να συμπεριλάβει εκτεταμένες διατάξεις της ΕΕ κατά των διακρίσεων, ενσωματώθηκε στις Συνθήκες της Ρώμης με βάση ένα οικονομικό σκεπτικό.

Πίνακας 8: Το μη διορθωμένο μισθολογικό χάσμα μεταξύ των φύλων στα κράτη-μέλη, 2021.

Πηγή: Eurostat. Παρουσιάζεται η διαφορά μεταξύ των μέσων ακαθάριστων ωριαίων αποδοχών των μισθωτών ανδρών και αυτών των γυναικών, ως ποσοστό % των μέσων ακαθάριστων ωριαίων αποδοχών των μισθωτών ανδρών.

Στάδιο 2 (1972-1989):

Εφαρμογή εργατικής νομοθεσίας και επαγγελματικής ασφάλειας

Η ΕΟΚ σημείωσε κοινωνική πρόοδο χάρη στην ολοκλήρωση και εφαρμογή της τελωνειακής ένωσης το 1968, τα συντονισμένα βήματα προς την Ενιαία Αγορά και το πλάνο της νομισματικής ένωσης. Το κυρίαρχο κεϋνσιανό οικονομικό παράδειγμα και οι λύσεις που έδωσε στα προβλήματα που προέκυψαν καθώς η μεταπολεμική ανάπτυξη άρχισε να φθίνει, βοήθησαν στο να μεταφερθούν τα κοινωνικά ζητήματα από τα επιμέρους εθνικά πολιτικά πεδία σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Σε σύνοδο κορυφής των αρχηγών κρατών ή/και κυβερνήσεων των εννέα τότε κρατών-μελών στο Παρίσι το 1972, διατυπώθηκε η άποψη ότι η κοινωνική πρόοδος είναι απαραίτητη για την περαιτέρω εμβάθυνση της οικονομικής ολοκλήρωσης.

**«Η οικονομική επέκταση δεν είναι αυτοσκοπός.
Ο πρώτος στόχος της πρέπει να είναι να
επιτρέψει τη μείωση των υπαρχουσών
ανισοτήτων στις συνθήκες διαβίωσης.**

**Αυτό θα πρέπει να γίνει με τη συμμετοχή όλων
των κοινωνικών εταίρων ώστε να οδηγήσει σε
βελτίωση της ποιότητας ζωής και του βιοτικού
επιπέδου».**

**Δήλωση των κρατών-μελών της συνόδου κορυφής στο Παρίσι,
19-20 Οκτωβρίου 1972**

Η σύνοδος κορυφής ολοκλήρωσε τις προετοιμασίες για το πρώτο Πρόγραμμα Κοινωνικής Δράσης της ΕΟΚ, το οποίο εγκρίθηκε από το Συμβούλιο τον Ιανουάριο του 1974.

Περιελάμβανε περισσότερα από 30 μέτρα που έπρεπε να εφαρμοστούν σε διάστημα τεσσάρων ετών και αποσκοπούσε σε τρεις βασικούς στόχους: (i) πλήρη και καλύτερη απασχόληση, (ii) βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και απασχόλησης και (iii) συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων. Αυτό επέτρεψε την εφαρμογή κοινής νομοθεσίας για τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας σε ολόκληρη την Κοινότητα. Περιελάμβανε τα πρώτα βήματα για την καθιέρωση ευρωπαϊκού εργατικού δικαίου αλλά και της προστασίας της εργασίας, μέσω οδηγιών για τις ομαδικές απολύσεις (1975) και την προστασία κατά της απόλυσης (1977), καθώς και μια ξεχωριστή σειρά οδηγιών σχετικά με την ασφάλεια στους χώρους εργασίας, αλλά και τις πρώτες οδηγίες για την εφαρμογή της διάταξης της Συνθήκης περί ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στην απασχόληση.

Ακόμη μεγαλύτερη σημασία είχε η συμβολική επιτυχία του Προγράμματος Κοινωνικής Δράσης. Ήταν η πρώτη παραδοχή της υπερεθνικής ευθύνης των κρατών-μελών για θέματα που σχετίζονται με την εργασία. Επομένως, η ευρωπαϊκή εργασιακή κοινωνική πολιτική έχει τις απαρχές της στη δεκαετία του 1970, αλλά η νομοθεσία που προέκυψε ως επακόλουθό της εξακολουθούσε να έχει ως βάση της το μοντέλο αρνητικής ολοκλήρωσης της ενίσχυσης της αγοράς.

«Το Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, [...] θεωρεί ότι η κοινοτική κοινωνική πολιτική διαδραματίζει έναν διακριτό ρόλο και πρέπει να συμβάλει ουσιαστικά [...] μέσω κοινοτικών μέτρων ή μέσω του καθορισμού από την Κοινότητα στόχων προς ενσωμάτωση στις επιμέρους εθνικές κοινωνικές πολιτικές, χωρίς, ωστόσο, να επιδιώκεται μια τυποποιημένη λύση για όλα τα κοινωνικά προβλήματα ή να επιχειρείται η μεταφορά σε κοινοτικό επίπεδο των ευθυνών που μπορούν να αναληφθούν πιο αποτελεσματικά σε άλλα επίπεδα».

Ψήφισμα του Συμβουλίου της 21ης Ιανουαρίου 1974 σχετικά με Πρόγραμμα Κοινωνικής Δράσης

Τα κράτη-μέλη εξέφρασαν την ανησυχία τους για την απώλεια της ρυθμιστικής αυτονομίας και του ελέγχου όσον αφορά την κοινωνική πολιτική ήδη από το ψήφισμά τους σχετικά με το Πρόγραμμα Κοινωνικής Δράσης. Η αντιπαράθεση ως προς το πεδίο και το επίπεδο δικαιοδοσίας των υπερεθνικών ρυθμίσεων και την εφαρμογή της αρχής της επικουρικότητας δεν περιορίστηκε στην κοινωνική πολιτική, αλλά επηρέασε και πολλές ακόμα κατηγορίες πολιτικών. Η οικονομική στασιμότητα και τα υψηλά επίπεδα ανεργίας οδήγησαν τις κυβερνήσεις να στραφούν σε εθνικές στρατηγικές. Στο Συμβούλιο της Ευρώπης απαιτήθηκε ομοφωνία για τα ζητήματα κοινωνικής πολιτικής. Κάτι τέτοιο ήταν δύσκολο να επιτευχθεί σε μια περίοδο οικονομικής δυσπραγίας και ενώ η ΕΟΚ είχε ήδη μετατραπεί σε μια πιο κοινωνικοοικονομικά ποικιλόμορφη Κοινότητα μετά από δύο γύρους ενσωμάτωσης νέων κρατών-μελών στις δεκαετίες του 1970 και του 1980. Η μετάβαση από την κεϋνσιανή διαχείριση της αγοράς στο νεοκλασικό δόγμα της «αυτορρύθμισης της αγοράς» προξένησε ακόμη μεγαλύτερη ασυμφωνία ανάμεσα στα κράτη-μέλη.

Μετά από μια περίοδο στασιμότητας όσον αφορά τόσο τα αρχικά σχέδια για την υλοποίηση του επόμενου σταδίου της οικονομικής ολοκλήρωσης όσο και τη συνέχιση της προώθησης της κοινωνικής ανάπτυξης, ήρθε η υπογραφή της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης (ΕΕΠ), η οποία εγκρίθηκε το 1986 και τέθηκε σε ισχύ το 1987, που ως εξέλιξη επανεκκίνησε τη διαδικασία οικονομικής ολοκλήρωσης. Ο στόχος της δημιουργίας της Ενιαίας Αγοράς έως το 1992 μέσω της διεύρυνσης της διαδικασίας ψηφοφορίας με ειδική πλειοψηφία επηρέασε και τα κοινωνικά ζητήματα. Το νέο άρθρο 118α του Κανονισμού της ΕΟΚ κατέργησε την υποχρεωτική ομοφωνία σε θέματα ασφάλειας στον χώρο εργασίας και όρισε ως στόχο την εναρμόνιση των μελών ως προς τον συγκεκριμένο τομέα πολιτικής μέσω κλιμακωτών κατώτατων προτύπων, που θα αποφασίζονταν από το Συμβούλιο με ψηφοφορία ειδικής πλειοψηφίας. Ακόμη και αυτό ήταν μια σαφής αλλαγή πορείας σε σχέση με τις διατάξεις των Συνθηκών της Ρώμης για την ίδρυση της ΕΟΚ, καθώς η διαδικασία ίσχυε μόνο για αυτόν τον ειδικό τομέα πολιτικής.

Ορόσημα της κοινωνικής Ευρώπης #2 Βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας:

Η συγκεκριμένη διατύπωση είχε χρησιμοποιηθεί και στις Συνθήκες της Ρώμης για την ίδρυση της ΕΟΚ το 1957, με σκοπό να σηματοδοτήσει τη βελτίωση και τη σύγκλιση των συνθηκών διασυννοριακής απασχόλησης στην Ευρώπη. Σήμερα αποτελεί σημαντικό κομμάτι της νομοθεσίας της ΕΕ περί κοινωνικής πολιτικής, και συμπεριλαμβάνει μέτρα και πολιτικές όπως η γονική άδεια, το δικαίωμα συλλογικής διαπραγμάτευσης, η διασφάλιση της υγείας και της ασφάλειας στον χώρο εργασίας και άλλους κανονισμούς.

Πέρα από αυτό, η ΕΕΠ περιελάμβανε την ανάπτυξη του κοινωνικού διαλόγου σε ευρωπαϊκό επίπεδο ως επιθυμητό στόχο, και μάλιστα σε εξέχουσα θέση, προβάλλοντας έτσι την προοπτική συμφωνιών μεταξύ των ενώσεων εργοδοτών και εργαζομένων (άρθρο 118β Κανονισμού). Η ΕΕΠ εισήγαγε τον τίτλο V περί «Οικονομικής και κοινωνικής συνοχής», ο οποίος περιγράφει ρητά ως στόχο της Κοινότητας τη μείωση των ανισοτήτων και την υποστήριξη προς τις λιγότερο ευνοημένες χώρες ώστε να φτάσουν τα επίπεδα των υπολοίπων με τη στήριξη του ΕΚΤ και άλλων διαρθρωτικών ταμείων. Αυτό ναι μεν ήταν ένα βήμα, αλλά η υπερεθνική κοινωνική πολιτική και πάλι αναπτύχθηκε πολύ σταδιακά σε σύγκριση με την προβλεπόμενη ολοκλήρωση της Ενιαίας Αγοράς.

Στάδιο 3 (1989-1997)

Έναρξη κοινωνικού διαλόγου και ψηφοφορία κατά πλειοψηφία

Η Επιτροπή Ντελόρ πίεσε ενεργά για περισσότερη κοινωνική Ευρώπη, απαντώντας στους φόβους των συνδικάτων και άλλων φορέων κοινωνικής πολιτικής ότι ο χαρακτήρας του σχεδίου του 1992, που εστίαζε στην ενίσχυση της αγοράς, θα υπονόμει την κοινωνική προοπτική της ΕΟΚ. Σε ένα έγγραφο εργασίας που εκδόθηκε το 1988, η Κομισιόν απαίτησε να υπάρξει κοινωνική διάσταση στην Ενιαία Αγορά. Σε αυτή τη βάση συντάχθηκε μια πρόταση για έναν κοινοτικό χάρτη θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων, η οποία πέρασε από διάφορα προσχέδια που δημοσιεύθηκαν από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Συνομοσπονδία Ευρωπαϊκών Συνδικάτων (ETUC) και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Αντλώντας έμπνευση από τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη που υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης το 1961, έντεκα κράτη-μέλη συμφώνησαν τελικά στην επικύρωση του Κοινοτικού Χάρτη των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων, με κοινή τους δήλωση, τον Δεκέμβριο του 1989. Ωστόσο, η βρετανική συντηρητική κυβέρνηση υπό την πρωθυπουργό Μάργκαρετ Θάτσερ αρνήθηκε να υπογράψει τον Χάρτη.

«Η Ενιαία Αγορά θα ήταν άνευ αντικειμένου αν έμπαινε υπό αμφισβήτηση το βιοτικό επίπεδο και η κοινωνική προστασία που απολαμβάνει ο μέσος Ευρωπαίος.

Για την ακρίβεια, η οικονομική και πολιτική νομιμοποίησή της έγκειται στην αύξηση της κοινωνικής προόδου και στα οφέλη που παρέχει σε όλους τους πολίτες της Κοινότητας»

**Κείμενο εργασίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής:
Κοινωνική διάσταση της Εσωτερικής Αγοράς, 14
Σεπτεμβρίου 1988**

Ο Χάρτης εστίαζε στον εργαζόμενο πληθυσμό και όχι στους πολίτες συνολικά και δεν ήταν δεσμευτικός. Με το πρόγραμμα κοινωνικής δράσης που ακολούθησε αμέσως μετά, η Επιτροπή πρότεινε πρωτοβουλίες σε 13 τομείς πολιτικής, μεταξύ των οποίων η ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών, η προστασία της υγείας και η ασφάλεια στους χώρους εργασίας, η ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι και οι συλλογικές διαπραγματεύσεις. Ο Χάρτης συνέβαλε στην επίτευξη προόδου όσον αφορά τη νομιμοποίηση και τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας και διαμόρφωσε τις ευρωπαϊκές πολιτικές περί εργασιακών σχέσεων. Έθεσε τα θεμέλια για αυτό που, λιγότερο από τρία χρόνια αργότερα, αποτέλεσε το μεγαλύτερο άλμα στην ευρωπαϊκή κοινωνική ολοκλήρωση που έχει γίνει μέχρι και σήμερα. Το 1992 υπογράφηκε η Συνθήκη του Μάαστριχτ, ήταν η μεγαλύτερη αναθεώρηση των τότε ισχυουσών Συνθηκών της Κοινότητας και επικύρωσε τη νέα Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ). Όταν τέθηκε σε ισχύ το 1993, η ΕΕ έβαλε πλώρη για νέους προορισμούς, και συγκεκριμένα για μια Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) και συνεργασία στους τομείς της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων (ΔΕΥ). Η ευρωπαϊκή υπηκοότητα καθιερώθηκε ως συμπληρωματική προς τις εθνικές υπηκοότητες και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο απέκτησε νέες νομοθετικές αρμοδιότητες, μετατρέποντας τη συνεργασία σε διαδικασία συναπόφασης με το Συμβούλιο. Ωστόσο, πυρήνας των σχεδιαζόμενων έργων ήταν ένα σχέδιο τριών σταδίων για την υλοποίηση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ).

Ορόσημα της Κοινωνικής Ευρώπης #3 Ενημέρωση και διαβούλευση:

Καθορισμός πλαισίου εντός του οποίου προβλέπεται η υποχρεωτική ενημέρωση των εκπροσώπων των εργαζομένων από την εργοδοσία στις επιχειρήσεις της ΕΕ και η διαβούλευση μαζί τους προκειμένου να υπάρχει ανταλλαγή απόψεων και διάλογος μεταξύ των δύο πλευρών. Επισήμως εφαρμόστηκε με οδηγία το 2002, αλλά αποτελεί μέρος των κοινωνικών στόχων της ΕΕ ήδη από το Πρόγραμμα Κοινωνικής Δράσης του 1974. Υπάρχει σχετική διάταξη στη Συνθήκη και συγκεκριμένα το Άρθρο 153 (παρ. 1ε) της ΣΔΕΕ με πολυάριθμα νομοθετικά στοιχεία.

Οι συζητήσεις γύρω από το σχέδιο της Κομισιόν για την οικοδόμηση της ΟΝΕ – η λεγόμενη «έκθεση Ντελόρ» – που δημοσιεύθηκε το 1989, έδωσε το έναυσμα για περαιτέρω συζητήσεις σχετικά με τις αρμοδιότητες της ΕΕ στον τομέα της απασχόλησης και των κοινωνικών πολιτικών πέραν της κοινωνικής διάστασης της Ενιαίας Αγοράς. Η Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας τροποποιήθηκε ελαφρώς, αναθέτοντας περαιτέρω αρμοδιότητες στο ΕΚΤ, ενσωματώνοντας ένα νέο κεφάλαιο για την εκπαίδευση, την κατάρτιση και τους νέους (άρθρα 126 και 127 ΣΕΚ) και ένα για τη δημόσια υγεία (άρθρο 129 ΣΕΚ). Όλα τα παραπάνω εγκρίθηκαν μέσω ειδικής πλειοψηφίας στο Συμβούλιο και με τη συμμετοχή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Η κοινωνική προστασία προστέθηκε επίσης ως ρητός κοινοτικός στόχος (άρθρο 2 της ΣΕΚ).

Έντεκα κράτη-μέλη ήταν πρόθυμα να προχωρήσουν ένα βήμα παραπέρα ενσωματώνοντας ένα κεφάλαιο κοινωνικής πολιτικής στη ΣΕΚ, αλλά η βρετανική συντηρητική κυβέρνηση υπό τον πρωθυπουργό Τζον Μέιτζορ άσκησε βέτο σε αυτό το σχέδιο, ακολουθώντας τη γραμμή της προκατόχου του, Μάργκαρετ Θάτσερ. Ως εναλλακτική λύση, συνάπτηκε το πρωτόκολλο για την κοινωνική πολιτική, το οποίο προσαρτήθηκε στη Συνθήκη και υπογράφηκε μόνο από έντεκα κράτη-μέλη και όχι από το Ηνωμένο Βασίλειο. Με αυτό το πρωτόκολλο, η καθιέρωση μιας ανεξάρτητης ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής απέκτησε δυναμική, και δεν αποτέλεσε σε καμία περίπτωση απλώς ένα συμπλήρωμα στην πορεία του στόχου της οικονομικής ολοκλήρωσης.

Για τα έντεκα κράτη-μέλη, η ψηφοφορία με ειδική πλειοψηφία στο Συμβούλιο στο πλαίσιο της διαδικασίας συνεργασίας με τη συμμετοχή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου επεκτάθηκε από την ασφάλεια στους χώρους εργασίας (που ίσχυε και για τα 12 κράτη-μέλη από την ΕΕΠ) στους τομείς πολιτικής που αφορούσαν τις συνθήκες εργασίας, την ενημέρωση και διαβούλευση των εργαζομένων, τις ίσες ευκαιρίες για άνδρες και γυναίκες και την ένταξη των ατόμων που είχαν αποκλειστεί από την αγορά εργασίας. Στους τομείς αυτούς, συντάχθηκαν οδηγίες που κατέστησαν δυνατή την εφαρμογή κατώτατων/ελάχιστων προτύπων απασχόλησης, χωρίς ωστόσο να επιτευχθεί ομοφωνία, πράγμα που σήμαινε ότι πιο πιθανή έκβαση ήταν η εναρμόνιση.

Αυτός ο στόχος ενισχύθηκε από μια ακόμα καινοτομία του πρωτοκόλλου που προωθούσε τον κοινωνικό διάλογο σε υπερεθνικό επίπεδο, εφαρμόζοντας υποχρεωτική διαβούλευση με οργανώσεις εργοδοτών και συνδικαλιστικές συνομοσπονδίες πριν από κάθε πρωτοβουλία κοινωνικής πολιτικής της Επιτροπής. Επιπλέον, δόθηκε εξουσιοδότηση στους κοινωνικούς εταίρους να συνάπτουν ανεξάρτητες συμφωνίες στο πλαίσιο των δικαιοδοσιών των Συνθηκών, οι οποίες θα μπορούσαν είτε να μετατραπούν σε επίσημη νομοθεσία της ΕΕ από το Συμβούλιο είτε να εφαρμοστούν από τις αντίστοιχες οργανώσεις των κοινωνικών εταίρων στα κράτη μέλη.

Ορόσημα της κοινωνικής Ευρώπης #4 Ευρωπαϊκός κοινωνικός διάλογος:

Θεσμοθέτηση διαλόγου μεταξύ των συνδικάτων και των εργοδοτικών ενώσεων σε υπερεθνικό επίπεδο (άρθρο 154 ΣΛΕΕ), ο οποίος κατοχυρώθηκε μέσω της ΕΕΠ το 1986, και πήρε την οριστική, ενισχυμένη μορφή του με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1992, υποχρεώνοντας την Επιτροπή να διαβουλεύεται με τους κοινωνικούς εταίρους πριν από τη λήψη μέτρων στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής και δίνοντάς τους τη δυνατότητα να συνάπτουν τις δικές τους συμφωνίες. Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι στα χρόνια μετά τη συνθήκη του Μάαστριχτ και το κοινωνικό πρωτόκολλο, εκδόθηκαν ορισμένες σημαντικές οδηγίες σχετικά με: την άδεια μητρότητας (1992), τον μέγιστο χρόνο εργασίας (1993), τον σχηματισμό των ευρωπαϊκών συμβουλίων εργασίας (1994, βλ. Πίνακα 9), τη γονική άδεια (1996), τη μερική απασχόληση (1997), την απόσπαση εργαζομένων (1996) και τις διακρίσεις λόγω φύλου (1997).

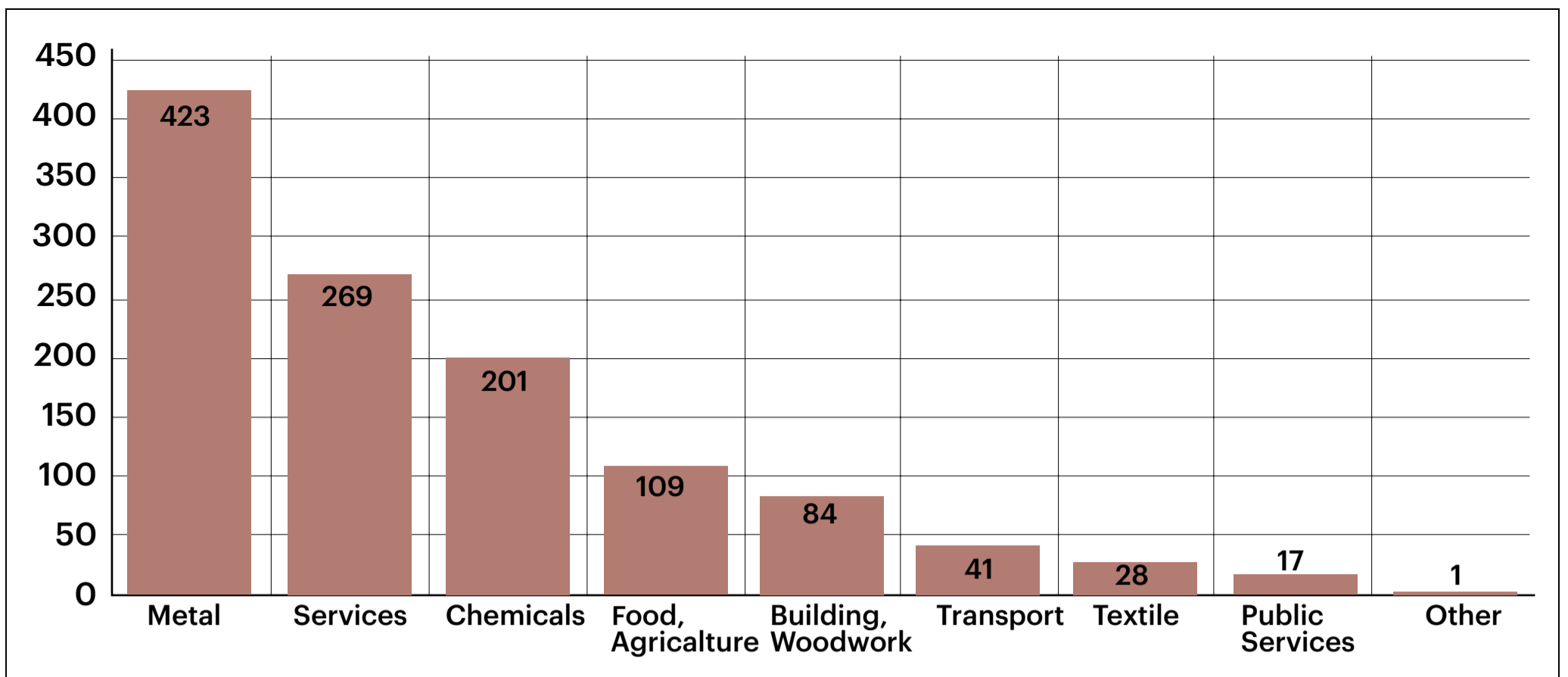
Οι εργασιακές σχέσεις σε υπερεθνικό επίπεδο αναπτύχθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν για τη σύναψη συμφωνιών πλαισίου, οι οποίες εφαρμόστηκαν από το Συμβούλιο σε ζητήματα γονικής άδειας και μερικής απασχόλησης.

Από την άλλη, το Κοινωνικό Πρωτόκολλο δέχτηκε αρνητική κριτική για κάποιες πτυχές του, όπως η εξαίρεση όλων των προβλέψεων της κοινωνικής ασφάλισης από τη διαδικασία της ψηφοφορίας με ειδική πλειοψηφία αλλά και ο ρητός αποκλεισμός κάθε είδους εναρμόνισης των μισθολογικών πολιτικών, του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι, του δικαιώματος της απεργίας ή της επιβολής lock-out. Λίγο μετά τη θέσπιση της Συνθήκης, η Επιτροπή Ντελόρ δημοσίευσε μια Λευκή Βίβλο για την ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική, επιχειρηματολογώντας υπέρ ενός πιο ενεργού ρόλου της ΕΕ στη διατήρηση και την ανάπτυξη της κοινωνικής προστασίας, σε ισορροπία με την επέκταση της οικονομικής ολοκλήρωσης, αλλά ταυτόχρονα με σεβασμό της εθνικής ποικιλομορφίας.

«Η μελλοντική ανάπτυξη της Ένωσης πρέπει να στηρίζεται στον πλούτο της ποικιλομορφίας της, ο οποίος βελτιώνει την ποιότητα ζωής και επαυξάνει την ικανότητα των κοινωνικοοικονομικών συστημάτων να αντιμετωπίζουν νέες και απρόβλεπτες προκλήσεις.

Ο σεβασμός αυτής της ποικιλομορφίας σημαίνει ότι στόχος της Ένωσης δεν πρέπει να είναι η πλήρης εναρμόνιση των κοινωνικών πολιτικών. Εντούτοις, για κάποιο διάστημα, θα έχει ζωτική σημασία η σύγκλιση των στόχων και των πολιτικών μέσω του καθορισμού κοινών στόχων, διότι κάτι τέτοιο θα επιτρέψει τη συνύπαρξη διαφορετικών εθνικών συστημάτων, τα οποία θα μπορέσουν έτσι να συμβαδίσουν αρμονικά με τους θεμελιώδεις στόχους της Ένωσης».

Ευρωπαϊκή Επιτροπή: Λευκή Βίβλος για την Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική - Η Πορεία προς το Μέλλον για την Ένωση, 27.07.1994, σ. 7

Πίνακας 9: Ενεργά ευρωπαϊκά συμβούλια επιχειρήσεων ανά τομέα δραστηριότητας, 2021.
Πηγή: Ευρωπαϊκό Συνδικαλιστικό Ινστιτούτο (ETUI).

Στάδιο 4 (1997-2010)

Σημείο αφετηρίας για τον συντονισμό πολιτικής

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ υπεγράφη το 1997 και τέθηκε σε ισχύ το 1999. Κύριος στόχος της ήταν να προετοιμάσει την Ένωση για μια διεύρυνση προς τα ανατολικά της Ευρώπης. Ο συγκεκριμένος στόχος επιτεύχθηκε εν μέρει. Η βασικότερη θεσμική μεταρρύθμιση ήταν η ενίσχυση των αρμοδιοτήτων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ως συννομοθέτη, μαζί με το Συμβούλιο, σε όλους σχεδόν τους τομείς στους οποίους το τελευταίο λαμβάνει αποφάσεις με ειδική πλειοψηφία. Όσον αφορά την κοινωνική πολιτική, η συναπόφαση επεκτάθηκε στους κανονισμούς του ΕΚΤ και στην κοινωνική ασφάλιση των εργαζόμενων μεταναστών/μεταναστριών. Το πιο σημαντικό είναι ότι η νεοεκλεγείσα κεντροαριστερή βρετανική κυβέρνηση υπό τον πρωθυπουργό Τόνι Μπλερ επικύρωσε το κοινωνικό πρωτόκολλο του Μάαστριχτ, το οποίο στη συνέχεια ενσωματώθηκε στη Συνθήκη. Το νέο κοινωνικό κεφάλαιο (άρθρα 136-150 ΣΕΚ) παρέπεμπε στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη του Συμβουλίου της Ευρώπης του 1961 και στον Χάρτη των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων του 1989. Το άρθρο 136 απαριθμούσε τους στόχους του τελευταίου, αν και ο ίδιος ο Χάρτης δεν ενσωματώθηκε στη Συνθήκη.

Ορόσημα της κοινωνικής Ευρώπης #5 Φύλο και προστασία κατά των διακρίσεων:

Τα πρώτα βήματα έγιναν με τις Συνθήκες της Ρώμης που καθιέρωσαν την αρχή της ίσης αμοιβής μεταξύ ανδρών και γυναικών (νυν άρθρο 157 της ΣΛΕΕ), αλλά χρειάστηκε να φτάσει η δεκαετία του 1970 για να διαμορφώσει η ΕΚ ένα νομοθετικό πλαίσιο για την ισότητα των φύλων, υπό την πίεση μιας σειράς αποφάσεων του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ). Από τη Συνθήκη του Άμστερνταμ και τις επακόλουθες οδηγίες που βασίζονται στα σημερινά άρθρα 8, 10, 18 και 19 της ΣΛΕΕ, η ΕΕ απαγορεύει κάθε διάκριση λόγω φύλου, ιθαγένειας, φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενετικών

χαρακτηριστικών, γλώσσας, θρησκείας ή πεποιθήσεων, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, περιουσίας, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού.

Η ψηφοφορία με ειδική πλειοψηφία στο Συμβούλιο της Ευρώπης επεκτάθηκε και για μέτρα που προωθούν τις ίσες ευκαιρίες και την ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών στο χώρο εργασίας, ενώ θεσπίστηκε και συναπόφαση με το Κοινοβούλιο (άρθρο 141 της ΣΕΚ). Η καταπολέμηση των διακρίσεων διατυπώνεται διακριτά στο άρθρο 2 της ΣΛΕΕ, όπου η ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών αναφέρεται ως καθήκον της Ένωσης, καθώς και στο άρθρο 13 της ΣΛΕΕ, θεσπίζοντας πολιτική κατά των διακρίσεων - έστω και αν απαιτείται ομοφωνία στο Συμβούλιο - λόγω φύλου, εθνικότητας, θρησκείας, αναπηρίας, ηλικίας και σεξουαλικού προσανατολισμού. Αυτός ο ευρύτερος τομέας της πολιτικής της ΕΕ κατά των διακρίσεων προφανώς δεν εμπίπτει μόνο το στενό πλαίσιο των θεμάτων που αφορούν τον χώρο εργασίας και την απασχόληση.

Λίγο αργότερα, το 2000, δύο επιπλέον οδηγίες για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία, καθώς και μεταξύ προσώπων ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής ακολούθησαν τις παραπάνω διατάξεις.

Η Συνθήκη της Νίκαιας, που υπογράφηκε το 2001 και τέθηκε σε ισχύ το 2003, αφορούσε κυρίως όσα ζητήματα ήταν σε εκκρεμότητα από τη Συνθήκη του Άμστερνταμ ως προς την απαραίτητη θεσμική μεταρρύθμιση της ΕΕ πριν τη διεύρυνσή της με δέκα νέα κράτη-μέλη, που είχε προγραμματιστεί για το 2004. Το άρθρο 137 της ΣΕΚ διεύρυνε τον κατάλογο των κοινών κοινωνικών αρμοδιοτήτων με την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, που διατυπώθηκε για πρώτη φορά ως στόχος της Ένωσης στη Συνθήκη του Άμστερνταμ, και τον εκσυγχρονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, κάνοντας αναφορά σε συντονισμό πολιτικών (βλέπε παρακάτω). Οι τομείς της κοινωνικής πολιτικής που ως τότε χρειαζόνταν ομοφωνία προκειμένου να συζητηθούν, μπορούν πλέον να περάσουν σε καθεστώς συναπόφασης με ψηφοφορία ειδικής πλειοψηφίας, εφόσον το Συμβούλιο συμφωνεί ομόφωνα. Επιπλέον, συστάθηκε η Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας (ΕΠΚ ή SPC) (άρθρο 144 ΣΕΚ). Η διακυβερνητική διάσκεψη που οδήγησε στη Νίκαια δημοσίευσε τον Δεκέμβριο του 2000 τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που συντάχθηκε και περιλάμβανε κοινωνικά δικαιώματα, χωρίς όμως να έχει νομικό χαρακτήρα ως τμήμα των Συνθηκών.

Στο Άμστερνταμ, προστέθηκε ένα νέο κεφάλαιο για την απασχόληση (άρθρα 125-130 ΣΕΚ), στο οποίο αναφέρεται ως ένα «θέμα κοινού ενδιαφέροντος», καθιερώνοντας έτσι τις πολιτικές απασχόλησης ως τομέα υπερεθνικής αρμοδιότητας (βλ. Σχήμα 10). Στο ίδιο πλαίσιο, προβλέφθηκε ο συντονισμός των εθνικών πολιτικών απασχόλησης σύμφωνα με τα πρότυπα των σχετικών ετήσιων κατευθυντήριων γραμμών της ΕΕ σε μια κοινή «στρατηγική απασχόλησης», με αμοιβαία υποβολή εκθέσεων από τα κράτη-μέλη αφενός και την Επιτροπή και το Συμβούλιο αφετέρου. Επιπλέον, συστήθηκε η Επιτροπή Απασχόλησης (EMCO). Η Συνθήκη του Άμστερνταμ ενσωμάτωσε τις προσπάθειες συντονισμού των πολιτικών απασχόλησης, οι οποίες είχαν ξεκινήσει ήδη από το 1994 με τον αντίστοιχο συντονισμό

σχετικών πολιτικών που είχε θεσπιστεί με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ (άρθρα 102α-104γ ΣΕΚ), και τον συντονισμό της ΟΝΕ σε θέματα δημοσιονομικής πολιτικής, μέσω του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, που συνήφθη το 1997. Η στροφή προς την απασχόληση αντανακλούσε τις ανησυχίες που υπήρχαν για την αγορά εργασίας σε πολλά κράτη-μέλη της ΕΕ, αλλά και το ευρέως διαδεδομένο δόγμα της προσφοράς που μιλούσε για «βελτιστοποίηση του ανθρώπινου κεφαλαίου» και την προώθηση μιας νέας ισορροπίας κοινωνικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων μέσω της λεγόμενης «ευελιξίας με ασφάλεια» (flexicurity).

Η απασχολησιμότητα, η ελαστικοποίηση της αγοράς εργασίας, η κατάρτιση και η επανακατάρτιση, η συγκράτηση των μισθών και η εστίαση σε συγκεκριμένες ομάδες-στόχους – όπως οι μακροχρόνια άνεργοι, οι εργαζόμενοι μεγαλύτερης ηλικίας, οι γυναίκες και οι νέοι – βρέθηκαν στο προσκήνιο. Αυτή η εξέλιξη μεταφράστηκε σε ένα νέο πρόγραμμα κοινωνικής δράσης που ανακοινώθηκε από την Επιτροπή το 1998, προτείνοντας δράσεις στους άξονες: (i) Απασχόληση, δεξιότητες και κινητικότητα- (ii) Ο μεταβαλλόμενος κόσμος της εργασίας- και (iii) Μια κοινωνία χωρίς αποκλεισμούς.

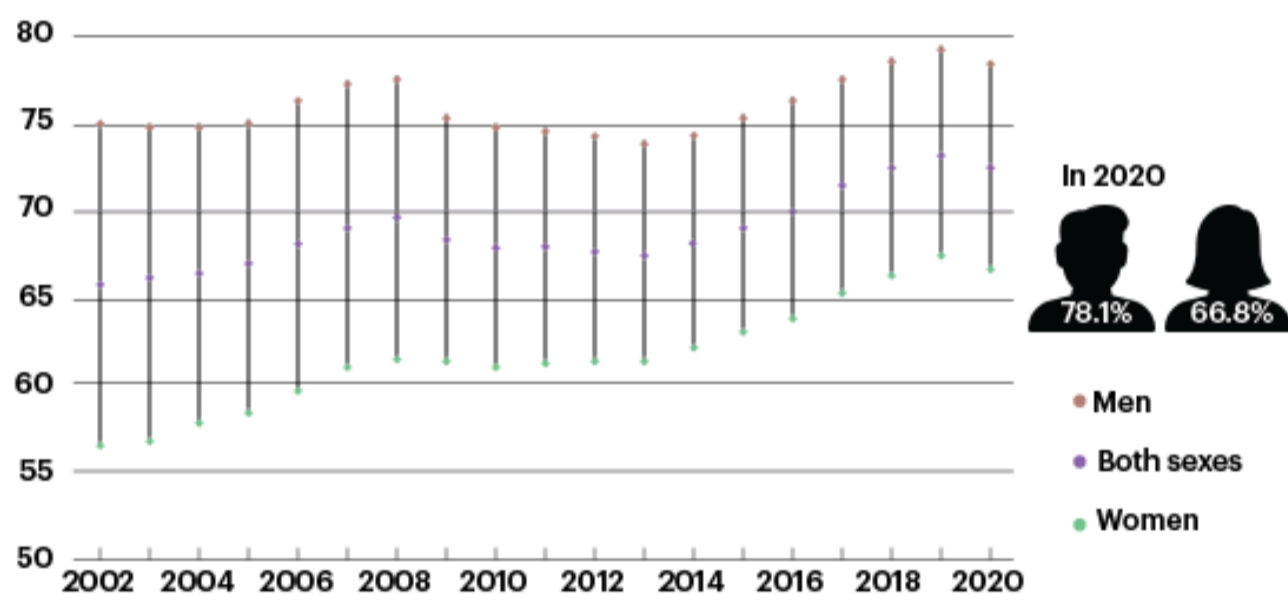
«Η έγκριση της συνθήκης του Άμστερνταμ παρέχει ένα εφαλτήριο για την ενίσχυση της κοινωνικής κοινωνικής πολιτικής, με την εισαγωγή ενός νέου τίτλου για την απασχόληση που αποτελεί συμπλήρωμα της ΟΝΕ, την πρόβλεψη νέων διατάξεων για την ισότητα των ευκαιριών, τον αποκλεισμό, την εξάλειψη των διακρίσεων και τη δημόσια υγεία καθώς και με την ενσωμάτωση της συμφωνίας για την κοινωνική πολιτική, η οποία αναθέτει πρωταγωνιστικό ρόλο στους κοινωνικούς εταίρους.

Η απασχόληση αποτελεί κεντρικό ζήτημα για την εκπλήρωση αυτού του οράματος γιατί μόνο σε μια Ευρώπη εργαζομένων είναι δυνατόν να διατηρηθούν οι θεμελιώδεις αξίες του ευρωπαϊκού προτύπου κοινωνικής πολιτικής»

Επιτροπή: (98) 259 τελικό, 29 Απριλίου 1998, σ. 8.

Ο συντονισμός των Γενικών Προσανατολισμών Οικονομικών Πολιτικών (ΓΠΟΠ) του ΣΣΑ και της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση (ΕΣΑ) αποτέλεσαν την αφετηρία για περαιτέρω συντονισμό στους τομείς της οικονομίας, της απασχόλησης και της κοινωνικής πολιτικής, κάτι που βλέπουμε να υλοποιείται το 1999 μέσω του Μακροοικονομικού Διαλόγου και, από το 2000 και μετά, επίσης μέσω των τομέων της κοινωνικής ένταξης και της κοινωνικής προστασίας στο πλαίσιο του δεκαετούς σχεδίου ανάπτυξης, γνωστού και ως «Στρατηγική της Λισαβόνας». Η στρατηγική αυτή, η οποία σχεδιάστηκε και προετοιμάστηκε από την Πορτογαλίδα οικονομολόγο και υπουργό Απασχόλησης Μαρία Ζοάο Ροντρίγκες, είχε ως στόχο να συνδυάσει τόσο την ευρωπαϊκή οικονομική ανταγωνιστικότητα σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο όσο και την εσωτερική κοινωνική συνοχή και πρόοδο της ΕΕ. Καθώς όμως τα κράτη-μέλη δεν ήταν πρόθυμα να παραδώσουν περισσότερη δικαιοδοσία στις Βρυξέλλες, η Στρατηγική της Λισαβόνας εφάρμοσε την Ανοικτή Μέθοδο Συντονισμού (ΑΜΣ) ως εργαλείο ήπιας διακυβέρνησης στη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Λισαβόνας τον Μάρτιο του 2000.

Employment rate of people aged 20-64 in the EU (2002-2020,%)

Πίνακας 10: Ποσοστό απασχόλησης στην ΕΕ ανά τα χρόνια, διάστημα 2002-2020. Πηγή: Eurostat.

Προτεραιότητα στην πρώτη δεκαετία του νέου αιώνα ήταν η ανάπτυξη μηχανισμών συντονισμού της κοινωνικής πολιτικής. Από το 2001, δημιουργήθηκε σταδιακά μια επίσημη Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού (ΑΜΣ) για την κοινωνική ένταξη, το ίδιο έγινε για τις συντάξεις από το 2002 και για την υγεία και τη μακροχρόνια φροντίδα από το 2006. Το σύνολο των παραπάνω περιγράφονται συλλογικά ως «Κοινωνική ΑΜΣ». Η γρήγορα αυξανόμενη βαρύτητα που δόθηκε στον συντονισμό των κοινωνικών πολιτικών, παρά το γεγονός ότι είχε σημειωθεί ελάχιστη πρόοδος ως προς τη ρύθμιση της κοινωνικής πολιτικής της ΕΕ, ήταν αφενός μια προσπάθεια να βρεθεί μια διέξοδος από την παγίδα της κοινής απόφασης και αφετέρου μια απάντηση στις πολυάριθμες διεργασίες που προέκυπταν από την πίεση που ασκούσε ο δημοσιονομικός συντονισμός στο πλαίσιο της ΟΝΕ στους προϋπολογισμούς των κρατών-μελών για κοινωνικά ζητήματα. Ο πρωταρχικός στόχος της θεσμοθέτησης αυτών των μηχανισμών τη δεκαετία του 2000 ήταν να επιτευχθεί ισορροπία μεταξύ των στόχων της κοινωνικής πολιτικής και του υφιστάμενου συντονισμού της οικονομικής πολιτικής και της πολιτικής απασχόλησης σε υπερεθνικό επίπεδο.

«Η πορεία προς τα εμπρός -

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έθεσε ένα νέο στρατηγικό στόχο για την επόμενη δεκαετία: Να γίνει η πιο ανταγωνιστική και πιο

δυναμική οικονομία της γνώσης στον κόσμο, ικανή για ουσιαστική και συνεχή οικονομική ανάπτυξη, με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και ισχυρότερη κοινωνική συνοχή. Η επίτευξη των συγκεκριμένων στόχων απαιτεί μια συνολική στρατηγική που αποσκοπεί:

-Στην προετοιμασία για την μετάβαση προς μια οικονομία και κοινωνία της Γνώσης, μέσω βελτιωμένων πολιτικών για την κοινωνία της πληροφορίας, της έρευνας και της ανάπτυξης, αλλά και μέσω της διαδικασίας για δομικό ανασχηματισμό με στόχο την ανταγωνιστικότητα και την καινοτομία και μέσω της ολοκλήρωσης της ενιαίας αγοράς,

-Στον εκσυγχρονισμό του Ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου, επενδύοντας στο ανθρώπινο δυναμικό και καταπολεμώντας τον κοινωνικό αποκλεισμό,

-Στην υποστήριξη αυτής της υγιούς οικονομικής πρόβλεψης και των ευνοϊκών προοπτικών ανάπτυξης με την εφαρμογή των κατάλληλων μακροοικονομικών πολιτικών.

Αυτή η στρατηγική σχεδιάστηκε για να καταστήσει ικανή την Κοινότητα να ανακτήσει τις προϋποθέσεις για πλήρη απασχόληση και να ενισχύσει την περιφερειακή συνοχή μέσα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Είναι ανάγκη το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο να θέσει ένα στόχο για την επίτευξη της πλήρους απασχόλησης στη Ευρώπη, ενόψει μιας νέας κοινωνίας, η οποία είναι περισσότερο προσαρμοσμένη στις προσωπικές επιλογές των ανδρών και των γυναικών. Εάν, λοιπόν, τα μέτρα που παρατίθενται εφαρμοστούν ενάντια σε ένα δυνατό και παγιωμένο μακροοικονομικό παρελθόν, ένα μέσο ποσοστό οικονομικής ανάπτυξης, ύψους 3%, θα ήταν μια ρεαλιστική προοπτική για τα επόμενα χρόνια»

Απόσπασμα από τη Στρατηγική της Λισαβόνας, όπως συνήφθη από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις 23/24 Μαρτίου 2000

Παρόλο που η Συνταγματική Συνθήκη, η οποία προέκυψε μέσω διαβουλεύσεων υπό τον πρώην πρόεδρο της Γαλλίας Βαλερί Ζισκάρ ντ' Εστέν, καταψηφίστηκε το 2005 στα σχετικά δημοψηφίσματα σε Γαλλία και Ολλανδία, η Συνθήκη της Λισαβόνας (που υπογράφηκε το 2007) κατάφερε να ανακτήσει μέρος της. Επέβαλε μεταρρυθμίσεις στις υφιστάμενες Συνθήκες και μετονόμασε τη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΣΕΚ) σε «Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΔΕΕ)». Η ψηφοφορία με ειδική πλειοψηφία στο Συμβούλιο ενισχύθηκε περαιτέρω και οι δικαιοδοσίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου επεκτάθηκαν μέσω της συναπόφασης στη συνήθη νομοθετική διαδικασία. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο απέκτησε μόνιμο πρόεδρο και το σύστημα ψηφοφορίας του απλοποιήθηκε για τα τότε 27 κράτη-μέλη.

Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (βλ. Πίνακα 11) ναι μεν δεν ενσωματώθηκε, αλλά τουλάχιστον αναφέρεται ως παραπομπή και του δίνεται νομική ισοτιμία (άρθρο 6 ΣΔΕΕ) στη Συνθήκη της Λισαβόνας, η οποία τέθηκε σε ισχύ το 2009 (με εξαιρέσεις όσον αφορά τη νομική ισχύ του Χάρτη για το Ηνωμένο Βασίλειο, την Πολωνία και την Τσεχία). Τα κοινωνικά ζητήματα προωθήθηκαν κυρίως μέσω της αναδιατύπωσης των κοινωνικών στόχων της Ένωσης, όπως αυτοί αναφέρονται στο άρθρο 3 της ΣΔΕΕ, και περιλαμβάνουν την κοινωνική πρόοδο και την πλήρη απασχόληση, την κοινωνική δικαιοσύνη και προστασία, την κοινωνική συνοχή και αλληλεγγύη. Με το άρθρο 9 της ΣΔΕΕ εισήχθη μια οριζόντια κοινωνική ρήτρα, η οποία απαιτούσε την εξέταση των κοινωνικών στόχων της Ένωσης σε όλες τις ισχύουσες πολιτικές. Ωστόσο, η μεταρρύθμιση της Συνθήκης δεν κατάφερε να οδηγήσει σε ένα καταληκτικό συμπέρασμα όσον αφορά την έντονη συζήτηση σχετικά με την υπεροχή των ελευθεριών της αγοράς έναντι των κοινωνικών και εργασιακών πολιτικών του κράτους πρόνοιας, όπως φάνηκε και από τις τέσσερις αποφάσεις του ΔΕΚ στις υποθέσεις των Viking, Laval, Rüffert και Luxembourg μεταξύ 2007 και 2009, οι οποίες αφορούσαν περισσότερο τους αποσπασμένους εργαζόμενους.

Ορόσημα της κοινωνικής Ευρώπης #6 Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού:

Διαδικασία διακυβέρνησης μη δεσμευτικού δικαίου στην ΕΕ, η οποία περιλαμβάνει τον καθορισμό κοινών στόχων που πρέπει να ενσωματωθούν στα εθνικά σχέδια μεταρρυθμίσεων και να εποπτεύονται από την Επιτροπή και το Συμβούλιο. Η αμοιβαία ανταλλαγή πληροφοριών βάσει εκθέσεων και πίεσης από τους εταίρους θα πρέπει να προάγει τη μάθηση. Η διαδικασία αυτή ξεκίνησε το 1994 με την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση (ΕΣΑ) και επισημοποιήθηκε το 2000 με τη Στρατηγική της Λισαβόνας για άλλες κοινωνικές πολιτικές.

Social aspects in the Charter of Fundamental Rights of the European Union	
Title III Equality	Title IV Solidarity
Article 20 Equality before the law	Article 27 Workers' right to information and consultation within the undertaking
Article 21 Non-discrimination	
Article 22 Cultural, religious and linguistic diversity	Article 28 Right of collective bargaining and action
Article 23 Equality between women and men	Article 29 Right of access to placement services
Article 24 The rights of the child	Article 30 Protection in the event of unjustified dismissal
Article 25 The rights of the elderly	Article 31 Fair and just working conditions
Article 26 Integration of personas with disabilities	Article 32 Prohibition of child labour and protection of young people at work
	Article 33 Family and professional life
	Article 34 Social security and social assistance
	Article 35 Health care
	Article 36 Access to services of general economic interest
	Article 37 environmental protection
	Article 38 Consumer protection

Πίνακας 11: Τίτλοι άρθρων του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αφορούν κοινωνικά ζητήματα. διάστημα 2002-2020. Πηγή: Eurostat.

Ωστόσο, η κοινωνική πρόοδος, στη διάσταση που αφορά τις ρυθμιστικές πολιτικές της ΕΕ, επιβραδύνθηκε με τις Συνθήκες του Άμστερνταμ, της Νίκαιας και της Λισαβόνας. Η έμφαση είχε δοθεί καθαρά στον συντονισμό των πολιτικών, με σημείο αναφοράς τη στρατηγική της Λισαβόνας, όπου τελικά ενσωματώθηκε στις Συνθήκες: Το άρθρο 5 της ΣΛΕΕ αναφέρει τον υποχρεωτικό συντονισμό των οικονομικών πολιτικών και των πολιτικών απασχόλησης, καθώς και τη δυνατότητα ανάληψης πρωτοβουλιών από πλευράς ΕΕ για τον συντονισμό των κοινωνικών πολιτικών των κρατών μελών. Οι πρωτοβουλίες αυτές περιγράφονται με περισσότερη σαφήνεια στο άρθρο 156 της ΣΛΕΕ ως «καθορισμός κατευθυντήριων γραμμών και δεικτών, οργάνωση ανταλλαγής βέλτιστων πρακτικών και προετοιμασία των αναγκαίων στοιχείων για την περιοδική εποπτεία και αξιολόγηση».

Στάδιο 5 (2010-σήμερα)

Μεταξύ λιτότητας και συλλογικής αλληλεγγύης

Θέτοντας ως στόχο τη σύζευξη της οικονομικής ανάπτυξης και του ανταγωνισμού, της πλήρους απασχόλησης και της κοινωνικής συνοχής, η Στρατηγική της Λισαβόνας προσπάθησε να αναβιώσει την ιδέα της ισορροπίας μεταξύ της οικονομικής και της κοινωνικής προόδου που συζητιόταν στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Σύντομα, όμως, κατέστη σαφές ότι τα κράτη-μέλη θα προτιμούσαν να επιδιώξουν τους στόχους σε ένα ανοικτό πλαίσιο συντονισμού, από το να υποστούν πρόσθετες ιεραρχικές και νομικές πιέσεις, όπως δεσμευτική χρήση μέσων, υποχρεωτικές διαδικασίες ή και απειλές κυρώσεων. Τα τελευταία ίσχυαν όσον αφορά τον συντονισμό των δημοσιονομικών πολιτικών, ενώ η κατάσταση στους τομείς της απασχόλησης και της κοινωνικής πολιτικής ήταν πιο χαλαρή και βασιζόταν περισσότερο στην εθελοντική μάθηση και στην πίεση. Με αυτά τα δεδομένα, δεν ήταν έκπληξη το γεγονός ότι η ενδιάμεση αξιολόγηση της Στρατηγικής της Λισαβόνας το 2005 ήταν απαισιόδοξη για την προοπτική επίτευξης των στόχων που είχαν τεθεί μέχρι το 2010. Καθώς η νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση βρισκόταν ακόμη σε πλήρη εξέλιξη, η Στρατηγική υποβλήθηκε σε διαδικασία αναθεώρησης, εξορθολογίζοντας και βελτιστοποιώντας τους στόχους και δίνοντας έμφαση στην ανταγωνιστικότητα.

Το επόμενο στρατηγικό σχέδιο της ΕΕ, το «Ευρώπη 2020», εμπεριείχε και κάποιους κοινωνικούς στόχους. Η εφαρμογή του ξεκίνησε το 2010 και οι τρεις βασικές κοινωνικές του προτεραιότητες ήταν η έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, αν και σε πολύ περιορισμένο βαθμό. Εκτός από τους οικονομικούς, περιβαλλοντικούς και εκπαιδευτικούς στόχους, τα ποσοστά απασχόλησης και ο αριθμός των ατόμων που κινδυνεύουν από τη φτώχεια ή τον αποκλεισμό έπρεπε να βελτιωθούν μέχρι το 2020. Η κοινωνική ΑΜΣ αποτέλεσε μέρος της νέας στρατηγικής, αλλά έχασε την σημασία που είχε ως τότε, λόγω της ένταξής της στο Ευρωπαϊκό Εξαμήνο, το οποίο από το 2011 και μετά, ορίστηκε ως το νέο εργαλείο συντονισμού για όλα τα είδη κοινωνικοοικονομικής πολιτικής. Με την παγκόσμια χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση από το 2007 έως το 2009 και την επακόλουθη κρίση του ευρώ από το 2010 έως το 2015, οι προτεραιότητες συντονισμού μετατοπίστηκαν περαιτέρω προς τις δημοσιονομικές πολιτικές και τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που ευνοούν την ανάπτυξη. Τόσο εντός του πλαισίου του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου όσο και κατά τη διαχείριση της κρίσης του ευρώ, οι οικονομικοί στόχοι υπερίσχυαν όλων των άλλων, απομακρύνοντας την κοινωνική πρόοδο από το προσκήνιο. Το 2020, το ποσοστό απασχόλησης στην Ευρώπη των 27 βρισκόταν στο 71,7% αντί για το στόχο του 75%. Επίσης η ΕΕ κατάφερε να απομακρύνει από τον κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού μόλις 10 εκατομμύρια άτομα αντί των 20 εκατομμυρίων που ήταν ο στόχος, παρόλο που είχε δημιουργηθεί μια νέα ευρωπαϊκή πλατφόρμα κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού ως μια από τις κεντρικές πρωτοβουλίες της στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Το ποσοστό απασχόλησης έμεινε στάσιμο για μεγάλο χρονικό διάστημα κατά τη διάρκεια της κρίσης του ευρώ, ενώ το ίδιο διάστημα ο κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού αυξήθηκε σημαντικά.

«Μια νέα ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση και την ανάπτυξη -

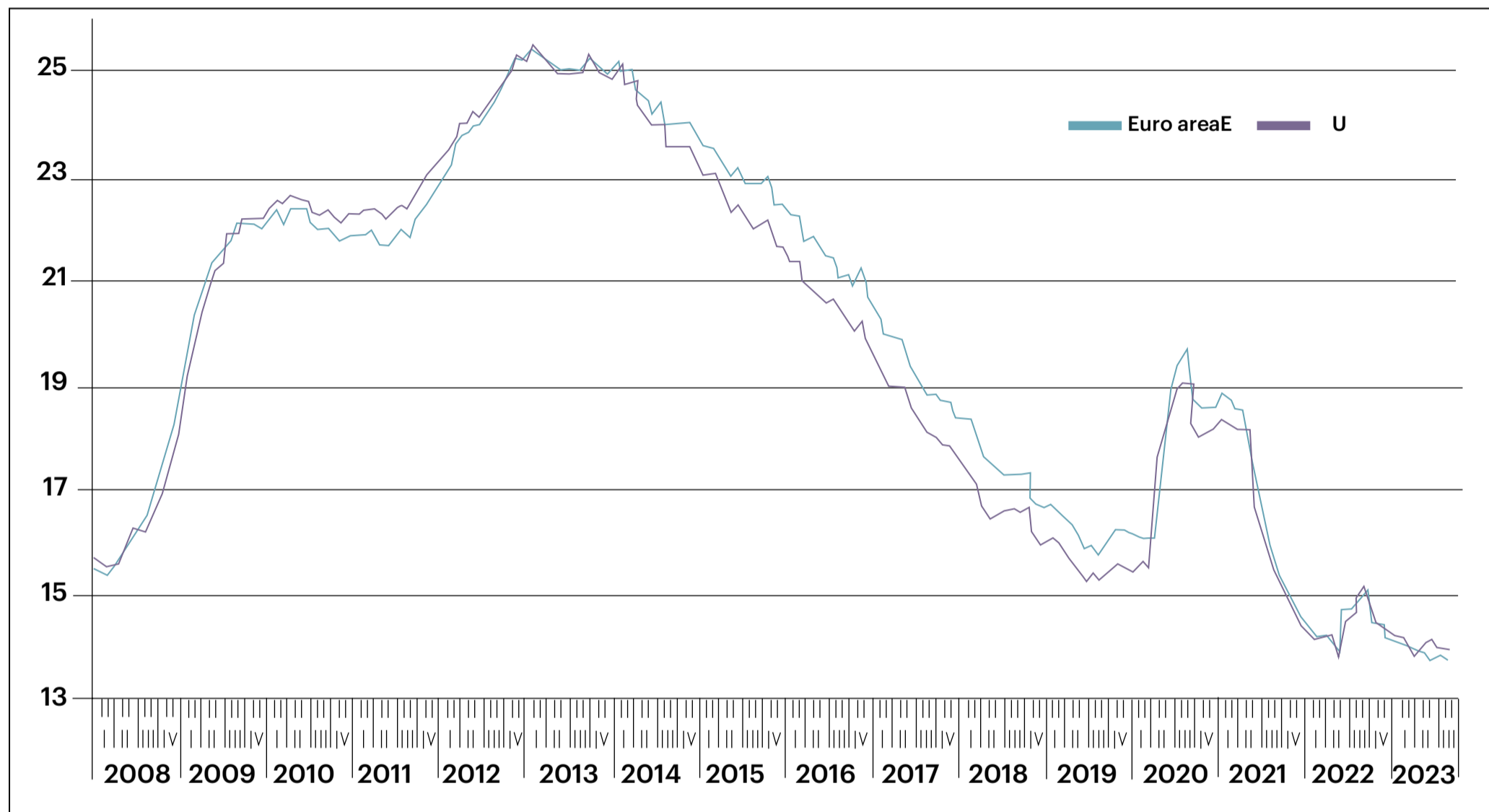
Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο οριστικοποίησε σήμερα τη νέα στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την απασχόληση και την έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη. Η στρατηγική θα βοηθήσει την Ευρώπη να ανακάμψει από την κρίση και να βγει ισχυρότερη, τόσο στο εσωτερικό της όσο και σε διεθνές επίπεδο, ενισχύοντας την ανταγωνιστικότητα, την παραγωγικότητα, το αναπτυξιακό δυναμικό, την κοινωνική συνοχή και την οικονομική σύγκλιση. Η νέα στρατηγική ανταποκρίνεται στην πρόκληση του επαναπροσδιορισμού του κέντρου βάρους των ευρωπαϊκών πολιτικών, από τη διαχείριση κρίσεων προς την εισαγωγή μεσοπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων μεταρρυθμίσεων που προωθούν την ανάπτυξη και την απασχόληση και διασφαλίζουν τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών, μεταξύ άλλων μέσω της μεταρρύθμισης των συνταξιοδοτικών συστημάτων. Τα κράτη μέλη είναι αποφασισμένα να διασφαλίσουν δημοσιονομική βιωσιμότητα και να επιτύχουν τους σχετικούς στόχους εντός των καθορισμένων χρονοδιαγραμμάτων. Θα συνεχίσουν να κινούνται με διαφορετικούς ρυθμούς κατά τη διάρκεια της επιμέρους πορείας του κάθε κράτους προς την δημοσιονομική εξυγίανση, λαμβάνοντας υπόψη τόσο τους δημοσιονομικούς όσο και τους μη δημοσιονομικούς κινδύνους»

Απόσπασμα από τα συμπεράσματα της συνδιάσκεψης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στις 17 Ιουνίου 2010

Κατά τη διάρκεια της κρίσης του ευρώ, οι πολιτικές λιτότητας αντικατέστησαν τον τρόπο διαχείρισης της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης, ο οποίος εστίαζε πρωτίστως στη ζήτηση. Τα προβλήματα της ΟΝΕ ήταν συστηματικά: οι μακροοικονομικές αποκλίσεις μεταξύ των κρατών-μελών αυξήθηκαν εξ αρχής από το 1999, ως αποτέλεσμα των διαφορετικών οικονομικών κύκλων και συνταγών πολιτικής που εφαρμόζονταν στην κάθε χώρα. Ελλείψει κοινής δημοσιονομικής πολιτικής – τα δημοσιονομικά παρέμειναν υπό τον έλεγχο των εθνικών κυβερνήσεων – ο σχεδιασμός της ΟΝΕ στα πλαίσια της Συνθήκης του Μάαστριχτ περιόρισε υπερβολικά τη νομισματική πολιτική και υπονόμωσε την πεποίθηση ότι οι ασύμμετροι κλυδωνισμοί θα μειώνονταν όσο προχωρούσε η οικονομική σύγκλιση. Για την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, η εξισορρόπηση των αποκλίσεων που υπήρχαν στο μοναδιαίο κόστος εργασίας, στα ποσοστά πληθωρισμού και τα ισοζύγια των τρεχούμενων τραπεζικών λογαριασμών ήταν αδύνατο να επιτευχθεί με ένα ενιαίο επιτόκιο για όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης. Ωστόσο, όταν η Ελλάδα έγινε η πρώτη χώρα που οδηγήθηκε σε κρίση εξαιτίας των προβλημάτων ρευστότητας που είχε λόγω της δυσκολίας αναχρηματοδότησης από την κεφαλαιαγορά, η ΕΕ δεν αξιοποίησε την ευκαιρία που είχε εμπλουτίζοντας και ενισχύοντας τους κανόνες της ΟΝΕ με τα εργαλεία συντονισμού δημοσιονομικής πολιτικής που της έλειπαν. Αντ' αυτού, η Ένωση ακολούθησε ένα κάπως παράξενο μονοπάτι «παραδειγματισμού» της Ελλάδας, την οποία αντιμετώπισε ως μια κακοπληρώτρια χώρα και «καμένο χαρτί» όσον αφορά τη δημοσιονομική σταθερότητα. Επιβλήθηκαν σκληρά μέτρα λιτότητας για τον περιορισμό των δημόσιων δαπανών, την ιδιωτικοποίηση και την απορρύθμιση των αγορών, καθώς και την ανάκτηση της ανταγωνιστικότητας μέσω της μείωσης των μισθών και του κόστους παραγωγής, ως προϋπόθεση για τη λήψη δανείων (πακέτων) διάσωσης. Η διαβόητη «Τρόικα», αποτελούμενη από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την ΕΚΤ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), μετέβη στην Αθήνα προκειμένου να επιβλέψει τη μακροοικονομική προσαρμογή ενώ οι πολιτικές λιτότητας επιβλήθηκαν αυστηρά. Δυστυχώς, αυτή η προσέγγιση καταπολέμησης της κρίσης δημόσιου χρέους, η οποία προωθήθηκε σθεναρά από τη γερμανική κυβέρνηση, δεν ήταν σε καμία περίπτωση κατάλληλη για τις συνθήκες που επικρατούσαν στην Ιρλανδία, την Πορτογαλία, την Κύπρο και την Ισπανία, οι οποίες σύντομα χτυπήθηκαν από την κρίση και αναγκάστηκαν να ακολουθήσουν παρόμοιο καθεστώς λιτότητας.

Αρκετές μεταρρυθμίσεις ήρθαν να ενισχύσουν το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, το Δημοσιονομικό Σύμφωνο ανάγκασε τα κράτη-μέλη της ΟΝΕ να εφαρμόσουν φρένο στο δημόσιο χρέος σε συνταγματικό επίπεδο, η Συμφωνία Euro-Plus ενίσχυσε την οικονομική ανταγωνιστικότητα προωθώντας συμβουλές για την ευελιξία των αγορών εργασίας, των μηχανισμών διαμόρφωσης μισθών και τη μείωση των κοινωνικών δαπανών, ενώ το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο έδωσε σαφή προτεραιότητα στη δημοσιονομική εξυγίανση στους πρώτους κύκλους του. Η εξυγίανση κατά τη διάρκεια μιας οικονομικής ύφεσης ήταν μια προκυκλική αντίδραση και επιδείνωσε την οικονομική κρίση. Τόσο οι ιδιωτικές όσο και οι δημόσιες επενδύσεις και η κατανάλωση μειώθηκαν, οι συλλογικές διαπραγματεύσεις υπέστησαν ισχυρό πλήγμα και οι κατώτατοι μισθοί, οι συντάξεις και άλλες κοινωνικές παροχές περικόπηκαν.

Οι κοινωνικές συνέπειες ήταν καταστροφικές, κάτι που αντικατοπτρίζεται στα ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά ανεργίας και στον ολοένα και αυξανόμενο κίνδυνο φτωχοποίησης ή κοινωνικού αποκλεισμού. Οι νέοι επλήγησαν ιδιαίτερα σκληρά (βλ. Πίνακα 12), καθώς μεταξύ 2012 και 2014 η ανεργία των νέων αυξήθηκε πάνω από το 50% στην Ελλάδα και την Ισπανία. Η κοινωνική πρόοδος έμεινε στο περιθώριο και η κοινωνική και εδαφική σύγκλιση στην ΕΕ, η οποία προηγουμένως βρισκόταν σε μια αρκετά καλή πορεία, εξελίχθηκε σε παγιωμένη απόκλιση μεταξύ των βορειοδυτικών και των νοτιοανατολικών κρατών, με τις χώρες της νότιας Ευρώπης ειδικότερα να χάνουν πολύ γρήγορα μεγάλο μέρος του κοινωνικοοικονομικού εδάφους που είχαν κερδίσει με την ένταξή τους στην ΕΕ.

Πίνακας 12: Ποσοστά ανεργίας των νέων στην ΕΕ και την Ευρωζώνη επί % του εργατικού δυναμικού της ίδιας ηλικίας (προσαρμοσμένα ανά εποχή), 2008-2023. Πηγή: Eurostat.

Εναλλακτικά σχέδια υπήρχαν και μάλιστα αρκετά. Από πολύ νωρίς, η Επιτροπή ανέπτυξε οδικούς χάρτες μεταρρυθμίσεων που εστίαζαν σε πολλά περισσότερα από την σταθερότητα του προϋπολογισμού αποκλειστικά. Με εξαίρεση τη διαδικασία μακροοικονομικής ανισορροπίας (ΔΜΑ) του 2011 και τον αντιδημοφιλή (λόγω των κυρώσεων που μπορούσε να επιβάλει) Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (ΕΜΣ) που συστάθηκε το 2012, και χωρίς να υπολογίζουμε την ακόμη ατελή Ευρωπαϊκή Τραπεζική Ένωση, η οποία δημιουργήθηκε το 2014, κανένα από τα εργαλεία βαθύτερης δημοσιονομικής ολοκλήρωσης που είχαν τεθεί σε διαβούλευση, όπως τα ευρωμόλογα, η ευρωπαϊκή ασφάλιση ανεργίας ή μια κοινοτική δημοσιονομική ικανότητα, δεν είχε υλοποιηθεί. Το ίδιο ίσχυε και όσον αφορά την κοινωνική διάσταση της διαχείρισης της κρίσης. Τα σοσιαλιστικά κόμματα και τα συνδικάτα σε όλη την Ευρώπη έκαναν εκστρατείες σε μια προσπάθεια να ευαισθητοποιήσουν το κοινό σχετικά με τις κοινωνικές συνέπειες των μέτρων για την αντιμετώπιση της κρίσης του Ευρώ. Ο σοσιαλιστής τότε πρόεδρος της Γαλλίας, Φρανσουά Ολάντ, ασχολήθηκε ενεργά με την κοινωνική κατάρρευση στις χώρες της Νότιας Ευρώπης και το 2012 έπεισε τους Ευρωπαίους εταίρους του να συμπεριλάβουν την κοινωνική διάσταση στις συνομιλίες για τη μεταρρύθμιση της ΟΝΕ. Έτσι, το 2013, ξεκίνησε η εφαρμογή του προγράμματος «Εγγύηση για τη Νεολαία» με στόχο την ταχεία επιστροφή των νέων ανέργων στην εργασία, την εκπαίδευση ή την κατάρτιση. Επίσης, το 2014 σχηματίστηκε το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας για τους Απόρους (FEAD) για την παροχή τροφίμων ή/και βασικής υλικής βοήθειας σε άτομα που έχουν ανάγκη. Και οι δύο αυτές πρωτοβουλίες συνέβαλαν στην αντιμετώπιση σημαντικών κοινωνικών προβλημάτων, αλλά σε καμία περίπτωση δεν αποτέλεσαν μια συστημική προσέγγιση ενίσχυσης της κοινωνικής προόδου και αντιμετώπισης των αναγκών.

«Υπάρχει περιθώριο ενίσχυσης της κοινωνικής διάστασης της ΟΝΕ με καλύτερο συντονισμό και εποπτεία των πολιτικών και των εξελίξεων στον τομέα της απασχόλησης και της κοινωνικής πολιτικής στο πλαίσιο της διαδικασίας του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, ενεργοποιώντας και επιστρατεύοντας δράσεις και κονδύλια για την καλύτερη αντιμετώπιση της κοινωνικής δυσφορίας, την άρση των εμποδίων στη διασυνοριακή κινητικότητα του εργατικού δυναμικού εντός της ΕΕ και την ενίσχυση του ρόλου του κοινωνικού διαλόγου».

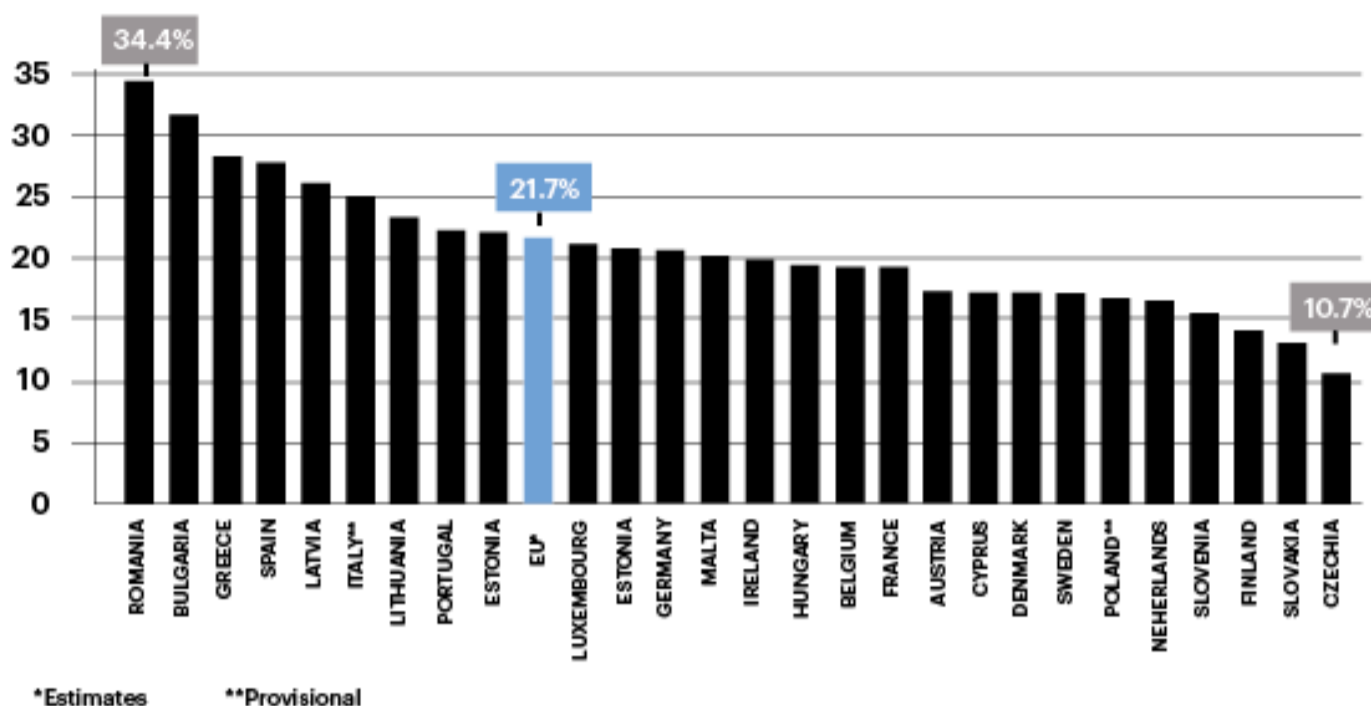
Ευρωπαϊκή Επιτροπή: COM(2013) 690 τελικό, 2.10.2013, σ. 14.

Ο Λάζλο Άντορ, Επίτροπος Απασχόλησης και Κοινωνικών Υποθέσεων στην Επιτροπή Μπαρόζο μεταξύ 2009 και 2014, συνέβαλε στην ενσωμάτωση των δεικτών απασχόλησης στον πίνακα επιδόσεων της διαδικασίας μακροοικονομικών ανισορροπιών (DMA), το 2012 εγκαίνιασε ένα νέο σύστημα ελέγχου των επιδόσεων των μηχανισμών κοινωνικής προστασίας (SPPM) με ένα σύνολο 20 δεικτών που σχετίζονται με τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, και το 2013 πρότεινε τον σχεδιασμένο κοινωνικό βαθμολογικό πίνακα με πέντε βασικούς δείκτες που εστιάζουν στην απασχόληση και τις κοινωνικές τάσεις [ποσοστό ανεργίας, ποσοστό NEET (δηλ. νέοι άνθρωποι Εκτός Απασχόλησης, Εκπαίδευσης και Κατάρτισης ή ΕΑΕΚ), πραγματικό ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών, ποσοστό ατόμων που κινδυνεύουν από την φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό (AROE), δείκτης κατανομής εισοδήματος S80/S20]. Η βασική ιδέα πίσω από τις προτάσεις αυτές ήταν να εμπλουτιστεί η μονόπλευρη διαδικασία χάραξης της οικονομικής πολιτικής του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου και η διαχείριση της κρίσης του ευρώ με κοινωνικούς δείκτες, σε μια προσπάθεια να επιτευχθεί καλύτερη ισορροπία στις Συστάσεις ανά χώρα (ΣΑΧ). Τα παραπάνω ήταν ουσιαστικά μια προσπάθεια να αντιμετωπιστεί η έλλειψη συνεπειών σε περίπτωση που μια χώρα της ΟΝΕ άφηνε τις κοινωνικές ανισορροπίες να ξεφύγουν, ενώ η επιβολή των κανόνων του ΣΣΑ για το έλλειμμα και το χρέος αυστηροποιούνταν, μεταξύ άλλων, μέσω της νέας αντίστροφης ειδικής πλειοψηφίας στο Συμβούλιο Οικονομικών και Δημοσιονομικών Υποθέσεων (ECOFIN).

Παρόλα αυτά, η ενσωμάτωση περισσότερων κοινωνικών δεικτών συνέβαλε στην «κοινωνικοποίηση» - σύμφωνα με ορισμένους μελετητές - του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, δίνοντας πατήματα για λεπτομερέστερη συζήτηση στην Κοινή Έκθεση για την Απασχόληση και νέες αναφορές περί κοινωνικών ελλειμμάτων και προκλήσεων στις εκθέσεις και τις Συστάσεις ανά Χώρα. Η Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας, η ΓΔ Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Κοινωνικής Ένταξης, η Επιτροπή Απασχόλησης και Κοινωνικών Υποθέσεων του Κοινοβουλίου και το Συμβούλιο Απασχόλησης, Κοινωνικής Πολιτικής, Υγείας και Καταναλωτών (EPSCO) είχαν όλο και περισσότερες πιθανότητες να συμπεριληφθούν οι απόψεις τους στη διαδικασία του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, αμφισβητώντας κατά κάποιον τρόπο την απόλυτη κυριαρχία των οικονομικών φορέων.

People at risk of poverty or social exclusion in the EU Member States

(% of total population, 2021)

Πίνακας 13: Ποσοστό ατόμων που διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (ως ποσοστό % του συνολικού πληθυσμού στα κράτη-μέλη της ΕΕ το 2021). Πηγή: Eurostat.

Παρόλα αυτά, οι δημοσιονομικές και οικονομικές πολιτικές συνέχισαν να αποτελούν προτεραιότητα ως προς τον συντονισμό των πολιτικών έναντι των σχετικών με την απασχόληση και τα κοινωνικά ζητήματα, λόγω της ενισχυμένης νομοθετικής κατοχύρωσης των δημοσιονομικών και οικονομικών κανονισμών. Στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, οι κοινωνικές πολιτικές αντιμετωπίζονταν μέσα από μια οικονομική σκοπιά. Τις έλαβαν δηλαδή υπόψη, αλλά κυρίως ως παράγοντα κόστους που θεωρείτο ότι εμπόδιζε την εξυγίανση της οικονομίας και την ανταγωνιστικότητα στα κράτη-μέλη.

Όμως, η αυξανόμενη κοινωνική ένταση εισχώρησε στην πολιτική ατζέντα. Τροφοδότησε την άνοδο των θέσεων και των κομμάτων της άκρας αριστεράς σε ορισμένες χώρες του ευρωπαϊκού Νότου που περνούσαν βαθιά κρίση, ενώ παράλληλα ενίσχυσε από ό,τι φάνηκε σε ολόκληρη την ήπειρο τη δημοτικότητα των μέχρι πρότινος παραγκωνισμένων λαϊκιστών της άκρας δεξιάς και κάποιων ακραίων και εχθρικών απόψεων για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Το τελευταίο περιελάμβανε την άστοχη, αλλά ενδεχομένως ελκυστική ιδέα της οργάνωσης της κοινωνικής πολιτικής αποκλειστικά σε εθνική βάση στη λογική μιας παλιακής έκφρασης εθνικής υπαγωγής. Αυτός ο προνοιακός σωβινισμός ενισχύθηκε με τη μεταναστευτική κρίση το 2015, αλλά το ευρωπαϊκό κοινωνικό ζήτημα πρόλαβε να επηρεάσει και τις ευρωεκλογές του 2014. Στην εναρκτήρια ομιλία του ως πρόεδρος της Επιτροπής από το 2014 έως το 2019, ο Ζαν-Κλοντ Γιούνκερ αναγνώρισε τη σημασία της ξεχασμένης κοινωνικής διάστασης της οικονομικής κρίσης, λέγοντας: «Θα ήθελα μια Ευρώπη με κοινωνική αξιολόγηση “AAA”. Ένα κοινωνικό τριπλό Α είναι εξίσου σημαντικό με το οικονομικό ή το χρηματοπιστωτικό τριπλό Α». Η Επιτροπή Γιούνκερ άλλαξε ουσιαστικά την πορεία της κρίσης του ευρώ το 2015, καθιστώντας πιο ευέλικτη την εφαρμογή του ΣΣΑ. Το 2016, η Επιτροπή παρουσίασε το πρώτο σχέδιο ενός Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων (EPSR), εγκαινιάζοντας μια διαδικασία διαβούλευσης διάρκειας ενός έτους, η οποία

οδήγησε τελικά στη διοργανική υιοθέτηση του EPSR κατά την Κοινωνική Σύνοδο Κορυφής του Γκέτεμποργκ τον Νοέμβριο του 2017.

Το EPSR περιλαμβάνει τα εξής τρία κεφάλαια: «Ίσες ευκαιρίες και πρόσβαση στην αγορά εργασίας», «Δίκαιες συνθήκες εργασίας» και «Κοινωνική προστασία και κοινωνική ένταξη». Εμπεριέχει συνολικά 20 αρχές που αφορούν, μεταξύ άλλων, τα κοινωνικά επιδόματα, τις συνθήκες εργασίας, τις εκπαιδευτικές ευκαιρίες και τις πολιτικές συμπερίληψης, προωθώντας ή απαιτώντας επαρκή πρόσβαση, ποιότητα ή/και εύρος κάλυψης. Παρά τη νομική διατύπωση των 20 αυτών αρχών, ο Πυλώνας (το EPSR) δεν αποτελεί μέρος των Συνθηκών ούτε είναι νομικά δεσμευτικός. Συνοψίζει τμήματα του κοινωνικού κεκτημένου της Ένωσης (όπως είναι η ισότητα των φύλων και η καταπολέμηση των διακρίσεων), αλλά το υπερβαίνει κατά πολύ, καθώς καταπιάνεται και με θέματα που επί του παρόντος εμπίπτουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών-μελών (όπως η εκπαίδευση, οι μισθοί ή οι συνταξιοδοτικές πολιτικές). Ο πρόλογος του EPSR αναφέρεται στα ορόσημα του κοινωνικού κεκτημένου της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των σχετικών άρθρων της Συνθήκης, του Κοινοτικού Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων του 1989 και του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης του 2000. Επιπλέον, όμως, δηλώνεται απερίφραστα ότι: «Σε ενωσιακό επίπεδο, ο Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων δεν συνεπάγεται επέκταση των εξουσιών και των καθηκόντων της Ένωσης ως καθορίζονται στις Συνθήκες. Η εφαρμογή του θα πρέπει να εμπίπτει στα όρια αυτών των εξουσιών.» Από την παρουσίασή του, το EPSR και οι 20 αρχές του έχουν λειτουργήσει ως σημείο αναφοράς για όλη τη νομοθεσία της ΕΕ που επικεντρώνεται σε κοινωνικές υποθέσεις. Επιπλέον, η εφαρμογή του αποτελεί μέρος της διανεμητικής κοινωνικής πολιτικής της ΕΕ μέσω της ενσωμάτωσής του ως στόχου για την χρηματοδοτική περίοδο 2021-2027. Όμως η κυρίως εφαρμογή του πραγματοποιείται μέσω της ενσωμάτωσής του στο Ευρωπαϊκό Εξάμηνο ως εργαλείο συντονισμού πολιτικών. Αυτό δεν αποτελεί έκπληξη, δεδομένης της πρότερης κατάστασης όσον αφορά την κατανομή των αρμοδιοτήτων κοινωνικής πολιτικής στην ΕΕ. Το EPSR απέκτησε ως πολύτιμο εφόδιο έναν ενισχυμένο πίνακα κοινωνικών επιδόσεων, που σήμερα υπολογίζει 17 βασικούς δείκτες καθώς και κάποιους ακόμα, ως δευτερεύοντες, που καλύπτουν συνολικά 18 από τις 20 αρχές του πυλώνα, ενώ υπάρχουν σχέδια για τη συνεχή βελτίωσή του.

Ορόσημα της Κοινωνικής Ευρώπης #7 Ευρωπαϊκός πυλώνας κοινωνικών δικαιωμάτων:

Πρωτοβουλία της ΕΕ που περιέχει 20 αρχές για την κοινωνική, εργασιακή και εκπαιδευτική πρόοδο, η οποία διακηρύχθηκε τον Νοέμβριο του 2017 χωρίς δεσμευτικό νομικό καθεστώς, αλλά χρησιμοποιείται ως σημείο αναφοράς στη νομοθεσία της ΕΕ και ιδίως στις πολιτικές συντονισμού της ΕΕ. Συνοδεύεται από έναν κοινωνικό πίνακα επιδόσεων και, από το 2021 και μετά, από ένα σχέδιο δράσης, εργαλεία που παρακολουθούν το σύνολο δεικτών κοινωνικής ανάπτυξης στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου.

Μετά την προσωρινή εξαφάνισή της, η Κοινωνική Ευρώπη έκανε μια επιστροφή μετά την κρίση του ευρώ. Το 2018, το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο κατέληξαν σε συμφωνία για την αναθεώρηση της οδηγίας για την απόσπαση εργαζομένων του 1996, θεσπίζοντας την αρχή της «ίσης αμοιβής για ίση εργασία στον ίδιο τόπο». Αυτό σημαίνει ότι οι εργαζόμενοι που αποσπώνται σε άλλη χώρα της ΕΕ δικαιούνται την ίδια αμοιβή με τους εργαζόμενους της εν λόγω χώρας. Πρόκειται για ένα σημαντικό βήμα για την επίλυση των προβλημάτων που είχαν προκύψει από την προτεραιότητα που δόθηκε στις ελευθερίες της αγοράς έναντι των διατάξεων του κράτους πρόνοιας και των συλλογικών συμβάσεων που υποστήριξε το ΔΕΚ τη δεκαετία του 2000. Επιπλέον, για να βοηθηθούν τόσο οι εργοδότες όσο και οι εργαζόμενοι και να μπορούν να αξιοποιήσουν τους κανονισμούς περί κινητικότητας της εργασίας και τον συντονισμό της κοινωνικής ασφάλισης στην εσωτερική αγορά της ΕΕ, το 2019 συστάθηκε μέσω κανονισμού η Ευρωπαϊκή Αρχή Εργασίας (ELA). Την ίδια χρονιά εκδόθηκε οδηγία για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής των γονέων και των φροντιστών, καθώς και μία ακόμη οδηγία για διαφανείς και προβλέψιμους όρους εργασίας. Η πρώτη είχε ως στόχο την περαιτέρω ενίσχυση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών και η δεύτερη τη βελτίωση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε επισφαλείς θέσεις εργασίας. Το 2022 ακόμα μια μακροχρόνια συζήτηση μετατράπηκε σε οδηγία για επαρκείς κατώτατους μισθούς στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία καθιερώνει ένα πλαίσιο για τη διασφάλιση της επάρκειάς τους και των όρων καθορισμού και επικαιροποίησής τους, καθώς και για την προώθηση των συλλογικών διαπραγματεύσεων.

Αυτή η πιο κοινωνική πορεία επιταχύνθηκε κυρίως από το Κοινοβούλιο, την Επιτροπή και την ΕΟΚΕ. Το ξέσπασμα της πανδημίας του Covid-19 στην Ευρώπη στις αρχές του 2020 την ενίσχυσε περαιτέρω. Προκειμένου να περιοριστεί η πανδημία, κρίθηκε ως απαραίτητο να υπάρξει συντονισμός των υγειονομικών μέτρων σε ευρωπαϊκό επίπεδο και να αποφευχθεί το μονομερές κλείσιμο συνόρων σε μια προσπάθεια να διασφαλιστεί η λειτουργία της εσωτερικής αγοράς. Πάνω απ' όλα, όμως, η Κοινότητα κλήθηκε να αντιμετωπίσει τις οικονομικές συνέπειες των lockdown. Ενώ κάτι τέτοιο ήταν αδιανόητο σε προηγούμενες κρίσεις, τον Μάρτιο του 2020 το Συμβούλιο ανέστειλε το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης αξιοποιώντας τη ρήτρα διαφυγής ώστε να δώσει στα κράτη-μέλη το απαραίτητο δημοσιονομικό περιθώριο για μέτρα στήριξης του πληθυσμού τους. Η δέσμη μέτρων NextGenerationEU (NGEU) διαφοροποιήθηκε σημαντικά από την πορεία που είχε ακολουθηθεί κατά τη διάρκεια της κρίσης του ευρώ, όπου

τα μέτρα και οι πολιτικές επικεντρώθηκαν στις ευθύνες των επιμέρους κρατών-μελών και προκρίθηκαν τότε αυστηρά μέτρα λιτότητας. Αυτή τη φορά, η ΕΕ ακολούθησε έναν εντελώς διαφορετικό μονοπάτι. Αντλήθηκαν κεφάλαια από τις χρηματοπιστωτικές αγορές με μακρά περίοδο αποπληρωμής έως το 2058 ώστε να καταστεί δυνατή η παροχή συνολικά 750 δισεκατομμυρίων ευρώ από την ΕΕ, σε οικονομικές μεταβιβάσεις και δάνεια. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών θα διατεθεί στα κράτη-μέλη μέσω του νεοσύστατου Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (ΜΑΑ ή RRF), βάσει κριτηρίων κοινωνικοοικονομικού αντίκτυπου. Κατά την περίοδο της πανδημίας, οι κοινωνικές συνέπειες της οικονομικής ύφεσης του 2020 έγιναν γρήγορα σαφείς. Η αύξηση της ανεργίας θα αμβλυνόταν κάπως με την συμφωνία περί προσωρινής ή βραχυπρόθεσμης εργασίας στα κράτη-μέλη. Η βραχυπρόθεσμη «Στήριξη για τον μετριασμό των κινδύνων ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης» (SURE) ήρθε να ενισχύσει οικονομικά τα εθνικά μέτρα βραχυχρόνιας εργασίας με συνολικά 100 δισεκατομμύρια ευρώ υπό μορφή δανείου. Τα προφανή ευάλωτα σημεία κοινωνικής φύσης που επλήγησαν επηρεάζοντας σημαντικά πολλές πληθυσμιακές ομάδες στην Ευρώπη κατά τη διάρκεια της πανδημίας, οδήγησαν σε εκκλήσεις προς τα κράτη-μέλη να εξετάσουν και το ενδεχόμενο συμπερίληψης των πολιτικών απασχόλησης, εκπαίδευσης, υγείας και κοινωνικής πολιτικής στα σχέδια ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΣΑΑ).

«Ο Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο της ανάκαμψης. Η εφαρμογή του θα ενισχύσει την προσπάθεια της Ένωσης για μια ψηφιακή, πράσινη και δίκαιη μετάβαση, θα συμβάλει δε στην επίτευξη της κοινωνικής και οικονομικής σύγκλισης προς τα πάνω και στην αντιμετώπιση των δημογραφικών προκλήσεων. Η κοινωνική διάσταση, ο κοινωνικός διάλογος και η ενεργός συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων βρίσκονταν ανέκαθεν στον πυρήνα μιας ιδιαίτερα ανταγωνιστικής κοινωνικής οικονομίας της αγοράς. Η προσήλωσή μας στην ενότητα και την αλληλεγγύη σημαίνει επίσης εξασφάλιση ίσων ευκαιριών για όλους και για όλες και μέριμνα ώστε να μη μείνει κανείς στο περιθώριο. Όπως ορίζεται στους στρατηγικούς πυλώνες της ΕΕ για την περίοδο 2019-2024, είμαστε αποφασισμένοι να συνεχίσουμε να εμβαθύνουμε τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων σε ενωσιακό και εθνικό επίπεδο, λαμβάνοντας δεόντως υπόψη τις αντίστοιχες αρμοδιότητες και τις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας. Το σχέδιο δράσης που παρουσίασε η Επιτροπή στις 4 Μαρτίου 2021 παρέχει χρήσιμη καθοδήγηση για την εφαρμογή του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων, μεταξύ άλλων στους τομείς της απασχόλησης, των δεξιοτήτων, της υγείας και της κοινωνικής προστασίας. Επικροτούμε τους νέους πρωταρχικούς στόχους της ΕΕ για την απασχόληση, τις δεξιότητες και τη μείωση της φτώχειας και τον αναθεωρημένο κοινωνικό πίνακα επιδόσεων που προτείνεται στο σχέδιο δράσης, οι οποίοι θα συμβάλλουν στην παρακολούθηση της προόδου προς την εφαρμογή των αρχών του κοινωνικού πυλώνα, λαμβανομένων υπόψη των διαφορετικών εθνικών συνθηκών, καθώς και ως μέρος του πλαισίου συντονισμού των πολιτικών εντός του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου»

**Απόσπασμα από τη διακήρυξη του Πόρτο,
8 Μαΐου 2021, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο**

Μέχρι τότε, μια τέτοιου τύπου σύζευξη κοινωνικών στόχων και χρηματοδοτικής στήριξης σε βάση έργου είχε επιστρατευτεί αποκλειστικά στο πλαίσιο των πολιτικών συνοχής και πάντα μέσω ενός οικονομικού φίλτρου. Από τη χρηματοδοτική περίοδο από το 2021 και μετά, η ΕΕ θα εφαρμόζει όρους περισσότερο από ποτέ, αλλά διευρύνοντας τα κριτήρια επιλεξιμότητας. Πέρα από το NGEU, αυτό αντικατοπτρίζεται και στην Ευρωπαϊκή Εγγύηση για τα Παιδιά, η οποία αποτελεί απλή σύσταση προς τα κράτη-μέλη το 2021, αλλά με κατευθυντήρια γραμμή για τη διάθεση χρηματοδοτικών πόρων από το ΕΚΤ+ για κράτη μέλη που βρίσκονται κάτω αλλά και πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ στον δείκτη κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού. Στην Κοινωνική Σύνοδο Κορυφής στο Πόρτο στις 7 και 8 Μαΐου 2021, η ΕΕ ενέτεινε τις προσπάθειές της να λάβει υπόψη της την κοινωνική διάσταση στην πανδημία και ταυτόχρονα να επικεντρωθεί στις κοινωνικές προκλήσεις του οικολογικού και ψηφιακού μετασχηματισμού. Η Επιτροπή αξιοποιεί για τον σκοπό αυτό το EPSR και έχει θέσει ως προτεραιότητα την εφαρμογή του σε σχέδιο δράσης. Στο Πόρτο, τα κράτη-μέλη συμφώνησαν σε κάποιους ποσοτικούς στόχους μέχρι το 2030, τους οποίους πρότεινε η Επιτροπή, για τρεις δείκτες, στους τομείς της απασχόλησης, της κατάρτισης και της μείωσης της φτώχειας (βλ. Πίνακα 14).

Three ambitious EU targets by 2030

78%

Employment

at least 78% of the population ages 20 to 64 should be in employment by 2030

60%

Training

at least 60% of all adults should be participating in training every year by 2030

15 million

Reducing poverty

a reduction of at least 15 million in the number of people at risk of poverty or social exclusion

Where we stand

- The coronavirus crisis has put a halt on a six-year positive employment progress, with an employment rate of 72.4% by the third quarter of 2020
- By 2016, only 37% of adults were participating in learning activities every year
- Eurostat figures show that in 2021, over one in five people in the EU was at risk of poverty or social exclusion (21.7% of the population or 95.4 million people). Child poverty stood at 24.4%

Πίνακας 14: Ποσοτικοί στόχοι του σχεδίου δράσης της Κοινωνικής Συνόδου Κορυφής του Πόρτο. Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Ενισχύοντας το EPSR, η Επιτροπή αναβαθμίζει εκ των υστέρων την κοινωνική διάσταση των πολιτικών κρίσης της ΕΕ, καθώς οι ποσοτικοί στόχοι συμπληρώνουν πλέον τους αντίστοιχους στόχους που έχουν ήδη τεθεί στους τομείς της δράσης για το κλίμα και της ψηφιοποίησης στα επενδυτικά και μεταρρυθμιστικά σχέδια των κρατών μελών στο πλαίσιο του NGEU. Ο Νικολά Σμιτ, επίτροπος Απασχόλησης και Κοινωνικών Δικαιωμάτων στην Επιτροπή Φον ντερ Λάιεν από το 2019, άδραξε την ευκαιρία που του έδωσε η κρίση που προκάλεσε η πανδημία, με τα ιδιαίτερα κοινωνικά χαρακτηριστικά της, για να αναπροσαρμόσει τα υφιστάμενα μέσα, επιβεβαιώνοντας εκ νέου τη σύζευξη της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης στην ΕΕ. Μένει να δούμε αν κάποια ενδεχόμενη νέα δευτερογενή νομοθεσία, η καλύτερη κατανομή των πόρων των κοινωνικών ταμείων και η ευρωπαϊκή διακυβέρνηση που επηρεάζεται από τους στόχους του EPSR, θα καταφέρουν να πετύχουν τον στόχο τους χωρίς να μεσολαβήσουν αλλαγές στην πρωτογενή νομοθεσία μακροπρόθεσμα.

Προκλήσεις

Κεφάλαιο 5

Κάνοντας έναν απολογισμό των απαραίτητων προϋποθέσεων για την υλοποίηση της Κοινωνικής Ευρώπης, διαπιστώνουμε κάποιες προφανείς ελλείψεις. Η πρόοδος της ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής διαρκώς συνδέεται με την ολοένα και ριζικότερη οικονομική ολοκλήρωση. Από την άλλη, ωστόσο, οι οικονομικές κρίσεις, οι παγκόσμιοι κίνδυνοι και οι νέες προκλήσεις καθιστούν συνεχώς σαφές το γεγονός ότι η κοινωνική πλαισίωση της οικονομικής ολοκλήρωσης δεν έχει αναπτυχθεί επαρκώς. Τα μέτωπα σύγκρουσης που εντοπίσαμε στο Κεφάλαιο 2 δυσκολεύουν την πορεία της Κοινωνικής Ευρώπης προς ένα εύρος και επίπεδο που καταλαβαίνουμε πλέον πως είναι απαραίτητο για την επίτευξη καλύτερης ισορροπίας μεταξύ οικονομικών και κοινωνικών στόχων στην ΕΕ. Τα σημαντικότερα μέτωπα σύγκρουσης είναι μεταξύ:

- (1) του πλουραλισμού των εκφάνσεων/ μορφών κοινωνικής πρόνοιας και της πρόθεσης να υπάρξουν στοιχεία κοινής ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής,
- (2) της απαίτησης των κρατών-μελών να παραμείνουν οι κοινωνικές πολιτικές στην δικαιοδοσία των εθνικών κυβερνήσεων και του αιτήματος της οικονομικής ολοκλήρωσης ώστε να καταστεί δυνατή μια πιο κοινή ρύθμιση στον τομέα των κοινωνικών πολιτικών,
- (3) της ταχείας πορείας των διαδικασιών οικονομικής ολοκλήρωσης με γνώμονα τις συνταγματικές προδιαγραφές και της ερμηνείας τους και μόλις κάποιων διστακτικών βημάτων προόδου στο σκέλος της κοινωνικής ολοκλήρωσης,
- (4) του νεοφιλελεύθερου δόγματος του «ελεύθερου παιχνιδιού» των δυνάμεων και ελευθεριών της Ενιαίας Αγοράς και της κεϋνσιανής προσέγγισης που αποσκοπεί στην ενεργό διόρθωση και διαμόρφωση των ευρωπαϊκών αγορών,
- (5) των κοινωνικών και χωρικών ανισοτήτων και αποκλίσεων και των ανεπαρκών πολιτικών προσπαθειών για την κοινωνική και εδαφική συνοχή στην ΕΕ, που αυξάνονται με κάθε οικονομική κρίση.

Αυτά τα μόνιμα πεδία αντιπαράθεσης σε ό,τι αφορά την Κοινωνική Ευρώπη προσέλκυσαν ιδιαίτερη προσοχή κατά τη διάρκεια των διαδοχικών κρίσεων που αντιμετώπισε η ΕΕ τον τελευταίο καιρό. Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση του 2008-09 ώθησε την ΕΕ να προχωρήσει σε μια συντονισμένη αντίδραση για τη διάσωση των τραπεζικών ιδρυμάτων και σε δρομολόγηση αντικυκλικών πολιτικών. Σε εκείνη τη φάση, οι κοινωνικές συνέπειες της κρίσης σε επίπεδο ΕΕ δεν συμπεριλήφθηκαν στη συζήτηση. Με την επακόλουθη κρίση του ευρώ το 2010-2015 η ΕΕ χρειάστηκε να αναπτύξει ομπρέλες διάσωσης για τα κράτη-μέλη που αντιμετώπιζαν προβλήματα ρευστότητας και να μεταρρυθμίσει τον σχεδιασμό της ΟΝΕ. Οι όροι των προγραμμάτων μακροοικονομικής προσαρμογής και η εστίαση στις δημοσιονομικές πολιτικές επιδείνωσαν την οικονομική κρίση και προκάλεσαν κοινωνικές αντιδράσεις. Το πρόγραμμα «Εγγύηση για τη Νεολαία» και το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας για τους Απόρους (FEAD) βοήθησαν στην αντιμετώπιση των μεγαλύτερων οξύνσεων κάποιων κοινωνικών προβλημάτων. Ωστόσο, δεδομένης της κατεύθυνσης που είχε επιλεγεί για τη διαχείριση της κρίσης, ήταν πολύ δύσκολο να διαμορφωθεί και να επιτευχθεί μια συστημική και δομική κοινωνική προσέγγιση. Η μεταναστευτική κρίση του 2015-16 κλόνισε ακόμα περισσότερο την ευρωπαϊκή αλληλεγγύη και

θόλωσε το τοπίο των σχετικών αρμοδιοτήτων. Επιπλέον, οι προετοιμασίες για το Brexit το 2020, μετά το σχετικό δημοψήφισμα του 2016, ανέδειξαν την ευαλωτότητα της ρητορικής μιας «ολοένα και στενότερης ένωσης» και οδήγησαν σε ανησυχίες ότι η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου θα μπορούσε να ακολουθήσει μια στρατηγική κοινωνικού ντάμπινγκ ακριβώς έξω από τα σύνορα της ΕΕ. Στη συνέχεια, το 2020 ξέσπασε η πανδημία του Covid-19 η οποία είχε πλήθος οικονομικών συνεπειών, και κατά την οποία οι κοινωνικές συνέπειες των lockdown και άλλων μέτρων διαχείρισης κρίσεων έπληξαν ιδιαίτερα συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες. Το πρόγραμμα NGEU της ΕΕ είναι ένα πρωτοφανές εγχείρημα και περιλαμβάνει μια στρατηγική ανάκαμψης και ανθεκτικότητας με κόστος που ανέρχεται στα 750 δισεκατομμύρια ευρώ, στην οποία έχουν ληφθεί υπόψη και οι κοινωνικοί στόχοι, βάσει και της διακήρυξης του Πόρτο. Από το 2022 ο επιθετικός πόλεμος της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας βοήθησε τη συσπείρωση στις τάξεις της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ), αλλά η αύξηση των τιμών της ενέργειας και των τροφίμων προκάλεσε νέα προβλήματα, που επίσης απαιτούν μια κοινωνική απάντηση. Για να τερματιστεί η εξάρτηση της Ευρώπης από τα ορυκτά καύσιμα επιταχύνθηκαν τα σχέδια για μια τομεακή αλλαγή προς μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία, ανοίγοντας και πάλι νέα κοινωνικά ζητήματα.

Τα κοινωνικά ζητούμενα στην ΕΕ προσδιορίζονται με μεγαλύτερη σαφήνεια σε ακραίες καταστάσεις, όταν η κοινωνικοοικονομική ισορροπία διαταράσσεται ή αμφισβητείται. Ποιες είναι οι σημαντικότερες προκλήσεις της Κοινωνικής Ευρώπης σήμερα;

Γεφύρωση των κοινωνικοοικονομικών ανισορροπιών

Η οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή είναι μεταξύ των στόχων στους οποίους η Ευρωπαϊκή Κοινότητα έχει δεσμευτεί ήδη από την αρχή της διαδικασίας ενοποίησής της. Η υπόσχεση ότι μια «ολοένα και στενότερη Ένωση» θα μπορούσε να υλοποιηθεί όχι μόνο θεσμικά, αλλά και με παράλληλη ανάπτυξη των οικονομιών των κρατών-μελών, μέσω της μερικής εναρμόνισης των διαφορετικών ταχυτήτων ευημερίας και πρόνοιας και της κάλυψης της διαφοράς από τις περιφερειακές περιοχές, στις μέρες μας έχει διαψευστεί πλήρως.

Παρόλο που υπήρξαν ορισμένα θετικά παραδείγματα κάλυψης αυτής της διαφοράς (όπως ήταν οι περιπτώσεις της Ιρλανδίας, της Ισπανίας και της Πορτογαλίας), η πορεία προς την πανευρωπαϊκή ευημερία είναι πολύ αργή και παραμένει εύκολα αναστρέψιμη. Ο κίνδυνος ανατροπής, η οποία με τη σειρά της οδηγεί σε όλο και μεγαλύτερη απόκλιση, αυξάνεται με κάθε κοινωνικοοικονομική κρίση. Τέτοιες κρίσεις, ωστόσο «συντροφεύουν» την ΕΕ σταθερά τα τελευταία 15 χρόνια. Το πιο βασικό πρόβλημα των αμείωτων κοινωνικοοικονομικών διαφορών μεταξύ περιφερειών και κρατών-μελών είναι πολλαπλό. Τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα στον κοινό χώρο οικονομικής ολοκλήρωσης κατανέμονται ανισομερώς, οδηγώντας σε διαφορετικές προτεραιότητες. Ορισμένα κράτη-μέλη επωφελούνται από πιο μικρής κλίμακας παροχές κοινωνικής ασφάλισης προς τους πολίτες τους, ενώ άλλα φοβούνται ότι η Ενιαία Αγορά θα ισοπεδώσει το κράτος πρόνοιάς τους όπως το ξέρουν. Το συγκεκριμένο ζήτημα αποτελούσε τον πυρήνα της συζήτησης γύρω από το κοινωνικό ντάμπινγκ ήδη κατά την περίοδο διεξαγωγής

των δημοψηφισμάτων στη Γαλλία και την Ολλανδία για τη Συνταγματική Συνθήκη το 2005 και των επακόλουθων αποφάσεων του ΔΕΚ στις υποθέσεις Laval, Viking, Ruffert και Luxembourg. Το θέμα αυτό έχει και μια διάσταση που αφορά τον εσωτερικό κοινωνικό τουρισμό εντός ΕΕ, όπου έχουμε πολίτες-νομάδες με καταγωγή από λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες που μετακινούνται προς τα πλούσια κράτη-μέλη. Εάν οι κοινωνικοοικονομικές ανισορροπίες συνεχίσουν να αυξάνονται στην ΕΕ, γίνεται όλο και πιο πιθανό να παρατηρούμε προβλήματα σχετικά με φαινόμενα κοινωνικού, μισθολογικού και φορολογικού ντάμπινγκ, όπως επίσης και τεράστια εκμετάλλευση.

Ταυτόχρονα, οι αποκλίσεις στους χρόνους προσαρμογής και υιοθέτησης των εξελίξεων, κάνουν πιο δύσκολη την επίτευξη εφαρμογής κοινών πολιτικών κανόνων και στόχων. Η δεκαετής προσπάθεια για την αναθεώρηση της οδηγίας για τους αποσπασμένους εργαζόμενους είναι ενδεικτική της κατάστασης που επικρατεί σε αυτό το κομμάτι. Η δυσκολία εξεύρεσης κατάλληλων λύσεων για την ικανοποίηση των αναγκών πολύ διαφορετικών αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών και περιφερειών δεν σταματούν όταν βρίσκονται απαντήσεις σε υπάρχοντα επίμαχα ζητήματα, όπως το κοινωνικό ντάμπινγκ ή ο κοινωνικός τουρισμός. Νέες προκλήσεις όπως ο δίδυμος ψηφιακός και πράσινος μετασχηματισμός της οικονομίας και η κοινωνική του διάσταση είναι δύσκολο να συντονιστούν σε υπερεθνικό επίπεδο, εάν οι επιμέρους οπτικές επί του θέματος διαφέρουν ανάλογα με τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους επηρεάζονται η βιομηχανία, ο τομέας των υπηρεσιών και οι πληθυσμοί της κάθε χώρας.

Σε περιόδους διαδοχικών κρίσεων, η ανεπαρκής κοινωνικοοικονομική σύγκλιση καθιστά την Κοινότητα και ιδίως την ΟΝΕ επιρρεπή σε ασύμμετρα σοκ. Η αποτροπή μιας τέτοιας εξέλιξης είναι δύσκολη. Η εποπτεία των μακροοικονομικών πολιτικών είναι πολύπλοκο ζήτημα και υπάρχει αβεβαιότητα ως προς τον απαιτούμενο βαθμό παρέμβασης στα κράτη μέλη. Η κρίση του ευρώ κατέδειξε τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι κυβερνήσεις και οι κοινωνίες που προσπαθούν να κατανοήσουν την κοινωνικοοικονομική κατάσταση άλλων κρατών-μελών. Η διακυβέρνηση τύπου «μία φόρμουλα για όλα» (one-size-fits-all) που βασίζεται σε αριθμούς και κατώτατα όρια, όπως στο παράδειγμα του ΣΣΑ, μοιάζει να χάνει την ουσία της ευρωπαϊκής ποικιλομορφίας. Άρα η σωστή και κατάλληλη διαχείριση κρίσεων είναι ακόμα πιο δύσκολο εγχείρημα από την εποπτεία και την πρόληψη των ασυμμετριών και ανισορροπιών που υπάρχουν, λαμβάνοντας υπόψη τις επιμέρους συνθήκες και το επίπεδο ανάπτυξης των κρατών-μελών. Η έλλειψη αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών-μελών είναι ένα διαρκές πρόβλημα στην ΕΕ, που παρατηρήθηκε και πιο πρόσφατα τόσο στη διαχείριση της κρίσης του ευρώ, όσο και στη μεταναστευτική κρίση, στις τοποθετήσεις σχετικά με την ανάπτυξη του σχεδίου αντιμετώπισης της πανδημίας και στις ενεργειακές πολιτικές ενόψει του πολέμου στην Ουκρανία. Επιπλέον, η απουσία διαπεριφερειακής αλληλεγγύης έχει τις ρίζες της στους φαύλους κύκλους των περιφερειακών περιοχών και στους ενάρκτους κύκλους των οικονομικά ανεπτυγμένων κέντρων. Καθένας από αυτούς τους κύκλους ενισχύει την υπάρχουσα κοινωνικοοικονομική κατάσταση και παράγει ή συντηρεί ένα καθεστώς χωρικής και κοινωνικής πόλωσης.

Είναι εξαιρετικά σημαντικό να ανανεώσει η ΕΕ την υπόσχεσή της για σύγκλιση. Ενώ η πολιτική ρητορική της ΕΕ τονίζει το κοινό έδαφος στο οποίο στηρίζεται η Ένωση, μεγάλη μερίδα των πολιτών αμφισβητεί το γεγονός ότι όντως όλοι/ες βρίσκονται στην ίδια μοίρα. Η αίσθηση της διαφοροποίησης, είτε με την πλευρά των νικητών/ νικητριών είτε με αυτή των ηττημένων λόγω της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, πηγάζει από κάτι περισσότερο από τις κοινωνικοοικονομικές λεπτομέρειες και τα σχετικά στοιχεία. Παράλληλα με τις αλληπάλληλες κρίσεις των τελευταίων 15 ετών, οι ξενοφοβικές τάσεις έχουν αναδυθεί στο προσκήνιο του πολιτικού διαλόγου σε πολλά κράτη-μέλη. Αντιλαμβανόμαστε, επομένως, ότι είναι καιρός να αντιτάξουμε σ'αυτή τη ρητορική, μια ευρωπαϊκή ταυτότητα βασισμένη στην οικονομική, κοινωνική και εδαφική σύγκλιση. Η ανάθεση στην ΕΕ ενός νέου ρόλου ως προστατευτικό ανάχωμα έναντι των παγκόσμιων προκλήσεων θα συνεπαγόταν έναν πιο ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση διαρθρωτικών αλλαγών μέσω της περιφερειακής ανάπτυξης. Η υφιστάμενη αρχή του διαπεριφερειακού ανταγωνισμού δεν βοηθά στην αντιμετώπιση των διττών χωρικών και κοινωνικών ανισοτήτων. Αντίθετα, μια τέτοια προσέγγιση με έμφαση τον ανταγωνισμό ευνοεί τις μητροπόλεις και τις πιο κοινωνικοοικονομικά ανεπτυγμένες χώρες. Η ισότητα ως προς τις συνθήκες διαβίωσης θα επιτευχθεί μόνο αν δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στις κοινωνικές πτυχές σε αντίθεση με το δόγμα της υπεραξίας του ανταγωνισμού και της ανάπτυξης που διέπει πλήθος πολιτικών της ΕΕ, και αν γίνει αποδεκτό ότι η αγορά πρέπει να εξισορροπηθεί με πιο ενεργές πολιτικές παρεμβάσεις προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι παρατηρούμενες ανισότητες δεν θα παγιωθούν. Κάτι τέτοιο θα απαιτούσε:

μια καινούρια εστίαση στη συνοχή και όχι σε κάποιου είδους «εσωτερικό ανταγωνισμό» μοντέλων πρόνοιας και περιφερειών όσον αφορά τις συντονιστικές και διανεμητικές πολιτικές της ΕΕ, την ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής της ΕΕ, η οποία θα λαμβάνει πλήρως υπόψη τις κοινωνικές συνέπειες των εκάστοτε πολιτικών λιτότητας πριν αποφασίσει να τις εφαρμόσει και περαιτέρω προσπάθειες ρύθμισης ενός κοινωνικού πλαισίου μέσω του δικαίου της ΕΕ για τη διασφάλιση κατώτατων προτύπων, αλλά και για την παροχή στα κράτη μέλη κάποιου περιθωρίου ελαστικότητας στην εφαρμογή αυτών των οδηγιών, όπως στην πρόσφατη περίπτωση της οδηγίας περί επαρκών ελάχιστων μισθών.

Κοινωνική πλαισίωση του δίδυμου μετασχηματισμού

Αναμφίβολα, τόσο η ψηφιοποίηση όσο και η απεξάρτηση της οικονομίας από τα ορυκτά καύσιμα θα είναι χρονοβόρες διαδικασίες ευρείας κλίμακας. Από τη στιγμή που και οι δύο αφορούν όλες τις εθνικές οικονομίες της ΕΕ ξεχωριστά και έχουν παγκόσμια διάσταση, η υπερεθνική στήριξη και εποπτεία του δίδυμου μετασχηματισμού είναι υπόθεση τεράστιας σημασίας. Η Επιτροπή Γιούνκερ δρομολόγησε ένα σχέδιο για την ολοκλήρωση της Ψηφιακής Ενιαίας Αγοράς και η Επιτροπή Φον ντερ Λάιεν πρότεινε ένα πρόγραμμα πολιτικής με τίτλο «Ψηφιακή δεκαετία», που περιλαμβάνει τη διατύπωση ψηφιακών δικαιωμάτων και αρχών, καθώς και στόχων ψηφιακού μετασχηματισμού έως το 2030. Η Επιτροπή Φον ντερ Λάιεν προώθησε επίσης τον στόχο της καταπολέμησης της κλιματικής αλλαγής μέσω της δέσμης μέτρων της ευρωπαϊκής πράσινης συμφωνίας, τα οποία εξελίχθηκαν σε μια ευρωπαϊκή νομοθεσία για το κλίμα το 2021. Οι νόμοι αυτοί δεσμεύουν την ΕΕ να μειώσει τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου κατά τουλάχιστον 55% έως το 2030 σε σύγκριση με τα επίπεδα του 1990 και να επιτύχει κλιματική ουδετερότητα έως το 2050. Αυτοί οι στόχοι με τη σειρά τους ανοίγουν τον δρόμο σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων και μέτρων. Για παράδειγμα, η δέσμη μέτρων “Fit for 55” περιλαμβάνει τη μεταρρύθμιση του συστήματος εμπορίας εκπομπών της ΕΕ, επενδύσεις σε φιλικές προς το περιβάλλον πηγές ενέργειας και τεχνολογίες, πιο δεσμευτικά προαπαιτούμενα εκπομπών CO₂ και έναν Μηχανισμό Συνοριακής Προσαρμογής Άνθρακα (ΜΣΠΑ) .

Και οι δύο πλευρές του μετασχηματισμού (ο ψηφιακός και ο πράσινος) έχουν χρηματοδοτηθεί μέσω διαφόρων επιμέρους προγραμμάτων, αλλά κυρίως μέσω του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης (ΤΔΜ) με συνολικό προϋπολογισμό 17,5 δισεκατομμυρίων ευρώ. Ο δίδυμος μετασχηματισμός αποτελεί επίσης μέρος της δέσμης μέτρων του NGEU: τουλάχιστον το 40% του συνόλου των δαπανών του ΣΑΑ θα πρέπει να διατίθεται για επενδύσεις και μεταρρυθμίσεις της πράσινης μετάβασης κάθε κράτους-μέλους και τουλάχιστον το 20% θα πρέπει να διοχετεύεται σε έργα σχετικά με την ψηφιακή μετάβαση. Αντίστοιχα, το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο (ΠΔΠ) 2021-2027 διατυπώνει στόχους για προγράμματα συγχρηματοδότησης και για τους δύο στόχους μετασχηματισμού από κονδύλια της ΕΕ.

Είναι πιθανό ο διπλός πράσινος και ψηφιακός μετασχηματισμός να έχει ισχυρότερο αντίκτυπο στις επιχειρήσεις και την απασχόληση από ό,τι είχε το πέρασμα από την κυριαρχία της μεταποιητικής βιομηχανίας στον τομέα των υπηρεσιών στις οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες. Αυτό αναμφίβολα θα προκαλέσει νέες κοινωνικές συγκρούσεις. Κάποια από τα βασικά ερωτήματα που αφορούν το κοινωνικό κόστος του διπλού μετασχηματισμού είναι τα εξής:

- Ποιες κοινωνικές ομάδες θα χάσουν τις θέσεις εργασίας τους λόγω της απεξάρτησης από τον άνθρακα και της ψηφιοποίησης της οικονομίας;
- Πως μπορεί να οργανωθεί η ανακατανομή της εργασίας μεταξύ των «παλαιών» και των «νέων» τομέων της οικονομίας;
- Αναμένεται να προκύψει σύγκρουση μεταξύ γενεών ή/και κατόχων και μη κατόχων υποδομών για λόγους

που αφορούν την πρόσβαση σε ψηφιακές υπηρεσίες και τις γνώσεις ή τα προσόντα που απαιτούνται για τη χρήση τους;

- Μπορούν να διατηρηθούν ή να εφαρμοστούν για πρώτη φορά καλές εργασιακές συνθήκες στις θέσεις εργασίας που θα προκύψουν ως συνέπεια της μετάβασης σε μια πράσινη και ψηφιακή οικονομία;
- Ποιος θα πληρώσει τη μερίδα του λέοντος σε ατομικό επίπεδο ως προς το κόστος του μετασχηματισμού, ειδικά δεδομένου ότι η απεξάρτηση από τον άνθρακα αυξάνει τις τιμές της ενέργειας και της κινητικότητας;
- Θα μπορέσει να υπάρξει δίκαιη ισορροπία σε θέματα ατομικής ρύπανσης όσον αφορά το κόστος μετάβασης από τον άνθρακα;
- Τι χρειάζεται για να αποτραπεί η δομική και διαρθρωτική παρακμή στις περιφέρειες και στα κράτη-μέλη της ΕΕ που δυσκολεύονται να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις του διπλού μετασχηματισμού;

Η ΕΕ έχει επίγνωση του διανεμητικού και κοινωνικού κόστους που συνεπάγεται ο δίδυμος μετασχηματισμός και προτείνει μια δίκαιη και συμπεριληπτική διαδικασία που θα αντιμετωπίζει τόσο κάποιες κοινωνικές προκλήσεις όσο και ζητήματα συνοχής. Ωστόσο, δεν είναι απολύτως σαφές πώς θα μπορούσε να επιτευχθεί αυτός ο ευγενής στόχος. Η πιο συγκεκριμένη πρωτοβουλία της ΕΕ μέχρι σήμερα είναι η δημιουργία ενός Κοινωνικού Ταμείου για το Κλίμα ως ένα νέο εργαλείο για την οικονομική στήριξη των ατόμων και των επιχειρήσεων που επηρεάζονται περισσότερο από τους στόχους απεξάρτησης από τον άνθρακα καθώς και όσων αντιμετωπίζουν ενεργειακή φτώχεια. Τα έσοδα του ταμείου θα προκύπτουν από το κόστος άνθρακα που επιβλήθηκε στις μεταφορές και τη θέρμανση, και που ανέλθουν σε έως και 65 δισεκατομμύρια ευρώ.

Ο διπλός μετασχηματισμός θα διαμορφώσει τον τρόπο με τον οποίο θα οργανωθεί η οικονομία στο άμεσο μέλλον, καθορίζοντας έτσι την ικανότητα της ΕΕ να αναπτύξει, να κατευθύνει και να προστατεύσει ένα συγκεκριμένο ευρωπαϊκό μοντέλο ανάπτυξης στο πλαίσιο ενός ανταγωνιστικού κόσμου. Παρόλο που οι κλιματικοί και ψηφιακοί στόχοι αποτελούν μια άνευ προηγουμένου πρόκληση για την ευρωπαϊκή οικονομία, η διανεμητική συνιστώσα δεν θα πρέπει να υποτιμηθεί, καθώς ενέχει τον κίνδυνο να προκαλέσει κοινωνικές αναταραχές. Ως εκ τούτου, είναι απαραίτητο:

- να ομαδοποιηθούν οι προκλήσεις μετασχηματισμού σε υπερεθνικό επίπεδο, ώστε να αποφευχθεί η ακούσια ενίσχυση των υφιστάμενων κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων μεταξύ των κρατών-μελών αλλά και μεταξύ των περιφερειακών περιοχών και των οικονομικά ανεπτυγμένων κέντρων,
- να υπάρξει μέριμνα ώστε η εποπτεία του μετασχηματισμού στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου να μην ενισχύσει την υφιστάμενη ασυμμετρία μεταξύ οικονομικών και κοινωνικών στόχων με μια άλλη αντιστάθμιση μεταξύ πράσινων και ψηφιακών στόχων από τη μία πλευρά και κοινωνικών στόχων από την άλλη,
- να διασφαλιστεί ότι η Κοινωνική Ευρώπη αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο του μελλοντικού ευρωπαϊκού μοντέλου ανάπτυξης που θα εξελιχθεί μέσω του δίδυμου μετασχηματισμού, αποτελώντας σημαντικό μέρος της διασφάλισης της στρατηγικής αυτονομίας της ΕΕ στην παγκοσμιοποίηση.

Εφαρμογή εργαλείων κοινωνικής πολιτικής για τις οικονομικές κρίσεις

Αν υπάρχει ένα πράγμα που οφείλουμε να μάθουμε από τη σειρά οικονομικών κρίσεων -ή από τις κρίσεις που είχαν και οικονομικές επιπτώσεις- που μας έπληξαν τα τελευταία 15 χρόνια, αυτό είναι η ανάγκη για καλύτερη προετοιμασία και η στοχευμένη διαχείριση κρίσεων σε επίπεδο ΕΕ. Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση και ακόμη περισσότερο η επακόλουθη κρίση του ευρώ αποκάλυψαν πόσο σημαντική είναι η σταθερή και ολοκληρωμένη παρακολούθηση των μακροοικονομικών δεικτών για τον έγκαιρο εντοπισμό πιθανών ανισορροπιών και αναδυόμενων κλυδωνισμών. Ενώ οι πρώτες απόπειρες για μια τραπεζική ένωση που έγιναν με πρωτοβουλία της Γαλλίας κατά τη διάρκεια της παγκόσμιας κρίσης του 2008 απορρίφθηκαν από τη Γερμανία και άλλα κράτη-μέλη, η επακόλουθη κρίση του ευρώ ανάγκασε την Ένωση να αξιοποιήσει κοινά όργανα και θεσμούς για την αντιμετώπιση κρίσεων. Τα κράτη-μέλη πείστηκαν με δυσκολία να υιοθετήσουν θεσμοθετημένα μέτρα διαχείρισης κρίσεων, κάτι που αντικατοπτρίστηκε στον μεγάλο αριθμό των προσωρινών ομπρελών διάσωσης για κράτη σε κρίση, στην ίδρυση του ΕΜΣ και στις πολυάριθμες εκθέσεις και χάρτες πορείας για τη μεταρρύθμιση της ΟΝΕ, όπου οι προτεινόμενες κινήσεις έγιναν αποδεκτές με μεγάλη απροθυμία.

Η θεσμοθέτηση εργαλείων διαχείρισης κρίσεων σε υπερεθνικό επίπεδο υπάγεται σε διαδικασίες θετικής ολοκλήρωσης, γεγονός που εξηγεί την απροθυμία των κρατών-μελών καθώς γεννά φόβους απώλειας της εθνικής κυριαρχίας. Οι φόβοι αυτοί γρήγορα μετατρέπονται σε εγωιστική στάση, καθώς τα εθνικά συμφέροντα κυριαρχούν και υπερισχύουν των προσπαθειών να βρεθεί η καλύτερη δυνατή διέξοδος από την κρίση για όλους. Στα χρόνια της κρίσης του ευρώ, αυτό το αίσθημα κέρδισε έδαφος σε ορισμένα κράτη-μέλη του ευρωπαϊκού Βορρά, ιδίως στη Γερμανία, όπου άνοιξαν τακτικά συζητήσεις για τον αποκλεισμό από την ΟΝΕ των κρατών που πλήττονταν περισσότερο. Είναι ενδιαφέρον ότι ενώ ο λαός της Γερμανίας και μεγάλο μέρος του πολιτικού κόσμου δήλωνε αλληλέγγυο με τους νοτιοευρωπαίους γείτονες, αυτό δεν αντικατοπτρίστηκε στις πολιτικές λιτότητας που εν τέλει επιβλήθηκαν. Αυτό το εθνικό αντανάκλαστικό είχε εκδηλωθεί και στα χρόνια της μεταναστευτικής κρίσης του 2015-16. Τα κράτη-μέλη δυσκολεύτηκαν πολύ να καταλήξουν σε συμβιβασμό για μια ενισχυμένη πολιτική ασύλου της ΕΕ, που θα περιλαμβάνει μηχανισμούς που θα επέτρεπαν την καλύτερη κατανομή των κοινωνικοοικονομικών βαρών ανάμεσα στα κράτη-μέλη της Ένωσης. Σε εκείνη τη συγκυρία, κάποια κράτη-μέλη όπως οι χώρες του Βίσεγκραντ -δηλαδή η Πολωνία, η Τσεχία, η Ουγγαρία και η Σλοβακία- αλλά και η Αυστρία, εξέφρασαν την αντίθεσή τους απέναντι στις σχετικές ενέργειες της ΕΕ ή και προχώρησαν σε κλείσιμο των συνόρων τους μονομερώς. Η ευνοϊκή στάση του εκάστοτε κράτους προς τους πολίτες του σε βάρος της συνολικής ευημερίας της Κοινότητας ήταν κάτι το ευρέως διαδεδομένο όταν ξέσπασε η πανδημία στις αρχές του 2020 και το ίδιο φαινόμενο παρατηρήθηκε και στις συνομιλίες για μια ενισχυμένη ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική ως απάντηση στον επιθετικό πόλεμο της Ρωσίας στην Ουκρανία από το 2022.

Τα παραπάνω παραδείγματα δείχνουν ότι, παρά την μακροχρόνια ανάπτυξη της οικονομικής ολοκλήρωσης, μια βαθιά κρίση είναι ικανή να κλονίσει τη συνεργασία και την αλληλεγγύη που έχει χτίσει η ΕΕ στα 70 χρόνια της ύπαρξής της. Από την άλλη, τέτοια εθνοκεντρικά αντανακλαστικά συχνά μεταδίδονται υπερτονισμένα από λαϊκιστές πολιτικούς και την πλειοψηφία των ΜΜΕ, πατώντας υποτίθεται στη λαϊκή δυσαρέσκεια. Σε αυτό το σημείο θα μπορούσε να διαδραματίσει κάποιο ρόλο η κοινωνική πολιτική της ΕΕ. Η συνήθης κατανομή αρμοδιοτήτων σε μια πανευρωπαϊκή οικονομική κρίση έχει ως εξής:

Τα κράτη-μέλη αντιδρούν αυτόνομα σε διαφορετικό βαθμό μέχρι να φτάσουν στο σημείο όπου συνειδητοποιούν ότι η κρίση απαιτεί μια συντονισμένη αντίδραση σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Μετά από εκτενείς διαπραγματεύσεις, συμφωνείται ένα κοινό εργαλείο διαχείρισης κρίσεων, αλλά η μέριμνα για τις συνέπειες της εφαρμογής του επαφίεται και πάλι στα κράτη-μέλη. Η προσέγγιση αυτή φέρνει διαρκώς ανεπιθύμητα αποτελέσματα, ιδίως στον κοινωνικό τομέα. Η έλλειψη μιας ολοκληρωμένης ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής στην ίδια βάση με την οικονομική ολοκλήρωση ευθύνεται για το γεγονός ότι οι λύσεις που προκρίνονται για τις οικονομικές κρίσεις παραμελούν τις κοινωνικές επιπτώσεις των κρίσεων και άρα δεν ασχολούνται με τη διαχείρισή τους.

Σύμφωνα με την οριζόντια κοινωνική ρήτρα του άρθρου 9 της ΣΔΕΕ, όλες οι πολιτικές και οι δράσεις της Ένωσης πρέπει «να συνεκτιμούν τις απαιτήσεις που συνδέονται με την προαγωγή υψηλού επιπέδου απασχόλησης, με τη διασφάλιση της κατάλληλης κοινωνικής προστασίας, με την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού καθώς και με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης, κατάρτισης και προστασίας της ανθρώπινης υγείας». Η δέσμευση αυτή είναι εξαιρετικά δύσκολο να εφαρμοστεί στην πράξη υπό τις έκτακτες συνθήκες μιας σοβαρής οικονομικής κρίσης. Για να μπορέσει να εφαρμοστεί αποτελεσματικά, θα έπρεπε να υπάρχει διαθέσιμη μια εργαλειοθήκη της ΕΕ που θα εμπεριείχε μέσα όχι μόνο για την παρακολούθηση των εξελίξεων στους τομείς κοινωνικής πολιτικής, αλλά και για την άμεση αντίδραση σε περιπτώσεις κοινωνικής αναταραχής. Στον απόηχο της πανδημίας, η ΕΕ αντέδρασε στην οικονομική κρίση με μέτρα που περιλάμβαναν και ορισμένα κοινωνικά στοιχεία. Το πρόγραμμα NGEU υποχρεώνει τα κράτη μέλη να σχεδιάζουν προγράμματα με κοινωνικούς στόχους, σύμφωνα με τις αρχές του EPSR, οι οποίες ενισχύονται και από τη διακήρυξη του Πόρτο και το Σχέδιο Δράσης με τους τρεις βασικούς δείκτες του. Αυτή η κοινωνική συνιστώσα του MAA και του SURE περιλαμβάνει κατάλληλα χρηματοδοτούμενα μέσα για τη διατήρηση της απασχόλησης σε συνθήκες κρίσης και την προώθηση της κοινωνικής ανάπτυξης σε δύσκολες περιόδους. Η προσωρινή αναστολή του ΣΣΑ βοήθησε επίσης πολύ στην μετατόπιση της προτεραιότητας από τους δημοσιονομικούς στους κοινωνικούς στόχους στο Ευρωπαϊκό Εξάμηνο. Αυτού του είδους η πρακτική θα πρέπει να ακολουθηθεί και μελλοντικά για να αποφευχθεί η κοινωνική αναστάτωση στην επόμενη οικονομική κρίση. Για να γίνει αυτό:

- χρειάζονται περισσότεροι δείκτες και κατώτατα όρια στον κοινωνικό πίνακα επιδόσεων, ιδίως για την αξιολόγηση των συνθηκών εργασίας και του χαρακτηρισμού της ως αξιοπρεπή.

- το SURE θα πρέπει να μετατραπεί από προσωρινό μέσο σε θεσμοθετημένη ευρωπαϊκή ασφάλιση των ανέργων ατόμων, που θα υπερβαίνει τη στήριξη της βραχυχρόνιας εργασίας και
- θα πρέπει να εφαρμοστεί μια στρατηγική όσον αφορά την κοινωνική ανισορροπία ώστε να μπορούν να εντοπίζονται έγκαιρα τυχόν αποκλίσεις από την πορεία της κοινωνικής προόδου και άρα να επανέρχονται οι ομαλές κοινωνικές διαδικασίες.

**Συμπεράσματα:
Στο δρόμο προς μια
Ευρωπαϊκή Κοινωνική
Ένωση;**

«Δεν μπορεί κανείς να ερωτευτεί την Ενιαία Αγορά», είχε δηλώσει ο Ζακ Ντελόρ το 1989, όταν έκανε εκστρατεία για την εξίσωση της σημασίας της Κοινωνικής Ευρώπης με αυτή της οικονομικής ολοκλήρωσης. Η διαπίστωσή του εκείνη παραμένει εξίσου έγκυρη και αληθινή και στις μέρες μας. Φυσικά, πλέον η ΕΕ διαθέτει ένα εντυπωσιακό πλέγμα ρυθμιστικών, διανεμητικών και συντονιστικών κοινωνικών πολιτικών, που αναπτύχθηκαν σε ένα διάστημα δεκαετιών. Ωστόσο, το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο δύσκολα εντοπίζεται σε υπερεθνικό επίπεδο. Η κοινωνική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση – με μια διευρυμένη σκοπιά που περιλαμβάνει και πολιτικές σχετικές με την απασχόληση, την παιδεία, την οικογενειακή και παιδική μέριμνα, την υγεία και τη μακροχρόνια φροντίδα – βρίσκεται ακόμη στα σπάργανα σε σύγκριση με τα προσεκτικά ανεπτυγμένα σχέδια της Ενιαίας Αγοράς και της ΟΝΕ. Παρ'όλα αυτά, η Κοινωνική Ευρώπη είναι παλιός εταίρος της διαδικασίας ολοκλήρωσης, με τις πρώτες σχετικές νομοθετικές διατάξεις και κανονιστικές δράσεις να χρονολογούνται από τη δεκαετία του 1950. Για πολλά χρόνια, η υπερεθνική δραστηριότητα που αφορούσε τον κοινωνικό τομέα ήταν απλώς μια υποχρεωτική παραχώρηση προκειμένου να λειτουργήσει εύρυθμα η οικονομική ολοκλήρωση. Ακόμη και σήμερα, αυτό παραμένει και το πιο ορθολογικό πολιτικό επιχείρημα για την ανάπτυξη της Κοινωνικής Ευρώπης.

Εντούτοις, εδώ και καιρό η ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική έχει πάψει να είναι απλώς μια προσθήκη στην ολοκλήρωση της αγοράς. Αυτή η χειραφέτηση έγινε σαφώς ενάντια στις προθέσεις των κρατών-μελών. Πλέον η εθνική κυριαρχία, υπό την έννοια των αυτόνομων αποφάσεων σε θέματα μέσω παραγωγής, σχεδιασμού του κράτους πρόνοιας και κατευθύνσεων των οικονομικών και κοινωνικών πολιτικών του εκάστοτε κράτους-μέλους, δεν δεσμεύεται και περιορίζεται μόνο από την οικονομική αλλά και από την κοινωνική πολιτική της ΕΕ. Όπως είχαν πει κάποτε οι πολιτικοί επιστήμονες Στίβεν Λάιμπφριντ και Πολ Πίρσον, τα «κράτη πρόνοιας περιορισμένης κυριαρχίας» έχουν μείνει πίσω. Η εξέλιξη αυτή δεν είναι καθόλου ασήμαντη, δεδομένου ότι η χρηματοδότηση και ο θεσμικός σχεδιασμός των πολιτικών πρόνοιας αποτελούν συστατικό στοιχείο της εθνικής κυριαρχίας ενός κράτους. Είναι κατανοητή η προσκόλληση των κυβερνήσεων των κρατών-μελών σε ό,τι έχει απομείνει από την αυτονομία του κράτους πρόνοιας του καθενός από αυτά καθώς και η συχνή έκφραση της σημασίας της αρχής της επικουρικότητας. Ωστόσο, όπως έδειξαν οι εξελίξεις των τελευταίων 30 ετών, το άλλοτε κατακερματισμένο τοπίο των μοντέλων κράτους πρόνοιας δεν αποτελεί απαραίτητα το πιο βασικό εμπόδιο για μια μεγαλύτερη σύγκλιση ή εναρμόνιση όσον αφορά την ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική. Η εμφανής υβριδοποίηση των καθεστώτων πρόνοιας ενόψει κοινών προκλήσεων, μέσω υιοθέτησης κοινών μεταρρυθμιστικών αντιλήψεων και σχεδίων δράσης τα οποία συχνά προωθούνται από την ΕΕ, θα μπορούσαν να διευκολύνουν την ανάπτυξη κοινών πολιτικών. Ο ισχυρισμός ότι τα διαφορετικά πλαίσια εντός των οποίων αναπτύσσονται τα επιμέρους κράτη πρόνοιας εμποδίζουν την περαιτέρω ανάπτυξη της θετικής ολοκλήρωσης μέσω των κοινωνικοοικονομικών πολιτικών, διαδικασιών και θεσμών της ΕΕ έχει ως στόχο κυρίως το να μην γίνονται αντιληπτές οι προσπάθειες των κρατών-μελών να εμποδίσουν τη μεταβίβαση της κυριαρχίας.

Ιστορικά, ωστόσο, υπήρξαν βραχύβιες προσπάθειες να «πάρει μπρος» η διαδικασία της ευρωπαϊκής κοινωνικής ολοκλήρωσης. Η πρώτη και πιο εκτεταμένη και φιλόδοξη ήταν η πρωτοβουλία των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων και κυβερνήσεων στη δεκαετία του 1970, υπό την καθοδήγηση του Γερμανού καγκελάριου Βίλι Μπραντ, για τη δημιουργία μιας «Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Ένωσης», αποδίδοντας μεγαλύτερη σημασία στη δημιουργία μιας κοινωνικής κοινότητας από ό,τι στην οικονομική ολοκλήρωση. Η δεύτερη προσπάθεια έγινε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή όταν ανέλαβε την προεδρία ο Ζακ Ντελόρ, το 1985. Στόχος του ήταν να αναπτύξει μια κοινωνική διάσταση για την Ενιαία Αγορά αλλά και να αποδεχτεί και να διατηρήσει τις ιδιαιτερότητες του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου ως ένα μοντέλο κοινωνικής οικονομίας της αγοράς. Μπορεί τα σχέδια για μια Ευρωπαϊκή Κοινωνική Ένωση να εγκαταλείφθηκαν με την πάροδο του χρόνου, αλλά η κοινωνική διάσταση της οικονομικής ολοκλήρωσης εντέλει απέκτησε σάρκα και οστά. Έχει σημασία να σημειωθεί ότι αυτό μόνο εν μέρει οφείλεται στην ιδιαίτερα αργή πορεία της θετικής ολοκλήρωσης που είχε αρχίσει από τη δεκαετία του 1950. Μάλλον η στροφή προς μια κοινωνική διάσταση επήλθε με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ και το κοινωνικό της πρωτόκολλο ως ένα «άλμα ολοκλήρωσης» στον κοινωνικό τομέα, που επέτρεψε την εφαρμογή των ελάχιστων κοινωνικών προτύπων μέσω πιο αποτελεσματικών μεθόδων λήψης αποφάσεων αλλά και της έναρξης του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Διαλόγου.

Μετά το Μάαστριχτ, η διάθεση για θετική ολοκλήρωση έπεσε και πάλι, παρόλο που γινόταν ολοφάνερο ότι τόσο η ΟΝΕ όσο και οι νέες παγκόσμιες προκλήσεις απαιτούσαν περισσότερη Κοινωνική Ευρώπη. Χρειάστηκε να γίνει και μια τρίτη προσπάθεια για την τόνωση της θετικής ολοκλήρωσης. Προκειμένου να βοηθηθούν η ΕΕ και τα κράτη-μέλη της στην προσπάθειά τους να βγουν από το αδιέξοδο και να ικανοποιήσουν την ανάγκη για περισσότερες κοινωνικοοικονομικές πολιτικές σε υπερεθνικό επίπεδο, κι ενώ ταυτόχρονα αρνούνταν διακριτικά οποιαδήποτε περαιτέρω εκχώρηση δικαιοδοσίας, ο συντονισμός των πολιτικών επαναπροσδιορίστηκε στο πλαίσιο ενός νέου, ήπιου τρόπου διακυβέρνησης. Η θεσμοθέτησή του με τη Στρατηγική της Λισαβόνας το 2000 θα συνδεθεί με την Πορτογαλίδα Υπουργό Απασχόλησης και μετέπειτα Αντιπρόεδρο της Ομάδας των Σοσιαλιστών και Δημοκρατών στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Μαρία Ζοάο Ροντρίγκες, και την πρωτότυπη θέση της για μια στρατηγική υπό τη μορφή μιας διαδικασίας δύο επιπέδων που στοχεύει τόσο στον οικονομικό ανταγωνισμό όσο και στην κοινωνική συνοχή. Αυτή η καινοτόμος έννοια του συντονισμού αντί μιας κουραστικής εναρμόνισης λειτούργησε αρκετά καλά στους τομείς της απασχόλησης και της κοινωνικής ένταξης, αλλά ο ανοιχτός της χαρακτήρας γρήγορα άφησε τον συντονισμό των πολιτικών να επηρεαστεί από την αιώνια ασυμμετρία μεταξύ οικονομικών και κοινωνικών κριτηρίων προς εκτίμηση, με την αρνητική ενσωμάτωση να κυριαρχεί.

Η τέταρτη και πιο πρόσφατη προσπάθεια να δοθεί στην Κοινωνική Ευρώπη περισσότερη ουσία έγινε κατά τη διάρκεια της κρίσης του ευρώ, καθώς ο τότε επίτροπος Κοινωνικών Υποθέσεων, Λάζλο Άντορ, εμπλούτισε σταδιακά τις διαδικασίες συντονισμού στο Ευρωπαϊκό Εξάμηνο με περισσότερους και καλύτερους κοινωνικούς

δείκτες, με στόχο την επίτευξη καλύτερης ισορροπίας στον συντονισμό των πολιτικών μεταξύ οικονομικών και κοινωνικών στόχων. Η ριζοσπαστική αλλαγή που επιτεύχθηκε χάρη στην προσέγγιση αυτή δεν μπορούσε να αναδειχθεί μέχρι την παρουσίαση του EPSR και τον περιεκτικό πίνακα κοινωνικών επιδόσεών του, το 2017. Αυτή η πορεία «κοινωνικοποίησης» του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, όπως την χαρακτήρισαν ο Βέλγος και ο Ολλανδός Τζόναθαν Ζάιτλιν και Μπαρτ Φανχέρκε, δύο πολιτικοί επιστήμονες, δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμη. Οι τελευταίες σχετικές εξελίξεις ήταν η ενίσχυση του EPSR με ένα σχέδιο δράσης που περιλαμβάνει τρεις κοινωνικούς δείκτες με ποσοτικούς στόχους έως το 2030 και η ενσωμάτωση των αρχών του EPSR στη διαχείριση κρίσεων του προγράμματος NextGenerationEU, που εκπονήθηκε από τον Επίτροπο Κοινωνικών Υποθέσεων, Νικολά Σμιτ.

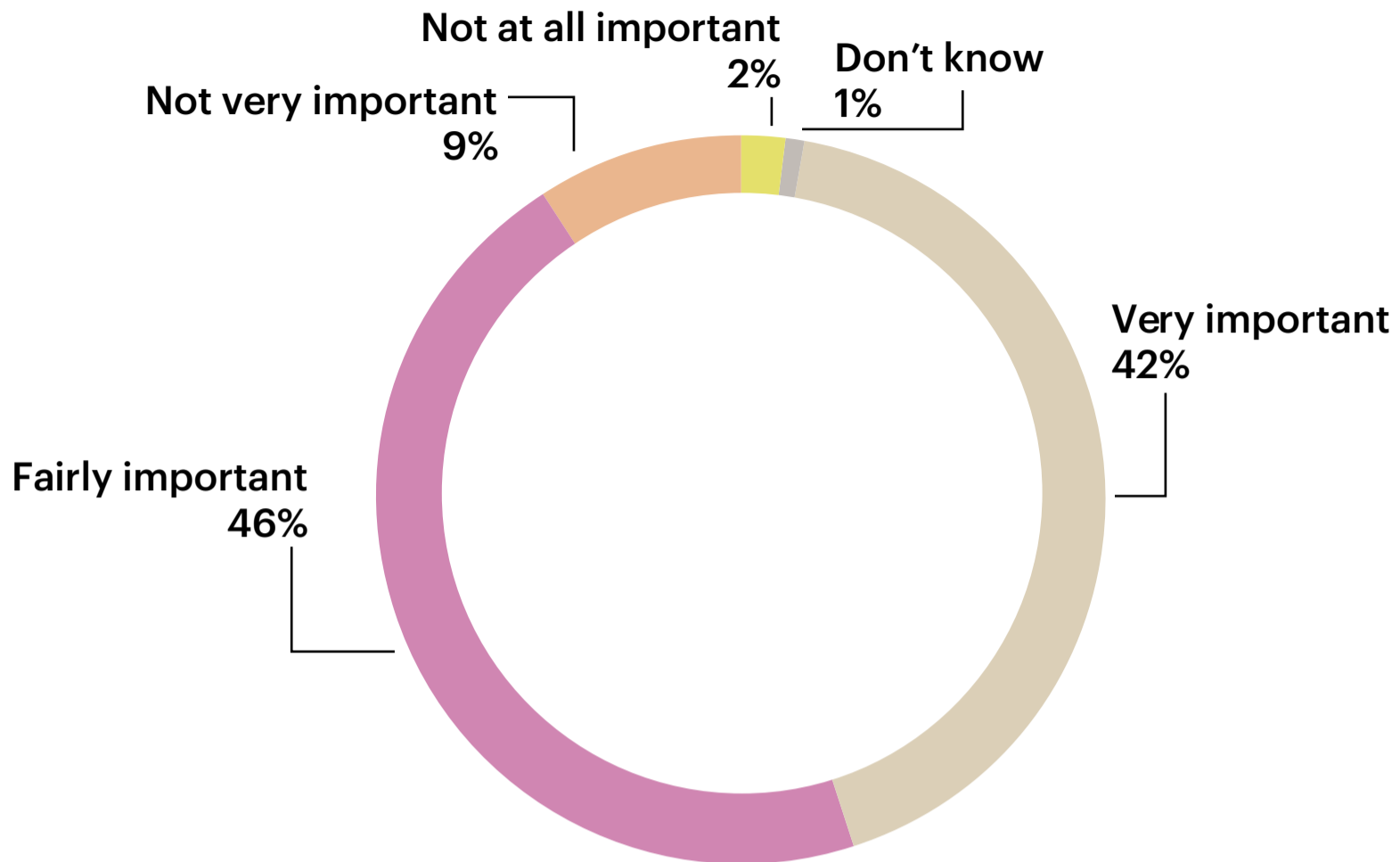
Παρατηρώντας αυτές τις αξιοσημείωτες ιστορικές προσπάθειες για μια πιο κοινωνική Ευρώπη, είναι προφανές ότι το εύρος εφαρμογής και οι βλέψεις τους μειώθηκαν σταδιακά με την πάροδο του χρόνου. Υπάρχει μεγάλη απόσταση μεταξύ μιας Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Ένωσης και της ενίσχυσης των διαδικασιών συντονισμού με κοινωνικούς δείκτες. Η έννοια της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Ένωσης εμπεριείχε μια απο-εμπορευματοποιητική προσέγγιση της Κοινωνικής Ευρώπης με σαφή αποστολή τη διαμόρφωση της ολοκλήρωσης της αγοράς, ενώ, αντίθετα, η προσθήκη απλώς μιας κοινωνικής διάστασης σε συγκεκριμένα εγχειρήματα και πολιτικές οικονομικής ολοκλήρωσης δεν αμφισβητεί καν την κυριαρχία του παραδείγματος της ενίσχυσης της αγοράς. Για να απαντήσουμε στο ερώτημα γιατί οι σοσιαλδημοκράτες και οι σοσιαλιστές γύρισαν την πλάτη τους στην Ευρωπαϊκή Κοινωνική Ένωση και συμφιλιώθηκαν εν μέρει με τα νεοφιλελεύθερα σχέδια ολοκλήρωσης, οφείλουμε να ρίξουμε μια ματιά και στα διαφορετικά κοινωνικοοικονομικά παραδείγματα και μοντέλα που υπήρχαν την περίοδο που γίνονταν οι διάφορες προσπάθειες για την ενίσχυση της Κοινωνικής Ευρώπης. Όταν ήταν καγκελάριος της Γερμανίας ο Βίλι Μπραντ, οι κεϋνσιανές αντιλήψεις περί κοινωνικοοικονομικής κατεύθυνσης ήταν ακόμη κυρίαρχες και τις συμερίζονταν επίσης και οι συντηρητικοί. Αυτό φαίνεται ξεκάθαρα και στην έκθεση Βέρνερ περί νομισματικής ολοκλήρωσης. Η Επιτροπή Ντελόρ διατήρησε κάποιες κεϋνσιανές αρχές, αλλά έβρισκε διαρκώς απέναντί της το νεοφιλελεύθερο δόγμα που εκπροσωπούσε και προωθούσε έντονα η Βρετανίδα πρωθυπουργός, Μάργκαρετ Θάτσερ. Η άνοδος των φιλικών προς την αγορά, νεοκλασικών οικονομικών θεωριών από τη δεκαετία του 1980 και μετά κατέστησε δυσκολότερη την αποδοχή ή και την ψήφιση ολοκληρωμένων μέτρων διόρθωσης ή διαμόρφωσης της αγοράς. Η εμπιστοσύνη στις αγορές έγινε ακλόνητη τη δεκαετία του 2000, με την έμφαση να δίνεται σε μεταρρυθμίσεις που ευνοούσαν τον τομέα της απασχόλησης από την πλευρά της προσφοράς, όπως φάνηκε από τις πολιτικές ευελιξίας με ασφάλεια (flexi-curité) και απασχολησιμότητα.

Συνεπώς, ο συντονισμός της πολιτικής όχι μόνο επέτρεψε να παρακαμφθεί η απροθυμία των κρατών-μελών να αποδεχθούν τις απαραίτητες μεταβιβάσεις κυριαρχίας προκειμένου να επιτευχθεί μια θετική ενοποίηση, αλλά χρησιμοποιήθηκε και για άλλους σκοπούς σε μια περίοδο κατά την οποία κυριαρχούσε ο νεοφιλελευθερισμός, και

συγκεκριμένα για να προωθήσει μεταρρυθμίσεις φιλικές προς την αγορά, που είχαν ήδη εγκριθεί από ορισμένα κράτη-μέλη. Όταν τέθηκε σε ισχύ η Στρατηγική της Λισαβόνας, η σκέψη της Ροντρίγκες για μια στρατηγική διπλής διάστασης με οικονομικούς αλλά και κοινωνικούς στόχους υιοθετήθηκε από την τότε πλειοψηφία των σοσιαλδημοκρατικών κυβερνήσεων της ΕΕ των 15. Λίγα χρόνια αργότερα, ωστόσο, οι συντηρητικές και φιλελεύθερες κυβερνήσεις που αποτελούσαν πλέον την πλειοψηφία αναδιαμόρφωσαν τη Στρατηγική της Λισαβόνας με τη βοήθεια του συντηρητικού προέδρου της Επιτροπής Ζοζέ Μανουέλ Ντουράο Μπαρόζο ώστε να γίνει κυρίως εργαλείο για την προώθηση της ανταγωνιστικότητας και όχι της κοινωνικής συνοχής. Σύντομα κατέστη σαφές ότι τα αποτελέσματα της ΑΜΣ και τα παραδοτέα της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» ήταν ανάμικτα, αν όχι απογοητευτικά από άποψη κοινωνικής πολιτικής. Η καινοτομία του συντονισμού των πολιτικών στην πράξη αποδείχθηκε ότι ήταν απλώς μια αυτοσχέδια γέφυρα και όχι ένα σταθερό μέσο για τη μείωση της συνταγματικής ασυμμετρίας της ΕΕ.

Μετά το ανελέητο χτύπημα της ΕΕ από διαδοχικές οικονομικές κρίσεις και την ανεπαρκή διαχείριση της λιτότητας κατά τη διάρκεια της κρίσης του ευρώ, οι κοινωνικοοικονομικές και εδαφικές ανισότητες στην Κοινότητα επιδεινώθηκαν και το νεοφιλελεύθερο δόγμα των «ελεύθερων» αγορών και της αυτορρύθμισης ενδεχομένως να έχασε μέρος της γοητείας του. Όσο μεγαλύτερη και λιγότερο κατανοητή καταλήγει να είναι μια κρίση, τόσο περισσότερο οι άνθρωποι τείνουν να εμπιστεύονται το εκάστοτε κράτος για την αντιμετώπιση των σοκ και την επαναρρύθμιση των προβλημάτων και των αποτυχιών της αγοράς. Η Κοινωνική Ευρώπη μπορεί ωφεληθεί από αυτό το φαινόμενο, όπως φαίνεται από την προοδευτική «κοινωνικοποίηση» του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου. Αναδυόμενο από την αφάνεια, το αίτημα για περισσότερη Κοινωνική Ευρώπη γίνεται πιο επιτακτικό μετά από κάθε κοινωνικοοικονομική κρίση. Όταν το 2020 ερωτήθηκαν οι Ευρωπαίοι πολίτες πόσο σημαντική θεωρούν την Κοινωνική Ευρώπη, η συντριπτική πλειοψηφία (88%) δήλωσε ότι η Κοινωνική Ευρώπη είναι πολύ σημαντική ή σημαντική για εκείνους προσωπικά. Αντίθετα, μόλις το 11% δήλωσε ότι η Κοινωνική Ευρώπη δεν ήταν πολύ ή καθόλου σημαντική (βλ. Πίνακα 15).

How important or not is a social Europe to you personally (that is to say, a Europe that cares for equal opportunities, access to the labour market, fair working conditions, and social protection and inclusion)?
(% - EU)

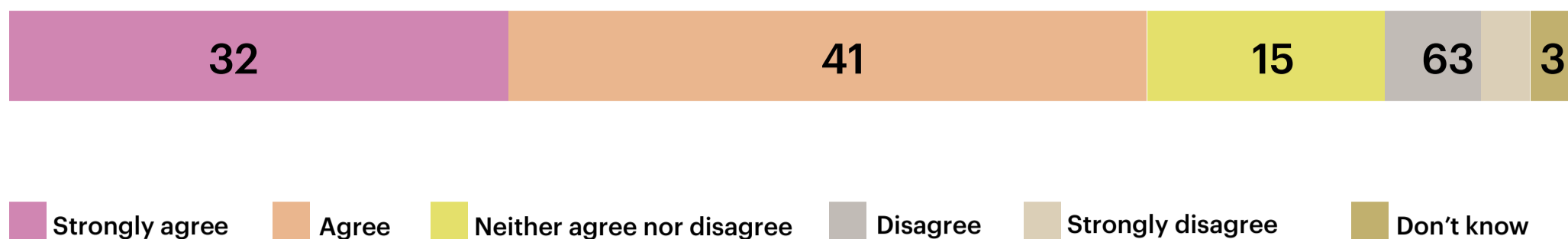

Base: All respondents (N=27,213)

Πίνακας 15: Η σημασία της Κοινωνικής Ευρώπης για τον πληθυσμό της ΕΕ το 2020. Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευροβαρόμετρο, Νοέμβριος/ Δεκέμβριος 2020.

Οι Ευρωπαίοι πολίτες και θέλουν αλλά και χρειάζονται περισσότερη κοινωνική Ευρώπη. Αυτό φαίνεται να έρχεται σε αντίθεση με την μάλλον ανώμαλη και παρεκκλίνουσα πορεία της ευρωπαϊκής κοινωνικής ολοκλήρωσης που παρατηρούμε εδώ και δεκαετίες. Σε ερώτηση σχετικά με τις σημαντικότερες πτυχές της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της ΕΕ, οι ερωτηθέντες Ευρωπαίοι πολίτες δεν έθεσαν ως προτεραιότητα τα παραδοσιακά οικονομικά ζητήματα, αλλά περισσότερο τις ίσες ευκαιρίες και την πρόσβαση στην αγορά εργασίας, τις δίκαιες συνθήκες εργασίας, την πρόσβαση σε ποιοτική υγειονομική περίθαλψη και το βιοτικό επίπεδο, καθώς και την κοινωνική προστασία και ένταξη. Όταν ρωτήθηκαν σχετικά με την εισοδηματική ψαλίδα στη χώρα τους το 2022, η οποία πιθανότατα να έχει ανοίξει λόγω των διαφόρων διαδοχικών κρίσεων, η μεγάλη πλειοψηφία των πολιτών (73%) δήλωσε ότι η ΕΕ θα πρέπει να συνδράμει τις εθνικές κυβερνήσεις ώστε να μπορέσουν να μειώσουν αυτές τις ανισότητες (βλ. Πίνακα 16).

The EU institutions should support the (NATIONALITY) government to reduce differences in income

Base 2022: All respondents (N=26,395)

Πίνακας 15: Η σημασία της Κοινωνικής Ευρώπης για τον πληθυσμό της ΕΕ το 2020. Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευροβαρόμετρο, Νοέμβριος/ Δεκέμβριος 2020.

Η κοινή γνώμη σε επίπεδο ΕΕ μοιάζει να βρίσκεται ένα βήμα μπροστά από τις κυβερνήσεις των κρατών-μελών και ορισμένα θεσμικά όργανα της Ένωσης όσον αφορά την αναγνώριση της σημασίας της αμοιβαίας εξάρτησης από την οικονομική και την κοινωνική ολοκλήρωση. Και αυτό γιατί οι εν λόγω τομείς ολοκλήρωσης είναι στην πραγματικότητα οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Η κοινωνική ολοκλήρωση χωρίς οικονομική ανάπτυξη είναι δύσκολο να επιτευχθεί, αλλά η ολοκλήρωση της αγοράς χωρίς κοινωνική συνοχή κινδυνεύει να διαλύσει την Ένωση. Περιγράψαμε τα μέτωπα σύγκρουσης που εμποδίζουν την ταχύτερη και πιο βιώσιμη κοινωνική ολοκλήρωση, η οποία είναι απαραίτητη για την επίτευξη καλύτερης ισορροπίας με το ήδη προχωρημένο στάδιο οικονομικής ολοκλήρωσης στο οποίο βρίσκεται η ΕΕ. Αυτό είναι ένα σαφές μήνυμα ότι οι Ευρωπαίοι πολιτικοί πρέπει να επιδείξουν περισσότερο θάρρος στην ανάπτυξη της Κοινωνικής Ευρώπης και να ενισχύσουν μεγαλύτερο λόγο και βαρύτητα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αλλά και τα εθνικά κοινοβούλια στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό να γίνει πραγματικότητα όσον αφορά τον συντονισμό της πολιτικής της ΕΕ, ο οποίος είναι σε μεγάλο βαθμό αποκομμένος από την κοινοβουλευτική συμμετοχή. Το πλάνο NextGenerationEU προσφέρει μια ευκαιρία να συνδυαστούν οι προσπάθειες για ρυθμιστική, διανεμητική και συντονιστική κοινωνική πολιτική. Αυτός ο νέος δρόμος για την επίτευξη της Κοινωνικής Ευρώπης δεν θα πρέπει να εγκαταλειφθεί όταν το συγκεκριμένο εγχείρημα αντιμετώπισης κρίσεων φτάσει στο τέλος του, το 2026. Η συνέχιση αυτής της πορείας θα συμβάλει στην παράκαμψη ορισμένων από τα μόνιμα μέτωπα σύγκρουσης που εντοπίσαμε και στην καλύτερη προετοιμασία της ΕΕ για την αντιμετώπιση μελλοντικών προκλήσεων. Ποτέ δεν είναι αργά για να οικοδομήσουμε μια Ευρωπαϊκή Κοινωνική Ένωση.

Πολιτική κατά των διακρίσεων

Η νομοθεσία της ΕΕ απαγορεύει τις διακρίσεις ανάμεσα στους ανθρώπους με βάση το φύλο, τη φυλή, το χρώμα, την εθνοτική ή κοινωνική καταγωγή, τα γενετικά χαρακτηριστικά, τη γλώσσα, τη θρησκεία ή τις πεποιθήσεις, τις πολιτικές ή άλλες πεποιθήσεις, τη συμμετοχή σε εθνική μειονότητα, την περιουσία, τη γέννηση, την αναπηρία, την ηλικία ή τον γενετήσιο προσανατολισμό. Ήδη από τη φάση των Συνθηκών της Ρώμης υπήρχαν αναφορές στις διακρίσεις λόγω εθνικότητας και στην μισθολογική ισοτιμία των φύλων. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ προσέθεσε και άλλες πτυχές, γεγονός που οδήγησε στην έκδοση αρκετών οδηγιών μέσα στη δεκαετία του 2000, με βάση τα άρθρα 8, 10, 18 και 19 της ΣΛΕΕ.

Σύστημα Bretton Woods

Διεθνές σύστημα σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών και ρυθμιστικών θεσμών, όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) και ο προκάτοχος της Παγκόσμιας Τράπεζας. Σχεδιάστηκε από τις ΗΠΑ και τους συμμάχους τους το 1944 και τέθηκε σε ισχύ μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Το 1973 αντικαταστάθηκε από ένα σύστημα κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών.

Επιτροπή Απασχόλησης και Κοινωνικών Υποθέσεων

Όργανο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου αρμόδιο για την απασχόληση και τις κοινωνικές πολιτικές, αποτελούμενο από ευρωβουλευτές διαφόρων πολιτικών ομάδων, που διορίζονται στην Επιτροπή αναλογικά με το ποσοστό εκπροσώπησης τους στο Ευρωκοινοβούλιο.

Κοινοτικός Χάρτης των Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων

Υιοθετήθηκε ως πολιτική διακήρυξη τον Δεκέμβριο του 1989 από τα τότε 12 κράτη-μέλη της ΕΚ, εκτός από το Ηνωμένο Βασίλειο, και περιλαμβάνει έναν κατάλογο με τα κοινωνικά δικαιώματα που θα πρέπει να έχουν οι εργαζόμενοι στις χώρες της ΕΚ. Ο Χάρτης οδήγησε στον σχεδιασμό ενός Προγράμματος Κοινωνικής Δράσης, το οποίο με τη σειρά του είχε ως αποτέλεσμα τη σύνταξη αρκετών οδηγιών μέσα στη δεκαετία του 1990 και αποτέλεσε το προίμιο για περαιτέρω κοινωνικές διατάξεις στη Συνθήκη του Μάαστριχτ και το Κοινωνικό της Πρωτόκολλο.

Απο-εμπορευματοποίηση

Παράγοντας που μετρά τον βαθμό στον οποίο τα κοινωνικά δικαιώματα απαλλάσσουν τους πολίτες από την εξάρτηση από την αγορά. Χρησιμοποιείται σε συγκριτικές έρευνες περί κράτους πρόνοιας για τη διάκριση διαφορετικών μοντέλων πρόνοιας.

DG EMPL

Η Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ένταξης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η οποία σχεδιάζει και εφαρμόζει τις πολιτικές της Επιτροπής.

Επιτροπή Απασχόλησης

Δημιουργήθηκε το 2000 με απόφαση του Συμβουλίου βάσει του άρθρου 150

της ΣΛΕΕ ως συμβουλευτική επιτροπή των υπουργών απασχόλησης για την προώθηση του συντονισμού των πολιτικών απασχόλησης και αγοράς εργασίας, και αποτελείται από δύο αντιπροσώπους από κάθε κράτος-μέλος και την Επιτροπή.

Συμβούλιο Απασχόλησης, Κοινωνικής Πολιτικής, Υγείας και Καταναλωτικών Υποθέσεων

Όργανο του Συμβουλίου της Ευρώπης, που συγκεντρώνει όλους τους υπουργούς των κρατών-μελών που είναι αρμόδιοι για πολιτικές απασχόλησης και αγοράς εργασίας, κοινωνικές υποθέσεις, καθώς και πολιτικές σχετικές με την υγεία και την κατανάλωση. Συνεδριάζει συνήθως τέσσερις φορές το χρόνο με τη συμμετοχή της Επιτροπής.

Μισθολογική Ισότητα

Μία από τις θεμελιώδεις αρχές της ΕΕ (άρθρο 157 της ΣΛΕΕ) είναι η εξάλειψη των διακρίσεων μεταξύ των φύλων όσον αφορά όλες τις πτυχές της αμοιβής στον τομέα της απασχόλησης. Η αρχή αυτή επιβλήθηκε με μια οδηγία περί ισότητας στις αμοιβές που πέρασε το 2006. Ως ζητούμενο, αναφέρεται ήδη από τις Συνθήκες της Ρώμης για την ίδρυση της ΕΟΚ το 1957 και συγκεκριμενοποιήθηκε σταδιακά από τη νομολογία του ΔΕΚ και διάφορες οδηγίες.

Ευρώπη 2020

Δεκαετής αναπτυξιακή στρατηγική (2010-2020) με πέντε βασικούς στόχους σε θέματα οικονομίας, απασχόλησης, περιβάλλοντος, παιδείας και κοινωνικής ένταξης, οι οποίοι θα επιτυγχάνονταν κυρίως μέσω συντονισμού πολιτικών στο πλαίσιο του νέου Ευρωπαϊκού Εξαμήνου.

Χάρτης θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σύνολο πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών δικαιωμάτων των Ευρωπαίων πολιτών. Τέθηκε σε ισχύ τον Δεκέμβριο του 2009 με τη Συνθήκη της Λισαβόνας (άρθρο 6 ΣΕΕ). Συντάχθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Επιτροπή, προτάθηκε στο Συμβούλιο της Νίκαιας το 2000, τέθηκε όμως σε ισχύ ως μέρος της Συνθήκης της Λισαβόνας την 1η Δεκεμβρίου 2009.

Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ)

Ιδρύθηκε το 1957 μαζί με την ΕΟΚ, ως συμβουλευτικό όργανο για όλα τα κοινωνικοοικονομικά θέματα της ΕΕ. Στην ΕΟΚΕ συμμετέχουν τόσο οργανώσεις εργοδοτών όσο και εργαζομένων, καθώς και εκπρόσωποι της κοινωνίας των πολιτών, μικρομεσαίες επιχειρήσεις και ΜΚΟ που ασχολούνται με κοινωνικά θέματα και ζητήματα καταναλωτών.

Ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση (ΕΣΑ)

Η πρώτη πρακτική χρήση Ανοιχτής Μεθόδου Συντονισμού ως τρόπου διακυβέρνησης μέσω ηπίου (μη δεσμευτικού) δικαίου όσον αφορά τις πολιτικές απασχόλησης και αγοράς εργασίας, με κοινά συμφωνημένους στόχους, που καλούνται να εφαρμόσουν τα κράτη-μέλη. Πρωτοεμφανίστηκε το 1994 και θεσμοθετήθηκε με το κεφάλαιο της απασχόλησης στη

Συνθήκη του Άμστερνταμ.

Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσαρμογής στην Παγκοσμιοποίηση (ΕΤΠ)

Ιδρύθηκε το 2006 για τη στήριξη ατόμων που χάνουν τη δουλειά τους λόγω διαρθρωτικών αλλαγών, όπως η μετεγκατάσταση των μονάδων παραγωγής της εταιρείας όπου εργάζονταν. Η στήριξη αυτή είναι υπό τη μορφή συγχρηματοδότησης της αναζήτησης εργασίας, επαγγελματικής, συμβουλευτικής κατάρτισης και καθοδήγησης, με τον σχετικό προϋπολογισμό του ΕΤΠ να ανέρχεται σε 1,6 δισ. ευρώ για την περίοδο 2021-2027.

Ευρωπαϊκή Αρχή Εργασίας (ΕΛΑ)

Οργανισμός της ΕΕ που συντονίζει και ενισχύει τη σωστή επιβολή της διασυνοριακής κινητικότητας της εργασίας ενώ μεριμνά και για τον συντονισμό των διαφορετικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης. Ιδρύθηκε το 2019 και η έδρα του είναι στην Μπρατισλάβα.

Ευρωπαϊκός πυλώνας κοινωνικών δικαιωμάτων

Πρωτοβουλία της ΕΕ που περιέχει 20 αρχές για την κοινωνική, εργασιακή και εκπαιδευτική ανάπτυξη, η οποία διακηρύχθηκε τον Νοέμβριο του 2017 και ναι μεν δεν συνιστά νομοθετικό κείμενο, αλλά χρησιμοποιείται ως σημείο αναφοράς στη νομοθεσία της ΕΕ και ιδίως στις πολιτικές συντονισμού της ΕΕ. Ο πυλώνας αυτός συνοδεύεται και από έναν κοινωνικό πίνακα επιδόσεων καθώς και, από το 2021, από ένα Σχέδιο Δράσης. Και τα δύο αυτά εργαλεία χρησιμεύουν στην καλύτερη εποπτεία συνόλων δεικτών κοινωνικής ανάπτυξης στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου.

Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ)

Διαρθρωτικό ταμείο που ιδρύθηκε το 1975 για την ενίσχυση της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής στην ΕΕ και έχει ως αντικείμενο τη στήριξη των λιγότερο ανεπτυγμένων περιφερειών. Ο προϋπολογισμός του για την προγραμματική περίοδο 2021-2027 ανέρχεται στα 226,05 δισ. ευρώ.

Ευρωπαϊκό Εξάμηνο

Βασικό ευρωπαϊκό πλαίσιο για τον συντονισμό και την εποπτεία οικονομικών, εργασιακών και κοινωνικών πολιτικών, του οποίου η αφετηρία εντοπίζεται το 2010. Οι εργασίες του ξεκινούν κάθε Νοέμβριο με τις οικονομικές και κοινωνικές προοπτικές και προτεραιότητες της Επιτροπής και ολοκληρώνονται τον Ιούλιο με την επίσημη υιοθέτηση των εξειδικευμένων ανά χώρα συστάσεων προς τα κράτη-μέλη που συμμετέχουν στο Συμβούλιο.

Ευρωπαϊκή κοινωνική ιθαγένεια

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ εισήγαγε την ιθαγένεια της ΕΕ ως συμπληρωματική της εθνικής ιθαγένειας, αν και η κοινωνική ιθαγένεια παραμένει ως επί το πλείστον συνδεδεμένη με τα εθνικά κράτη πρόνοιας. Ωστόσο, το ΔΕΚ ερμήνευσε τα ατομικά κοινωνικά δικαιώματα που περιέχονται στον Ευρωπαϊκό Χάρτη των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων του 1989 και στον Ευρωπαϊκό Χάρτη Θεμελιωδών

Δικαιωμάτων του 2000 με τρόπο ο οποίος συνέβαλε στην επέκταση των δικαιωμάτων των εργαζομένων που μετακινούνται σε διάφορες χώρες τόσο στις οικογένειές τους όσο και σε άλλους πολίτες, δημιουργώντας έτσι τον πυρήνα μιας ευρωπαϊκής κοινωνικής ιθαγένειας.

Ευρωπαϊκός κοινωνικός διάλογος

Θεσμοθετημένος διάλογος μεταξύ των συνδικάτων εργαζομένων και των εργοδοτικών ενώσεων σε υπερεθνικό επίπεδο (άρθρο 154 ΣΛΕΕ), που κατοχυρώθηκε με τη Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη το 1986, συγκεκριμενοποιήθηκε και ενισχύθηκε με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1992, υποχρεώνοντας την Επιτροπή να διαβουλευεται με τους κοινωνικούς εταίρους πριν από τη λήψη μέτρων στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής, δίνοντάς τους έτσι τη δυνατότητα να συνάπτουν τις δικές τους συμφωνίες.

Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Το Ταμείο συστάθηκε το 1957 με την ίδρυση της ΕΟΚ και αποτελεί το βασικό μέσο της ΕΕ για την προώθηση της απασχόλησης και της κοινωνικής ένταξης, έχοντας ως αντικείμενο να συμβάλει στην πολιτική συνοχής και να περιορίζει τις ανισότητες μεταξύ των κρατών-μελών και των περιφερειών. Ο προϋπολογισμός του για την περίοδο 2021-2027 ανέρχεται σε 99,3 δισεκατομμύρια ευρώ, τα οποία δίνονται ως συμπληρωματικές ενισχύσεις για τη χρηματοδότηση προγραμμάτων στα κράτη-μέλη. Το 2020 μετονομάστηκε σε ΕΚΤ+ με την ενσωμάτωση του Ταμείου Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους (TEBA ή FEAD), της πρωτοβουλίας για την απασχόληση των νέων (PIAN) και του Ευρωπαϊκού προγράμματος για την απασχόληση και την κοινωνική καινοτομία (EaSI).

Ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο

Έννοια που εισήγαγε ο Ζακ Ντελόρ στα τέλη της δεκαετίας του 1980 για να τονίσει την κοινή ιστορία και τον κοινό στόχο της κοινωνικής πρόοδου που μοιράζονται τα ευρωπαϊκά κράτη πρόνοιας σε αντίθεση με αυτά άλλων περιοχών ανά τον κόσμο. Χρησιμοποιείται από τους ερευνητές για να προσδιορίσουν την κατάσταση της Κοινωνικής Ευρώπης στο πλαίσιο των θεωριών της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και της συγκριτικής έρευνας για τα κράτη πρόνοιας.

Ευρωπαϊκή Κοινωνική Ένωση

Η πιο διευρυμένη εκδοχή της Κοινωνικής Ευρώπης, η οποία αρχικά προέκυψε ως όραμα τη δεκαετία του 1970 με πρωτοβουλία του Βίλι Μπραντ και περιελάμβανε διακρατική συνεργασία, προγράμματα αμοιβαίας υποστήριξης και συλλογική κοινωνικοοικονομική καθοδήγηση.

Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Συνδικάτων

Συνδικαλιστική οργάνωση που εκπροσωπεί τους εργαζόμενους σε υπερεθνικό επίπεδο, και που αποτελεί συνομιλητή στον διάλογο των κοινωνικών εταίρων αλλά και στις διαδικασίες διαβουλεύσεων για τις πρωτοβουλίες κοινωνικής πολιτικής της ΕΕ.

Ευρωπαϊκά συμβούλια εργαζομένων

Καθιερώθηκαν έπειτα από σχετική οδηγία το 1994 ως όργανα ενημέρωσης και συμβουλευτικής εργαζομένων σε πολυεθνικές εταιρείες.

Ευελιξία με ασφάλεια (Flexicurity)

Πολιτική σχετική με την αγορά εργασίας που συνδυάζει την παθητική στήριξη της ασφάλισης ανεργίας με ενεργητικά στοιχεία. Πρωτοεμφανίστηκε σαν πρακτική στη Δανία στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και κατόπιν υιοθετήθηκε και από άλλες χώρες της ΕΕ, με τη βοήθεια της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση. Η ιδέα του επανακαθορισμού των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των ανέργων πολλές φορές οδήγησε σε κοινωνικά προβλήματα.

Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους (FEAD)

Ταμείο που συστάθηκε το 2014 για την αντιμετώπιση του αυξημένου κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στα χρόνια της κρίσης του ευρώ, μετά από οδηγία που προέτρεπε σε στήριξη των πρωτοβουλιών των κρατών-μελών της ΕΕ για την παροχή τροφίμων ή/και βασικής υλικής βοήθειας. Μετά το 2021, ενσωματώθηκε στο ΕΚΤ+.

Ισότητα των φύλων

Τα πρώτα βήματα για την καθιέρωση της αρχής της ίσης αμοιβής μεταξύ ανδρών και γυναικών έγιναν με τις Συνθήκες της Ρώμης. Ωστόσο, χρειάστηκε να φτάσουμε στη δεκαετία του 1970 για να αναπτύξει η ΕΚ ένα νομοθετικό πλαίσιο που να κατοχυρώνει την ισότητα των φύλων, υπό την πίεση μιας σειράς αποφάσεων του ΔΕΚ. Στις μέρες μας, η νομοθεσία και η στρατηγική της ΕΕ για την ισότητα των φύλων δεν περιορίζεται μόνο στους χώρους εργασίας.

Οριζόντια κοινωνική ρήτρα

Διάταξη του άρθρου 9 της ΣΔΕΕ που δεσμεύει την ΕΕ να λαμβάνει υπόψη τους κοινωνικούς παράγοντες και στόχους σε όλες τις πολιτικές και τα εγχειρήματά της.

Ενημέρωση και διαβούλευση

Πλαίσιο για την υποχρεωτική ενημέρωση των εκπροσώπων των εργαζομένων στις επιχειρήσεις με έδρα στις χώρες της ΕΕ από τους εργοδότες και τη διαβούλευση μαζί τους για την ανταλλαγή απόψεων και τη δημιουργία διαλόγου. Καθιερώθηκε επίσημα με οδηγία το 2002, αλλά αποτελεί μέρος των κοινωνικών στόχων της ΕΕ από το πρόγραμμα κοινωνικής δράσης του 1974. Διάταξη της Συνθήκης στο άρθρο 153 (1ε) της ΣΔΕΕ με πολλές ακόμα νομοθετικές διατάξεις.

Κεϋνσιανισμός

Οικονομική θεωρία που πήρε το όνομά της από τον Βρετανό οικονομολόγο Τζον Μείναρντ Κέινς, η οποία έφερε επανάσταση στην οικονομική σκέψη και εισήγαγε μακροοικονομικά μοντέλα. Αναπτύχθηκε από τον Κέινς στο σύγγραμμα με τίτλο Γενική Θεωρία της Απασχόλησης, του Τόκου και του Χρήματος, το οποίο εκδόθηκε το 1936, ως απάντηση στη Μεγάλη Ύφεση. Στο βιβλίο αυτό, ο Κέινς περιγράφει το πώς επηρεάζει η συνολική ζήτηση την οικονομική απόδοση και παράλληλα προτείνει ενεργές αντικυκλικές δημοσιονομικές και νομισματικές πολιτικές για τη σταθεροποίηση της οικονομίας σε περίπτωση κρίσης.

Στρατηγική της Λισαβόνας

Η πρώτη δεκαετής αναπτυξιακή στρατηγική της ΕΕ, που εκπονήθηκε από την Πορτογαλίδα οικονομολόγο Μαρία Ζοάο Ροντρίγκες κατά

την ανάληψη της προεδρίας του Συμβουλίου από την χώρα της, και εγκρίθηκε σε σύνοδο κορυφής της ΕΕ στη Λισαβόνα τον Μάρτιο του 2000. Η στρατηγική αφορούσε οικονομικά, εργασιακά και κοινωνικά ζητήματα και έθετε στόχους που έπρεπε να επιτευχθούν έως το 2010 μέσω συντονισμού πολιτικών.

Συνθήκες διαβίωσης και εργασίας

Έκφραση που χρησιμοποιήθηκε ήδη στις Συνθήκες της Ρώμης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας το 1957 για να αναφερθεί στη βελτίωση και τη σύγκλιση των διασυννοριακών ευρωπαϊκών εργασιακών πραγματικοτήτων. Σήμερα αποτελεί σημαντικό μέρος της νομοθεσίας της ΕΕ για την κοινωνική πολιτική.

Ελάχιστο εισόδημα

Δίκτυο ασφαλείας που εγγυάται το κράτος πρόνοιας για τα άτομα που δεν διαθέτουν επαρκή μέσα για να εξασφαλίσουν ένα αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο. Λειτουργεί ως κατώτατο όριο κοινωνικής προστασίας, είναι κατά κανόνα μη ανταποδοτικό, η χορήγησή του γίνεται μετά από υπολογισμό εισοδηματικών κριτηρίων και διαφέρει σημαντικά από το βασικό εισόδημα. Το 2023 εγκρίθηκε από το Συμβούλιο μια σύσταση της ΕΕ για επαρκείς κατώτατους μισθούς προκειμένου να καταπολεμηθεί η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός μέσω της επαρκούς στήριξης του εισοδήματος των εργαζομένων.

Κατώτατος μισθός

Η χαμηλότερη καταβλητέα αμοιβή σε έναν τομέα ή σε ολόκληρη την οικονομία. Οι συλλογικά συμφωνημένοι κατώτατοι μισθοί καθορίζονται από τις συλλογικές συμβάσεις μεταξύ των κοινωνικών εταίρων, ενώ οι θεσμοθετημένοι κατώτατοι μισθοί ορίζονται με βάση τον νόμο. Παρόλο που οι κατώτατοι μισθοί διαφέρουν ως προς το ύψος, τους μηχανισμούς προσαρμογής και την κάλυψη μεταξύ των κρατών-μελών, η οδηγία της ΕΕ του 2022 για τους κατώτατους μισθούς θέτει κοινά πρότυπα.

Μονεταρισμός

Οικονομική θεωρία που επικεντρώνεται στην έννοια της ποσότητας του χρήματος που κυκλοφορεί, και που προκρίνει τη στόχευση του ρυθμού αύξησης της προσφοράς χρήματος αντί της διακριτικής νομισματικής πολιτικής και επικρίνει τον κείνσιανισμό για την έμφαση που δίνει στις ενεργητικές δημοσιονομικές πολιτικές.

Αρνητική ολοκλήρωση

Κινήσεις που αφορούν την εξάλειψη εμποδίων σε μια διαδικασία / τομέα ολοκλήρωσης. Πρόκειται κυρίως για εμπόδια στον τομέα του εμπορίου, όπως δασμοί ή συνοριακοί έλεγχοι, και η εξάλειψή τους έχει ως στόχο την ενίσχυση της αγοράς.

Νεοκλασική θεωρία

Οικονομική θεωρία που θεωρείται πως αναβιώνει την κλασική οικονομική σκέψη, εστιάζοντας στην αποκατάσταση της ισορροπίας της αγοράς με βάση τους ορθολογικούς οικονομικούς παράγοντες που μεγιστοποιούν τη χρησιμότητα, χωρίς να παρεμποδίζονται από εξωτερικές παρεμβάσεις.

Νεοφιλελευθερισμός

Μια προσέγγιση που ήρθε στο προσκήνιο τη δεκαετία του 1980 και

έθεσε ως απόλυτη προτεραιότητα την έννοια της «ελεύθερης αγοράς». Ο νεοφιλελευθερισμός προτάσσει σημεία αναφοράς που προέρχονται από την κλασική οικονομική θεωρία, και δίνει έμφαση στις ιδιωτικοποιήσεις, την απορρύθμιση και την φιλελευθεροποίηση. Βασικοί εκφραστές της ήταν ο πρόεδρος Ρόναλντ Ρέιγκαν στις Ηνωμένες Πολιτείες και η πρωθυπουργός Μάργκαρετ Θάτσερ στο Ηνωμένο Βασίλειο.

NextGenerationEU

Πακέτο ανάκαμψης ύψους 750 δισεκατομμυρίων ευρώ που εγκρίθηκε το 2020 για την αντιμετώπιση των αρνητικών κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας Covid-19 αλλά και για την προετοιμασία για τον δίδυμο μετασχηματισμό από το 2021 έως το 2026.

Ανοικτή μέθοδος συντονισμού (ΑΜΣ)

Διαδικασία διακυβέρνησης μη δεσμευτικού δικαίου στην ΕΕ, που αφορά τον καθορισμό κοινών στόχων που κατόπιν μεταφέρονται στα σχέδια μεταρρυθμίσεων των κρατών-μελών, τα οποία εποπτεύονται από την Κομισιόν και το Συμβούλιο. Οι αμοιβαίες ανταλλαγές τεχνογνωσίας και εμπειριών που βασίζονται σε εκθέσεις και η πίεση από ομολόγους θεωρείται ότι προάγουν τη μάθηση και την εξέλιξη. Οι ΑΜΣ εφαρμόστηκαν επίσημα το 2000 με τη Στρατηγική της Λισαβόνας.

Θετική ενσωμάτωση

Θέσπιση νέων κοινών υπερεθνικών μέσων, θεσμών ή διαδικασιών, συχνά προς την κατεύθυνση της διόρθωσης ή της διαμόρφωσης της αγοράς.

Μηχανισμός ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΜΑΑ)

Βασικός χρηματοδοτικός μηχανισμός που εμπεριέχεται στον πυρήνα της δέσμης μέτρων NextGenerationEU για τη στήριξη της ανάκαμψης των κρατών-μελών μετά την πανδημία, με τη χορήγηση δανείων και πιστώσεων για προγράμματα που θα εκπονηθούν στις χώρες της ΕΕ μεταξύ 2021 και 2026.

Πρόγραμμα κοινωνικής δράσης

Πρωτοβουλία που ξεκίνησε η Κομισιόν για την προώθηση της κοινωνικής ατζέντας της ΕΕ. Το πρώτο πρόγραμμα κοινωνικής δράσης εφαρμόστηκε το 1974, μετά από εκκλήσεις των κυβερνήσεων των κρατών-μελών για την προώθηση διαδικασιών κοινωνικής ένταξης. Η δεύτερη φορά που εφαρμόστηκε ένα τέτοιο πρόγραμμα, ήταν μετά την υιοθέτηση του Κοινοτικού Χάρτη των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων το 1989. Η τρίτη φορά που συνέβη κάτι αντίστοιχο ήταν το 1998.

Κοινωνική διάσταση

Εκφράζει την ιδέα ότι η ενίσχυση της αγοράς στην ΕΕ θα πρέπει να συμπληρώνεται από κοινωνικά στοιχεία. Η άποψη αυτή έγινε πιο δημοφιλής με την έλευση της Επιτροπής Ντελόρ στα τέλη της δεκαετίας του 1980.

Κοινωνικό ντάμπινγκ

Αθέμιτος ανταγωνισμός λόγω διαφορετικού επιπέδου μισθών και διατάξεων κοινωνικής προστασίας. Στο εσωτερικό των επιμέρους χωρών, το εν λόγω φαινόμενο παρατηρείται εξαιτίας της συνύπαρξης εργαζομένων διαφορετικών κατηγοριών. Σε

επίπεδο ΕΕ, το πρόβλημα προκύπτει από το γεγονός ότι η ολοκλήρωση της αγοράς επιδιώκεται μέσω της προώθησης του ανταγωνισμού μεταξύ των κρατών-μελών στο πεδίο των ιδιωτικών επενδύσεων, σε αυτό της εγκατάστασης μονάδων παραγωγής, στις επιχειρηματικές δραστηριότητες και στα ποσοστά των εξαγωγών τους στην ενιαία αγορά.

Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας

Ιδρύθηκε με τη Συνθήκη της Νίκαιας το 2001 ως συμβουλευτικό όργανο για την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών και της Επιτροπής για θέματα κοινωνικής πολιτικής. Επίσημα υπάγεται στο Συμβούλιο της Ευρώπης. Τα κράτη-μέλη και η Επιτροπή διορίζουν από δύο μέλη το καθένα.

Κοινωνικό πρωτόκολλο

Προστέθηκε στη Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1992 αντικαθιστώντας ένα καινούργιο κοινωνικό κεφάλαιο που είχε σχεδιαστεί να ενταχθεί στην Συνθήκη, αλλά απορρίφθηκε από το Ηνωμένο Βασίλειο. Το Κοινωνικό Πρωτόκολλο, που υπογράφηκε από τα υπόλοιπα έντεκα κράτη-μέλη της ΕΕ, αποτέλεσε σημείο καμπής καθώς καθιέρωσε μια ανεξάρτητη ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική. Εισήχθη επίσης η ψηφοφορία με ειδική πλειοψηφία σε πολλούς τομείς και ενισχύθηκε ο κοινωνικός διάλογος. Το 1997 οι διατάξεις του Πρωτοκόλλου ενσωματώθηκαν στη Συνθήκη του Άμστερνταμ.

Συντονισμός του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης

Ένα σύστημα που εφαρμόστηκε για τον συντονισμό των διαφορετικών διατάξεων κοινωνικής ασφάλισης των κρατών-μελών, ώστε να διασφαλίζεται ότι τηρούνται τα δικαιώματα των αποσπασμένων και μετακινούμενων εργαζομένων και ότι οι παροχές τους υπολογίζονται σωστά για την περίοδο που εργάζονται στο εξωτερικό. Το σύστημα καθιερώθηκε με την ΕΟΚ το 1957.

Συναίνεση της Ουάσιγκτον

Μεταρρυθμιστική πρωτοβουλία για την προώθηση των λεγόμενων πολιτικών της «ελεύθερης αγοράς», ιδίως στις αναπτυσσόμενες χώρες. Προωθήθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1980 και στις αρχές της δεκαετίας του 1990 κυρίως από ιδρύματα που έχουν την έδρα τους στην Ουάσιγκτον, όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την Παγκόσμια Τράπεζα.

Κόσμοι του καπιταλισμού της ευημερίας

Φράση που προέρχεται από τον τίτλο ενός σημαντικού βιβλίου του Δανού κοινωνιολόγου Gusta Esping-Andersen, με τίτλο Οι Τρεις Κόσμοι του Καπιταλισμού της Ευημερίας, που κυκλοφόρησε το 1990. Ταξινομεί διαφορετικές «ομάδες» ή τύπους θεσμικής οργάνωσης της κοινωνικής πολιτικής με διαφορετικούς βαθμούς απο-εμπορευματοποίησης και διαστρωμάτωσης.

Πρωτοβουλία για την Απασχόληση των Νέων (ΠΑΝ)

Χρηματοδοτικό μέσο της ΕΕ για την υλοποίηση των προγραμμάτων Εγγυήσεων για τη Νεολαία, που εφαρμόστηκαν για πρώτη φορά κατά τη διάρκεια της κρίσης του ευρώ το 2013, προκειμένου να επανέλθουν οι άνεργοι νέοι/νέες κάτω των 30 ετών στην αγορά εργασίας, την εκπαίδευση ή να ακολουθήσουν προγράμματα κατάρτισης εντός τεσσάρων μηνών. Από το 2021 αποτελεί μέρος του ΕΚΤ+.

Κατάλογος συντομογραφιών

AGS: ΕΕΑ Ετήσια έρευνα ανάπτυξης
AROPe: Άτομα που κινδυνεύουν από την φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό (At Risk Of Poverty or social Exclusion)
CDU: Χριστιανοδημοκρατική Ένωση της Γερμανίας (Christlich Demokratische Union Deutschlands)
CEDEFOP: Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης
CEE: ΚΑΕ Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη
CEEP: Ευρωπαϊκό Κέντρο Εργοδοτών και Επιχειρήσεων που παρέχουν δημόσιες υπηρεσίες
CF: ΤΣ Ταμείο Συνοχής
CFSP: ΚΕΠΠΑ Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας
CSR: Συστάσεις ανά χώρα (Country-specific Recommendations)
CSR: ΕΚΕ Εταιρική κοινωνική ευθύνη
DG COMP : Γενική Διεύθυνση Ανταγωνισμού
DG ECFIND: Γενική Διεύθυνση

Οικονομικών και Χρηματοδοτικών Υποθέσεων
DG EMPL: Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Κοινωνικής Ένταξης
DG GROW: Γενική Διεύθυνση Εσωτερικής Αγοράς, Βιομηχανίας, Επιχειρηματικότητας και ΜΜΕ
DG SANCO: Γενική Διεύθυνση Υγείας και Καταναλωτών
EC: ΕΚ Ευρωπαϊκές Κοινοότητες
ECB: ΕΚΤ Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
ECJ: ΔΕΕ – πρώην ΔΕΚ – Ευρωπαϊκό Δικαστήριο ή Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ECOFIN: Συμβούλιο Οικονομικών και Δημοσιονομικών Υποθέσεων
ECSC: ΕΚΑΧ Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα
EEC: ΕΟΚ Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
EEB: ΕΣΑ Ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση
EESC: ΕΟΚΕ Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή

EGF: ΕΤΠ Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσαρμογής στην Παγκοσμιοποίηση για τους απολυμένους εργαζόμενους
ELA: Ευρωπαϊκή Αρχή Εργασίας
EMCO: Επιτροπή απασχόλησης
EMPL: Επιτροπή Απασχόλησης και Κοινωνικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου
EMU: ΟΝΕ Οικονομική και Νομισματική Ένωση
EPSCO: Συμβούλιο απασχόλησης, κοινωνικής πολιτικής, υγείας και καταναλωτών
EPSR: Ευρωπαϊκός πυλώνας κοινωνικών δικαιωμάτων
ERDF: ΕΤΠΑ Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης
ESDE: Ετήσια έκθεση για την Απασχόληση και τις κοινωνικές εξελίξεις στην Ευρώπη
ESF: ΕΚΤ Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ESM: ΕΚΜ Ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο
ESM: ΕΜΣ Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας

ETF: Ευρωπαϊκό Ίδρυμα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης
ETUC: ΣΕΣ Συνομοσπονδία Ευρωπαϊκών Συνδικάτων
EE: Ευρωπαϊκή Ένωση
EU-OSHA: Ευρωπαϊκός Οργανισμός για την Ασφάλεια και την Υγεία στην Εργασία
EUROFOUND: Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας
EWC: Ευρωπαϊκά συμβούλια εργαζομένων
FEAD: ΤΕΒΑ Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους
ΑΕΠ: Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν
ILO: ΔΟΕ Διεθνής Οργάνωση Εργασίας
ΔΝΤ: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
JER: Κοινή έκθεση για την απασχόληση (Joint Employment Report)
JHA: ΔΕΥ Συμβούλιο Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων
MEP: Ευρωβουλευτής/ Ευρωβουλευτριά, Μέλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου
MFF: ΠΔΠ πολυετές δημοσιονομικό

πλαίσιο
MIP: Διαδικασία (Εξομάλυνσης) Μακροοικονομικών Ανισορροπιών
NEET: Άτομα που δεν μετέχουν σε εκπαίδευση, απασχόληση ή κατάρτιση (Not in education, employment or training)
NGEU: NextGenerationEU
NGO: ΜΚΟ Μη κυβερνητική οργάνωση
NRP: ΕΠΙΜ Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων
OMC: ΑΜΣ Ανοιχτή μέθοδος συντονισμού
OSE: Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Παρατηρητήριο
OSH: ΑΥΕ Ασφάλεια και Υγεία στην Εργασία

PPS: Μονάδα αγοραστικής δύναμης
PS: Σοσιαλιστικό Κόμμα (Parti Socialiste)
RRF: ΜΑΑ Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας
RRP: Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας
SEA: ΕΕΠ Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη
SGI: Υπηρεσίες Γενικού Συμφέροντος
SGP: ΣΣΑ Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης
SPC: Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας
SPD: Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα της Γερμανίας (Sozialdemokratische Partei Deutschlands)
SPPM: Σύστημα παρακολούθησης κοινωνικών επιδόσεων

SURE: Στήριξη για τον μετριασμό των κινδύνων ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης
TEC: ΣΕΚ Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας
TEU: ΣΕΕ Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση
TFEU: ΣΔΕΕ Συνθήκη για τη λειτουργία της Ένωσης
UK: Ηνωμένο Βασίλειο
UNICE: Ένωση των Βιομηχανιών και Εργοδοτών της Ευρώπης
ΥΕΙ: ΠΑΝ Πρωτοβουλία για την απασχόληση των νέων

Σοσιαλδημοκράτες πρωτοπόροι της Κοινωνικής Ευρώπης

Οι σοσιαλδημοκράτες/ σοσιαλδημοκράτισσες, σοσιαλιστές/ σοσιαλίστριες και συνδικαλιστές/ συνδικαλίστριες που συνέβαλαν στην ανάπτυξη της Κοινωνικής Ευρώπης ήταν πολλοί και πολλές. Στο συγκεκριμένο πόνημα αναγκαστικά θα γίνει αναφορά μόνο σε ορισμένες/ ους εξ αυτών .

Άντορ, Λάζλο (Andor, Laszlo)

Ο Λάζλο Άντορ είναι ούγγρος οικονομολόγος και μέλος του Σοσιαλιστικού Κόμματος της Ουγγαρίας. Το 2010 διορίστηκε Ευρωπαίος Επίτροπος για την Απασχόληση, τις Κοινωνικές Υποθέσεις και την Κοινωνική Ένταξη, πόστο στο οποίο παρέμεινε μέχρι το 2014. Από το 2005 έως το 2010, ο Άντορ διετέλεσε μέλος του ΔΣ της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (ΕΤΑΑ). Κατά τη διάρκεια της θητείας του ως επίτροπος, ήταν υπεύθυνος για την ανάπτυξη και την εφαρμογή πολιτικών για την αντιμετώπιση της ανεργίας, της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, που είχαν αυξηθεί κατακόρυφα σε ολόκληρη την ΕΕ στα χρόνια της κρίσης του ευρώ. Εισηγήαγε τις Εγγυήσεις για τη Νεολαία και έβαλε μπροστά τη διαδικασία εμπλουτισμού του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου με κοινωνικούς δείκτες, ενισχύοντας τον πίνακα επιδόσεων της διαδικασίας μακροοικονομικών ανισορροπιών (DMA) και προτείνοντας τόσο ένα σύστημα παρακολούθησης κοινωνικών επιδόσεων όσο και τον πυρήνα ενός πίνακα επιδόσεων που αφορούσε στις κοινωνικές πολιτικές. Μετά την αποχώρησή του από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ο Άντορ εργάστηκε σε διάφορα ακαδημαϊκά πόστα, (ενδεικτικά, μεταξύ άλλων, στο Hertie School of Governance στο Βερολίνο και στο Sciences Po στο Παρίσι). Σήμερα είναι Γενικός Γραμματέας του Ιδρύματος Ευρωπαϊκών Προοδευτικών Μελετών (FEPS – Foundation for European Progressive Studies), ενός think tank με έδρα τις Βρυξέλλες.

Ομπρί, Μαρτίν (Aubry, Martine)

Η Μαρτίν Ομπρί είναι γαλλίδα πολιτική οικονομολόγος και μέλος του Σοσιαλιστικού Κόμματος (ΣΚ) της Γαλλίας, του οποίου ηγήθηκε από το 2008 έως το 2012. Πριν ενταχθεί στο ΣΚ το 1974, υπήρξε συνδικαλίστρια στο CFDT και δίδαξε στην École Nationale d'Administration (ENA). Διετέλεσε υπουργός Εργασίας, Απασχόλησης και Επαγγελματικής Κατάρτισης από το 1991 έως το 1993 στην κυβέρνηση της πρωθυπουργού Εντίτ Κρεσόν και από το 1997 έως το 2000, ήταν υπουργός Κοινωνικών Υποθέσεων στην κυβέρνηση του πρωθυπουργού Λιονέλ Ζοσπέν. Η Ομπρί είναι περισσότερο γνωστή για το ρόλο της στην καθιέρωση της 35ωρης εβδομαδιαίας εργασίας στη Γαλλία το 2000 («Νόμος Ομπρί»), η οποία αποσκοπούσε στη μείωση της ανεργίας και στη βελτίωση της ισορροπίας μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής. Η εξέλιξη αυτή έστειλε ένα μήνυμα σε ολόκληρη την ΕΕ και ήρθε σε ρήξη με το νεοφιλελεύθερο πνεύμα της εποχής. Το 2001 εξελέγη δήμαρχος της Λιλ και εξακολουθεί να κατέχει το συγκεκριμένο δημόσιο αξίωμα.

Μπραντ, Βίλι (Brandt, Willy)

Ο Βίλι Μπραντ ξεκίνησε τη σταδιοδρομία του ως δημοσιογράφος και κατέληξε να γίνει κορυφαίο μέλος του Γερμανικού Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος. Διετέλεσε δήμαρχος του Δυτικού Βερολίνου από το 1957 έως το 1966, Ομοσπονδιακός αντικαγκελάριος και υπουργός Εξωτερικών από το 1966 έως το 1969 και καγκελάριος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας από το 1969 έως το 1974. Οι ναζιστικές διώξεις τον ανάγκασαν να εγκαταλείψει τη Γερμανία και να μεταναστεύσει στη Νορβηγία μετά την αποφοίτησή του από το σχολείο, το 1933, ενώ αργότερα έμεινε για ένα διάστημα και στη Σουηδία. Επέστρεψε στην πατρίδα του μετά τον πόλεμο, το 1946. Το 1971, ο Μπραντ τιμήθηκε με το βραβείο Νόμπελ Ειρήνης για την πολιτική του υπέρ της αποκλιμάκωσης της έντασης μεταξύ της Δυτικής Γερμανίας και των χωρών του Ανατολικού Μπλοκ και τις προσπάθειές του για την ενίσχυση της συνεργασίας εντός της ΕΟΚ. Στη δεκαετία του 1970, ο Μπραντ υπήρξε σθεναρός υποστηρικτής της Κοινωνικής Ευρώπης, πείθοντας κυβερνήσεις των εταίρων της ΕΚ να επιδιώξουν και την κοινωνική πρόοδο και όχι μόνο την οικονομική ολοκλήρωση. Με δική του παρότρυνση, το 1974 η Κοινότητα ανέπτυξε το πρώτο της πρόγραμμα κοινωνικής δράσης. Στο Συνέδριο των Ευρωπαϊκών Σοσιαλιστικών και Σοσιαλδημοκρατικών Κομμάτων που διοργανώθηκε στη Βόννη το 1973 γεννήθηκε η ιδέα της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Ένωσης, με πρωτοβουλία του Μπραντ. Μετά την αποχώρησή του από την καγκελαρία, ο Μπραντ συνέχισε να δραστηριοποιείται στην πολιτική και τη διπλωματία, ως πρόεδρος της Σοσιαλιστικής Διεθνούς και βασικός διαπραγματευτής στη Διάσκεψη για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη. Η κληρονομιά του Βίλι Μπραντ ως ηγετικής μορφής στην πορεία μιας ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης με κοινωνικό πρόσωπο εξακολουθεί να έχει αντίκτυπο μέχρι και σήμερα, και οι ιδέες και οι αξίες του εξακολουθούν να εμπνέουν γενιές σοσιαλδημοκρατών και προοδευτικών ανθρώπων σε όλη την Ευρώπη.

Θέρκας, Αλεχάνδρο (Cercas, Alejandro)

Ο Αλεχάνδρο Θέρκας είναι ισπανός δικηγόρος, μέλος του Ισπανικού Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος (PSOE), και ο οποίος διετέλεσε μέλος του ισπανικού Κογκρέσου των Αντιπροσώπων από το 1982 έως το 1999. Πριν από αυτό, εργάστηκε ως νομικός σύμβουλος σε ασφαλιστική εταιρεία και στη συνέχεια στην Υπηρεσία Αγροτικής Ανάπτυξης, ενώ αργότερα δούλεψε και στον Δημόσιο τομέα, στο ισπανικό Υπουργείο Κοινωνικής Ασφάλισης. Ο Θέρκας εξελέγη ευρωβουλευτής το 1999 και επανεξελέγη δύο φορές. Ήταν επίσης εισηγητής στις συνεδριάσεις για την οδηγία που αφορούσε τις ώρες εργασίας το 2003, και συντονιστής της κοινοβουλευτικής ομάδας Σοσιαλιστών και Δημοκρατών στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στην επιτροπή Απασχόλησης (EMPL).

Ντελόρ, Ζακ (Delors, Jacques)

Ο Ζακ Ντελόρ είναι γάλλος οικονομολόγος και μέλος του Σοσιαλιστικού Κόμματος της Γαλλίας. Διετέλεσε μέλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου από το 1979 έως το 1981, Υπουργός Οικονομικών της Γαλλίας από το 1981 έως το 1984 και Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής από το 1985 έως το 1995. Κατά τη διάρκεια της θητείας του ως Πρόεδρος, ο Ντελόρ διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην προώθηση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης με διάφορες πρωτοβουλίες του, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται και η δημιουργία της ενιαίας αγοράς, ο σχεδιασμός του κοινού νομίσματος και η προώθηση της ευρωπαϊκής κοινωνικής διάστασης με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ. Μετά το τέλος της θητείας του στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ο Ντελόρ συνέχισε να ασχολείται ενεργά με ευρωπαϊκές υποθέσεις από το πόστο του επίτιμου προέδρου της δεξαμενής σκέψης (think tank) Notre Europe και να υποστηρίζει μια πορεία μεγαλύτερης ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Ο Ζακ Ντελόρ θεωρείται ως μία από τις προσωπικότητες με τη μεγαλύτερη επιρροή στην ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ οι ιδέες και η κληρονομιά του συνεχίζουν να συνδιαμορφώνουν την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση ακόμα και στις μέρες μας.

Διαμαντοπούλου, Άννα (Diamantopoulou, Anna)

Η Άννα Διαμαντοπούλου είναι ελληνίδα οικονομολόγος και μέλος του ΠΑΣΟΚ. Τα πρώτα βήματα στην καριέρα της τα έκανε ως εργαζόμενη σε οργανισμούς όπως ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) και η Παγκόσμια Τράπεζα. Το 1996 μπήκε στην πολιτική και υπήρξε βουλευτρια στο Ελληνικό Κοινοβούλιο. Το 1999 διορίστηκε Ευρωπαία Επίτροπος για την Απασχόληση, τις Κοινωνικές Υποθέσεις και τις Ίσες Ευκαιρίες στην Επιτροπή Μπαρόζο. Η Διαμαντοπούλου ενίσχυσε την Ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση (ΕΣΑ), δίνοντας έμφαση στη σημασία των ενεργητικών πολιτικών στην αγορά εργασίας, καθώς και στη δια βίου μάθηση και την κοινωνική ένταξη, ως στρατηγικές για την αντιμετώπιση της ανεργίας. Μεταξύ 2009 και 2012, η Διαμαντοπούλου ανέλαβε διάφορες υπουργικές θέσεις στην Ελλάδα, μεταξύ των οποίων το υπουργείο Παιδείας και το υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας. Μεταξύ 2021 και 2023 ήταν πρόεδρος της Ομάδας Υψηλού Επιπέδου για το Μέλλον της Κοινωνικής Προστασίας και του Κράτους Πρόνοιας στην ΕΕ.

Ολάντ, Φρανσουά (Hollande, François)

Ο Φρανσουά Ολάντ είναι πολιτικός και μέλος του Σοσιαλιστικού Κόμματος της Γαλλίας. Εξελέγη πρόεδρος της Γαλλίας το 2012 και παρέμεινε στο αξίωμα μέχρι το 2017. Το εκπαιδευτικό του υπόβαθρο είναι στα νομικά και τις πολιτικές επιστήμες. Από το 1997 έως το 2008 υπήρξε επικεφαλής του Γαλλικού Σοσιαλιστικού Κόμματος. Από το 2001 έως το 2008, ο Ολάντ ήταν δήμαρχος της πόλης Τιλ και αμέσως μετά (έως το 2012) διετέλεσε πρόεδρος του γενικού περιφερειακού συμβουλίου της Κορέζ. Κατά την κρίση του ευρώ, ο Ολάντ ανήκε στο στρατόπεδο των ρεφορμιστών, που προσπαθούσαν να εξελίσουν την Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) ώστε να μετατραπεί σε μια δημοσιονομική ένωση με κοινές υποχρεώσεις, κοινό προϋπολογισμό και να υπάρξει και πλήρης τραπεζική ένωση. Αυτή του η στάση τον έφερε σε ρήξη με την κυρίαρχη γερμανική αφήγηση περί «κρίσης δημοσίου χρέους». Έδωσε φωνή στα πληγέντα κράτη της νότιας Ευρώπης που παραπονούνταν για τις αρνητικές κοινωνικές συνέπειες της διαχείρισης της λιτότητας και άσκησε πιέσεις ώστε να συμπεριληφθεί μια κοινωνική διάσταση στις συνομιλίες για τη μεταρρύθμιση της ΟΝΕ. Αν και τα σχέδια για την ενσωμάτωση μιας κοινωνικής διάστασης στη μεταρρύθμιση της ΟΝΕ απέτυχαν, η κοινωνική πτυχή της κρίσης του ευρώ αναγνωρίστηκε με την δρομολόγηση της Πρωτοβουλίας για την Απασχόληση των Νέων (PIAN) το 2013.

Γιονχέριους, Άγκνες (Jongerius, Agnes)

Η Άγκνες Γιονχέριους είναι ολλανδή ιστορικός, συνδικαλίστρια και μέλος του Εργατικού Κόμματος της Ολλανδίας. Το 1987 ξεκίνησε να εργάζεται για την Ομοσπονδία Ολλανδικών Συνδικάτων FEV, της οποίας υπήρξε και πρόεδρος μεταξύ 2005 και 2012. Από το 2014 είναι ευρωβουλευτρια. Ήταν αντιπρόεδρος της επιτροπής Απασχόλησης και εισηγήτρια για την οδηγία για τους κατώτατους μισθούς στην ΕΕ το 2021.

Κάλφιν, Ιβάλιο (Kalfin, Ivailo)

Ο Ιβάλιο Κάλφιν είναι βούλγαρος οικονομολόγος και μέλος του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος της Βουλγαρίας. Διετέλεσε μέλος της συμβουλευτικής επιτροπής (advisory board) της Εθνικής Τράπεζας της Βουλγαρίας και Γραμματέας Οικονομικής Πολιτικής. Επιπλέον,

υπήρξε δύο φορές αναπληρωτής πρωθυπουργός της Βουλγαρίας (2005-2009 και 2014-2016), καθώς και υπουργός Εξωτερικών (2005-2009) και υπουργός Εργασίας και Κοινωνικής Πολιτικής (2014- 2016). Από το 2009 έως το 2014 ήταν ευρωβουλευτής, αντιπρόεδρος της Επιτροπής Προϋπολογισμών και εισηγητής για το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο 2014-2020. Το 2019 έγινε διευθυντής του Ινστιτούτου Οικονομικών και Διεθνών Σχέσεων στη Σόφια, μέχρι να εκλεγεί διευθύνων σύμβουλος του Ευρωπαϊκού Ιδρύματος για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας (Eurofound), το 2021. Οι προτεραιότητές του στο Eurofound περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων την προώθηση της ενσωμάτωσης της πράσινης και ψηφιακής μετάβασης της Ευρώπης στις διαδικασίες οικονομικής ανάκαμψης από την πανδημία Covid-19 και τον εμπλουτισμό της εφαρμογής του σχεδίου δράσης του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων με στοιχεία που προκύπτουν από τεκμηριωμένες έρευνες.

Λάρσον, Άλαν (Larsson, Allan)

Ο Άλαν Λάρσον είναι σουηδός οικονομολόγος, δημόσιος λειτουργός και σοσιαλδημοκράτης πολιτικός. Διετέλεσε υπουργός Οικονομικών της Σουηδίας το 1990 και το 1991 στην σοσιαλδημοκρατική κυβέρνηση του πρωθυπουργού Γιόραν Πέρσον. Επιπλέον, έχει περάσει από τη θέση του Γενικού Διευθυντή του Εθνικού Συμβουλίου Αγοράς Εργασίας, υπήρξε βουλευτής στο Σουηδικό Κοινοβούλιο και μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Κεντρικής Τράπεζας. Κατά τη διάρκεια της θητείας του στο κοινοβούλιο, διορίστηκε πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Πρωτοβουλίας για την Απασχόληση, η οποία εργαζόταν πάνω στη διαμόρφωση της ΕΣΑ. Μεταξύ 1995 και 1999, διετέλεσε Γενικός Διευθυντής Απασχόλησης, Εργασιακών Σχέσεων και Κοινωνικών Υποθέσεων στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Το 2016, ο Λάρσον διορίστηκε από τον πρόεδρο της Επιτροπής Γιούνκερ ως ειδικός σύμβουλος για τον σχεδιασμό του EPSR.

Λιντς, Έστερ (Lynch, Esther)

Η Έστερ Λιντς είναι ιρλανδή συνδικαλίστρια. Το 2022 εξελέγη Γενική Γραμματέας της Ευρωπαϊκής Συνομοσπονδίας Συνδικάτων (ETUC). Πριν από αυτό, διετέλεσε αναπληρώτρια Γενική Γραμματέας της ETUC από το 2019, μετά από τέσσερα χρόνια ως Γραμματέας της Συνομοσπονδίας. Η εμπειρία της στον χώρο του συνδικαλισμού τόσο σε εθνικό – στην Ιρλανδία – όσο και σε Ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο είναι τεράστια με την αφετηρία να γίνεται στο 1980, όταν και πρωτοεκλέχθηκε ως εκπρόσωπος εργαζομένων. Πριν ενταχθεί στην ETUC, ήταν υπεύθυνη Νομοθεσίας και Κοινωνικών Υποθέσεων στο Ιρλανδικό Κογκρέσο Συνδικάτων. Έχει ηγηθεί δράσεων πίεσης της ETUC για νέες νομοθετικές πρωτοβουλίες, όπως η οδηγία για τις διαφανείς και προβλέψιμους όρους εργασίας, η οδηγία της ΕΕ για τους κατώτατους μισθούς και η οδηγία για τη διαφάνεια των αμοιβών των δύο φύλων.

Μιτεράν, Φρανσουά (Mitterrand, François)

Ο Φρανσουά Μιτεράν ήταν μέλος του Σοσιαλιστικού Κόμματος της Γαλλίας. Εξελέγη πρόεδρος της χώρας το 1981, ενώ κατά τις δεκαετίες του 1940 και 1950 είχε περάσει από διάφορα υπουργικά αξιώματα. Νεώτερος σπούδασε πολιτικές επιστήμες και συμμετείχε στη γαλλική αντίσταση. Από το 1971 έως το 1981 ήταν επικεφαλής του Γαλλικού Σοσιαλιστικού Κόμματος. Επίσης, διετέλεσε δήμαρχος της πόλης Σατό-Σινόν από το 1951 έως το 1981 και πρόεδρος του Γενικού Συμβουλίου της Νιέβρ από το 1964 έως το 1981. Επανεξελέγη πρόεδρος της Γαλλίας το 1988 και παρέμεινε στο αξίωμα μέχρι το 1995. Ο Μιτεράν προσπάθησε να αναπτύξει στη Γαλλία μια οικονομική πολιτική με επιρροές από τη θεωρία του κείνσιανισμού, η οποία, ωστόσο, ερχόταν σε αντίθεση με τη νομισματική πολιτική που εφάρμοζε η Τράπεζα της Γαλλίας, η οποία περιοριζόταν από τους κανόνες του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος. Όσον αφορά την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, ανέτρεψε την εθνική εστίαση του Σαρλ ντε Γκολ, ήταν υπέρμαχος της βαθύτερης πολιτικής συνεργασίας, κι εστίασε ιδιαίτερα στην γαλλογερμανική συμφιλίωση. Βοήθησε να καταστεί δυνατή η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη και η Συνθήκη του Μάαστριχτ με το κοινωνικό της πρωτόκολλο. Αυτά τα βήματα αποτέλεσαν την αφετηρία για την κοινωνική ολοκλήρωση σε υπερεθνικό επίπεδο.

Ράσμουςεν, Πουλ Νίρουπ (Rasmussen, Poul Nyrup)

Ο Πουλ Νίρουπ Ράσμουςεν είναι δανός οικονομολόγος, πολιτικός και ηγέτης των Δανών Σοσιαλδημοκρατών από το 1992 έως το 2002. Ο Ράσμουςεν εξελέγη βουλευτής στη Δανία το 1987, ενώ διετέλεσε και πρωθυπουργός από το 1993 έως το 2001, ως πρόεδρος μιας κυβέρνησης Σοσιαλδημοκρατών. Κατά τη διάρκεια της θητείας του, εφάρμοσε διάφορες προοδευτικές πολιτικές, εστιάζοντας στην κοινωνική πρόνοια, την οικονομική ανάπτυξη και τις μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας, γνωστές ως flexicurity ή – όπως έχει αποδοθεί ο όρος στα ελληνικά – «ευελιξία με ασφάλεια». Πριν μπει στην πολιτική, μεταξύ 1980 και 1986, ο Ράσμουςεν ήταν επικεφαλής οικονομολόγος του Συνδικαλιστικού Συμβουλίου της Δανίας και εργάστηκε επίσης και ως διευθύνων σύμβουλος του Ταμείου Συντάξεων Εργαζομένων μέχρι το 1988. Μετά την αποχώρησή του από την πρωθυπουργία, παρέμεινε ενεργός στην πολιτική. Εξελέγη ευρωβουλευτής από το 2004 έως το 2009 και διετέλεσε πρόεδρος του Κόμματος των Ευρωπαίων Σοσιαλιστών (PES) από το 2004 έως το 2011, ενώ ήταν και (συν)υπεύθυνος για την έντονη πολιτικοποίησή του.

Ροντρίγκες, Μαρία Ζοάο (Rodrigues, Maria Joao)

Η Μαρία Ζοάο Ροντρίγκες είναι πορτογαλίδα πολιτικός και οικονομολόγος. Εξελέγη ευρωβουλευτρια με την ομάδα των Σοσιαλιστών και Δημοκρατών (S&D) από το 2014 έως το 2019, ενώ ήταν και αντιπρόεδρος της Επιτροπής Απασχόλησης και Κοινωνικών Υποθέσεων της ίδιας ομάδας. Διετέλεσε επίσης μέλος της Επιτροπής Οικονομικής και Νομισματικής Πολιτικής και της Επιτροπής Συνταγματικών Υποθέσεων. Πριν από τη θητεία της στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η Ροντρίγκες ήταν καθηγήτρια Ευρωπαϊκής Οικονομικής Πολιτικής στο Ινστιτούτο Ευρωπαϊκών Σπουδών του Ελεύθερου Πανεπιστημίου των Βρυξελλών (ULB). Διετέλεσε επίσης υπουργός Απασχόλησης και Κοινωνικής Ασφάλισης της Πορτογαλίας την περίοδο 2005-2009. Σήμερα είναι πρόεδρος του Ιδρύματος Ευρωπαϊκών Προοδευτικών Μελετών (FEPS), ενός Think tank που εδρεύει στις Βρυξέλλες. Η Ροντρίγκες είναι γνωστή για το έργο της στους τομείς της κοινωνικής πολιτικής, της απασχόλησης και της οικονομικής διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς και για τη συμβολή της στη στρατηγική της Λισαβόνας, τη στρατηγική «Ευρώπη 2020», αλλά και την ανάπτυξη του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου και του EPSR.

Σάντρι, Λιονέλο Λεβί (Sandri, Lionello Levi)

Ο Λιονέλο Λεβί Σάντρι ήταν ιταλός καθηγητής βιομηχανικού δικαίου, δημόσιος λειτουργός και μέλος του Σοσιαλιστικού Κόμματος της Ιταλίας. Συμμετείχε στο ιταλικό κίνημα αντίστασης κατά του Μουσολίνι. Εργάστηκε στην Ιταλική Διοίκηση Εργασίας και πέρασε από διάφορα πόστα στα Υπουργεία Εργασίας και Μεταφορών. Ήταν μέλος του Συμβουλίου της Επικρατείας από το 1948 και το 1964, έγινε πρόεδρος τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας. Μεταξύ 1961 και 1970 ο Σάντρι ήταν αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, υπεύθυνος για τις κοινωνικές υποθέσεις επί προεδρίας τόσο του Βάλτερ Χάλσταϊν όσο και του Ζαν Ρέι. Στη διάρκεια της μακράς θητείας του στην Κομισιόν, συνέβαλε στον εμπλουτισμό της οικονομικής ολοκλήρωσης με κάποιες πρώτες πρωτοβουλίες κοινωνικής ολοκλήρωσης, οι οποίες αφορούσαν την ελεύθερη μετακίνηση των εργαζομένων, την ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών και την ίδρυση του ΕΚΤ για την ενίσχυση της απασχόλησης και της κινητικότητας των εργαζομένων.

Σμιτ, Νικολά (Schmit, Nicolas)

Ο Νικολά Σμιτ είναι λουξεμβούργιος οικονομολόγος και μέλος του Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος του Λουξεμβούργου. Ξεκίνησε τη διπλωματική του καριέρα στο γραφείο του πρωθυπουργού ενώ διετέλεσε επίσης και γραμματέας της κοινοβουλευτικής ομάδας του Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος. Εξελέγη ευρωβουλευτής το 2019 και την ίδια χρονιά έγινε Ευρωπαίος Επίτροπος για την απασχόληση και τα κοινωνικά δικαιώματα. Πριν από τον διορισμό του ως Επιτρόπου, ο Σμιτ πέρασε από διάφορες θέσεις στην κυβέρνηση του Λουξεμβούργου, μεταξύ των οποίων Υπουργός Εργασίας, Απασχόλησης και Μετανάστευσης καθώς και Υπουργός Εξωτερικών. Ως Επίτροπος δίνει κατεύθυνση στην εφαρμογή του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων. Επίσης, προετοίμασε την κοινωνική σύνοδο κορυφής στο Πόρτο το 2021 καθώς και το σχετικό σχέδιο δράσης, με τρεις βασικούς κοινωνικούς στόχους μέχρι το 2030.

Σπίντλα, Βλαντιμίρ (spidla, VladimIr)

Ο Βλαντιμίρ Σπίντλα είναι τσέχος ιστορικός και μέλος του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος της Τσεχίας, του οποίου ηγήθηκε από το 2001 έως το 2004. Εξελέγη βουλευτής στη χώρα του το 1996 και ορίστηκε Πρώτος Αντιπρόεδρος της κυβέρνησης του Μίλος Ζέμαν από το 1998 έως το 2002. Από το 2002 έως το 2004 ήταν πρωθυπουργός της Τσεχικής Δημοκρατίας. Μετά την παραίτησή του απ'το πρωθυπουργικό αξίωμα, ο Σπίντλα έγινε Ευρωπαίος Επίτροπος Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ίσων Ευκαιριών επί προεδρίας του Ζοζέ Μανουέλ Μπαρόζο, από το 2004 έως το 2010. Ως Επίτροπος, υπερασπίστηκε την ιδέα ενός ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου και βοήθησε στην εφαρμογή του ΕΤΠ το 2006.

Φαντενμπρούκε, Φρανκ (Vandenbroucke, Frank)

Ο Φρανκ Φαντενμπρούκε είναι βέλγος οικονομολόγος και μέλος του Βελγικού Σοσιαλιστικού Κόμματος. Είναι καθηγητής κοινωνικής οικονομικής ανάλυσης στο Πανεπιστήμιο της Αμβέρσας από το 2009 και καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Άμστερνταμ από το 2015. Ήταν μέλος του βελγικού κοινοβουλίου από το 1985 έως το 1996 και από το 1999 έως το 2011. Σε διαδοχικές βελγικές ομοσπονδιακές κυβερνήσεις διετέλεσε υπουργός αρμόδιος για την εθνική ασφάλεια, την υγεία, τις συντάξεις γήρατος και την απασχόληση. Από το 2020 είναι αναπληρωτής πρωθυπουργός του Βελγίου και υπουργός Υγείας και Κοινωνικών Υποθέσεων. Ο Φαντενμπρούκε είναι ένθερμος υποστηρικτής της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Ένωσης ως απαραίτητου συμπληρώματος της ΟΝΕ.

Χρονολόγιο

1951 Υπογραφή της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) (έξι κράτη μέλη)	1986 Προσχώρηση της Πορτογαλίας και της Ισπανίας (12 κράτη μέλη) Υπογραφή της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης (ΕΕΠ)	Άτυπη σύνοδος κορυφής της ΕΕ για την απασχόληση στο Λουξεμβούργο
1952 Η συνθήκη ΕΚΑΧ τίθεται σε ισχύ	1987 Έναρξη ισχύος της ΕΕΠ	1998 Τρίτο πρόγραμμα κοινωνικής δράσης
1957 Υπογραφή των Συνθηκών της Ρώμης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) (έξι κράτη μέλη) Σύσταση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής (ΕΟΚΕ) ως συμβουλευτικού οργάνου	1988 Έγγραφο εργασίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ζητά την προσθήκη μιας κοινωνικής διάστασης στην Ευρωπαϊκή Ενιαία (ή Εσωτερική) Αγορά	1999 Τίθεται σε ισχύ η Συνθήκη του Άμστερνταμ Ολοκληρώνεται η ΟΝΕ, κυκλοφορία του ευρώ
1958 Οι Συνθήκες της Ρώμης τίθενται σε ισχύ	1989 Κατάρτιση σχεδίου τριών φάσεων για τη δημιουργία μιας Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης έως το 1999 από τον Πρόεδρο της Επιτροπής Ζακ Ντελόρ Ο Κοινοτικός Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων υιοθετείται από 11 κράτη μέλη (εκτός του Ηνωμένου Βασιλείου) Δεύτερο πρόγραμμα κοινωνικής δράσης Οδηγία-πλαίσιο για την Ασφάλεια και την Υγεία στην Εργασία (OSH)	2000 Η Στρατηγική της Λισαβόνας και η Ανοικτή Μέθοδος Συντονισμού (ΑΜΣ) εγκρίνουν την πανηγυρική Διακήρυξη του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης
1962 Έναρξη λειτουργίας του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ)	1991 Ιδρυτική συμφωνία μεταξύ των κοινωνικών εταίρων για τις αρχές του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Διαλόγου (ΕΚΔ)	2001 Υπογραφή της Συνθήκης της Νίκαιας (15 κράτη μέλη)
1968 Ολοκλήρωση της τελωνειακής ένωσης	1992 Υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ (12 κράτη μέλη) Ολοκλήρωση του «σχεδίου 1992» για την ενιαία αγορά	2002 Υιοθέτηση των στόχων της Βαρκελώνης για την παιδική μέριμνα Οδηγία για τη θέσπιση γενικού πλαισίου ενημέρωσης και διαβούλευσης των εργαζομένων
1970 Κατάθεση σχεδίου για μια ευρωπαϊκή νομισματική ένωση από τον πρωθυπουργό του Λουξεμβούργου, Πιερ Βέρνερ	1994 Δευκή Βίβλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική με αίτημα την εξισορρόπηση της σημασίας της κοινωνικής προστασίας με την οικονομική ολοκλήρωση	2003 Ευρωπαϊκό Έτος Ατόμων με Αναπηρία Υπερψήφιση της οδηγίας για τον χρόνο εργασίας προκειμένου να περιοριστεί ο μέσος όρος των ωρών εργασίας σε εβδομαδιαία βάση, οι οποίες δεν θα πρέπει να υπερβαίνουν τις 48. Τίθεται σε ισχύ η Συνθήκη της Νίκαιας
1972 Η σύνοδος κορυφής της ΕΚ στο Παρίσι βάζει στο προσκήνιο την κοινωνική πρόοδο ως πιο σημαντική από την οικονομική ανάπτυξη	1995 Προσχώρηση της Αυστρίας, της Φινλανδίας και της Σουηδίας (15 κράτη μέλη) Μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα κοινωνικής δράσης	2004 Προσχώρηση της Τσεχικής Δημοκρατίας, της Κύπρου, της Εσθονίας, της Ουγγαρίας, της Λετονίας, της Λιθουανίας, της Μάλτας, της Πολωνίας, της Σλοβακίας και της Σλοβενίας (25 κράτη μέλη) Κανονισμός για τη διευκόλυνση της ελεύθερης κυκλοφορίας για σπουδές, αναψυχή ή για επαγγελματικούς λόγους μέσω και της προσαρμογής των κανόνων συντονισμού κοινωνικής ασφάλισης Υπογραφή της Συνταγματικής Συνθήκης
1973 Προσχώρηση της Δανίας, της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου (η ΕΚ έχει πλέον εννέα κράτη μέλη) Συνέδριο των σοσιαλιστικών και σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων στη Βόννη με αίτημα την Ευρωπαϊκή Κοινωνική Ένωση Τέλος στην εφαρμογή του συστήματος Μπρέτον Γουντς	1996 Ευρωπαϊκό Έτος Δια Βίου Μάθησης Οδηγία της ΕΕ για τους αποσπασμένους εργαζόμενους	2005 Οι πολίτες της Γαλλίας και της Ολλανδίας απορρίπτουν τη Συνταγματική Συνθήκη μέσω δημοψηφισμάτων
1974 Πρώτο πρόγραμμα κοινωνικής δράσης	1997 Υπογραφή της Συνθήκης του Άμστερνταμ (15 κράτη μέλη) Επικύρωση του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ) για την Ευρωζώνη	2006 Ευρωπαϊκό Έτος Κινητικότητας των Εργαζομένων Σύσταση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Προσαρμογής στην Παγκοσμιοποίηση για τους απολυμένους εργαζόμενους (ΕΤΠ) Σχηματισμός μιας Ευρωπαϊκής Συμμαχίας για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (ΕΚΕ)
1975 Ίδρυση του Ευρωπαϊκού Ιδρύματος για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας (Eurofound) στο Δουβλίνο	1998 Ευρωπαϊκό Έτος Δια Βίου Μάθησης Οδηγία της ΕΕ για τους αποσπασμένους εργαζόμενους	2007 Ευρωπαϊκό Έτος Ίσων Ευκαιριών για όλους Προσχώρηση της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας (27 κράτη μέλη) Υπογραφή της Συνθήκης της Λισαβόνας
1981 Προσχώρηση της Ελλάδας (10 κράτη μέλη)		2009 Τίθεται σε ισχύ η Συνθήκη της Λισαβόνας
1984 Ίδρύεται το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Παρατηρητήριο (OSE), ένα μη κερδοσκοπικό ερευνητικό κέντρο για την ανάλυση της κοινωνικής διάστασης της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.		
1985 Ο Ζακ Ντελόρ γίνεται πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (έως το 1995) Ο Ντελόρ συναντά τους Ευρωπαίους κοινωνικούς εταίρους στο Val Duchesse για την έναρξη μιας διαδικασίας υπερεθνικού Κοινωνικού Διαλόγου		

<p>2010 Ευρωπαϊκό Έτος για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού Εγκρίνεται η στρατηγική «Ευρώπη 2020» Ενεργοποίηση μηχανισμού Διαχείρισης της κρίσης του ευρώ μέσω μέτρων λιτότητας (μέχρι το 2015) - Eurocrisis Austerity Management (until 2015)</p>	<p>Προκήρυξη του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων (EPSR), ο οποίος συμπεριλαμβάνει τον ενισχυμένο Κοινωνικό Πίνακα Επιδόσεων, στην Κοινωνική Σύνοδο Κορυφής του Γκέτεμποργκ 2018 Έκδοση της αναθεωρημένης οδηγίας για τους αποσπασμένους εργαζόμενους 2019</p>
<p>2011 Έναρξη του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου Εφαρμογή της διαδικασίας μακροοικονομικών ανισορροπιών (DMA) Υιοθέτηση του πλαισίου της ΕΕ για τις εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά</p>	<p>Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Αρχής Εργασίας (ELA) 2020 Το Ηνωμένο Βασίλειο αποχωρεί από την ΕΕ μετά από το σχετικό δημοψήφισμα του 2016 (27 κράτη-μέλη) Προσωρινή αναστολή του ΣΣΑ (έως το 2023)</p>
<p>2012 Ευρωπαϊκό Έτος Ενεργού Γήρανης και Αλληλεγγύης μεταξύ των Γενεών Τίθεται σε ισχύ ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (ΕΜΣ ή ESM) για την Ευρωζώνη Εγκαινιάζεται το νέο σύστημα ελέγχου των επιδόσεων των μηχανισμών κοινωνικής προστασίας (SPPM) Η Επιτροπή δημοσιεύει τη Δευκή Βίβλο - Ατζέντα για επαρκείς, ασφαλείς και βιώσιμες συντάξεις.</p>	<p>Έγκριση της στήριξης για τον μετριασμό των κινδύνων ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης (SURE) Σχέδιο ανάκαμψης NextGenerationEU για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας Covid-19</p>
<p>2013 Προσχώρηση της Κροατίας (28 κράτη-μέλη) Αφετηρία του Κοινωνικού Πίνακα Επιδόσεων Υιοθέτηση δέσμης κοινωνικών επενδύσεων Παρουσίαση των «Εγγυήσεων για τη Νεολαία» στο πλαίσιο της Πρωτοβουλίας για την Απασχόληση των Νέων (PIAN)</p>	<p>2021 Έγκριση του σχεδίου δράσης EPSR στην κοινωνική σύνοδο κορυφής του Πόρτο</p>
<p>2016 Η Επιτροπή παρουσιάζει δέσμη μέτρων για την εργασιακή κινητικότητα 2017</p>	<p>2022 Ευρωπαϊκό Έτος Νεολαίας Έκδοση οδηγίας για επαρκείς κατώτατους μισθούς και για τη στήριξη των συλλογικών διαπραγματεύσεων 2023 Ευρωπαϊκό Έτος Δεξιοτήτων Έκδοση σύστασης για επαρκές ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα</p>

Προτεινόμενη βιβλιογραφία για την Κοινωνική Ευρώπη

Πραγματείες και επιθεωρήσεις

- Andersen, Karen M. (2015): Social Policy in the European Union, London/New York: Palgrave Macmillan.
- Andor, Laszlo (2022): Europe's Social Integration. Welfare Models and Economic Transformations, London: Publishing Partnership.
- Andry, Aurélie Dianara (2023): Social Europe, the Road not taken. The Left and European Integration in the long 1970s, Oxford: University Press.
- Bailey, David J. (2009): The Political Economy of European Social Democracy. A Critical Realist Approach, London/New York: Routledge.
- Crespy, Amadine (2022): The European Social Question. Tackling Key Controversies, Newcastle upon Tyne: Agenda Publishing Limited.
- Crouch, Colin (2020): Social Europe. A Manifesto, Berlin: Social Europe Publishing.
- Pochet, Philippe (2019): A la recherche de l'Europe sociale, Paris: Presses Universitaires de France.
- Vandenbroucke, Frank/Barnard, Catherine/De Baere, Geert (επιμ) (2017): A European Social Union after the Crisis, Cambridge/New York: Cambridge University Press.

Ετήσιες εκθέσεις

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή: Απασχόληση και Κοινωνικής Εξελίξεις στην Ευρώπη, μια εις βάθος ανάλυση της απασχόλησης και του κοινωνικού καθεστώτος της ΕΕ.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή/ Συμβούλιο της Ευρώπης: Κοινή Έκθεση για την Απασχόληση, επισκόπηση των βασικών εξελίξεων στον τομέα της απασχόλησης και της κοινωνικής πολιτικής στην ΕΕ.
- Ευρωπαϊκό Συνδικαλιστικό Ινστιτούτο/Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Παρατηρητήριο: Κοινωνική Πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Η Τρέχουσα Κατάσταση, Επετηρίδα με συνεισφορές από πολλούς εμπειρογνώμονες.

Ιστοσελίδες

- Επιτροπή Απασχόλησης και Κοινωνικών Υποθέσεων, <https://www.europarl.europa.eu/committees/en/empl/home/highlights>
- Εκπομπές, ειδήσεις και αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου πάνω σε θέματα κοινωνικών υποθέσεων.
- Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Κοινωνικής Ένταξης, <https://ec.europa.eu/social/home.jsp>,
- Πολιτικές και δράσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στον τομέα των κοινωνικών υποθέσεων.
- Συμβούλιο Απασχόλησης, Κοινωνικής Πολιτικής, Υγείας και Καταναλωτών, <https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/configurations/epsco> Πληροφορίες για τις συνεδριάσεις και τα αποτελέσματά τους.
- Eurofound, <https://www.eurofound.europa.eu/>, Δημοσιεύσεις, εκδόσεις και δεδομένα για κοινωνικά θέματα.
- Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, <https://www.eesc.europa.eu/>, Αποφάσεις και εκθέσεις

- σχετικά με την κοινωνική και οικονομική ολοκλήρωση.
- Ευρωπαϊκό Συνδικαλιστικό Ινστιτούτο, <https://www.etui.org/>, Πληροφορίες και μελέτες σχετικά με τα συνδικάτα για κοινωνικοοικονομικά θέματα της ΕΕ και όχι μόνο.
- Ίδρυμα Ευρωπαϊκών Προοδευτικών Μελετών (FEPS), <https://feps-europe.eu/> Μελέτες και εκθέσεις για κοινωνικοοικονομικά θέματα της ΕΕ και όχι μόνο.
- Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Παρατηρητήριο (OSE), <https://www.ose.be/index.php/>, Δημοσιεύματα για συγκεκριμένα θέματα ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής.
- Social Europe, <https://www.social-europe.eu/>, Ιστολόγιο της Social Europe Publishing & Consulting GmbH με άρθρα για κοινωνικοοικονομικά θέματα της ΕΕ και όχι μόνο.

Βιβλία και μελέτες για ειδικά θέματα

- Aranguiz, Ane (2022): Combating Poverty and Social Exclusion in European Union Law, Oxon/New York: Routledge.
- Corti, Francesco (2022): The Politicisation of Social Europe. Conflict Dynamics and Welfare Integration, Cheltenham/Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Esping-Andersen, Gusta (1990): The Three Worlds of Welfare Capitalism, Princeton: University Press.
- Hacker, Björn (2023): The European Pillar of Social Rights: Impact and Advancement. Somewhere between a Compass and a Steering Tool, SWP Research Paper, Berlin: German Institute for International and Security Affairs.
- Hacker, Björn (2019): A European Social Semester? The European Pillar of Social Rights in Practice, Working Paper 2019.05, Brussels: European Trade Union Institute.
- Hemerijck, Anton/Huguenot-Noël, Robin (2022): Resilient Welfare States in the European Union, Newcastle upon Tyne: Agenda Publishing Limited.
- Keynes, John Maynard (1936): The General Theory of Employment, Interest, and Money.
- Pierson, Paul (1996): The Path to European Integration. A Historical Institutional Analysis, in: Comparative Political Studies, Vol. 29, No. 2, pp. 123-163.
- Pierson, Paul/Leibfried, Stephan (1995): Semi-sovereign Welfare States: Social Policy in a Multi-tiered Europe, in: Leibfried, Stephan/Pierson, Paul (eds): European Social Policy. Between Fragmentation and Integration, Washington: Brookings Institution Press, pp. 43-77.
- Scharpf, Fritz W. (2002): The European Social Model. Coping with the Challenges of Diversity, in: Journal of Common Market Studies, Vol.40, No. 4, pp. 645-670.
- Zeitlin, Jonathan/Vanhercke, Bart (2018): Socializing the European Semester: EU social and economic policy co-ordination in crisis and beyond, in: Journal of European Public Policy, Vol. 25, No. 2, pp. 149-174.

Άγκνες Γιονχέριους, Ευρωβουλευτρια, Συντονίστρια της Επιτροπής Απασχόλησης της ομάδας των Σοσιαλιστών και Δημοκρατών

Η κρίση του Ευρώ μάς έδειξε ότι η λιτότητα μάλλον μας βλάπτει παρά μας ωφελεί. Δυστυχώς, στον απόηχο της πανδημίας του Covid-19 και της κρίσης του κόστους ζωής που ακολούθησε, επανήλθαν στο προσκήνιο φωνές που κάνουν εκκλήσεις για υιοθέτηση μέτρων λιτότητας. Μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο, το πόνημα του Μπγιρν Χάκερ για την Κοινωνική Ευρώπη αποτελεί πολύτιμο βοήθημα για πολιτικούς αλλά και φορείς χάραξης πολιτικής. Ο συγγραφέας καταθέτει μια ολοκληρωμένη ιστορική προοπτική μιας εκδοχής της Ευρώπης που εμπεριέχει πολλά περισσότερα από την Ενιαία Αγορά. Η παρούσα μελέτη του εφοδιάζει τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής με μια βαθύτερη κατανόηση των μορφών και των φορέων της ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής αλλά και των συγκρούσεων και ευκαιριών που προκύπτουν στην πορεία προς μια Κοινωνική Ένωση. Μακάρι το έργο του Χάκερ να καταφέρει να μας εμπνεύσει ώστε να είμαστε πιο φιλόδοξοι στην ανάπτυξη της Κοινωνικής Ευρώπης που χρειαζόμαστε για να αντιμετωπίσουμε τις προκλήσεις του μέλλοντος.

Τόρμπεν Άλμπρεχτ, Διευθυντής Πολιτικής της IG Metall και πρώην υφυπουργός Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων της Γερμανίας

Σε μια περίοδο όπου οι κανονισμοί της ΕΕ αποκτούν ολοένα και μεγαλύτερη σημασία για τους οικονομικούς και κοινωνικούς φορείς, το παρόν βιβλίο παρέχει εμπειριστατωμένες πληροφορίες για την ανάπτυξη της Κοινωνικής Ευρώπης. Ο Μπγιρν Χάκερ εξετάζει την ιστορία, τις θεωρίες και τα μέτωπα σύγκρουσης που διαμόρφωσαν την κοινωνική διάσταση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Ωστόσο, δεν περιορίζεται σε μια περιγραφή της πορείας που οδήγησε την Κοινωνική Ευρώπη στην τωρινή της κατάσταση. Εκθέτει διεξοδικά τις ελλείψεις και τις προκλήσεις που βρίσκονται μπροστά μας, και γι'αυτό και αποτελεί πολύτιμο υλικό για όλους/ όλες όσοι/ όσες δραστηριοποιούνται στα συνδικάτα, τα συμβούλια εργαζομένων και τα κοινωνικά κινήματα.

Αμαντίν Κρέσπι, Καθηγήτρια Πολιτικών Επιστημών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Ελεύθερο Πανεπιστήμιο Βρυξελλών (ULB)

Το παρόν εγχειρίδιο παρέχει μια ιδιαίτερα ολοκληρωμένη εικόνα της Κοινωνικής Ευρώπης ως κινούμενου στόχου. Με αφετηρία τις ανάμικτες και κάπως διστακτικές υποσχέσεις του Μπραντ και του Ντελόρ, μας οδηγεί σε ένα ταξίδι στις διάφορες διαστάσεις του κεντρικού του θέματος, συμπεριλαμβανομένων των πολιτικών μετώπων σύγκρουσης, των θεσμοθετημένων τρόπων διακυβέρνησης και των ιστορικών εξελίξεων. Επιπλέον, ο Χάκερ δεν προσφέρει μόνο εξαιρετικά διορατικές απόψεις πάνω στα τρέχοντα διλήμματα που αφορούν την Κοινωνική Ευρώπη, αλλά προτείνει και μια σειρά βημάτων που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν προκειμένου να πετύχουμε μια διαχείριση της διττής ψηφιακής και πράσινης μετάβασης που θα έχει κοινωνικό πρόσημο, ξεφεύγοντας έτσι από την επίμονη (και επικίνδυνη) σύγκρουση μεταξύ λιτότητας και αλληλεγγύης. Το συγκεκριμένο εγχειρίδιο του FEPS, επομένως, αποτελεί απαραίτητο ανάγνωσμα για όλους όσοι θέλουν να έχουν μια αναλυτική και κριτική συνολική θεώρηση για τις ιστορικές ρήξεις και τις σημερινές προκλήσεις της Κοινωνικής Ευρώπης.

Ζοάο Αλμπουκέρκε, Ευρωβουλευτής, ομάδα Σοσιαλιστών και Δημοκρατών

Το πόνημα του καθηγητή Χάκερ αποτελεί μια ουσιαστική και διορατική θεώρηση της εν εξελίξει διαδικασίας οικοδόμησης μιας Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Ένωσης. Ξεκινώντας από το ρόλο σοσιαλδημοκρατών όπως ο Βίλι Μπραντ και ο Ζακ Ντελόρ στην εκκόλαψη της έννοιας της Κοινωνικής Ευρώπης, παρουσιάζει στη συνέχεια μια σαφή άποψη για το τι θα μπορούσε να γίνει ώστε να γίνει πραγματικότητα το όραμα ενός νέου δεσμευτικού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων για όλους τους Ευρωπαίους, συμβάλλοντας έτσι στην εξάλειψη των ανισοτήτων και των διαφορετικών ταχυτήτων στις οποίες εξακολουθεί να βασίζεται η Οικονομική και Νομισματική Ένωση στις μέρες μας. Ένα πραγματικά εμπνευσμένο ανάγνωσμα που μας βοηθά να γνωρίσουμε το παρελθόν, να κατανοήσουμε το παρόν και να φανταστούμε το μέλλον της Κοινωνικής Ένωσης.

Πίνακας 1: Οι 20 αρχές του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1606&langId=en>

Πίνακας 2: Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο από διαφορετική σκοπιά. Πηγή: Συγκεντρωτικό υλικό του συγγραφέα.

Πίνακας 3: Τα διαφορετικά χαρακτηριστικά των μοντέλων κοινωνικής πρόνοιας. Πηγή: Συγκεντρωτικό υλικό του συγγραφέα. Το μετακομμουνιστικό μοντέλο κοινωνικής πρόνοιας δεν είναι ενσωματωμένο, καθώς είναι περισσότερο ετερογενές, είναι περισσότερο υβριδικό και τελικά και δεν δύναται να παράσχει μια ορισμένη κατανομή των χαρακτηριστικών του.

Πίνακας 4: Δαπάνες σε πολιτικές πρόνοιες σε σχέση με το ΑΕΠ για το 2019 στην ΕΕ, την Ευρωζώνη και τα κράτη-μέλη. Πηγή: Eurostat. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Social_protection_statistics_-_overview#Recent_developments_in_social_protection_expenditure

Πίνακας 5: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανά περιοχή με σημείο εκκίνησης το 100. Πηγή: Eurostat. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TGS00006/bookmark/map?lang=en&bookmarkId=f-916d9a9-407f-4c51-a769-cc064735895d>

Σχήμα Α: Πεδία άσκησης κοινωνικής πολιτικής με αυξημένο το ρόλο της ΕΕ. Πηγή: ΣΕΕ, Άρθρα 153, 157, 164, 166, 168, 177, 178.

Πίνακας 6: Διανομή πόρων από τα ΕΤΠΑ και ΕΚΤ+ στα κράτη-μέλη της ΕΕ για την περίοδο 2021-27. Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή. <https://cohesiondata.ec.europa.eu/2021-2027-Finances/Copy-of-2021-2027-ERDF-and->

[ESF-initial-allocations/ye46-pszx](https://ec.europa.eu/eurostat/web/esf-initial-allocations/ye46-pszx)

Σχήμα Β: Πεδία άσκησης κοινωνικής πολιτικής όπου ο συντονισμός μεταξύ των κρατών-μελών πρέπει να διευκολυνθεί. Πηγή: ΣΕΕ, Άρθρα 153, 156, 158.

Πίνακας 7: Η ανάπτυξη της διαδικασίας του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου. Πηγή: Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/european-semester/>

Σχήμα Γ: Διατομεακές συμφωνίες που έχουν επιτευχθεί από κοινωνικούς εταίρους στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Διαλόγου της ΕΕ. Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=521&langId=en&day&month&year§orCode=SECT36&themeCode&typeCode=ATYP10&recipientCode=&mode=search-Submit&search=Search>

Πίνακας 8: Το μη διορθωμένο μισθολογικό χάσμα μεταξύ των φύλων στα κράτη-μέλη, 2021. Πηγή: Eurostat. Παρουσιάζεται η διαφορά μεταξύ των μέσων ακαθάριστων ωριαίων αποδοχών των μισθωτών ανδρών και αυτών των γυναικών, ως ποσοστό % των μέσων ακαθάριστων ωριαίων αποδοχών των μισθωτών ανδρών. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Gender_pay_gap_statistics&Gender_pay_gap_levels_vary_significantly_across_EU

Πίνακας 9: Ενεργά ευρωπαϊκά συμβούλια επιχειρήσεων ανά τομέα δραστηριότητας, 2021. Πηγή: Ευρωπαϊκό Συνδικαλιστικό Ινστιτούτο (ETUI). <https://ewcdb.eu/stats-and-graphs>

Πίνακας 10: Ποσοστό απασχόλησης στην ΕΕ ανά τα χρόνια, διάστημα 2002-2020. Πηγή: Eurostat. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/>

[products-eurostat-news/-/ddn-20210421-1](https://ec.europa.eu/eurostat/news/-/ddn-20210421-1)

Πίνακας 11: Τίτλοι άρθρων του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αφορούν κοινωνικά ζητήματα.

Πίνακας 12: Ποσοστά ανεργίας των νέων στην ΕΕ και την Ευρωζώνη επί % του εργατικού δυναμικού της ίδιας ηλικίας (προσαρμοσμένα ανά εποχή), 2008-2023. Πηγή: Eurostat. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/16324762/3-31032023-BP-EN.pdf/4cb7a93a-bb55-923d-ec95-5fcb8073271c>

Πίνακας 13: Ποσοστό ατόμων που διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (ως ποσοστό % του συνολικού πληθυσμού στα κράτη-μέλη της ΕΕ το 2021). Πηγή: Eurostat. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/%20ddn-20220915-1>

Πίνακας 14: Ποσοτικοί στόχοι του σχεδίου δράσης της Κοινωνικής Συνόδου Κορυφής του Πόρτο. Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1607&langId=en>

Πίνακας 15: Η σημασία της Κοινωνικής Ευρώπης για τον πληθυσμό της ΕΕ το 2020. Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευρωβαρόμετρο, Νοέμβριος/Δεκέμβριος 2020. <https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=75132>

Πίνακας 16: Συμφωνία / διαφωνία των Ευρωπαίων με την άποψη ότι “Η ΕΕ οφείλει να συνδράμει τις εθνικές κυβερνήσεις προκειμένου να μειωθούν οι εισοδηματικές ανισότητες” (2022). Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευρωβαρόμετρο. <https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=85715>

Σχετικά με τον συγγραφέα

Ο Μπγιρν Χάκερ είναι καθηγητής ευρωπαϊκής οικονομικής πολιτικής στο Πανεπιστήμιο Εφαρμοσμένων Επιστημών HTW του Βερολίνου (από το 2014). Πριν από αυτό, υπήρξε σύμβουλος πολιτικής στο Ίδρυμα Friedrich-Ebert-Stiftung (FES). Η έρευνά του εστιάζει κυρίως σε θέματα ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, με έμφαση στην οικονομική και την κοινωνική ολοκλήρωση. Ο καθηγητής Χάκερ έχει συντονίσει και συνδράμει ερευνητικά εγχειρήματα σχετικά με τη μεταρρύθμιση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης, τον συντονισμό πολιτικών στην ΕΕ και τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων. Έχει δημοσιεύσει πλήθος μελετών, ερευνών και άρθρων, ενώ έχει συνεισφέρει με κεφάλαια και σε πολλά συγγράμματα σχετικά με το αντικείμενό του. Η διδακτορική του διατριβή αφορούσε την Ανοικτή Μέθοδο Συντονισμού στον τομέα των συντάξεων (δημοσιεύτηκε στα γερμανικά το 2010). Σπούδασε οικονομικά και πολιτικές επιστήμες στο Πανεπιστήμιο του Osnabrück, στο Πανεπιστήμιο της Βαρκελώνης και στο Sciences Po στο Παρίσι, από όπου κατέκτησε και μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών. Στο HTW του Βερολίνου, ο Χάκερ διδάσκει μακροοικονομία, πολιτικό σύστημα της ΕΕ, θεωρίες ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και διεθνείς σχέσεις. Πρόσφατα, σχεδίασε ένα διατμηματικό πρόγραμμα σπουδών πάνω στην ευρωπαϊκή οικονομική πολιτική. Τέλος, από το 2016 διατηρεί τον ρόλο του υπεύθυνου διασύνδεσης του

Ινστιτούτου Hans-Böckler-Stiftung (HBS) ενώ είναι και μέλος της ακαδημαϊκής συμβουλευτικής επιτροπής του Institut für Europäische Politik (IEP) από το 2018.

Η σειρά μελετών FEPS Primer Μετά από μια δεκαετία πολλαπλών κρίσεων οι οποίες διαδέχτηκαν τη μεγάλη ύφεση του 2009, η προοδευτική πολιτική σκέψη και δράση στην Ευρώπη χρειάζεται ανασυγκρότηση. Γι' αυτό και προχωράμε στην έκδοση μιας σειράς βιβλίων υπό τον τίτλο-ομπρέλα FEPS Primer, θέλοντας να συμβάλουμε στη διαδικασία αυτής της νέας σύνθεσης, συνδέοντας τις μακροχρόνιες αξίες της ευρωπαϊκής σοσιαλιστικής και σοσιαλδημοκρατικής παράδοσης με τα διδάγματα και τις καινοτομίες της τρέχουσας εμπειρίας.

Τα Primers είναι εγχειρίδια που γράφονται με εκπαιδευτικό σκοπό, ώστε να βοηθήσουν νέα (και συνήθως νεαρά σε ηλικία) ακροατήρια στην πρώτη τους επαφή ή ενασχόληση με συγκεκριμένα θεματικά πεδία, τα οποία ενδεχομένως να χαρακτηρίζονται από μεγάλη ποικιλομορφία (όπως είναι, στην προκειμένη περίπτωση, οι κοινωνικές επιστήμες, η πολιτική και τα ζητήματα πολιτικής). Θεωρήσαμε ότι είναι σημαντικό να γραφτεί το υλικό των εγχειριδίων σε προσιτή γλώσσα και να συνοδεύεται από σχήματα, γραφήματα και εικόνες που αναδεικνύουν βασικά στοιχεία του περιεχομένου. Το κυρίως κείμενο συνοδεύεται πάντοτε από ένα γλωσσάρι καθώς και από μια προτεινόμενη βιβλιογραφία στην οποία θα μπορεί να ανατρέψει όποιο άτομο επιθυμεί να διαβάσει περισσότερα.

Τα FEPS Primers αποτελούν μέρος μιας ευρύτερης προσπάθειας: το Ίδρυμα προσπαθεί να ανεβάσει την προοδευτική πολιτική εκπαίδευση στην Ευρώπη σε άλλο επίπεδο. Οι τόμοι μας φιλοδοξούν να παρέχουν χρήσιμη ανάλυση, περιεχόμενο και κατευθύνσεις για αρκετά χρόνια μετά τη δημοσίευσή τους. Ορισμένοι από αυτούς μπορούν κάλλιστα να θεωρηθούν «υποχρεωτικά αναγνώσματα» για όλους/ες εκείνους/ες που φιλοδοξούν να διαδραματίσουν ενεργό ρόλο στην ευρωπαϊκή πολιτική σε οποιοδήποτε επίπεδο.

Οι συγγραφείς μας δεν είναι μόνο αναγνωρισμένοι ειδικοί στα πεδία τους, αλλά και ενεργοί συμμετέχοντες στον διάλογο περί πολιτικής και πολιτικών, που εκπροσωπούν διαφορετικές ευρωπαϊκές εθνικότητες και επαγγελματικές διαδρομές. Το συνδεδειγμένο στοιχείο ανάμεσά τους, όμως, είναι οι κοινές αξίες και οι στόχοι της προοδευτικής πολιτικής οικογένειας αλλά και οι προβληματισμοί για το μέλλον των ευρωπαϊκών κοινωνιών, καθώς και για τη βιωσιμότητα και την κοινωνική συνοχή ως κοινούς στόχους.

Η σειρά FEPS Primer εκδίδεται από μια συντακτική επιτροπή. Λαμβάνουμε υπόψη τα κυριότερα τρέχοντα ζητήματα που αφορούν την Ευρωπαϊκή Ένωση, δίνοντας παραπάνω έμφαση στα κρίσιμα σημεία συζήτησης που θα επηρεάσουν το έργο των κοινωνικών κινημάτων καθώς και τη διακυβέρνηση στα διάφορα επίπεδά της την επόμενη δεκαετία. Ελπίζουμε

ότι η επιλογή των θεμάτων και οι συνεισφορές των διακεκριμένων συγγραφέων μας θα κεντρίσουν το ενδιαφέρον όσων συμμετέχουν στην προοδευτική πολιτική εκπαίδευση, αλλά και ότι ταυτόχρονα θα «συνομιλήσουν» και σε ένα ευρύτερο αναγνωστικό κοινό.

Δρ. Λάζλο Άντορ
Γενικός Γραμματέας FEPS

«Η παρούσα μελέτη εφοδιάζει τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής με μια βαθύτερη κατανόηση των μορφών και των φορέων της ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής αλλά και των συγκρούσεων και ευκαιριών που προκύπτουν στην πορεία προς μια Κοινωνική Ένωση».

Άγκνες Γιονχέριους (Ευρωβουλευτρια, Συντονίστρια Επιτροπής Απασχόλησης των Σοσιαλιστών και Δημοκρατών)

«Το βιβλίο αυτό εκθέτει διεξοδικά τις ελλείψεις και τις προκλήσεις που βρίσκονται μπροστά μας, και γι' αυτό και αποτελεί πολύτιμο υλικό για όλους/όλες όσοι/όσες δραστηριοποιούνται στα συνδικάτα, τα συμβούλια εργαζομένων και τα κοινωνικά κινήματα».

Τόρμπεν Άλμπρεχτ (Διευθυντής Πολιτικής της IG Metall και πρώην υφυπουργός Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων της Γερμανίας)

«Ο Χάκερ δεν προσφέρει μόνο εξαιρετικά διορατικές απόψεις πάνω στα τρέχοντα διλήμματα που αφορούν την Κοινωνική Ευρώπη, αλλά προτείνει και μια σειρά βημάτων που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν προκειμένου να πετύχουμε μια διαχείριση της διττής ψηφιακής και πράσινης μετάβασης που θα έχει κοινωνικό πρόσημο, ξεφεύγοντας έτσι από την επίμονη (και επικίνδυνη) σύγκρουση μεταξύ λιτότητας και αλληλεγγύης».

Αμαντίν Κρέσπι (Καθηγήτρια Πολιτικών Επιστημών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Ελεύθερο Πανεπιστήμιο Βρυξελλών)

«Ξεκινώντας από το ρόλο σοσιαλδημοκρατών όπως ο Βίλι Μπραντ και ο Ζακ Ντελόρ στην εκκόλαψη της έννοιας της Κοινωνικής Ευρώπης, παρουσιάζει στη συνέχεια μια σαφή άποψη για το τι θα μπορούσε να γίνει ώστε να γίνει πραγματικότητα το όραμα ενός νέου δεσμευτικού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων για όλους τους Ευρωπαίους».

Ζοάο Αλμπουκέρκε (Ευρωβουλευτής, ομάδα Σοσιαλιστών και Δημοκρατών)

ON
ETERON

